

MEDIATORIAUS VADOVAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS
**TEISINGUMO
MINISTERIJA**

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

MEDIATORIAUS VADOVAS
METODINIS LEIDINYS

2019

Leidinio bibliografijos informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Draudžiama platinti kūrinių originalą ar jo kopijas parduodant, įskaitant viešą siūlymą juos pirkti ar tikslinę kūrinių originalo ar jo kopijų reklamą, skatinančią vartotojus juos įsigyti, taip pat nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti kūrinių originalą ar jo kopijas nuosavybėn arba valdyti, importuoti ar eksportuoti.

ISBN 978-9955-9692-3-5 (spausdintinis)

ISBN 978-9955-9692-4-2 (internete)

ISBN 978-9955-9692-5-9 (ePub)

© Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Leidinyi parengtas įgyvendinant projektą
Nr. 10.1.4-ESFA-V-922-01-0005 „Taikinamojo
tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtra“

LEIDINIO AUTORIAI

Doc. dr. Natalija Kaminskienė	I dalis, II dalis (kartu su Jolanta Sondaite), VIII dalies 8.1. ir 8.6. skyriai, X dalies 10.1., 10.2., 10.3., 10.4., 10.5., 10.6. ir 10.7. skyriai.
Prof. dr. Jolanta Sondaite	II dalis (kartu su Natalija Kaminskiene), IV dalies 4.2. skyrius, VI dalies 6.1., 6.9. ir 6.14. skyriai, VII dalies 7.1. skyrius (kartu su Odeta Inte), 7.2. skyrius (kartu su Odeta Inte), 7.3. skyrius (kartu su Odeta Inte), 7.5. skyrius, X dalies 10.8. skyrius.
Doc. dr. Agnė Tvaronavičienė	III dalis, V dalis (kartu Egidijumi Langiu), VIII dalies 8.4. skyrius, IX dalis.
Daiva Račelytė	IV dalies 4.1. ir 4.3. skyriai, VI dalies 6.2., 6.3., 6.4., 6.5., 6.6., 6.7., 6.8., 6.10., 6.11, 6.12., 6.13. ir 6.15 skyriai.
Egidijus Langys	V dalis (kartu su Agne Tvaronavičiene), VIII dalies 8.2., 8.5. ir 8.7. skyriai.
Odeta Intė	VII dalies 7.1. skyrius (kartu su Jolanta Sondaite), 7.2. skyrius (kartu su Jolanta Sondaite), 7.3. skyrius (kartu su Jolanta Sondaite), 7.4. ir 7.6. skyriai, VIII dalies 8.3. skyrius, X dalies 10.9. skyrius.

TURINYS

PRATARMĖ	9
SUTRUMPINIMAI	11
I. MEDIATORIAMS ŠALIŲ DAŽNIAUSIAI UŽDUODAMI KLAUSIMAI IR ATSAKYMAI Į JUOS	13
1.1. Kas yra mediacija?	15
1.2. Kam skirta mediacija?	16
1.3. Ko aš galiu tikėtis mediacijoje?	18
1.4. Kuo mediacija skiriasi nuo teismo proceso?	22
1.5. Kuo man gali būti naudinga mediacija?	24
1.6. Kiek kainuoja mediacija ir kas apmoka jos išlaidas?	27
1.7. Ar galima gauti mediacijos paslaugas nemokamai? Kur kreiptis ir ką pateikti, norint tokias paslaugas gauti?	29
1.8. Kiek trunka mediacija?	36
II. PRIELAIIDOS GINČO MEDIACIJAI	39
2.1. Ginčo objekto ypatumai	42
2.2. Ginčo šalių ypatumai	45
2.3. Mediatoriaus tinkamumas spręsti ginčą	47
III. MEDIACIJOS PRINCIPAI IR JŲ REIKŠMĖ	49
3.1. Mediacijos principų reikšmė mediatoriaus praktikoje	50
3.2. Mediacijos principai	52
3.2.1. Savanoriškumo principas. Privaloma mediacija	53
3.2.2. Konfidencialumo principas	62

3.2.3. Mediatoriaus nešališkumo principas.....	70
3.2.4. Mediatoriaus kvalifikuotos veiklos principas	77
3.2.5. Abipusės pagarbos, tolerancijos, pakantumo principas.....	81
3.2.6. Kooperavimosi principas.....	83
3.2.7. Šalių lygiateisiškumo principas	84
3.2.8. Sąžiningumo principas.....	85
3.2.9. Mediacijos neformalumo, ekonomiškumo ir universalumo principai.....	87

IV. MEDIATORIAUS VAIDMUO..... 91

4.1. Mediatoriaus funkcijos	92
4.2. Mediacijos stiliai	102
4.3. Ko-mediacija.....	107

V. MEDIACIJOS PROCESAS..... 117

5.1. Mediacijos dalyviai	119
5.2. Pasirengimas mediacijos procesui.....	130
5.3. Mediacijos sesija.....	139
5.3.1. Mediatoriaus įvadas.....	142
5.3.2. Šalių pasisakymai.....	147
5.3.3. Spręstinių klausimų nustatymas.....	149
5.3.4. Bendra diskusija.....	152
5.3.5. Atskiri susitikimai.....	155
5.3.6. Galimų skirtingų sprendimų alternatyvų kūrimas	159
5.3.7. Sprendimo priėmimas ir jo tikroviškumo tikrinimas	162
5.3.8. Taikos sutarties projekto rengimas, pasirašymas ir pateikimas tvirtinti	166
5.4. Mediacijos proceso pabaiga ir jos teisinės pasekmės.....	171

VI. MEDIATORIAUS ĮRANKIŲ DĖŽUTĖ..... 179

6.1. Ryšio su šalimis kūrimas.....	181
------------------------------------	-----

6.2. Neverbalinis bendravimas	183
6.3. Aktyvus klausymas	193
6.4. Klausimų pateikimas	195
6.5. Apibendrinimas	199
6.6. Perfrazavimas	201
6.7. Neutralizavimas	202
6.8. Įrėminimo keitimas.....	203
6.9. Šalių kūrybiškumą skatinančios technikos	208
6.10. Tikroviškumo įvertinimo priemonės.....	211
6.11. Problemų sprendimo technikos.....	213
6.12. Aklaviečių įveikimas.....	219
6.13. Emocijų valdymas.....	225
6.14. Bendravimo sunkumų įveikimas.....	230
6.15. Priemonės, taikomos šalių galios disbalanso atveju	234

VII. ŠEIMOS GINČŲ MEDIACIJA.....239

7.1. Šeimos ginčo samprata.....	240
7.2. Šeimos mediacijos ypatumai	242
7.3. Vaiko interesų užtikrinimas šeimos mediacijoje	255
7.3.1. Vaiko vaidmuo šeimos ginčiuose.....	259
7.3.2. Vaiko įtraukimas į mediaciją	261
7.4. Santuokos nutraukimo ginčiuose sprendiniai klausimai	267
7.4.1. Vaiko gyvenamoji vieta, bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu tvarka ir vaiko išlaikymas.....	271
7.4.2. Sutuoktinių turto ir įsipareigojimų dalybos.....	287
7.4.3. Kiti sprendiniai klausimai	296
7.5. Mediacija smurto artimoje aplinkoje atvejais.....	297
7.6. Mediacija tarptautinį elementą turinčiuose šeimos ginčiuose.....	301

VIII. KITŲ GINČŲ MEDIACIJOS YPATUMŲ ATMINTINĖ.....311

8.1. Verslo ginčų mediacija	312
8.2. Bendrasavininkų ginčų mediacija	313
8.3. Darbo ginčų mediacija	314

8.4. Vartojimo ginčų mediacija	316
8.5. Pacientų ir sveikatos priežiūros įstaigų ginčų mediacija	317
8.6. Paveldėjimo ginčų mediacija	318
8.7. Administracinių ginčų mediacija	321

IX. INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ PANAUDOJIMAS

MEDIATORIAUS VEIKLOJE

323

9.1. E-mediacija	324
9.2. Specializuotų informacinių sistemų naudojimas mediacijoje	327
9.2.1. Informacinės sistemos LITEKO mediacijos funkcionalumas	327
9.2.2. Informacinės sistemos TEISIS mediacijos funkcionalumas	329

X. MEDIATORIAUS DARBE NAUDOJAMŲ DOKUMENTŲ

PAVYZDŽIAI

331

10.1. Susitarimas dėl mediacijos paslaugų teikimo	332
10.2. Konfidencialumo pasižadėjimas	334
10.3. Taikos sutartis	335
10.4. Prašymas dėl taikos sutarties tvirtinimo teismui	336
10.5. Santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutartis	337
10.6. Pažyma apie pradėtą mediaciją	341
10.7. Pažyma apie mediacijos pabaigą	342
10.8. Mediacijos paslaugų įvertinimo anketa	343
10.9. Pranešimas apie baigtą teisminę mediaciją	344

LITERATŪROS SĄRAŠAS

345

PRATARMĖ

Mieli mediatoriai, Jūsų rankose – pirmasis Lietuvoje praktinis mediatoriaus vadovas. Tikimės, kad jame kiekvienas ras sau naudingos informacijos, patarimų ir idėjų. Į šio leidinio puslapius sudėjome žinias ir patirtį, kurių kaupėme daug metų. Malonu tuo dalytis su visais Lietuvos mediatoriais – žmonėmis, kurie sąmoningai pasirinko šią veiklą, tiki bendravimo galia bei yra kupini entuziazmo ir energijos veikti.

Kam skirtas šis leidinys? Tikime, kad jis įdomus plačiam ratui žmonių, susiduriančių su konfliktais ir ieškančių būdų, kaip rasti tvarius jų sprendimus. Mediatoriaus veiklą nelengva apibrėžti kaip profesiją. Mediatorių gretose – daug skirtingos lyties, amžiaus, išsilavinimo, patirties žmonių, pasižyminčių individualiomis savybėmis. Kiekvienas jų į ginčo sprendimo procesą žvelgia savitai, vadovaudamasis savo vertybėmis ir metodais. Tai veikla, jungianti skirtingus žmones, kuriuos vienija tikėjimas žmogumi, noras ir gebėjimas ieškoti pačių sudėtingiausių ginčų išsprendimo būdų, individualiai parinkus optimaliausias priemones. Mediatoriais plačiau prasme galime vadinti ne tik asmenis, išlaikiusius mediatoriaus kvalifikacinį egzaminą, išklausiusius mokymus ir teikiančius šią taikinimo paslaugą, tačiau ir visus tuos, kurie savo kasdienėje veikloje dažnai atsiduria trečiojo asmens, norinčio padėti žmonėms susikalbėti, vaidmenyje. Tikime, kad teisėjai, advokatai, notarai, antstoliai, vaiko teisių apsaugos specialistai, psichologai, socialiniai darbuotojai, komunikacijos specialistai, koučeriai, pedagogai ir daug kitų žmonių – specialistų, dalyvaujančių nesutarimų sprendimo procese, šiame leidinyje taip pat ras idėjų, kaip padėti besipykstantiems pasiekti taiką.

Rašydami šį vadovą, apibendrinami mediatoriams aktualią informaciją bei dalydamiesi patirtimi, supratome, kad mediacija Lietuvoje – nebe naujovė. Tai pripažinta valstybės ir specialistų vertinama reali alternatyva žmones supriešintiems teisiąmojo pobūdžio procesams. Mediacija – visiems Lietuvos gyventojams prieinama paslauga, kuria siekiama atkurti santarvę ir ugdyti žmonių gebėjimą

taikiai tiesiogiai bendraujant spręsti santykiuose išskylančius konfliktus. Šis pripažinimas yra didelis visų entuziastų laimėjimas, kadangi jų tikėjimas mediacija leido pasiekti tai, kas prieš dar 15 metų skambėjo kaip pramanas, su Lietuvos žmonių mentalitetu nederanti idėja, kuriai nebuvo įmanu realizuotis.

Apgailestaujame, kad neįmanoma parengti leidinio, kuriame būtų atsakyta į visus mediatorių klausimus, kuris padėtų išspręsti visus potencialius profesinės veiklos sunkumus. Neišvengiama tai, kad praktikoje kiekvienam Jūsų kils klausimų, į kuriuos atsakymus turėsite rasti patys. Kaip kiekviena istorija turi ne vieną pusę, taip mediatorius kiekvienoje mediacijoje turi daug pasirinkimų. Tegul Jūsų kelyje pasitaikančias abejones išsklaidys tikėjimas savimi ir drąsa klysti, klupti, tačiau keltis ir eiti toliau. Meistriškumas pasiekiamas ne skaitant knygas ar klausantis paskaitų, o taikant žinias, realizuojant idėjas ir stebint bei vertinant save. Būkite sau teisingi. Negirkite savęs veltui, o kritikuokite konstruktyviai. Tegu mediacijos sėkmė Jus įkvepia, o nesėkmė – ugdo!

*Autorių vardu,
doc. dr. Agnė Tvaronavičienė*

SUTRUMPINIMAI

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas – ABTĮ

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas - CK

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas - CPK

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba – VGTPT

I

MEDIATORIAMS ŠALIŲ
DAŽNIAUSIAI
UŽDUODAMI KLAUSIMAI
IR ATSAKYMAI Į JUOS

I

MEDIATORIAMS ŠALIŲ DAŽNIAUSIAI UŽDUODAMI KLAUSIMAI IR ATSAKYMAI Į JUOS

Įsivaizduokite, kad žmogus pirmą kartą gyvenime susidūrė su keblia situacija – paskolino ir neatgavo pinigų, susikivirčio su kaimynu dėl jo sklype be leidimo pastatytos kaimyno tvoros, gavo pretenziją dėl pavėluotai suteiktų paslaugų ar, dar blogiau, jo santuoka sudužo į šipulius ir jis atsidūrė ant skyrybų „slenksčio“. Kokios mintys jam ateina į galvą? Ogi pačios žmogiškiausios: kaip aš dabar gyvensiu toliau..., kas manęs laukia..., kas kaltas..., niekas manęs nesupranta..., kas dabar pasirūpins manimi..., kiek visa tai kainuos..., kiek užtruks teismo procesai... Atslūgus pirmai emocijų bangai, reikės priimti sprendimą – ką daryti? Galiausiai, po pokalbių su draugais, giminėmis ir bendradarbiais arba pažįstamais, atsiras labai skirtingų patarimų – nuo „Mesk viską ir išvažiuok pusmečiui ieškoti savęs į Indiją“ iki „Štai kieto advokato kontaktai, kuris visus „užvaikys“ po teismus“... Tačiau vis dažniau tokiose gyvenimiškose situa-

cijose žmogus gali išgirsti visiškai jam netikėtą klausimą „Ar nebandedi mediacijos?“ Jeigu žmogus nėra teisininkas ar psichologas, vargu, ar jis kur nors turėjo progą tą mediaciją „išbandyti“, o jeigu ir būtų išgirdęs šį žodį, pirmiausia pagalvotų apie kokią nors naują meditacijos techniką... Taigi, bet kurios ginčo šalies kelias link mediacijos pareikalaus atsakymų į labai svarbius klausimus. Neretai atsakyti į šiuos klausimus turės pats mediatorius ir nuo to, kokius atsakymus ginčo šalis išgirs, priklausys, ar ji pasiryš savo problemą spręsti mediacijoje, ar ne. Kai kurie iš šių klausimų gali būti užduoti mediatoriui jau mediacijai prasidėjus arba net įpusėjus, todėl atsakymai į šiuos klausimus gali daryti įtaką šalių elgesiui mediacijos metu ir net mediacijos rezultatams. Štai 8 populiariausi klientų klausimai, kurie yra užduodami apie mediaciją mediatoriams praktikoje ir galimi atsakymai į juos.

1.1. Kas yra mediacija?

Tai ir labai paprastas, ir kartu sudėtingas klausimas. Jį galima atsakyti trumpai, pasinaudojus Mediacijos įstatymo (2017) 2 str. 3 dalies nuostatomis: „*Mediacija – ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli mediatoriai padeda ginčo šalims taikiai spręsti ginčą*“. Tačiau ar toks atsakymas patenkintų žmogaus poreikį gauti išsamią informaciją apie jam siūlomą dar gerai nepažįstamą ginčo sprendimo procedūrą? Turbūt ne.

Tam, kad mes pavadintume ginčo sprendimo procedūrą mediacija, tai turi būti:

- lanksti,
- konfidenciali
- ginčų sprendimo procedūra,
- kurioje vienas ar keli nepriklausomi ir nešališki asmenys (mediatorius arba mediatoriai)
- aktyviai padeda besiginčijantiems pasiekti priimtina gincų sprendimą,
- ir ginčo šalys išlaiko savo rankose sprendimą, ar susitarti ir kokiomis sąlygomis (Mediator Handbook, 2019).

1.1. paveikslas. Kas yra būdinga mediacijai?

Atsakant į asmens klausimą, kas yra mediacija, būtų naudinga pateikti ne „sausą“, formalų mediacijos apibrėžimą, bet išsamiai papasakoti apie šį procesą.

Kaip suprantamai paaiškinti, kas yra mediacija?

- ✓ Naudokite pavyzdžius, tai palengvina suvokimą. Pvz., tai, kad šalys mediacijoje išlaiko susitarimo kontrolę, būtų galima iliustruoti nurodant hipotetinę situaciją: „Įsivaizduokime, kad Jums pavyko su sutuoktiniu

susitarti dėl to, kaip bus bendraujama su vaiku. Tačiau Jūs turėsite galimybę ir pakankamai laiko tokį susitarimo variantą apgalvoti prieš sudarydami galutinį ir įpareigojantį susitarimą, pasitarti su teisininku, Jums svarbiais žmonėmis. Taigi, ar sudaryti susitarimą ir kokį jį sudaryti – sprendsite tik Jūs, o ne aš, mediatorius“.

- ✓ Parinkite tokius žodžius, kurie būtų asmeniui suprantami pagal jo išsilavinimo, gyvenimiškos patirties ir net kalbos mokėjimo lygį. Pvz., kalbant su menką išsilavinimą turinčiu žmogumi, patartina vengti tokių žodžių kaip „konfidencialu“ ir keisti juos į „pokalbis vyks tik tarp mūsų“, „tai, ką man pasakysite, liks slapta“; „lankstu“ keisti į „galėsite pasirinkti tinkamą laiką susitikimams“, „susitikimus planuosime Jums tinkamu laiku“ ir pan.
- ✓ Pasinaudoję 1.1. paveikslu, pasirinkite konkrečiam asmeniui aktualiausiems mediacijos požymius ir juos aptarkite pirmiau už kitus. Pvz., jeigu asmeniui yra ypatingai svarbu, kad ginčas būtų sprendžiamas jo neviešinant, išsaugant asmeninio gyvenimo privatumą ar komercines paslaptis, logiška paaiškinimą apie mediaciją pradėti nuo to, kad tai yra konfidencialaus pobūdžio ginčo sprendimo procedūra; tačiau jeigu asmeniui yra aktualu, kad jo ginčas būtų išspręstas kaip įmanoma operatyviau, pirmiausiai kalbėkite apie šio proceso lankstumą.

Įdomu. Palyginti neseniai (iki 2019 m. sausio 1 d.) mediacija Lietuvoje dar buvo vadinama taikinamuoju tarpininkavimu. Šie du žodžiai yra sinonimai, kurie reiškia tą patį ginčo sprendimo procesą.

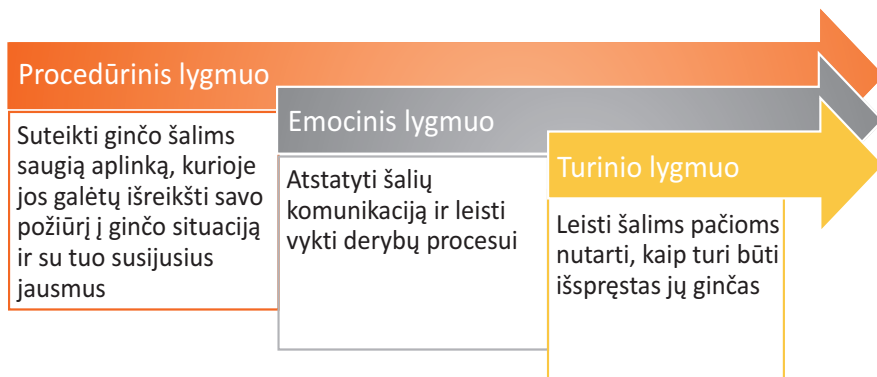
Tik pirmasis iš jų yra tarptautinės kilmės, o antrasis – labiau lietuviškas. Taigi, galima drąsiai vadinti mediatorius taikinimo tarpininkais ir atvirkščiai.

1.2. Kam skirta mediacija?

Mediacija yra skirta spręsti ginčus. Pastebėtina, kad lygiai tą patį galėtume pasakyti ir apie derybas, teismo procesą, arbitražą, nors tai yra visiškai skirtingi savo esme procesai. Todėl tam, kad būtų galima geriau suvokti mediacijos paskirtį, į mediaciją reikėtų žvelgti iš skirtingų lygmenų – procedūrinio, emocinio ir turinio

lygmens. Taigi, pasinaudojus šiais lygmenimis, galima teigti, kad mediacija yra skirta (Mediator Handbook, 2019):

1.2. paveikslas. Kam skirta mediacija?

Be šios tiesioginės mediacijos paskirties į mediaciją galima žvelgti ir platesnėje perspektyvoje: kaip į priemonę paskatinti taikaus ginčų sprendimo kultūrą visuomenėje, spręsti ginčus be teismo ir taip sumažinti teismų darbo krūvį bei padaryti teismus labiau prieinamus tokiems ginčams, kurie taikos keliu dėl kurių nors priežasčių nėra arba negali būti išspręsti.

Į klausimą „Kam skirta mediacija?“ taip pat galima atsakyti paaiškinus, kam mediacija nėra skirta.

Mediacija nėra teismas, kur bus nustatyta, kas yra kaltas/teisus, o kas ne

Mediacija nėra tik kompromisas, t. y., nereikalauja spręsti ginčo vien šalims nusileidžiant viena kitai

Mediacija nėra pinigų ir laiko švaistymas net tada, kai baigiama šalims nesusitarus - šalys praturtėja pabendravusios, išsiaiškinusios tarpusavio santykius ir ginčo aplinkybes

Mediacija nėra silpnumo ženklas, kadangi parodo asmens racionalumą ieškant optimaliausio ginčo išsprendimo būdo

Mediacija neatima teisės kreiptis į teismą - ginčo šalys visada išsaugo šią savo konstitucinę teisę

Mediacija nėra konsultacija kaip spręsti ginčą - mediatorius nekonsultuoja ir nepataria šalims, kaip išspręsti konkretų ginčą

1.3. paveikslas. Kam mediacija nėra skirta?

Apibendrinus, mediacija visais atvejais skirta palengvinti ginčo sprendimą bei padėti ginčo šalims ir jokių būdu neturėtų būti naudojama priešingais tikslais.

1.3. Ko aš galiu tikėtis mediacijoje?

Ko galima tikėtis iš paties mediacijos proceso – puikiai atskleidžia mediacijos apibrėžimas, apie kurį kalbėjome atsakydami į pirmąjį klausimą.

Šalis iš mediacijos gali tikėtis neformalios aplinkos, bendravimo be formalumų ir įtampos, draugiško ir patikimo mediatoriaus, kuris žinos, ką daryti ir kaip elgtis, kad šalys artėtų prie susitarimo, pagarbaus požiūrio į šalis bei į jų nuomonę, privatumo išsaugojimo, galimybės paaiškinti savo poziciją, užduoti klausimą kitai pusei.

Atsakant į užduotą klausimą, papildomai dar šalims galima paaiškinti, kaip paprastai mediacija vyksta arba kaip mediatorius planuoja ją organizuoti,

kiek ji truks, ką mediacijoje darys mediatorius ir kokių veiksmų mediatorius tikisi sulaukti iš šalių. Jeigu mediacijoje šalys planuoja dalyvauti kartu su atstovais, natūralu, kad yra svarbu paaiškinti, kaip šie atstovai bus įtraukiami į mediaciją ir kokias atliks funkcijas. Svarbu leisti ginčo šalims užduoti mediatoriui klausimus apie mediaciją, taip suteikiant šalims galimybę gauti aktualiausia ir labiausiai rūpinimą informaciją.

Praktinis patarimas. Neakcentuokite šalims to, kad mediacija vyksta stadijomis, kurios turi savo pavadinimus ir tikslus. Tai formalizuoja procesą. Mediacijos stadijos yra sąlyginės, todėl patyrusio mediatoriaus gali būti naudojamos lanksčiai, pvz., leidžiant ginčo šalims judėti į priekį ir atgal tarp skirtingų mediacijos stadijų. Bendrais bruožais papasakokite šalims, kaip vyks procesas ir koks yra jo tikslas (plačiau apie mediacijos procesą žr. V dalyje).

Ką darys mediacijoje mediatorius, o už ką atsakingos šalys? Kam reikia šalims pasiruošti, kaip elgtis mediacijos metu? Glaustai šalių veiklą mediacijoje bei jos sąsają su mediatoriaus veikla (plačiau apie mediatoriaus funkcijas žr. 4.1. skyrių) galima pavaizduoti tokia lentele:

Mediatoriaus veikla	Šalių veikla
Paskatina šalis pradėti derybas arba jas atnaujinti, jeigu jos buvo nutrūkusios.	Leidžia derybų procesui būti atnaujintam.
Padeda visiems mediacijos dalyviams tinkamai pasiruošti mediacijai (pvz., išsprendžia mediacijos organizavimo, reikalingų mediacijai pradėti dokumentų paruošimo ir pan. klausimus).	Pasiruošia mediacijai (savarankiškai arba su atstovu): pasiruošia mediacijoje trumpai pristatyti situaciją – kas atsitiko, dėl ko kilo ginčas, kokie šalies lūkesčiai taikiam ginčo išsprendimui (tam reikalinga nusistatyti savo poreikius, interesus).

<p>Veda mediacijos procesą ir lydi ginčo šalis link susitarimo viso mediacijos proceso metu.</p>	<p>Laikosi mediatoriaus nurodymų dėl mediacijos proceso tvarkos ir organizavimo.</p>
<p>Užtikrina, kad šalys turėtų vienodas galimybes pasisakyti, užduoti klausimus.</p>	
<p>Palaiko mediacijos proceso tvarką ir rimtį, užtikrina mediacijos saugumą.</p>	
<p>Skatina šalis kalbėtis, koncentruotis į problemas bei jų išsprendimo galimybes (šalių bendravimo kryptis – iš praeities į ateitį).</p>	<p>Trumpai pristato situaciją – kas atsitiko, dėl ko kilo ginčas, išreiškia savo poziciją, požiūrį į ginčo sprendimo galimybes.</p>
<p>Skatina atskleisti šalių emocijas, bet kartu neleidžia joms užgožti poreikio konstruktyviai spręsti ginčą.</p>	
<p>Padedą šalims suprasti viena kitos situaciją, reikalavimus, galimas jų priežastis.</p>	<p>Pasistengia suprasti kitos šalies situaciją, jos jausmus, išgirsti kitos šalies argumentus.</p>
<p>Padedą šalims įveikti bendravimo sunkumus, aklavietes.</p>	<p>Klauso mediatoriaus nurodymo dėl metodų, kurie leidžia įveikti bendravimo sunkumus ir stengiasi jais vadovautis, bendradarbiauja su mediatoriumi ir su kita ginčo šalimi.</p>
<p>Padedą šalims laisvai svarstyti įvairias ginčo išsprendimo alternatyvas be baimės prarasti grįžimo prie ankstesnių pasiūlymų galimybės, siūlo skirtingas</p>	<p>ieško arba bent neneigia galimybių ieškoti ir svarstyti skirtingų ginčo išsprendimo alternatyvų, pagal poreikį individualiai tariasi su mediatoriumi,</p>

<p>alternatyvų paieškos technikas, padeda šalims suformuluoti ir pateikti pasiūlymus.</p>	<p>kaip tinkamai suformuluoti savo pasiūlymą, kada yra tiksliausia jį mediacijoje teikti.</p>
<p>Konfidencialiai padeda kiekvienai iš šalių įvertinti savo pozicijų privalumus ir trūkumus, lūkesčių realumą.</p>	<p>Savarankiškai arba su atstovu įvertina galimo teismo proceso baigtį, galimas išlaidas, jeigu nepavyks susitarti, savo stipriąsias ir silpnąsias pozicijos puses.</p>
<p>Padeda nustatyti naujas kryptis, kuriomis šalys galėtų judėti susitarimo link ir gauti abipusę naudą.</p>	<p>Išklauso ir apsversto galimybę spręsti ginčą kitomis, prieš tai nesvarstytomis kryptimis, pats siūlo tokias kryptis, vertina jų realumą.</p>
<p>Padeda šalims nuodugniai ir visapusiškai išanalizuoti galimo susitarimo sąlygas, rizikas, pasekmes.</p>	<p>Įvertina galimo susitarimo sąlygas, ieško ir siūlo jų alternatyvas.</p>
<p>Šalims susitarus, padeda tinkamai suformuluoti susitarimą (jeigu šalys pageidauja, kad mediatorius paruoštų taikos sutarties tekstą)/patikrina šalių (šalių atstovų) parengtą taikaus susitarimo projektą.</p>	<p>Jeigu taikos susitarimo projektą rengia šalių atstovai, užtikrina savalaikį ir sklandų taikos susitarimo projekto parengimą. Jeigu taikos susitarimo projektą rengia mediatorius, susipažįsta su mediatoriaus parengtu taikos susitarimo projektu, jį operatyviai įvertina (esant poreikiui, pasitelkus jį pagalbą teisininką), teikia jam pastabas, pasiūlymus. Mediacijos sėkmės atveju sudaro taikos sutartį.</p>
<p>Suteikia informacijos dėl taikaus susitarimo vykdymo užtikrinimo būdų, tvirtinimo teisme</p>	<p>Užduoda klausimus dėl taikaus susitarimo galios, priverstinio vykdymo, nesilaikymo pasekmių/mediacijos</p>

procedūrų, jeigu tokių prireiktų/mediacijos užbaigimo be taikos sutarties procesinių pasekmių.	pabaigos be taikos sutarties procesinių pasekmių (pvz., žyminio mokesčio lengvatų).
Užbaigia mediaciją, išduoda šalims pažymą apie mediacijos proceso pabaigą.	Sąžiningai ir tinkamai vykdo mediacijoje pasiektą susitarimą.

1.1. lentelė. Šalių veikla mediacijoje

1.4. Kuo mediacija skiriasi nuo teismo proceso?

Kaip jau buvo minėta, iškilus ginčui, kurio nepavyksta išspręsti derybomis, žmonės neretai mato vienintelį kelią savo teismo įrodymui – teismą. Teismas jau yra pažįstamas ir gerai patikrintas būdas spręsti ginčą, nepriklausomai nuo to, kiek žmogus yra patenkintas arba nepatenkintas teismo sprendimu. Pasiūlius šaliai vietoj teismo rinktis taikaus ginčų sprendimo kelią bei mediaciją, natūraliai kyla klausimas – kuo mediacija skiriasi nuo teismo proceso?

Mediacijos ir teismo proceso skirtumus geriausiai pavaizduoja ši schema:

 Mediacija	 Teismas
<ul style="list-style-type: none"> • Ginčą sprendžia šalys 	<ul style="list-style-type: none"> • Ginčą sprendžia teisėjas valstybės vardu
<ul style="list-style-type: none"> • Šalis įpareigoja šalių susitarimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Šalis įpareigoja galutinis teismo sprendimas

<ul style="list-style-type: none"> • Neformalus procesas 	<ul style="list-style-type: none"> • Formalizuotas procesas (proceso, įrodinėjimo taisyklės)
<ul style="list-style-type: none"> • Mediatorių pasirenka šalys 	<ul style="list-style-type: none"> • Teisėjas skiriamas šalių neatsižvelgiant
<ul style="list-style-type: none"> • Rezultatas: susitarimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Rezultatas: teismo sprendimas
<ul style="list-style-type: none"> • Konfidencialus procesas 	<ul style="list-style-type: none"> • Viešas procesas, išskyrus tuos atvejus, kai motyvuota teismo nutartimi nusprendžiama bylą nagrinėti uždareame posėdyje (žmogaus asmeninio ar šeiminio gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat kai viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybės, tarnybos, profesinę ar komercinę paslaptį arba kai teismas imasi priemonių šalims sutaisyti)
<ul style="list-style-type: none"> • Pagrindinis tikslas: taikus ginčo išsprendimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagrindinis tikslas: teisingumo įvykdymas
<ul style="list-style-type: none"> • Vieta bendradarbiavimui ir dialogui 	<ul style="list-style-type: none"> • Vieta rungimuisi ir įrodinėjimui
<ul style="list-style-type: none"> • Ginčo išsprendimo pagrindas – šalių tikrieji interesai ir poreikiai 	<ul style="list-style-type: none"> • Ginčo išsprendimo pagrindas – šalių teisės ir pareigos
<ul style="list-style-type: none"> • Procesas nukreiptas į ateitį ir santykių išsaugojimą ateityje 	<ul style="list-style-type: none"> • Procesas nukreiptas į praeitį ir santykių aiškinimąsi praeityje
<ul style="list-style-type: none"> • Sprendimai gali būti nestandartiniai, kūrybingi 	<ul style="list-style-type: none"> • Sprendimai yra standartiniai, nulemti teisės normų ir suformuotos teismų praktikos

1.4. paveikslas. Mediacijos ir teismo proceso skirtumai

Nepaisant to, kad mediacija ir teismas yra savo turiniu ir forma skirtingi procesai, juos sieja bendras svarbus tikslas – padėti žmonėms išspręsti tuos ginčus, kurių jie negali išspręsti savarankiškai ir kurių sprendimui reikalinga specialistų pagalba. Todėl teismas ir mediacija nėra priešiniai vienas su kitu. Jie papildo vienas kitą kaip du keliai viename kelionės į susitarimą žemėlapyje. Žmogus gali išspręsti ginčą eidamas vienu arba kitu keliu.

1.5. Kuo man gali būti naudinga mediacija?

Žmonės renkasi mediaciją dėl įvairių priežasčių. Kuo mediacija gali būti patraukli žmogui, kad jis būtų motyvuotas ją savanoriškai pasirinkti, o jeigu buvo nukreiptas privalomai, – tikėtų jos perspektyva ir iš jos neskubėtų pasitraukti? Štai nebaigtinis sąrašas priežasčių, kuriomis galima motyvuoti šalis:

<p>Santykiai</p> 	<p>Santykiai tarp šalių tęsiasi ateityje ir šalys siekia, kad jie būtų draugiški, grindžiami bendradarbiavimu ir partneryste (pvz., šeimos, verslo santykiai).</p>
<p>Laikas</p> 	<p>Šalys turi surasti ginčo sprendimą ypač greitai ir minimaliomis išlaidomis (tik iš mediacijos galima tikėtis, kad ji įvyks „čia pat ir dabar“, skirtingai nuo teismo proceso, kuris vyks pagal įstatyme nustatytas procedūras), mediacija dažnai įvyksta per 2-4 savaites nuo jos pradžios, kas, palyginti su teismo procesu, yra operatyvu. Apylinkės teismuose 2018 m. vidutiniškai viena byla buvo nagrinėta 92 dienas (Nacionalinė teismų administracija, 2019), t. y. apie 13 savaitių.</p>
<p>Pinigai 1</p> 	<p>Kuo trumpesnis ginčo sprendimo procesas, tuo mažiau išlaidų jam reikia (kadangi praktikoje mediacija paprastai trunka 2-3 susitikimus po 1,5-2 val., išlaidos jai yra saikingos).</p>

<p>Pinigai 2</p> 	<p>Jeigu prieš kreipdamosi į teismą šalys ginčą sprendė mediacijos būdu, mokama 75 procentai paprastai mokėtinos žyminio mokesčio sumos, bet ne mažiau kaip penki eurai (CPK 80 str. 8 d.).</p>
<p>Interesai</p> 	<p>Formalus ginčo išsprendimas teisme nepanaikins tikrųjų ginčo priežasčių ir negarantuos šalių tikrųjų interesų patenkinimo (neretai po teismo sprendimo paskelbimo kuri nors iš šalių lieka nepatenkinta, todėl seka jo skundimo veiksmai).</p>
<p>Stresas</p> 	<p>Mediacija paprastai organizuojama privačioje erdvėje, procesas neformalizuojamas, vyksta be valstybės galių akcentuojančių atributų, bendravimo forma – dialogas, todėl natūralu, kad tokia aplinka mažina stresą, būdingą šalims sprendžiant tarpusavyo ginčus.</p>
<p>Kontrolė</p> 	<p>Tam, kad ginčo išsprendimas netaptų neprognozuojamas arba atvirkščiai – standartinis, kuomet situacija reikalauja kūrybiško priėjimo, šalys gali ginčo išsprendimo kontrolę išlaikyti savo rankose ir patys pasirinkti jų akimis teisingiausią ir tinkamiausią konkrečiomis aplinkybėmis ginčo išsprendimo variantą.</p>
<p>Privatumas</p> 	<p>Kadangi mediacija yra neviešas ir konfidencialus procesas, jis yra palankus tiems, kurie nori išsaugoti ne tik iškilusio ginčo detales, bet galimai ir patį ginčo kilimo faktą, paslapyje (teisme tokį ginčo sprendimo „privatumą“ išsaugoti neįmanoma).</p>

<p>„Padariau viską“</p> 	<p>Kartais žmones nuo teismų ir ginčo sprendimo kovos sulaiko jausmas, kad jie dar nepadarė visko įmanomo, kas galėtų dar išgelbėti situaciją prieš viską atiduodant į „teismo rankas“, todėl mediacija galėtų būti vienas iš būdų žmogui įsitikinti, ar tikrai visos įmanomos ginčo išsprendimo taikos keliu priemonės buvo išnaudotos.</p>
<p>Įvaizdis</p> 	<p>Pasinaudojimas mediacija, kad ir nerezultatyvus, gali teigiamai charakterizuoti ginčo šalį, atsiliepti teigiamai jos reputacijai.</p>
<p>Mediacija „veikia“</p> 	<p>Išsivysčiusiose mediacijos sistemose apie 80 proc. mediacijai perduodamų atvejų yra baigiama susitarimais. Taigi, egzistuoja didelė tikimybė, kad ginčą pavyks išspręsti mediacijos būdu.</p>
<p>Patogumas</p> 	<p>Mediacija gali vykti abiem ginčo šalims patogioje vietoje ir patogiu laiku (ne tik darbo laiku, bet ir po darbo bei savaitgaliais).</p>
<p>Nieko neprarandu</p> 	<p>Dalyvaudamas mediacijoje asmuo nieko nepraranda – nei teisės kreiptis į teismą (mediacijos atlikimo momentu sustoja ieškinio senaties termino eiga), nei pinigų (ypač jeigu naudojasi iš valstybės biudžeto lėšų finansuojama mediacija), nei savo iki mediacijos turėtų teisių ar pareigų (kadangi nesant susitaikymo, neatsisakys savo teisių ir neprisiims naujų pareigų).</p>

1.2. lentelė. Mediacijos teikiama nauda

Tokių „motyvatorių“ gali būti ir daugiau, priklausomai nuo individualaus atvejo. Pvz., viena iš ginčo šalių prieš apsispręsdama dėl to, ar dalyvauti mediacijoje, yra skeptiškai nusiteikusi jos atžvilgiu. Ji atvyksta susitikti su mediatoriumi, stipriai abejojama, ar ne veltui tai daro. Kurios iš nurodytų „motyvatorių“ pasirinkti, siekiant įtikinti šalį dalyvauti mediacijoje? Mediatoriui rekomenduojama pirmiausia su šalimi pabendrauti, išsiaiškinti, kokia situacija

atvedė ją pas mediatorių, dėl ko ir tarp ko yra ginčas, galiausiai – ko pati šalis tikisi iš mediacijos. Priklausomai nuo atsakymų į šiuos klausimus, mediatorius galės numatyti, kas šaliai yra svarbiausia sprendžiant ginčą – privatumas, įvaizdis, patogumas, finansinio pobūdžio argumentai ar kita. Tokiu būdu mediatorius galės pasirinkti iš nurodytų „motyvatorių“ tuos, kurie geriausiai atliepia šalies lūkesčius mediacijai.

1.6. Kiek kainuoja mediacija ir kas apmoka jos išlaidas?

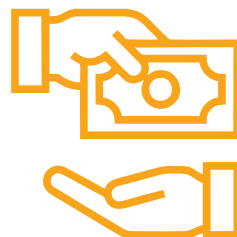
Remiantis Mediacijos įstatymo 4 str. 6 d., mediacijos paslaugos gali būti teikiamos už atlyginimą ir neatlygintinai.

Kai mediacijos paslaugos teikiamos už atlyginimą, išskyrus atvejus, kai mediacijos paslaugos apmokamos iš valstybės biudžeto lėšų, mediacija pradeda tik po to, kai mediatorius raštu susitaria su ginčo šalimis dėl atlyginimo dydžio ir mokėjimo tvarkos.

Pagal Europos mediatorių elgesio kodekso 1.3. str., jeigu tokia informacija dar nepateikta, mediatorius turi visuomet pateikti šalims išsamią informaciją dėl jo ketinamo taikyti atlyginimo būdo. Jis negali sutikti vesti mediacijos tol, kol jo atlyginimo principams nepritarė visos suinteresuotos šalys.

Paprastai mediacijos paslaugos apmokamos ginčo šalių bendrai (pvz., per pusę), tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet už mediaciją moka viena iš šalių. Tai nėra mediacijos taisyklių pažeidimas, bet mažiau pageidaujamas šalių apmokėjimo už mediaciją būdas dėl to, kad viena iš šalių gali jaustis „perkanti“ mediatoriaus paslaugas ir manyti, kad mediacija turi vykti pagal jos nurodymus. Arba atvirkščiai, ginčo šalis, kuri už mediaciją nemoka, gali jaustis mažiau atsakinga už mediacijos proceso sėkmę ir elgtis joje pasyviai, neišnaudodama viso mediacijos potencialo.

Paprastai už mediatoriaus darbą šalių ir mediatoriaus susitarimu nustatomas valandinis įkainis. Jo dydis yra parenkamas atsižvelgiant į ginčo sudė-

tingumą, individualias ginčo ir šalių ypatybes. Už mediatoriaus darbą tokiu atveju yra atsiskaitoma pagal faktą. Taip pat mediatorius su šalimis gali susitarti dėl įkainio už vieną mediacijos susitikimą, neprisirišant prie tokio susitikimo trukmės. Be atlygio mediatoriui už jo paslaugas, šalys gali sutarti su mediatoriumi dėl tam tikrų atskirų mediatoriaus darbų (pvz., taikos sutarties parengimo), su mediacija susijusių išlaidų (pvz., kelionės) apmokėjimo. Šie susitarimai taip pat turi būti įforminami raštu.

Ar galima teikti mediacijos paslaugas už „sėkmės“ mokesį?

Kartais mediatorius iš ginčo šalių sulaukia pasiūlymo nustatyti „sėkmės“ mokestį už mediacijos paslaugas, kuomet šalys moka mediatoriui ne už jo faktinį darbą, bet tik tuomet, jeigu susitaria. Ar tokia apmokėjimo už mediaciją forma yra tinkama? Atsižvelgiant į tai, kad mediatorius neturi turėti tiesioginio ar netiesioginio finansinio ar kitokio intereso mediacijos baigtimi (Europos mediatorių elgesio kodekso 2.1. str.), „sėkmės“ mokestis už mediacijos paslaugas neturėtų būti nustatomas. Taip pat kyla grėsmė, kad šalys, mediacijos metu pasiekusios jų tarpusavio santykių atkūrimo pozityvaus poslinkio dėl taikos sutarties

sąlygų, susitars pačios be mediatoriaus žinios ir pagalbos, siekdamos išvengti mokėti jam priklausantį atlygį. Todėl mediatoriui rekomenduojama pasiūlyti šalims taikyti kitokią mediatoriaus paslaugų apmokėjimo formą (pvz., aptarti su šalimis atlygio, kuris nepriklausys nuo mediacijos proceso rezultato ir bus skirtas padengti bent minimalias būtinausias mediatoriaus sąnaudas (pvz., mediacijos patalpų nuomą, vykimą į mediaciją, telefoninių pokalbių ar pan. sąnaudas) dydį).

Ar teikti mediacijos paslaugas už dyką?

Kartais norėdami padaryti gerą, mediatoriai teikia paslaugas šalims nemokamai. Ar tai yra siektina praktika? Nepaisant tokios praktikos akivaizdaus finansinio palankumo ginčo šalims, tenka pastebėti, kad žmonės labiau vertina paslaugas, už kurias turi mokėti ir labiau stengiasi procese, į kurį yra investavę. Todėl galima patarti mediatoriui, norinčiam padėti žmonėms ir iš altruistinių paskatų suteikti jiems nemokamą mediacijos paslaugą, susitarti su šalimis bent dėl simbolinio atlygio už paslaugas. Toks atlygis skatins ginčo šalis dalyvauti mediacijoje „kokybiškai“.

1.7. Ar galima gauti mediacijos paslaugas nemokamai? Kur kreiptis ir ką pateikti, norint tokias paslaugas gauti?

Kaip buvo minėta, mediacijos paslaugas bet kuris mediatorius gali teikti *pro bono*, t. y., nemokamai. Jeigu toks yra šalių ir mediatoriaus susitarimas, tokiu atveju šalys nemoka mediatoriui atlygio už mediacijos paslaugų teikimą ir mediatorius tokio atlygio negauna.

Tačiau nemokamos ginčo šalims mediacijos paslaugas taip pat gali būti suteiktos tokiomis formomis, finansuojamomis valstybės, savivaldybių arba Europos socialinio fondo lėšomis:

1. valstybės užtikrinama neteisminė mediacija;
2. privaloma šeimos mediacija;
3. teisminė mediacija;
4. mediacija kaip kompleksinė paslauga šeimai.

Kaip šaliai gauti iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamas mediacijos paslaugas?

Valstybės užtikrinama ir privaloma mediacija

Valstybės užtikrinama neteisminė mediacija

Norėdama gauti valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos paslaugas civiliniam ginčui spręsti, ginčo šalis turi:

1. turėti teisę gauti antrinę teisinę pagalbą pagal Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą (valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos paslaugų teikimui pakanka, kad bent viena iš ginčo šalių turėtų teisę į antrinę teisinę pagalbą);
2. užpildyti ir pateikti VGTPT ar jos teritoriniam skyriui standartizuotą prašymą vykdyti valstybės užtikrinamą neteisminę mediaciją (prašymo forma yra patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2019 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. 1R-28). Prie prašymo būtina pridėti dokumentus, įrodančius asmens teisę gauti mediacijos paslaugas (asmens tapatybę patvirtinančio dokumento kopiją,

dokumentą (jo kopiją), patvirtinantį aplinkybes, suteikiančias teisę gauti antrinę teisinę pagalbą, dokumentus (jų kopijas), pagrindžiančius reikalavimą ir kt.);

3. pateikti VGTPPT kitos ginčo šalies sutikimą spręsti ginčą mediacijos būdu (sutikimo forma yra patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2019 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. 1R-28).

Sprendimą dėl valstybės užtikrinamos mediacijos skyrimo priima VGTPPT.

Privaloma mediacija

Norėdama gauti privalomos mediacijos paslaugas (nuo 2020 m. sausio 1 d. mediacija privaloma šeimos ginčuose), ginčo šalis (arba abi ginčo šalys) turi:

1. VGTPPT paduoti prašymą (gali būti bendras) dėl mediatoriaus skyrimo; arba
2. savo pasirinktam mediatoriui, įrašytam į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą, paduoti prašymą (gali būti bendras) vykdyti mediaciją (kai mediatorius skiriamas ne VGTPPT, valstybė privalomosios mediacijos paslaugų nefinansuoja).

Sprendimą dėl privalomos mediacijos paslaugų ir mediatoriaus šioms paslaugoms teikti skyrimo priima VGTPPT arba mediatorius, į kurį buvo kreiptasi dėl mediacijos atlikimo, gavę kitos ginčo šalies sutikimą dalyvauti mediacijoje.

1.3. lentelė. Valstybės užtikrinama neteisminė mediacija ir privaloma mediacija

Mediatoriaus atlyginimo valstybės užtikrinamoje neteisminėje mediacijoje arba privalomoje mediacijoje sumokėjimo klausimą reglamentuoja Mediacijos įstatymas bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos „Už antrinės teisinės pagalbos teikimą, koordinavimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklės“ (2018). Vadovaujantis šio teisės akto nuostatomis, apskaičiuojant užmokesį vienos mediatoriaus darbo valandos užmokesčio dydis prilyginamas 1 užmokesčio baziniam dydžiui (UBD), kuris yra tvirtinamas Vyriausybės. Šiuo metu mediatoriams už darbą yra mokamas 13 eurų valandinis įkainis (2016 m. balandžio 13 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 364).

Koks faktinis mediatoriaus darbas yra apmokamas valstybės?

Pasirengimas mediacijai	Mediacijos vykdymas	Mediacijos rezultatų įforminimas
Susipažinimas su ginčo medžiaga, pranešimų ginčo šalims parengimas	Dalyvavimas mediacijos susitikimuose tiesiogiai ar naudojantis informacinėmis ir elektroninių ryšių technologijomis	Taikos sutarties projekto parengimas, pranešimų VGTPPT ar teismui parengimas
Mediatoriui iš valstybės biudžeto apmokama iki 1 val.	Mediatoriui iš valstybės biudžeto apmokama iki 4 val.	Mediatoriui iš valstybės biudžeto apmokama iki 1 val.

1.5. paveikslas. Apmokėjimo mediatoriui už paslaugas valstybės užtikrinamoje arba privalomojoje mediacijoje schema

Įsidėmėti! Pagal Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisykles (2019) tokios rūšies mediacija gali būti pratęsta, jeigu, atsižvelgiant į ginčo šalių elgesį ir išsakytas pozicijas mediacijos susitikimuose, mediatoriaus nuomone, taikus susitarimas gali būti pasiektas. Tokiu atveju mediatorius turi teisę kreiptis į VGTPPT su motyvuotu prašymu pratęsti mediaciją (prie prašymo privalo būti pridedami ginčo šalių sutikimai tęsti mediaciją). Patenkinus mediatoriaus prašymą, už kiekvieną papildomą neteisminės mediacijos vykdymo valandą mokamas papildomas 1 UBD užmokestis. Papildomas užmokestis negali viršyti 4 UBD.

Pratęsimo galimybė nėra numatyta privalomos mediacijos atveju. Mediatoriaus paslaugos, kurios yra suteikiamos viršijant nurodytas laiko ribas, turi būti apmokamos pačių ginčo šalių, pagal susitarimą su mediatoriumi.

Įsidėmėti! Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos atveju, mediatorius turi teisę gauti kompensaciją už su mediacijos procesu susijusias išlaidas, kurias VGTPPT kompensuoja tik po to, kai pateikiami šias išlaidas patvirtinantys dokumentai. Išlaidas, susijusias su mediacija, sudaro dokumentų kopijavimas, įforminimas, vertimas ir kitos panašios išlaidos.

Mediatorius, norėdamas gauti atlyginimą už mediacijas, ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo mediacijos pabaigos pateikia VGTPPT prašymą išmokėti užmokestį už mediaciją ir dokumentus pagrindžiančius turėtus išlaidas.

Teisminė mediacija

Teisminė mediacija

Norėdamos gauti teisminės mediacijos paslaugas, ginčo šalys turi pateikti jų ginčą civilinėje ar administracinėje byloje nagrinėjančiam teismui prašymą skirti byloje teisminę mediaciją. Su tokiu prašymu į teisėją gali kreiptis ir viena iš ginčo šalių. Tokiu atveju teisėjas siūlo kitai ginčo šaliai pasinaudoti mediacija ir jeigu abi šalys sutinka dalyvauti teisminėje mediacijoje, teismas, prieš tai atsiklausęs šalių nuomonės ir parinkęs mediatorių, priima byloje nutartį skirti teisminę mediaciją.

1.4. lentelė. Teisminė mediacija

Teisminėje mediacijoje šalys taip pat gauna iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamas mediacijos paslaugas (iki 4 val.), tačiau mediatoriai, kurie yra teisėjai, už šias suteiktas paslaugas atskiro arba papildomo atlyginimo negauna. Suteiktos paslaugos įsiskaičiuoja į teisėjų darbo krūvį. Jeigu medijuoti teisme esantį civilinį ginčą yra paskiriamas mediatorius, kuris nėra teisėjas, bet kitas asmuo iš Lietuvos mediatorių sąrašo, pastarajam atlyginimas mokamas bendraja, 2016 m. balandžio 13 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 364 nustatyta tvarka.

Mediacija kaip kompleksinė paslauga šeimai

Mediacija kaip kompleksinė paslauga šeimai

Norėdama gauti mediacijos kaip kompleksinės paslaugos šeimai paslaugas, ginčo šalis (arba abi ginčo šalys) turi kreiptis į savivaldybėse gyventojams kompleksines paslaugas šeimai teikiančias organizacijas (bendruomeninius šeimos namus), kurios nurodė, kad teikia mediacijos paslaugas. Tokių organizacijų sąrašas yra pateikiamas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos puslapyje <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/kompleksines-paslaugos-seimai#kokios>

Ši mediacijos paslauga teikiama šeimoms, susidūrusioms su ginčais ir tarpusavio nesutarimais dėl vaikų auginimo ir ugdymo, matymosi tvarkos, priežiūros.

1.5. lentelė. Mediacija kaip kompleksinės pagalbos šeimai dalis

Kadangi kompleksinių paslaugų šeimai teikimas yra finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis, savivaldybėms, vykdant kompleksinių paslaugų šeimai teikimo projektus, mediatoriams, teikiantiems tokias mediacijos paslaugas, už darbą yra atlyginama iš atitinkamų projektų lėšų. Nuo 2020 m. sausio 1 d. iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamą šeimos mediacijos paslaugą bus galima gauti savivaldybėse kaip vieną iš bazinio paslaugų šeimai paketo.

Visos iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamos mediacijos paslaugos Lietuvoje

Visas iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamos mediacijos paslaugų Lietuvoje galimybes bei pasinaudojimo jomis pagrindines sąlygas galima pavaizduoti šia lentele:

Iš valstybės biudžeto išlaidų finansuojamos mediacijos paslaugos

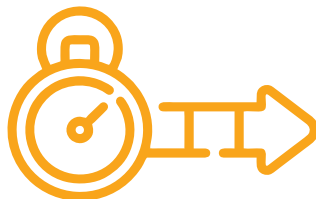
		Neteisminė mediacija		Teisminė mediacija	
	Valstybės užtikrinama neteisminė mediacija	Privaloma mediacija (nuo 2020-01-01)	Mediacija kaip kompleksinė (nuo 2020-01-01 bazinio paketo) paslauga šeimai	Mediacija šalių susitarimu	Teismo nurodyta mediacija
Kur kreiptis?	Į Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą	Į Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą	Į savivaldybes arba į savivaldybėse gyventojams kompiexines paslaugas šeimai teikiančias organizacijas (nuo 2020-01-01 bendruomeninius šeimos namus), kurios nurodė, kad teikia mediacijos paslaugas	Kreiptis į civilinę ar administracinę bylą nagrinėjantį teismą	-
Sąlygos	1) Bent viena iš ginčo šalių turi turėti teisę į antrinę teisinę pagalbą. 2) Būtinai kitos šalies sutikimas vykdyti mediaciją prieš kreipiantis dėl mediacijos vykdymo.	1) Sąlygos turėti teisę į antrinę teisinę pagalbą nema gali naudotis visi asmenys, nepriklausomai nuo jų turtinės ir socialinės padėties. 2) Kitos šalies sutikimą dalyvauti mediacijoje, inicijuojant mediaciją, pateikti kartu su prašymu nebūtina. Kitai šaliai bus siunčiamas kvietimas dalyvauti mediacijoje. Tačiau mediacija vyks tik gavus kitos šalies sutikimą joje dalyvauti.			

Pateikiami/priimami dokumentai	Pateikiamas prašymas vykdyti valstybės užtikrinamą teisminę mediaciją, kitos šalies sutikimas vykdyti mediaciją	Pateikiamas individualus arba bendras su kita šalimi prašymas vykdyti privalomą mediaciją	Pateikiamas individualus arba bendras su kita šalimi prašymas suteikti šeimai mediacijos, kaip kompleksinės (bazinio paketo) paslaugos šeimai, paslaugą	Pateikiamas individualus arba bendras prašymas vykdyti teisminę mediaciją	Teismas priima nutartį skirti mediaciją	3) Turi būti pradėta teisme civilinė ar administracinė byla dėl šio ginčo.
---------------------------------------	---	---	---	---	---	--

1.6. lentelė. Iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamų mediacijos paslaugų teikimo Lietuvoje formos ir esminės sąlygos

1.8. Kiek trunka mediacija?

Vienas iš mediacijos proceso privalumų, dėl kurio mediacija yra patraukli ginčo šalims, yra šio proceso greitumas. Bet nepamirškime, kad trukmė yra santykinis dalykas – juk net mėnuo gali atrodyti kaip labai ilgas laiko tarpas, jeigu asmuo tikėjosi ginčo išsprendimo per vieną dieną ir tas pats mėnuo atrodys greita procedūros trukme, jeigu ginčas yra įsisenėjęs ir jo šalys prieš tai neįstengė išspręsti per 5 metus. Taigi, kiek trunka mediacija?

Atsakymas priklauso nuo to, dėl ko yra kilęs ginčas, kiek jis yra sudėtingas, kiek laiko reikia jam pasiruošti arba kokius papildomus veiksmus reikia atlikti jau mediacijai vykstant, kad šalys galėtų susitarti (pvz., reikia atlikti nekilnojamojo turto vertinimą), kokios šalys jį sprendžia, kiek yra tokių ginčo šalių, kiek patyręs yra mediatorius, ar mediacija vyks bendruose susitikimuose ar mediatoriui atskirai susitinkant su kiekviena iš šalių pakaitomis ir pan. Praktiškai, priklausomai nuo visų šių aplinkybių, mediacija gali užtrukti nuo kelių valandų arba kelių savaičių iki kelių mėnesių ir net kelerių metų.

Privačios mediacijos trukmė

Privačios mediacijos trukmės niekas neriboja, išskyrus pačių ginčo šalių susitarimus dėl mediacijos tvarkos (Mediacijos įstatymo 15 str. 1 d.), taip pat mediatoriaus diskrecija spręsti, ar tikslinga toliau tęsti mediaciją, jeigu mediatorius pripažįsta, kad mažai tikėtina, jog tęsiant mediaciją ginčas bus išspręstas taikiai (Mediacijos įstatymo 15 str. 6 d.).

Tačiau norint padėti klausiančiam bent įsivaizduoti bendrą mediacijos procesą, galima teigti, kad vidutiniškai praktikoje mediacija trunka nuo 3 iki 10 valandų. Mediacijai pasiruošti vidutiniškai mediatoriui reikia

1-2 valandų. Taikos sutarties mediacijoje parengimui taip pat reikėtų apie 1-2 valandų.

Privalomos mediacijos trukmė

Mediacijos trukmė nėra ribojama ir privalomosios mediacijos atveju, tačiau reikia nepamiršti, kad valstybė šalims laiduoja tik keturių valandų iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamą mediaciją (Mediacijos įstatymo 22 str. 3 d.). Ginčo šalys gali toliau savanoriškai bei savo lėšomis tęsti mediaciją tiek, kiek mano, kad yra poreikis, atitinkamai susitarę su mediatoriumi.

Teisminės mediacijos trukmė

Teisminės mediacijos procesas turi būti organizuojamas taip, kad būtų baigtas iki teismo nustatyto kito bylos posėdžio laiko (teisminės mediacijos termino pabaigos) (Teisminės mediacijos taisyklės, 2018, 27 p.). Taigi, nagrinėjant civilinę bylą pirmosios instancijos teisme, teisminė mediacija praktiškai turi įvykti per 1-2 mėnesių (apylinkės teismui) ir 2-4 mėnesių (apygardos teismui) „pertrauką“ tarp teismo posėdžių.

Praktinis patarimas. Rengiantis mediacijos procesui yra rekomenduojama apibrėžti mediacijos sesijos trukmę. Mediacijos sesijos trukmės apibrėžimas yra reikšmingas ginčo šalims, o kartu ir pačiam mediatoriui. Žinant bent preliminarą ar numanomą mediacijos sesijos trukmę, galima atitinkamai planuoti laiką, o taip pat struktūrizuoti mediacijos procesą taip, kad šalys orientuotųsi į esminius dalykus ir siektų rasti galimą ginčo sprendimo variantą.

Įsidėmėti! *Be kita ko, mediacijos sesijos trukmės apibrėžimas gali būti siejamas ir su materialine išraiška. Pvz., jeigu privalomosios mediacijos atveju įstatyminis reguliavimas suteikia keturias valandas valstybės finansuojamų mediacijos proceso valandų, o vėliau šalys jau privalo už mediacijos procesą mokėti pačios, tokiu atveju mediacijos proceso trukmės laikas įgauna finansinę prasmę, o šalys, tai žinodamos, siekia labiau konkretizuoti kilčius ginčo klausimus.*

Įdomu. Moksliniai tyrimai rodo, kad Didžiojoje Britanijoje vidutiniškai šeimos mediacija trunka 110 dienų (palyginti: teismo proceso šeimos bylose vidutiniška trukmė – 435 dienos) (Legal Aid and Mediation for People Involved in Family Breakdown, 2007).

II

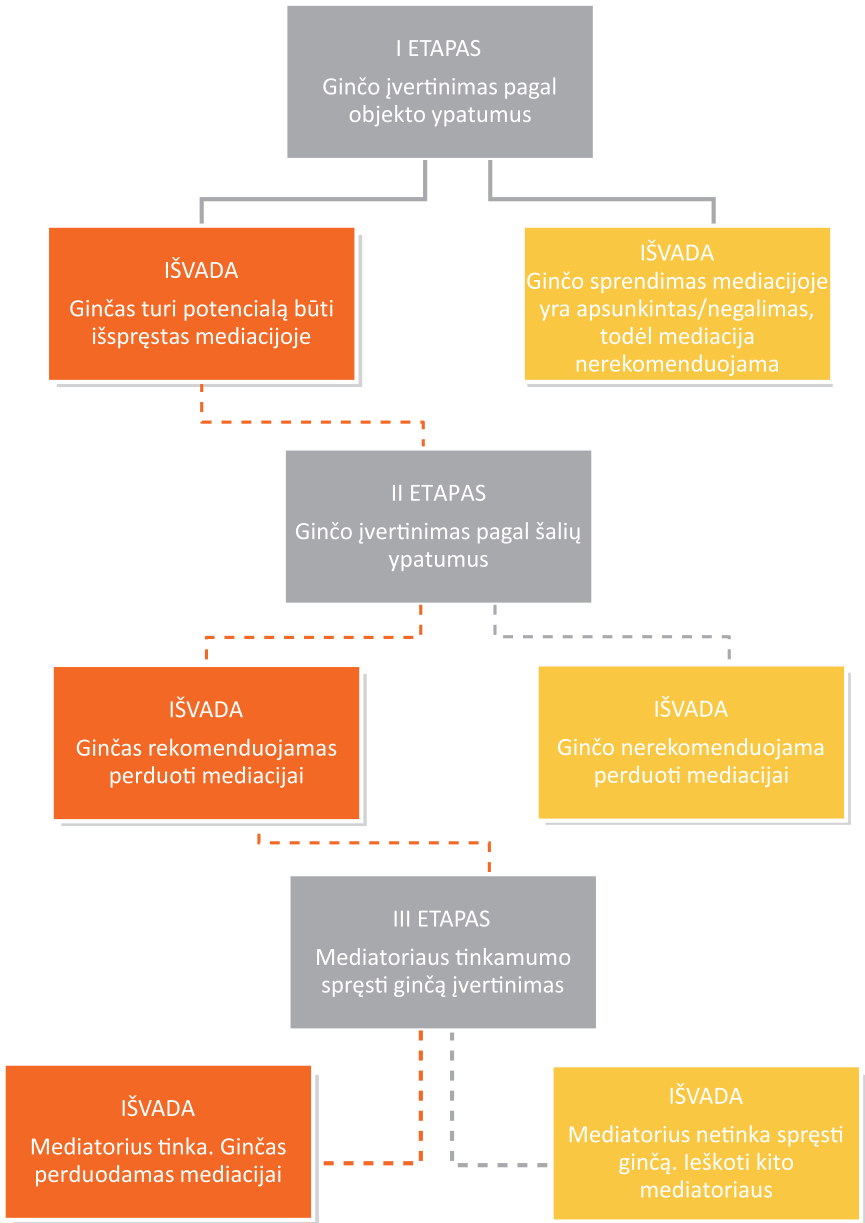
PRIELAIDOS GINČO
MEDIACIJAI

Prieš sutinkant medijuoti ginčą, būtina įvertinti, ar jis turi perspektyvą būti išspręstas mediacijos būdu ir ar mediatorius šiam ginčui spręsti yra tinkamas. Tokį vertinimą gali atlikti pati ginčo šalis, šalį konsultuojantys asmenys (pvz., advokatai, vaiko teisių apsaugos specialistai), teisėjai, bylose spręsdami dėl teisminės mediacijos skyrimo, patys mediatoriai, prieš sutikdami atlikti mediaciją.

Ginčo tinkamumą mediacijai rekomenduotina vertinti trimis etapais. Pirmame etape vertinami ginčo objekto ypatumai. Atsakoma į klausimą, ar konkretus ginčas pagal jam būdingus požymius turi potencialą būti išspręstas mediacijos būdu. Jeigu pirmame etape yra gaunamas teigiamas atsakymas, atliekamas antrasis ginčo tinkamumo mediacijai vertinimo etapas – pagal ginčo šalių ypatumus. Atsakoma į klausimą, ar ginčo šalių ir jų santykių ypatumai nedaro mediacijos negalima, apsunkinta, ar nesudaro kliūčių pirmajame

vertinimo etape nustatytam ginčo potencialui būti išspręstam mediacijoje. Jeigu antrajame etape yra gaunamas teigiamas atsakymas, atliekamas trečiasis ginčo tinkamumo mediacijai įvertinimo etapas – konkretaus mediatoriaus tinkamumo medijuoti ginčą vertinimas.

Suprantama, kad siūlomas ginčo tinkamumo mediacijai vertinimo modelis yra sąlyginis, kadangi pagal jį ginčo tinkamumo mediacijai vertinimas grindžiamas tik tomis žiniomis apie ginčą, šalis bei mediatorių, kurios vertinimą atliekančiam asmeniui yra prieinamos. Be to, šios žinios gali būti subjektyvaus pobūdžio ir neatspindėti realios tikrovės. Taigi, atskirais atvejais mediacija gali būti inicijuojama ir būti sėkminga net tokiais atvejais, kai ginčas mediacijai atrodė netinkamas. Ir atvirkščiai – iš pirmo žvilgsnio labai „palankus“ mediacijai ginčas gali pasirodyti visiškai mediacijai netinkamas.

2.1. paveikslas. Ginčo tinkamumo mediacijai įvertinimo etapai

2.1. Ginčo objekto ypatumai

Vertinant ginčo tinkamumą mediacijai pagal ginčo objekto ypatumus, galima identifikuoti atvejus, kuomet ginčas turėtų būti pripažintas tinkamu mediacijai ir tuos, kuriais mediacijos taikymas gali būti apsunkintas arba net nepageidaujamas, todėl nerekomenduotinas.

Ginčas turi potencialą būti išspręstas mediacijoje	+/-	Ginčo sprendimas mediacijoje yra apsunkintas/negalimas, todėl ginčo nerekomenduojama perduoti mediacijai	+/-
Ginčo išsprendimas turi paliesti daugiau asmenų, kurie nedalyvauja teismo procese (pvz., skyrybos palies uošvius).		Ginčas yra principinio pobūdžio (pvz., viena iš šalių nori „pamokyti“ kitą šalį).	
Teismo sprendimo rezultatas yra nenuostabi.		Ginčo sprendimui reikia taikyti imperatyvias teisės normas, kurių šalys negali pakeisti savo sutarimu.	
Teismo procese bus reikalinga ekspertizė.		Ginčas yra susijęs su sudėtingais teisės klausimais, reikalaujančiais teisės normų aiškinimo ir taikymo.	
Reikalingas greitas ginčo sprendimas.		Įstatymas aiškiai ir nedviprasmiškai yra vienos ginčo šalių pusėje, o kita šalis yra akivaizdžiai neteisi (pvz., vienos šalies reikalavimai yra visiškai nepagrįsti, už nedidelę žalą yra reikalaujama neprotingai didelio atlygio).	

<p>Teismo proceso viešumas gali būti nepalankus/skaudus šalims.</p>		<p>Ginčo šalys arba kuri nors iš jų yra suinteresuota konkrečių ginčą spręsti teisme, siekdama atitinkamo teismo precedento suformavimo arba teisės į apeliaciją bei kasaciją išsaugojimo.</p>	
<p>Gali kilti sunkumų įgyvendinant teismo sprendimą (pvz., net priteisus skolą, skolininkas gali išvengti jos gražinimo).</p>		<p>Teismo procesas yra naudojamas kaip būdas priversti kitą šalį nusileisti.</p>	
<p>Numatoma apeliacija ir kasacija (tikimybė ilgai negauti galutinio teismo sprendimo ir patirti labai dideles išlaidas).</p>		<p>Teismo procesas yra naudojamas kaip būdas vilkinti savo įsipareigojimų vykdymą (pvz., verslininkas gauna didesnę finansinę naudą bylinėdamasis ir greitai negražindamas skolos).</p>	
<p>Ginčas vyksta dėl kompensacijos/žalos atlyginimo sumos.</p>		<p>Ginčas gali būti išspręstas derybomis.</p>	
<p>Ginčas yra per daug sudėtingas ir daugialypis, todėl būtų sprendžiamas teisme keliose bylose arba skirtingomis teisenomis (pvz., ne tik civiliniu, bet ir baudžiamuoju procesu).</p>		<p>Ginčo šalių pozicijos yra tiek nutolusios viena nuo kitos, kad nesudaro galimo susitarimo zonos.</p>	
<p>Esama poreikio priimti ginčo sprendimą, kuris išspręstų ginčą kūrybiškai, nestandartiškai ar kompleksiška, t. y., paliestų ne tik teisinius ginčo aspektus, bet ir, pvz., etinius, moralinius, politinius, ekonominius ir pan.</p>		<p>Ginčo šalys arba kuri nors iš jų yra suinteresuota konkrečių ginčą spręsti teisme, norėdama problemos, kitos šalies elgesio paviešinimo (pvz., viena iš šalių siekia viešai apginti savo garbę ir orumą).</p>	

Ginčo kaina yra per maža, kad pateisintų teismo procesui skirtas laiko ir pinigų išlaidas bei riziką gauti nepalankų sprendimą.			
Kiekvienos iš šalių pozicijos ginče yra pagrįstos svariais teisės ir fakto argumentais.			
Ginčo šalių pozicijos yra netoli viena nuo kitos, todėl atsiranda galimo susitarimo zona.			
Rezultatas (surinktų „+“ skaičius)		Rezultatas (surinktų „+“ skaičius)	

2.1. lentelė. Ginčo tinkamumas mediacijai pagal ginčo objekto ypatumus

Pažymėtina, kad kai kurios 2.1. lentelėje išskirtos kontraindikacijos ginčo sprendimui mediacijos keliu gali būti sėkmingai neutralizuojamos mediatoriui pritaikius turimas žinias bei patirtį, pasirinkus konkrečiam atvejui reikalingą ginčo sprendimo arba bendravimo su ginčo šalimis strategiją. Pvz., tai, kad ginčas gali būti nesudėtingai išspręstas derybomis, joku būdu nereiškia, kad mediacija negalėtų įvykti ar nebus sėkminga. Juk mediacija ginčo šalims savo esme ir yra derybos, dalyvaujant trečiajam asmeniui (mediatoriui). Todėl mediatorius gali organizuoti mediaciją labiau lengvinamuju stiliumi, kuo mažiau įsiterpdamas į ginčo šalių bendravimą, leisdamas joms saugiai ir sklandžiai derėtis tarpusavyje. Tokiu atveju mediatoriaus įsikišimas būtų reikalingas tik tuomet, jeigu derybos patektų į aklavietę arba šalys norėtų mediatoriaus pagalbos parengiant pasiekto susitarimo tekstą.

Praktinis patarimas. Vertindami ginčą, aukščiau pateiktoje lentelėje žymėkite pliusais ir minusais, ar konkretus teiginys yra būdingas ginčui. Jeigu daugiau pliusų surenka stulpelis, pagal kurį mediacija ginčui nerekomenduojama, galima vertinti, kad tokio ginčo sprendimas mediacijos būdu bus ap sunkintas arba neįmanomas. Ir atvirkščiai – jeigu daugiau pliusų surenka stulpelis, pagal kurį mediacija ginčui turi potencialą – yra tikslinga pereiti prie antrojo ginčo tinkamumo mediacijai vertinimo etapo – pagal ginčo šalių ypatumus. Panašiu būdu galima naudoti ir kituose skyriuose pateikiamas 2.2. ir 2.3. lenteles.

2.2. Ginčo šalių ypatumai

Tam tikros ginčo šalių charakteristikos ir jų santykių ypatumai gali rodyti, kad mediacija šioms šalims yra tinkamas ginčų sprendimo būdas arba atvirkščiai – tam tikri ginčo šalių ypatumai gali rodyti, kad šių šalių dalyvavimas mediacijos procese labai apsunkins patį mediacijos procesą arba netgi darys mediaciją negalima. Ginčo šalių ypatumai:

Ginčas rekomenduojamas perduoti mediacijai	+/-	Ginčas nerekomenduojamas perduoti mediacijai	+/-
Ginčo šalių tarpusavio santykius stipriai veikia emocinė konflikto pusė (šalys turi asmeninio pobūdžio, santykių problemas, viena iš šalių arba abi ginčo šalys yra piktos, įskaudintos, įsižeidusios).		Tarp šalių yra ryškus jėgų disbalansas (viena iš šalių yra labiau išsilavinusi, turi žymiai daugiau patirties, žinių, finansinių išteklių ar aukštesnę statusą visuomenėje ir pan.).	
Viena iš šalių arba abi ginčo šalys ekonomiškai pažeidžiamos (pvz., įmonė sunkioje finansinėje padėtyje), todėl teismo procesas joms būtų ypač nepalankus ginčo sprendimo būdas.		Viena iš šalių naudoja prieš kitą šalį smurtą bet kokia forma (fizinį, psichologinį, ekonominį ar pan.).	
Šalių arba jų atstovų asmenybės nėra nesutaikomos/nesuderinamos.		Ginčo šalys arba bet kuri iš jų neturi bent minimalių gebėjimų išreikšti savo poziciją ir ją ginti arba nėra emociškai pasiruošusi diskutuoti apie konfliktą ir derėtis dėl savo interesų (pvz., nėra atsigavusi po netikėtai išgyventos artimo žmogaus netekties: greitai susijaudina, dažnai verkia).	
Viena iš šalių siūlo mediaciją.		Vienai iš šalių atstovauja profesionalus atstovas (pvz., advokatas), kitai – ne.	

Abi šalys arba bent viena iš šalių yra privatus asmuo.		Vienai iš šalių jos sveikatos būklė/turimi sveikatos sutrikimai neleidžia tinkamai dalyvauti mediacijoje.	
Tarp šalių nevyksta bendravimas, tačiau jį įmanoma inicijuoti.		Viena iš šalių dėl amžiaus negali tinkamai dalyvauti mediacijoje.	
Ankstesni šalių santykiai buvo grindžiami abipusiu pasitikėjimu, draugyste.		Ginčo šalys gyvena viena nuo kitos nutolusiose vietovėse ir nėra galimybių šio atstumo neutralizuoti (pvz., atlikti mediaciją nuotoliniu būdu, šalims atvažiuoti į vieną vietovę).	
Šalis sieja ilgalaikę praeitis.		Viena iš šalių piktnaudžiauja alkoholiu ar narkotinėmis medžiagomis ir nesigydo.	
Šalims teks ateityje turėti bendrų santykių, todėl joms reikalingas sprendimas, kaip toliau sugyventi ateityje.		Viena iš šalių yra priklausoma nuo kitų asmenų.	
Šalys turi bendrus interesus, o teismas jų negalės suderinti priimdamas sprendimą.		Šalys nesugeba išsiaiškinti tarpusavio nesutarimų, įveikti priešiškuo (pvz., šalys jau bandė ne kartą spręsti ginčą mediacijos būdu).	
Teismo sprendimas neišspręs esminio konflikto arba net gali jį eskaluoti.		Ginčo šalys arba kuri nors iš jų neteisingai supranta arba interpretuoja mediacijos reikšmę (pvz., turi nerealius lūkesčius mediatoriaus atžvilgiu, tikisi, kad mediatorius kitą šalį paauklės).	
		Ginčo šalių yra daug (4 ir daugiau).	
		Kuri nors iš šalių yra ypač agresyvi arba serga rimta psichine liga (pvz., šizofrenija, agorafobija ir kt.).	

		Abi šalys mediacijos nenori.	
Rezultatas (surinktų „+“ skaičius)		Rezultatas (surinktų „+“ skaičius)	

2.2. lentelė. Ginčo tinkamumas mediacijai pagal ginčo šalių ypatumus

Jeigu po antrojo vertinimo etapo gauname išvadą, jog ginčo nerekomenduojama perduoti mediacijai, ar tai reiškia, kad mediacija yra negalima? Tikrai ne, ypač tuomet, kai abi šalys, būdamos sąmoningos, niekieno iš šalies neveikiamos, aiškiai suvokdamos, kas yra mediacija ir kokie jos tikslai, pasirenka spręsti tarpusavio ginčą mediacijos keliu. Uždrausti tai padaryti šalims negalima. Taip pat svarbu paminėti, kad nors daugelis autorių pažymi, jog mediacija yra netinkama smurto artimoje aplinkoje atvejais (Munsinger, Philbin, 2017), tyrimai rodo, kad tam tikrais smurto artimoje aplinkoje atvejais mediacija gali būti labai veiksmingai taikoma (Pelican, 2009; Pelican, 2010). Ch. Pelican (2009) teigia, kad esminis dalykas, vertinant atvejo tinkamumą mediacijai, yra smurtaujančio partnerio galios pozicija ir kito partnerio galimybės sukaupti resursus, padedančius išsilaisvinti iš slegiančio santykio arba jį iš esmės pakeisti (apie tai plačiau žr. 7.5. poskyryje).

2.3. Mediatoriaus tinkamumas spręsti ginčą

Įvertinus ginčo tinkamumą mediacijai pagal ginčo objekto ypatumus ir pagal ginčo šalių ypatumus, mediatorius taip pat dar turėtų įsivertinti savo kaip mediatoriaus tinkamumą spręsti konkretų ginčą.

Mediatorius tinkamas spręsti ginčą	+/-	Mediatorius netinkamas spręsti ginčą	+/-
Mediatoriaus specializacija atitinka ginčo pobūdį (pvz., mediatoriaus specializacija yra šeimos ginčai, o ginčas yra dėl klausimų, susijusių su santuokos nutraukimu).		Mediatorių su viena iš ginčo šalių sieja ryšiai (pvz., mediatorius yra pažįstamas, gyvena kaimynystėje ir bendrauja su vienos iš ginčo šalių tėvais).	

Mediatoriaus veiklos teritorija apima tą vietą, kurioje šalys norėtų, kad vyktų mediacija.	Ginčas yra sudėtingas, o mediatorius turi nedaug patirties.	
Mediatoriaus turimas išsilavinimas ir profesinė patirtis bus šalims naudinga sprendžiant konkretų ginčą (pvz., mediacijoje svarbu išklausti vaiko nuomonę, o mediatorius turi psichologinį išsilavinimą ir darbo su vaikais patirtį; šalys tikisi iš mediatoriaus galimo teismo sprendimo įvardinimo, o mediatorius yra dirbęs teisėju).	Mediatorius išgyvena tokio arba panašaus pobūdžio situaciją, kurioje yra kviečiamas medijuoti (pvz., mediatorius išgyvena santykių krizę su savo su tuoktiniu arba partneriu, o yra kviečiamas medijuoti skyrybų ginče).	
	Viena iš ginčo šalių pageidauja mediacijos metu kalbėti ne valstybine kalba, o tokia kalba, kurios mediatorius nemoka (pvz., viena iš ginčo šalių yra gimusi ir augusi Ukrainoje ir pageidauja mediacijoje kalbėti rusų kalba, o mediatorius tos kalbos nemoka).	
Rezultatas (surinktų „+“ skaičius)	Rezultatas (surinktų „+“ skaičius)	

2.3. lentelė. Mediatoriaus tinkamumas spręsti ginčą

Jeigu pagal pateiktą 2.3. lentelę mediatorius nėra tinkamas spręsti konkretų ginčą, tai dar nereiškia, kad jis to ginčo spręsti negali. Pvz., jeigu mediatorius turi mažai patirties, o ginčas yra sudėtingas, galbūt jis gali dirbti ko-mediacijoje su labiau patyrusiu mediatoriumi (jeigu šalys su tuo sutinka) arba kreiptis dėl supervizijų į labiau patyrusį mediatorių dėl šio ginčo sprendimo. Kiekvienu konkrečiu atveju būtina priimti gerai pagrįstą ir apgalvotą sprendimą.

III

MEDIACIJOS PRINCIPAI IR JŲ REIKŠMĖ

3.1. Mediacijos principų reikšmė mediatoriaus praktikoje

Mediacija yra vienas iš lanksčiausių ir mažiausiai formalų ginčų sprendimo būdų. Paprastai mediacijos procesas nėra detaliam reglamentuotas teisės normomis, o tai suteikia galimybę mediatoriui ir ginčo šalims modeliuoti visą sprendimo procesą savo nuožiūra. Šie subjektai išlaiko proceso kontrolę ir tik nuo jų valios priklauso, kokios bus jų mediacijos proceso stadijos, ar kokia forma vyks bendravimas tarp šalių ir mediatoriaus. Kita vertus, atsiranda rizika, kad vykstantis procesas dėl per didelės laisvės ir apribojimų nebuvimo nebetenkins šalių lūkesčių. Šią problemą spręsti efektyviai padeda mediacijos principai.

Mediatoriaus žodynėlis. Mediacijos principai – pamatas, kuriuo grindžiamas visas ginčo sprendimo mediacijos būdu procesas.

Įdomu. Kai kurie mediacijos specialistai mediacijos principus vadina mediacijos taisyklėmis. Tai nėra teisinga. Mediacijos taisyklėmis rekomenduojama vadinti tik proceso pradžioje nusistatomas mediatoriaus ir šalių tarpusavio bendravimo taisykles (plačiau apie mediacijos taisykles žr. 5.3.1. poskyrį).

Mediatoriaus žodynėlis. Teisės norma – tiksliai suformuluota, valstybės saugoma, viešai paskelbta bendro pobūdžio elgesio taisyklė (Baublys ir kt., 2012).

Mokslinėje literatūroje (Laužikas ir kt., 2003) yra išskiriamos kelios teisės principų funkcijos. Žvelgiant iš mediacijos perspektyvos, akivaizdu, kad mediacijos principai taip pat atlieka visas šias funkcijas.

Funkcija	Paaiškinimas
Interpretavimo	Mediacijos principų pagalba galime išsiaiškinti teisinio reguliavimo neaiškumus ir rasti labiausiai mediacijos principus atitinkančius sprendimus.
Teisės spragų užpildymas	Parinkus tinkamus situacijai mediacijos principus, galime užpildyti esamas teisės spragas.
Reglamentavimo	Mediacijos procesas detaliam nėra reglamentuotas teisės normomis. Mediatorius, vadovaudamas mediacijos procesui, privalo remtis mediacijos principais.
Kolizijų šalinimo	Tais atvejais, kai teisės normos prieštarauja viena kitai, tokios situacijos turėtų būti sprendžiamos atsižvelgiant į tai, kuri teisės norma labiausiai atitinka mediacijos ir bendruosius teisės principus.
Argumentavimo	Remiantis teisės principais yra įprasta teisėjams grįsti savo priimamus sprendimus, advokatams remtis ginant savo atstovaujamos šalies poziciją.

3.1. lentelė. Mediacijos principų funkcijos

Mediacijos principai taip pat yra mediacijos proceso ir mediatoriaus veiklos vertinimo matas. Tik juos atitinkanti procedūra užtikrina šalių lūkesčius bei teisėtus interesus.

Praktinis patarimas. Mediatoriui dvejojant, ar galima pasielgti mediacijos procese vienu ar kitokiu būdu, rekomenduotina įsitikinti, ar pasirenkamas elgesio variantas atitinka mediacijos principus.

Praktinis pavyzdys. Mediatoriui sprendžiant, ar atskleisti ginčo šalims apie savo pažintį su vienai iš jų atstovaujančiu advokatu, reiktų visų pirma įsitikinti, ar tokios informacijos neatskleidimas nekeltų grėsmės mediatoriaus nešališkumui. Tikėtina, kad daugeliu atvejų bent minimali rizika kiltų. Mediatoriui rekomenduojama visais atvejais tokią informaciją šalims atskleisti ir pasiklausti jų, ar jos, tai žinodamos, sutinka, kad jis medijuotų ginčą.

3.2. Mediacijos principai

Mediacijos principai yra įtvirtinti šiuose teisės aktuose:

3.1. paveikslas. Mediacijos principus nustatantys teisės aktai

Įdomu. Europos mediatorių elgesio kodeksas yra rekomendacinio pobūdžio, bet, pagal Mediacijos įstatymo 4 str. 3 d., Lietuvos mediatoriai turi laikytis šio kodekso. Taigi, nacionaliniu teisės aktu šiam dokumentui suteiktas privalomas pobūdis. Mediacijos direktyvos (2008) nuostatos skirtos mediacijai tarptautiniuose ginčiuose reguliuoti, tačiau daugelis valstybių narių, įskaitant Lietuvą, pasiryžo jos nuostatai laikytis ir sprendžiant nacionalinius ginčus.

Svarbiausi mediacijos principai yra šie:

3.2. paveikslas. Mediacijos principai

Mediacijos principų sąrašas nėra baigtinis, tačiau natūralu, kad tam tikri principai turi didesnę reikšmę ir įtaką proceso eigai bei rezultatui. Be to, dalis principų apima vienas kitą arba yra glaudžiai tarpusavyje susiję, tad nėra tikslinga juos analizuoti atskirai.

3.2.1. Savanoriškumo principas. Privaloma mediacija

Mediacija bus sėkminga tik tada, jei jos metu šalys nuoširdžiai sieks rasti tinkamiausią ginčo sprendimą. Kiekvienos mediacijos metu ypač svarbu užtikrinti, kad šalys į procesą įsitrauktų savo noru. Juk nuoširdus įsitraukimas į procesą negali būti grįstas prievarta!

Nuoseklaus savanoriškumo mediacijoje principo taikymo privalumas – psichologinis efektas: šalys, savo noru

dalyvavusios mediacijoje ir jos metu savo noru prisėmusios tam tikrus įsipareigojimus, yra linkusios juos savanoriškai vykdyti. Tai reiškia, kad mediacijos metu priimti susitarimai, kuriais išsprendžiamas ginčas, dažniausiai yra įvykdomi laisva šalių valia be valstybės prievartos priemonių taikymo. Taigi, nepatiriamos sprendimo vykdymo išlaidos, taupomas šalių laikas bei, žinoma, mažinamas teismų darbo krūvis, nes šalys yra patenkintos sprendimu ir jų ginčas neatsiduria teismų veiklos akiratyje.

Nors Mediacijos įstatyme (2017) nėra tiesiogiai įtvirtinti mediacijos principai, tačiau iš sisteminės jo nuostatų analizės galima juos lengvai įžvelgti. Savanoriškumo principas aiškiai atsispindi šio įstatymo 12 str. 1 d., kur akcentuojamas sutartinis mediacijos pobūdis.

Teisminės mediacijos taisyklėse (2018) ne tik pabrėžiama abiejų šalių sutikimo medijuoti svarba, bet ir nurodoma, jog šalys turi būti išsamiai informuotos apie teisminę mediaciją ir jos procesą, taigi, reikalaujama ne formalus, o realiu šalių suvokimu, kas yra mediacija ir kokias teises

pasekmes ji gali sukelti, grįsto sutikimo. Taip pat nurodoma, kad šalims negali būti daromas neteisėtas poveikis (prievarta, psichologinis spaudimas ar pan.), siekiant, kad jos pasirinktų teisminės mediacijos procesą ar dalyvautų jame. Ši taisyklė turi būti taikoma ir neteisminės mediacijos procese.

Savanoriškumo principo
mediacijoje raiška

Mediacijos pasirinkimo laisvė

Mediatoriaus pasirinkimo laisvė

Pasitraukimo iš mediacijos laisvė

Taikos sutarties pasirašymo laisvė

3.3. paveikslas. Savanoriškumo principo raiška
mediacijoje

Mediacijos pasirinkimo laisvė

Mediacijos inicijavimo etape svarbu užtikrinti, kad mediacijos šalys turėtų pakankamai informacijos apie mediaciją ir būtų sąmoningai bei

laisva valia apsisprendusios šiame procese sudalyvauti.

Didelė klaida įkalbinėti šalis, joms grasinti. Tai mažina šalių pasitikėjimą procesu ir neužtikrina, kad šalys dalyvaus mediacijoje aktyviai, stengsis pasiekti susitarimą. Greičiausiai jos atvyks tik formaliai, tam, kad jų atžvilgiu nekiltų jokios neigiamos pasekmės.

Praktinis pavyzdys.

Teisėjas, kuris yra mediacijos šalininkas, įkalbinėja šalis pasirinkti mediacijos procesą, žada, kad jeigu šalys mediacijos nepasirinks, jis nebus nusiteikęs operatyviai išspręsti ginčą, o ginčo baigtis gali būti abiem šalims nepalanki. Toks teisėjo elgesys nepateisinamas. Šalys turi būti informuojamos apie mediaciją, motyvuojamos ja pasinaudoti, nurodant mediacijos privalumus, tačiau negali būti įkalbinėjamos ar spaudžiamos medijuotis. Nėra leidžiama jokia veikla, kuria sukuriama ginčo šalims psichologinė įtampa ir spaudimas rinktis mediaciją.

Svarbu atsiminti, kad mediacija Lietuvoje gali būti vykdoma tik šalių rašytiniu susitarimu. Teisminėje mediacijoje šalių rašytinį susitarimą atstoja teismo nutartis. Privalomos mediacijos atveju, jei siekiama pasinaudoti iš valstybės biudžeto finan-

suojama mediacijos paslauga, šalys teikia VGTPPT bendrą prašymą, kuris atstoja susitarimą dėl mediacijos. Tais atvejais, kai mediacija inicijuojama vienos iš šalių, o kita šalis sutinka dalyvauti mediacijoje, rašytinis sutikimas dalyvauti mediacijoje būna ne vienas, o du dokumentai, kurių kiekviename yra atspindėtas šalių sutikimas ginčą spręsti mediacijos būdu (plačiau apie susitarimą dėl mediacijos žr. 5.2. skyrių).

Mediatoriaus pasirinkimo laisvė

Šalys turi teisę pasirinkti mediatorių bei mediatorius turi teisę sutikti ar nesutikti medijuoti konkretų ginčą.

Neteisminės neprivalomos mediacijos atveju nėra poreikio kalbėti apie šalių laisvę pasirinkti jiems tinkantį ir patinkantį mediatorių. Šalys vedamos rekomendacijų, reklamos ar siekdamos, kad jų ginčą mediacijos būdu padėtų spręsti joms autoritetu esantis asmuo, renkasi mediatorių ir tariasi su juo dėl paslaugų teikimo sąlygų pačios. Vienintelis sunkumas, kuris kyla praktikoje, yra bendro tarimo tarp šalių dėl konkretaus mediatoriaus pasirinkimo radimas.

Mediatorių privalomajai mediacijai iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo parenka ir skiria VGTPPT. Mediatorių šalys gali pasirinkti ir pasiskirti pačios, tačiau tokiu atveju už mediacijos paslaugas šalys turi susi-

mokėti pačios (Mediacijos įstatymas, 2017, 22 str. 2 d.).

Įsidėmėti! Privalomos mediacijos atveju šalys gali išsakyti pageidavimą paskirti konkretų mediatorių, teikdamas bendrą prašymą VGTPPT (Mediacijos įstatymo 14 str. 2 d.), tačiau parenkant mediatorių bus vadovujamasi objektyvumo ir nešališkumo principais, atsižvelgiama į mediatoriaus užimtumą, specializaciją, galimą interesų konfliktą ir kitas svarbias aplinkybes. Parenkant mediatorių taip pat bus užtikrinamas tolygus visų į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą įrašytų mediatorių darbo krūvio paskirstymas (Mediacijos įstatymo 14 str. 4-5 d.). Tai reiškia, kad ne visais atvejais bendras šalių pageidavimas dėl konkretaus mediatoriaus skyrimo galės būti tenkinamas. Esant galimybei VGTPPT skirs šalių pasirinktą mediatorių. Tokiu atveju mediacijos procesą vykdys šalių pasirinktas mediatorius, o jo paslaugos bus finansuojamos iš valstybės biudžeto (plačiau apie mediatorių skyrimą žr. 5.2. skyrių).

Mediatoriaus atžvilgiu taip pat yra taikomas savanoriškumo principas. Neteisminėje mediacijoje mediatorius yra laisvas sutikti medijuoti ginčą, ar ne. Jei šalys į jį kreipiasi, o jis neturi galimybės arba nenori me-

diacijos paslaugos teikti, jis gali šalims atsakyti. Valstybės užtikrinamos neteisminės, privalomos neteisminės ir teisminės mediacijos atvejais mediatorius yra skiriamas medijuoti ginčą taip pat tik jo sutikimu. Šis savanoriškumo principo aspektas yra labai svarbus, nes mediatorius, siekdamas mediacijos sėkmės, turi būti motyvuotas padėti šalims spręsti ginčą bei turi būti tikras dėl savo kompetencijos to konkretaus ginčo atžvilgiu. Taip nusiteikti gali tik savo noru pagalbą teikiantis asmuo.

Praktinis pavyzdys. Mediatorius prieš kelis mėnesius užbaigė skaudų savo santuokos nutraukimo procesą. VGTPPT kviečia jį medijuoti skyrybų ginčą. Mediatorius jaučia, kad negali dirbti su tokiais ginčais, nes emociškai dar neatsigavo po savo santuokos nutraukimo. Jis negali būti tikras, kad užtikrins šalims profesionalaus ir nešališko mediatoriaus paslaugą. Vadovaujantis mediacijos savanoriškumo principu, šio mediatoriaus negalima versti sutikti medijuoti ginčą.

Pasitraukimo iš mediacijos laisvė

Šalys turi teisę bet kada pasitraukti iš mediacijos, nenurodydamos tokio savo sprendimo priežasčių (Europos mediatorių elgesio kodeksas, 2004). Tai neužkerta kelio ginčo

šalims pakartotinai susitarti dėl ginčo sprendimo mediacijos būdu (Mediacijos įstatymas, 2017; Teisminės mediacijos taisyklės, 2018).

Ką daryti, jei šalis nusprendžia pasitraukti iš mediacijos?

Žinoma, tai yra jos teisė. Vis dėlto šaliai nusprendus pasitraukti iš proceso, pabandykite su ja individualiai pasikalbėti tam, kad išsiaiškintumėte tokio pasitraukimo priežastis. Kartais pasitraukti iš mediacijos ketinanti šalis pagrindžia savo apsisprendimą išeiti, kartais akivaizdu, kad tai tėra jos spontaniška reakcija į kitos šalies pareiškimus ar elgesį. Jei intuityviai pajusite, kad šalies sprendimas yra „neužtikrintas“, pabandykite su šalimi pasikalbėti ir įsitikinti, jog šalis nusprendė pasitraukti savanoriškai, niekieno neverčiama ir supranta savo sprendimo pasekmes (priminkite jai teismo proceso išlaidas, trukmę, didelę bylinėjimosi emocinę naštą). Išsiaiškinkite pasitraukimo priežastis, apibendrinkite pasiektus rezultatus, akcentuokite šalių įdėtą pastangas. Jei matote, kad sprendimas nutraukti mediacijos procesą sąlygotas emocijų, pasiūlykite padaryti pertrauką. Esant poreikiui, galima atidėti ir mediacijos sesiją. Visų pirma, Jums gali pavykti šalį nuraminti ir pakeisti jos nuomonę. Antra, Jums gali būti suteikta vertinga informa-

cija apie tai, kas privertė šalį priimti tokį sprendimą. Tai padės Jums tbulėti ir mokytis iš savo klaidų.

Praktinis pavyzdys. Mediatorius, pakvietęs ginčo šalį į mediacijos patalpą, iš vidaus užrakina duris ir praneša, kad šalys privalės likti patalpoje tol, kol ras tinkamiausią ginčo sprendimą. Toks mediatoriaus elgesys neabejotinai pažeidžia mediacijos savanoriškumo principą. Šiuo atveju taip gali būti taikoma mediatoriui administracinė ar net baudžiamoji atsakomybė.

Taikos sutarties pasirašymo laisvė

Nors draudimas versti šalis sudaryti taikos sutartį nėra tiesiogiai įtvirtintas mediaciją reguliuojančiuose teisės aktuose, vadovaujantis sutarties sudarymo laisvės principu (LR CK 6.156 str.), rasti susitarimą ir jį įforminti taikos sutartimi būtinas abiejų šalių pritarimas. Šis principas apima ne tik šalių laisvę susitarti, bet ir draudimą versti kitą asmenį sudaryti sutartį.

Praktinis pavyzdys. Po ilgo mediacijos proceso šalys galų gale rado, atrodo, abiem tinkamą sprendimą. Mediatorius tuo labai apsidžiaugė ir paragino šalį nedelsiant sudaryti taikos sutartį. Viena iš šalių

suabejojo, bet jai mediatorius atskė, kad tai yra geriausia, ko ji tokioje situacijoje gali tikėtis, bei įspėjo, kad daugiau neketina skirti laiko mediacijos susitikimams šį ginčą spręsti. Šalis jaučiasi spaudžiama sudaryti taikos sutartį.

Mediatorius neturėtų versti šalių sudaryti taikos sutartį, dėl kurios sąlygų jos nėra iki galo tikros. Tai, kad mediatorius skatina šalis taikos sutartį sudaryti operatyviai, nėra blogai. Tuo pačiu šalys yra raginamos prisimti atsakomybę už savo veiksmus, nevilkinti ginčo sprendimo proceso. Tačiau šalims turi būti sudaroma galimybė ir suteikiama laiko apgalvoti susitarimą, pasitarti su specialistais ir artimaisiais.

Laiko mediacijai pasirinkimas

CEPEJ mediacijos plėtros priemonių rinkinyje (2018) yra kalbama apie mediacijai tinkamiausio laiko parinkimą sprendžiant ginčą. Nurodoma, kad mediacija turėtų būti pritaikyta kaip įmanoma ankstesnėje ginčo stadijoje. Tačiau pažymima, kad pasitaiko atvejų, kai šalims naudinga apsiprasti su ginču ir išgyventi savo susipriešinimą iki mediacijos pradžios. Teisminės mediacijos atveju, jei šalys nesutinka bandyti spręsti ginčo mediacijos būdu parengiamosios proceso stadijos metu, patariama teismui sudaryti galimybę kreiptis mediacijos vėlesnėse proceso stadijose. Taigi, gerbdami šalių savanoriškumą, tuo pačiu galime išlaukti joms tinkamiausio taikytis momento.

Kaip užtikrinti savanoriškumą mediacijoje?

- ✓ Mediacijos pradžioje visuomet paaiškinkite šalims apie savanoriškumo principą. Šalys turi tvirtai žinoti, kad gali bet kada iš proceso pasitraukti.
- ✓ Proceso metu priminkite šalims jų teisę bet kada iš proceso pasitraukti. Paradoksalu, bet šalys nėra linkusios ja naudotis. Priešingai, žinodamos šią teisę, šalys jaučiasi saugiau ir labiau stengiasi rasti abiem pusėms tinkamą sprendimą.
- ✓ Šaliai užstrigus ties tam tikra pozicija, paskatinkite ją reaguoti lanksčiau, juk ji čia atvyko savo noru ir suprasedama, kad reikės ieškoti kompromiso!
- ✓ Skatinkite šalis nagrinėti pačius įvairiausias problemos sprendimo variantus ir užtikrinkite, kad tokia diskusija niekuo jų neįpareigoja tol, kol šalys savo parašu nepatvirtins taikos sutarties. Tai suteikia šalims pasitikėjimo, padeda joms aiškiau suvokti, kas yra savanoriškumas mediacijoje ir kuo jis yra jiems svarbus derantis dėl taikos sutarties sąlygų.

- ✓ Šalims radus sprendimą, suteikite pakankamai laiko jį gerai apsvarstyti ir galutinai dėl jo apsispręsti. Net jei kito susitikimo metu sužinosite, jog viena iš šalių persigalvojo, galėsite tęsti mediaciją ir ieškoti kito abiem šalims tinkamo sprendimo. Skubotai pasirašius taikos sutartį, rizikuojama, kad šalis ja nebus patenkinta ir vengs geranoriško jos vykdymo, kas sukels naujus konfliktus.

Ar privaloma mediacija neprieštarauja savanoriškumo principui?

Savanoriškumo principo ir privalomos mediacijos koncepcijos susidūrimas yra akivaizdus. Siekiame, kad šalys ateitų į mediaciją laisva valia, nes tuomet įmanoma geriausiai užtikrinti jų nuoširdų įsitraukimą ir pagarbą procesui. Tuo pačiu norint paskatinti žmones naudotis mediacija, kai kuriose valstybėse (pvz., Italijoje, Turkijoje ir nuo 2020 m. sausio 1 d. Lietuvoje) įtvirtinama pareiga šalims, siekiančioms spręsti savo ginčus (ar tam tikrą jų rūšį) teisme, prieš tai išbandyti mediaciją.

Mediatoriaus žodynėlis. Privaloma mediacija – tai tokia mediacijos forma, kai prievolę ginčo šalims pasinaudoti mediacija prieš ginčo nagrinėjimą teisme nustato įstatymas arba ginčo šalis pasinaudoti mediacija privalomai nukreipia teisėjas.

Įstatymuose ir tarptautiniuose teisės aktuose yra pateisinamas savanoriškumo principo ribojimas, kuris yra būtinas mediacijos plėtojimui ir siekiant kitų socialiai vertingų tikslų, pvz., didesnio šalių pasitenkinimo ginčo sprendimo procesu ir jo rezultatu ar teismų darbo krūvio mažinimo. Vis dėlto, kaip ir bet koks kitas teisės principų ribojimas, taip ir savanoriškumo ribojimas turi būti numatytas įstatymu, būti proporcingas siekiamam tikslui bei esmingai neapsunkinti šalių.

Įsidėmėti! *Mediacijos principų taikymas gali būti ribojamas tik įstatymu, t. y., jokie kiti teisės aktai ar šalių susitarimai negali numatyti įstatyme įtvirtintų mediacijos principų ribojimų. Pvz., mediacijos savanoriškumo principas negali būti ribojamas susitarime dėl mediacijos nurodant, kad šalys įsipareigoja sudalyvauti ne mažiau nei dviejuose mediacijos susitikimuose.*

Privalomos mediacijos atveju savanoriškumo principas yra ribojamas tik iš dalies. Paprastai šalis, kuri ketina pateikti ieškinį teismui, inicijuoja privalomo-

sios mediacijos procesą, tačiau kita šalis gali į jį neįsitraukti. Įsitraukusios abi ginčo šalys visuomet turi teisę iš mediacijos proceso pasitraukti. Taip pat, naudojantis privalomąja mediacija, šalys neprivalo sudaryti taikos sutarties. Taigi, savanoriškumo principas ribojamas tik mediacijos proceso inicijavimo atžvilgiu.

Privaloma mediacija yra pasitvirtinęs būdas mažinti teismų krūvį, taupyti ginčo šalių lėšas bei atstatyti tarp šalių socialinę taiką. Paprastai

privaloma mediacija yra taikoma ribotą laikotarpį (kelerius metus), tam, kad įsitvirtintų teisinėje sistemoje. Vis dėlto, tokį mediacijos vystymo nacionalinės teisės sistemose būdą dažnai kritikuoja tiek mokslininkai, tiek ir praktikai. Paprastai privalomos mediacijos kritikai akcentuoja tokius trūkumus, kaip savanoriškumo principo ribojimas, teisės į teisminę asmens pažeistų teisių ar teisėtų interesų gynybą prieinamumo ribojimas.

Įdomu. Mediacijos specialistai privalomąją mediaciją dažnai metaforiškai lygina su situacija, kurioje šeimininkas karštą vasaros dieną atveda savo arklių prie vandens telkinio norėdamas jį pagirdyti. Nors arklio šeimininkas negali būti tikras, kad jėga atvarytas gyvulys atsigers, tačiau tikimybė, kad jis numalšins troškulį, atvestas prie vandens telkinio, yra daug didesnė, nei palikus arklių ganytis sausoje pievoje.

Įdomu. Moksliniai tyrimai rodo, kad privalomos mediacijos sėkmės procentas yra žemesnis nei savanoriškosios, pvz., Italijoje, kurioje labai plačiai taikoma mediacija, o daugelyje civilinių ginčų kategorijų ji yra privaloma. Tą nesunku paaiškinti: žmonės, priėmę sprendimą spręsti tarpusavio ginčą mediacijos būdu, nusiteikia sunkiai dirbti vardan taikaus sprendimo. Jų motyvacija tartis yra nepalyginamai didesnė, nei tų, kurie mediacijos procese atsiduria atsitiktinai, tik todėl, kad teismas juos įpareigojo ar teisės aktai numato mediaciją kaip privalomą ikiteisminę ginčų sprendimo tvarką.

Privalomos mediacijos įgyvendinimo formos

Kaip privaloma mediacija gali būti suprantamos skirtingos tvarkos.

Privalomos mediacijos įgyvendinimo formos		
Per procesines sankcijas	Teismo nurodymu	Per pareigą pasinaudoti privaloma ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka

3.4. paveikslas. Privalomos mediacijos įgyvendinimo formos

Šiuo metu Lietuvoje yra naudojamos visos trys privalomosios mediacijos įgyvendinimo formos.

Privalomos mediacijos įgyvendinimas procesinių sankcijų pagalba

CPK 93 str. 4 d. nustato teismui teisę nukrypti nuo įprastos bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės (šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies), jeigu nustatoma, kad šalis neargumentuotai atsisakė pasinaudoti privalomąja mediacija arba prašymą perduoti ginčą spręsti mediacijos būdu pareiškė nesąžiningai, arba nesąžiningai naudojosi mediacija, arba mediacijos metu reiškė nesąžiningus prašymus. Taigi, asmuo, kuris nenori, kad jam tokia sankcija būtų pritaikyta, bus suinteresuotas sudalyvauti mediacijos procedūroje. Šalims, atsisakius dalyvauti mediacijoje, egzistuoja reali rizika, kad kils neigiamos pasekmės. Tam, kad jų būtų galima išvengti, tikėtina, bus dalyvaujama mediacijoje.

Privalomos mediacijos įgyvendinimas teismo nurodymu

Mediacija gali būti atliekama privalomai teismo nurodymu vadovaujantis CPK 231¹ str. 1 d., kur be kita ko nurodyta, kad bylą nagrinėjantis teisėjas, nustatęs didelę taikaus ginčo sprendimo tikimybę, gali perduoti ginčą privalomai spręsti teisminės mediacijos būdu.

Pareiga pasinaudoti privaloma mediacija kaip privaloma ikiteisminė ginčo sprendimo tvarka

Privaloma mediacija taip pat gali būti nustatoma teisės aktuose tam tikrose ginčų kategorijose. Tokiu atveju, šalis, nepasinaudojusi privaloma mediacija, neturi teisės kreiptis į teismą, nes nesilaikė įstatymu nustatytos privalomos ikiteisminės ginčų sprendimo tvarkos. Nuo 2020 m. Lietuvoje šiuo metodu grindžiama privaloma mediacija šeimos ginčiuose, kurie turi būti sprendžiami civilinė ginčo teise.

Privalomosios mediacijos turinys

Mediacijos specialistai išskiria kelis mediacijos privalomumo laipsnius.

Sudalyvavimas
grupiniame
informacinio
pobūdžio renginyje

Sudalyvavimas
individualiame
informacinio
pobūdžio renginyje

Sudalyvavimas
mediacijoje drauge
su kita šalimi

*3.5. paveikslas. Mediacijos privalomumo turinys
(parengta pagal Kaminskienę, 2013; Hanks, 2012)*

Informaciniai renginiai apie mediaciją gali būti rengiami grupėms arba individualiai kiekvienai iš ginčo šalių. Abejais atvejais šalys yra supažindinamos su mediacijos procesu bei jos galima nauda, tačiau galutinį sprendimą dėl dalyvavimo joje priima pačios šalys, apsvačiusios susitikime gautą informaciją. Pasak N. Kaminskienės (2012), tik nustačius šalims pareigą dalyvauti mediacijoje ir bandyti ginčą spręsti iš esmės, ginčo šalys yra iš tikrųjų verčiamos privalomai spręsti savo ginčą mediacijos būdu, todėl tik šis variantas galėtų būti pavadintas „privaloma mediacija“ tikraja prasme.

Kada mediatorius gali konstatuoti, kad šalys jau įvykdė savo pareigą pasinaudoti privalomąja neteisimine mediacija?

- ✓ Pareiga pasinaudoti privalomąja mediacija yra priskiriama būsimum ieškovui. Kai viena iš šalių ketina pateikti ieškinį teismui, prieš tai ji privalo pasinaudoti privalomąja mediacija. Asmuo kreipiasi į VGTPT arba savo pasirinktą mediatorių ir pradeda privalomos mediacijos procesą. Potencialus atsakovas, t. y., kita šalis, yra kviečiamas į privalomą mediaciją. Jo nesutikimas dalyvauti mediacijoje nesukelia kliūčių konstatuoti, kad pirmoji šalis pasinaudojo privalomąja mediacija. Žinoma, antroji šalis rizikuoja, kad teismas, išsprendus ginčą, skirstydamas bylinėjimosi išlaidas gali nukrypti nuo įprastų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių ir jas paskirstyti nepalankiai antrosios šalies atžvilgiu, kuri neargumentuotai atsisakė pasinaudoti privalomąja mediacija. Tačiau jokios kitos sankcijos jos atžvilgiu negali būti taikomos.
- ✓ Taip pat šalys gali atvykti į privalomą mediaciją, pasirašyti sutikimą spręsti ginčą mediacijos būdu, tačiau proceso eigoje pasinaudoti savo teise iš mediacijos pasitraukti. Tokiu atveju mediatorius turės konstatuoti, kad mediacija pasibaigė nesudarius taikos sutarties.

- ✓ Pareiga pasinaudoti privaloma mediacija taip pat yra laikoma įvykdyta, kai procesas nutraukiamas mediatoriaus iniciatyva.

Kaip užtikrinti privalomos mediacijos efektyvumą?

- ✓ Skirkite didelį dėmesį pasirengimui mediacijai. Bendraudamas su šalimis iki mediacijos sesijos pradžios kurkite jų pasitikėjimą. Jumis ir procesu, būkite punktualus, tesėkite duotus pažadus, demonstruokite profesionalumą.
- ✓ Pastebėjęs šalių nenorą spręsti ginčo mediacijoje, netikėjimą, kad galima susitarti taikiai, pyktį, kodėl reikia dalyvauti privalomoje mediacijoje, bandykite išsiaiškinti tokio elgesio ir emocijų priežastis. Pokalbio metu šalims nurodykite mediacijos privalumus, akcentuokite jų galimybę bet kada pasitraukti iš mediacijos.
- ✓ Ieškokite šalis veikiančių motyvatorių. Dažnai tai gali būti finansiniai ar laiko aspektai. Pasirenkite ginčo nagrinėjimo mediacijos ir teismo būdais pinigų ir laiko sąnaudų analizę ir pristatykite ją šalims.
- ✓ Priminkite šalims apie mediacijos teises pasekmes (plačiau žr. 5.4. skyrių).
- ✓ Nesvarbu, ar teikiate neteisminės mediacijos paslaugas privačiai, ar esate paskirtas VGPT mediatorius, visuomet užtikrinkite teikiamos paslaugos kokybę. Jei Jums trūksta laiko, verčiau atsisakykite mediacijos, nei veskite ją ribodami savo skirtiną jai laiką.

3.2.2. Konfidencialumo principas

Mediacijos procesas privalo būti grįstas šalių ir mediatoriaus tarpusavio pasitikėjimu ir atvirumu. Tam, kad šalys galėtų laisvai dalintis jų turima informacija, jos turi būti tikros, kad tą daryti yra saugu. Mediacijos proceso metu yra atskleidžiama nemažai emocijų šalių išgyvenimų, asmeninio gyvenimo ar komercinės veiklos detalių, kurias šalys norėtų laikyti paslapyje. Dažnai šalys bijo atskleisti tam tikrą informaciją, nes nuogaštuoja, jog ji gali būti panaudota prieš jas. Tam, kad būtų užtikrintas informacijos saugumas, o šalys – paskatintos jaustis mediacijos procese laisvai ir nesuvaržytai, mediacijos procesas turi būti konfidencialus.

Mediatoriaus žodynėlis. Konfidencialumas – informacijos slaptumas ir draudimas ją viešinti.

Mediacijos konfidencialumo principas yra įtvirtintas kaip pamatinė šio proceso taisyklė visuose svarbiausiuose mediaciją reguliuojančiuose teisės aktuose. Taip pat numatomas trumpas ir baigtinis sąrašas pagrindų, kuriems esant taikomos konfidencialumo principo išimty.

Pagal Mediacijos įstatymo 17 str. 1 d., jeigu ginčo šalys nesusitarė kitaip, ginčo šalys, mediatoriai ir mediacijos paslaugų administratoriai turi laikyti paslapyje visą mediacijos ir su ja susijusią informaciją.

Mediatoriaus žodynėlis. Mediacijos paslaugų administratorius – tai viešasis arba privatusis juridinis asmuo, kuris rekomenduoja ar skiria mediatorius, siūlo ar nustato mediacijos taisykles, administruoja mediacijos išlaidas, suteikia patalpas, kuriose atliekama ši procedūra, ir (arba) teikia kitas su mediacija susijusias paslaugas (Mediacijos įstatymo 2 str. 4 d.)

Konfidencialumas ir privatumas

Konfidencialumo sąvoka dažnai vartojama greta privatumo sąvokos. Konfidencialumas yra taikomas informacijai, o privatumas – aplinkai. Vadovaujantis Europos mediatorių elgesio kodekso 4 dalimi, mediatorius turi laikyti paslapyje ir aplinkybę, kad mediacija turi įvykti arba įvyko. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje „Dėl šeimos mediacijos“ (1998) be to, kad nustatoma, jog šeimos mediacija yra konfidenciali, papildomai rekomenduojama užtikrinti ir šeimos mediacijos proceso privatumą.

Praktinis patarimas. Dalyvavimo mediacijoje faktas kai kurioms šalims yra jautrus ir jos nori to neviešinti. Mediatoriai privalo užtikrinti, kad mediacija būtų organizuojama patalpoje, kuri yra atskirta nuo kitų patalpų, tai užtikrina, jog niekas iš šalies negalės išgirsti ar pamatyti, kas dalyvauja susitikime ir kas vyksta mediacijos metu (pvz., netinka vykdyti mediaciją patalpoje su permatomomis stiklinėmis sienomis arba atitvertoje nuo kitų erdvių neaukštomis pertvaromis, kurios neužtikrina tinkamos garso ir vaizdo izoliacijos).

Konfidencialumo principo išimtis

Konfidencialumas netaikomas:

informacijai, kurios reikia siekiant patvirtinti ar įvykdyti mediacijos metu sudarytą taikos sutartį.

informacijai, kurios neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui.

3.6. paveikslas. Konfidencialumo principo išimtis mediacijoje

Pirmoji išimtis skirta tiems atvejams, kai šalys tarpusavio susitarimu nusprendžia mediacijos metu sudarytą taikos sutartį teikti teismui tvirtinti. Neįmanoma teismui patikrinti šios sutarties atitikimo imperatyvioms teisės normoms ir bendriešioms teisės principams nesusipažinus su jos turiniu.

Mediatoriaus

žodynėlis.

Imperatyvi teisės norma – teisės taisyklė, kurios šalys savo tarpusavio susitarimu negali keisti.

Kol taikos sutartis pasiekia jos tvirtinimo klausimą spręšiantį teisėją, ji pereina gana ilgą kelią. Priklausomai nuo taikos sutartimi išsprendžiamų klausimų pobūdžio, su jos turiniu gali tekti supažindinti ir mediacijoje nedalyvavusius asmenis (pvz., kredito instituciją), kai kuriais atvejais sprendžiant su vaiko gerove susijusius klausimus, su sutarties turiniu gali tekti supažindinti vaiko teisių apsaugos specialistus. Vėliau, pateikus sutartį teismo tvirtinimui raštinėje ar

įkėlus dokumentus į Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalą, neišvengiamai su jų turiniu susipažįsta kitas teismo personalas (pvz., teisėjo padėjėjas, sekretorius). Patvirtinus taikos sutartį teisme ir šalims ar vienai iš jų geranoriškai nevykdant sutarties, tenka kreiptis į teismą vykdomojo rašto, teikti jį antstoliui, o jam, atliekant savo pareigas, taip pat būtina susipažinti su dokumento turiniu bei vykdant išieškojimą tą turinį atskleisti ir kitiems mediacijoje nedalyvavusiems asmenims.

Mediatoriaus

žodynėlis.

Vykdomasis raštas – vykdomasis dokumentas, kuris yra išduodamas teismo sprendimo, nuosprendžio, nutarimo, nutarties pagrindu ir yra skirtas priverstiniam teismo sprendimo, nuosprendžio, nutarimo ar nutarties įvykdymui. Vykdomasis raštas pateikiamas antstoliui, veikiančiam toje teritorijoje, kurioje yra skolininko gyvenamoji, darbo ar turto buvimo vieta.

Antroji išimtis tarnauja viešojo intereso apsaugai. Ji yra labai plataus turinio vertinamojo pobūdžio kategorija.

Mediatoriaus

žodynėlis. Viešasis intere-
sas – visuomenei

ir valstybei svarbiausios vertybės, kurias valstybė gina pirmiau už privačius asmenų interesus (pvz., taika, žmonių fizinis saugumas, vaiko interesų apsauga ir pan.).

Įstatymų leidėjas, nustatydamas, kad konfidencialumo principo pažeidimu nebus laikomas informacijos, kurios neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui, pavišinimas, nurodė ir du pavyzdžius, kuriems suteikė ypatingai didelę reikšmę. Mediatoriai yra atleidžiami nuo pareigos saugoti mediacijos metu sužinotą informaciją, kai reikia užtikrinti vaiko interesus arba užkirsti kelią žalos fizinio asmens sveikatai ar gyvybei atsiradimui.

Praktinis pavyzdys. Šeimos mediacijos metu paaiškėja, kad vienas iš tėvų smurtauja prieš vaiką.

Mediatorius turi pareigą informuoti apie tai vaiko teises ginančias institucijas.

Įstatymo nuostata mediatorius orientuoja atlikti ir prevencinę žalos atsiradimo fizinio asmens sveikatai

ar gyvybei išvengimo funkciją, t. y., informuoti kompetentingas institucijas apie kilusią grėsmę. Pvz., mediatorius mediacijos metu išgirsta vienos iš šalių grasinimą nužudyti kitą šalį. Tokiu atveju jis turi informuoti kompetentingas institucijas apie jo išgirstą ketinimą.

Pabrėžtina, kad mediatorius taip pat privalo informuoti kompetentingas teisėsaugos institucijas, jei mediacijos metu paaiškėja, jog praityje šalys ar viena jų yra padarė nusikaltimą. Tokios informacijos neatskleidimas taip pat prieštarautų viešajam interesui.

Praktinis patarimas.

Rengiant pranešimą teisėsaugos ar vaiko teisių apsaugos institucijoms, rekomenduojame lakoniškai išdėstyti informaciją, siekiant atskleisti tik tai, kas yra būtina įgyvendinant Mediacijos įstatymo reikalavimus. Pateikus tokį pranešimą yra būtina informuoti apie šį faktą ginčo šalis ir nusišalinti nuo mediatoriaus pareigų.

Konfidencialumo principo mediacijoje subjektai

Mediatorius ir mediacijos paslaugų administratorius

Siekiant užtikrinti tinkamą konfidencialumo principo įgyvendinimą

mediacijos procese, mediatorius privalo griežtai laikytis konfidencialumo. Šios taisyklės būtina laikytis net ir tais atvejais, jei šalys susitarė dėl tam tikros informacijos nelaikymo konfidencialia. Tai jos, o ne mediatorius, yra laisvos ją skleisti. Mediatoriaus etika reikalauja net ir šalių nekonfidencialia įvardytos informacijos neviešinti. Rekomenduotina šios taisyklės laikytis ir medicijos paslaugų administratoriui.

Mediacijos šalys

Šalys medicijos procese yra laisvos susitarti dėl konfidencialumo principo taikymo ribų. Taigi, mediatoriaus praktikoje teoriškai gali pasitaikyti situacijų, kai šalys sutaria, kad medicijos metu atskleista visa ar tam tikra dalis viena kitai ir/ar mediatoriui informacijos nebus konfidenciali. Tokiu atveju šalys galės tą informaciją naudoti savo nuožiūra. Taip pat šalys gali susitarti dėl to, kam jos turi teisę atskleisti visą ar dalį medicijos metu sužinotos informacijos (pvz., ar gali apie tai kalbėtis su savo atstovu ar šeimos nariais). Vis dėlto toks šalių susitarimas neturi įtakos mediatoriaus pareigai saugoti medicijos metu sužinotą informaciją ir nesuteikia jam teisės, pvz., viešai komentuoti medicijos procesą ar šalių sprendimus ir jų priėmimo aplinkybes.

Kiti medicijos dalyviai

Mediacijos procese mediatoriaus ir šalių sprendimu gali dalyvauti ne tik jie, bet ir kiti asmenys, pvz., šalių atstovai ar vertėjai. Mediacijos įstatyme konfidencialumo pareiga adresuojama tik ginčo šalims, mediatoriui ir medicijos paslaugų administratoriui. Tačiau praktikoje konfidencialumo principas turi būti taikomas visiems medicijos procese dalyvaujantiems ar dalyvavusiems asmenims. Šiuo atžvilgiu yra tikslesnis Teisminės medicijos taisyklių (2018) 7.2. punktas, kuriame nurodoma, kad tiek ginčo šalys ir kiti teisminės medicijos procese dalyvavę asmenys, tiek mediatorius įsipareigoja neplatinti, nepasakoti ir kitais tiesioginiais ar netiesioginiais būdais neviešinti ar kitaip nenaudoti teisminės medicijos procese pateiktos, surinktos ar sužinotos informacijos, išskyrus numatytas išimtis. Taigi, konfidencialumo principas saisto visus medicijos procese dalyvaujančius asmenis.

Konfidencialumo reikalavimas atskirų susitikimų su ginčo šalimis metu

Pagal Medicijos įstatymo 17 str. 2 d. mediatorius negali vienos ginčo šalies jam patikėtos konfidencialios informacijos atskleisti kitai ginčo

šaliai, jeigu nėra informaciją patikėjusios ginčo šalies leidimo. Atskiri susitikimai nėra būtina mediacijos proceso stadija, tačiau, daugelio mediatorių nuomone, tai yra puikus būdas užmegzti glaudesnius santykius su kiekviena iš šalių (plačiau apie atskirus susitikimus žr. 5.3.5. skyrių). Šių tikslų pasiekti padeda tai, kad mediatoriaus ir kiekvienos iš šalių pokalbis atskiro susitikimo metu yra konfidencialus.

Konfidencialumo principo svarba rengiant mediatorius ir tobulinant kvalifikaciją

Mediacijos metu sužinotos informacijos konfidencialumo klausimas taip pat yra aktualus rengiant mediatorius, mediatoriams dalyvaujant

supervizijose, dalijantis patirtimi su kitais mediatoriais ar visuomene. Mediatorius turi užtikrinti, kad jo studentams, kolegoms ar visuomenei atskleista informacija apie jo partit mediacijos procesų metu neleis jokių būdu identifikuoti konkretaus ginčo ar konkrečių ginčo šalių, kurios dalyvavo mediacijoje.

Konfidencialumo principo mediacijoje apsauga

Tam, kad konfidencialumas mediacijose būtų realus, o ne tik deklaruojamas, įstatymų leidėjas numato konkrečias teises priemones, kurių dėka užtikrinama, kad mediacijos dalyviai ir tretieji asmenys, pvz., teismas, nesieks atskleisti ar sužinoti mediacijos metu paaiškėjusios informacijos.

Konfidencialumo principo užtikrinimas		
Draudimas apklausti mediatorių kaip liudytoją	Draudimas priimti ir vertinti kaip įrodymus informaciją, kuri buvo sužinota mediacijos metu	Šalių susitarimas dėl mediacijos konfidencialumo

3.7. paveikslas. Konfidencialumo principo mediacijoje apsaugos teisinės priemonės

Draudimas apklausti mediatorių kaip liudytoją

CPK yra įtvirtinta taisyklė, draudžianti apklausti mediatorių kaip liudytoją apie aplinkybes, kurias jis sužinojo mediacijos metu (189 str. 2 d. 5 p.). Analogiška nuostata yra įtvirtinta ABT] 59 str. 3 d. 5 p. Šių teisės normų paskirtis – apsaugoti mediatorių nuo apklausos teisme ir užtikrinti mediacijos proceso konfidencialumą.

Idomu. Nors Lietuvoje nuo 2014 m. mediacija plačiai taikoma būtent baudžiamojoje justicijoje per Probacijos tarnybos mediatorių veiklą (apie 1000 mediacijų per metus), Baudžiamojo proceso kodekse iki šiol nėra įtvirtintas draudimas apklausti mediatorius kaip liudytojus.

Draudimas priimti ir vertinti kaip įrodymus informaciją, sužinotą mediacijos metu

CPK taip pat yra įtvirtinta taisyklė, draudžianti teismui priimti ir vertinti kaip įrodymus informaciją, kuri buvo sužinota mediacijos metu. Šio teisės akto 177 str. 5 d. nurodyta, kad duomenys, gauti mediacijos metu, negali būti įrodymais civiliniame procese, išskyrus Mediacijos įstatyme nustatytus atvejus. Analogiška nuostata yra įtvirtinta ir ABTĮ 56 str., tad taikoma ir duomenims, sužinotiems administracinių ginčų mediacijos metu. Remiantis šia nuostata, siekiama apsaugoti ginčo šalis nuo tos informacijos, kurią jos geranoriškai atskleidė mediacijos metu viena kitai ir mediatoriui, panaudojimo prieš jas pačias. Atkreiptinas dėmesys, kad šalis pagal Mediacijos įstatymo (2017) 17 str. 1 d. gali susitarti dėl įrodymų pateikimo teismui ir kitaip, pvz., jog mediacijos metu jų viena kitai pa-

teikta tam tikra informacija gali būti teikiama teismui kaip įrodymai. Šalių teisę taip susitarti numato nuostata, numatanti, kad šalys dėl konfidencialumo gali susitarti ir kitaip.

Praktikoje teisėjams kyla problemų atskiriant, ar vienos iš šalių įrodymais prašoma priimti į bylą informacija galėjo būti sužinota tik mediacijos metu. Pasitaiko situacijų, kai šalis nesutinka su kitos šalies argumentu, kad ta informacija buvo sužinota mediacijos metu, ir teigia, kad apie tuos duomenis sužinojo iš kitų šaltinių dar iki mediacijos. Kiekvienu atveju teismui tenka priimti sprendimą dėl įrodymų priimtino, atsižvelgiant į nustatytas aplinkybes.

Praktinis patarimas. Turint omenyje, kad nesėkmingos mediacijos atveju šalys bandys savo ginčą spręsti teisme, siūloma mediatoriui mediacijos metu pabrėžti šalims susitarimo dėl konfidencialumo reikšmę ir drauge su šalimis aiškiai išskirti ir raštu užfiksuoti, kokia mediacijoje sužinota informacija šalių laikoma konfidencialia ir negali būti šalių atskleidžiamą vėlesniuose ginčo sprendimo procesuose.

Susitarimas dėl konfidencialumo

Aukščiau minėtos konfidencialumo apsaugos mediacijos procese

teisinės priemonės apsaugo mediatorių ir mediacijos metu šalių sužinotą informaciją vykstant teismo procesui. Tačiau praktikoje gausu situacijų, kai mediacijos metu sužinota informacija gali būti vienos iš šalių paskelbiama be antrosios šalies sutikimo, siekiant pažeminti ją, pakenkti jos reputacijai ar verslui. Siekiant užtikrinti informacijos, kuria dalijamasi mediacijos metu, apsaugą, mediacijos pradžioje mediatoriai paprastai pasiūlo šalims pasirašyti konfidencialumo susitarimą. Daugeliui žmonių tokio dokumento pasirašymas turi didžiai įpareigojančią reikšmę ir padeda tinkamai įgyvendinti savo, kaip mediacijos proceso šalies, konfidencialumo išlaikymo pareigą. Mediatoriai, sudarydami su šalimis mediacijos paslaugų sutartis, dažnai įtraukia sąlygas, susijusias su proceso konfidencialumu, į jas. Tai yra puikus būdas dar sykį šalims priminti apie mediacijos proceso konfidencialumo reikšmę bei jų pareigą neatskleisti per mediaciją sužinotos informacijos tretiesiems asmenims.

Mediatorių ir mediacijos paslaugų administratorių atsakomybė už konfidencialumo principo pažeidimus

Mediacijos įstatymo 17 str. 3 d. nurodo, kad mediatoriai ir mediacijos paslaugų administratoriai už konfidencialumo principo nesilaikymą ar netinkamą jo laikymąsi atsako įstatymų nustatyta tvarka. Visų pirma, konfidencialumo išsaugojimo pareigos nesilaikymas yra galimas mediatorių etikos pažeidimas. Šalis ar šalys tokį mediatoriaus elgesį gali skųsti Mediatorių veiklos vertinimo komisijai, kuri, išnagrinėjusi skundą, gali priimti sprendimą pašalinti mediatorių iš Lietuvos mediatorių sąrašo, t. y., atimti jam teisę teikti mediacijos paslaugas Lietuvoje. Tais atvejais, kai šalis dėl neteisėto mediatoriaus ar mediacijos paslaugų administratoriaus konfidencialios informacijos atskleidimo patyrė žalą, jos gali kreiptis civilinio proceso nustatyta tvarka į teismą ir reikalauti mediatoriaus ar mediacijos paslaugų administratoriaus tokią žalą joms atlyginti.

Kaip užtikrinti konfidencialumą mediacijos procese?

- ✓ Konfidencialia laikykite ne tik informaciją, kurią sužinojote mediacijos metu, bet, jei įmanoma, ir pačios mediacijos faktą bei jos šalių tapatybes.
- ✓ Mediatoriaus įžanginėje kalboje būtinai šalims ir kitiems mediacijoje dalyvaujantiems asmenims paminėkite ne tik apie konfidencialumo principą, bet išsamiai aptarkite ir jo išimtis.

- ✓ Pasiūlykite visiems mediacijos dalyviams pasirašyti konfidencialumo pasižadėjimą (forma pateikiama X dalyje).
- ✓ Naudokitės konfidencialumo principo išimtimis tik įsitikinęs informacijos, kurios neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui, pagrįstumu.
- ✓ Kiekvieno atskiro susitikimo pradžioje priminkite šaliai apie tokių susitikimų konfidencialumą kitos šalies atžvilgiu.
- ✓ Kiekvieno atskiro susitikimo pabaigoje pasiklauskite šalies, kurią informaciją iš aptartos atskiro mediacijos susitikimo metu turite teisę atskleisti kitai šaliai, o kurią privalote laikyti paslapyje.
- ✓ Mokymų, supervizijų, pokalbių su kolegomis metu užtikrinkite, kad iš Jūsų pasidalijimo mediacijų vedimo patirtimi nebūtų įmanoma nustatyti nei konkretaus ginčo, nei jo šalių.

3.2.3. Mediatoriaus nešališkumo principas

Mediatoriaus atliekamos funkcijos reikalauja, kad šis asmuo kiekvienos ginčo šalies atžvilgiu išlaikytų visiškai neutralią, nešališką ir nepriklausomą poziciją. Pasak Efektyvaus ginčų sprendimo centro (toliau – CEDR) (2015) vadovo, šios mediatoriaus savybės turi būti ginčo šalims ne tik išaiškinamos, bet ir nuosekliai demonstruojamos mediatoriaus elgesiu viso mediacijos proceso metu. Tai yra būtina tam, kad šalys pačios savo laisva valia galėtų rasti ir priimti jų abipusius interesus geriausiai atitinkantį sprendimą. CEDR (2015) vadove teigiama, kad nešališkumas – tai mediatoriaus privilegija, kurią pajutusios šalys palaipsniui nutolsta nuo savo viešai demonstruojamos pozicijos, pradeda pasitikėti mediatoriumi ir galų gale jam atskleidžia savo silpnybes ir tikrusius interesus. Esant mediatoriaus neutralumo, nešališkumo ar nepriklausomumo trūkumui, procesas orientuojamas vienos iš šalių interesų didesniai patenkinimui, tuo keliant žalą kitai šaliai bei mažinant jos pasitenkinimą mediacijos procesu.

Nešališkumo principo turinys

Teisės aktuose ir moksliniuose darbuose neutralumo, nešališkumo ir nepriklausomumo sąvokos dažnai vartojamos kaip sinonimai, tačiau tai nėra tikslu. Šios sąvokos yra glaudžiai susijusios, tačiau kiekviena jų atspindi skirtingus

mediatoriaus kaip trečiojo asmens, kuris nėra suinteresuotas ginčo išsprendimo rezultatu, veiklos ypatumus.

Neutralumas	laisvė nuo bet kokių asmeninio pobūdžio mediatoriaus nuogąstavimų vienos ar abiejų šalių asmeninių savybių bei ypatumų atžvilgiu
Nešališkumas	laisvė nuo palankumo vienos iš šalių atžvilgiu
Nepriklausomumas	laisvė nuo kitų asmenų ar institucijų įtakos

3.2. lentelė. Mediatoriaus neutralumas, nešališkumas ir nepriklausomumas

Šiame leidinyje naudosime plačiausią prasmę turinčią nešališkumo sąvoką, kuri tam tikra prasme apima ir neutralumo bei nepriklausomumo sąvokas.

Kaip vienas iš kertinių mediacijos proceso principų, mediatoriaus nešališkumo reikalavimas yra įtvirtintas visuose svarbiausiuose mediaciją reguliuojančiuose teisės aktuose. Ypatingai didelis dėmesys mediatoriaus nešališkumui yra skiriamas Europos mediatorių kodekse. Šiame rekomendacinio pobūdžio dokumente nurodoma, kad mediatorius visais atvejais turi šalių atžvilgiu veikti nešališkai ir siekti, kad būtų laikomas veikiantis nešališkai bei būti įsipareigojęs vienodai tarnauti visoms šalims mediacijos procese.

Mediatoriaus nusišalinimo pagrindai

Mediacijos praktikoje egzistuoja dviejų rūšių pagrindai mediatorių nusišalinimui:

- ✓ *absoliutūs nusišalinimo pagrindai*, kuriuos nustačius mediatorius, neatšizvelgiant į savo ar ginčo šalių nuomonę tuo klausimu, turi nusišalinti;
- ✓ *santykiniai nusišalinimo pagrindai*, kuriuos nustačius mediatorius turi apsispręsti, ar toje situacijoje realiai vertinant jis galės išlaikyti savo nešališkumą, ir informuoti šalis apie egzistuojančius mediatoriaus ir šalių ar šalių atstovų ryšius, bei leisti pačioms šalims nuspręsti, ar mediatorius gali vykdyti ar tęsti mediaciją.

Absoliutūs mediatoriaus nusišalinimo pagrindai

Mediacijos įstatyme įtvirtinti ribojimai mediatoriams, kuriuos šiame kontekste galėtumėm vertinti kaip absoliučius pagrindus mediatoriui nusišalinti ar jį nušalinti.

1	2	3
Mediatorius negali būti teisėju ginče, kuriame vykdoma arba vykdo mediaciją.	Mediatorius negali būti arbitru, kuriame vykdoma ar vykdo mediaciją (išskyrus atvejus, kai ginčo šalys raštu susitaria skirti mediatorių arbitru ir šis tam neprieštaruoja).	Mediatorius negali būti ginčo šalies atstovu ginče, kuriame vykdoma ar vykdo mediaciją.

3.8. paveikslas. Mediatoriaus nusišalinimo pagrindai pagal Mediacijos įstatymą

Atkreiptinas dėmesys, kad Mediacijos įstatyme nėra pateikiamas joks kitas sąrašas pagrindų, kuriems esant mediatorius privalo nusišalinti nuo mediacijos paslaugų teikimo.

Išsamesnis sąrašas yra pateikiamas CPK 231² str. 2 d. Nors jis yra taikomas tik teisminės mediacijos atžvilgiu, teigtina, kad šis sąrašas pagal analogiją turėtų būti taikomas ir neteisminės mediacijos atžvilgiu, tad su juo susipažinti išsamiau yra būtina kiekvienam mediatoriui.

Pagrindas	Apibrėžimas	Pavyzdys
Ginčo baigties galima įtaka mediatoriaus teisėms ir pareigoms	Kai mediatorius su ginčo šalimi ar kitu dalyvaujančiu byloje asmeniu susijęs tokiais teisiniais santykiais, dėl kurių ginčo baigtis gali turėti įtakos mediatoriaus teisėms arba pareigoms.	Mediatorius – universiteto dėstytojas, paskirtas medijuoti teisminės mediacijos procese, kuriame viena iš ginčo šalių yra jo darbdavys – universitetas.
Giminystės ryšys	Kai mediatorius su ginčo šalimis ar kitais dalyvaujančiais byloje asmenimis susijęs giminystės (tiesiosios aukštutinės ir tiesiosios žemutinės linijos giminaičiai, tikrieji bei netikrieji broliai ir seserys, įtėviai ir įvaikiai) ar svainystės ryšiais.	Mediatorius paskirtas medijuoti bylą teisminės mediacijos procese, kur viena iš verslo ginčo šalių yra jo sesers vyrui priklausanti uždaroji akcinė bendrovė.

Santuokinis, globos ar rūpybos ryšys	Kai mediatorių su viena iš ginčo šalių ar kitais dalyvaujančiais byloje asmenimis sieja santuoka, globos ar rūpybos santykiai; šis pagrindas galioja ir tais atvejais, kai santuoka, globa ar rūpyba yra pasibaigusi.	Mediatorius paskirtas medijuoti bylą teisminės mediacijos procese, kur viena iš ginčo šalių yra jo buvusi sutuoktinė.
Atstovavimo santykiai	Kai mediatorius buvo arba yra vienos iš ginčo šalių arba kitų dalyvaujančių byloje asmenų atstovas.	Mediatorius – advokatas, VGTPT paskirtas medijuoti bylą teisminės mediacijos procese, kur viena iš ginčo šalių yra jo buvęs klientas.
Suinteresuotumas bylos baigtimi	Kai mediatorius pats, jo sutuoktinis (sugyventinis) arba jo artimieji giminaičiai yra tiesiogiai ar netiesiogiai suinteresuoti bylos baigtimi.	Mediatorius paskirtas medijuoti bylą teisminės mediacijos procese, kur viena iš ginčo šalių yra jo brolio sužadėtinė.
Dalyvavimas priimant sprendimą kitose instancijose	Kai mediatorius dalyvavo priimant sprendimą byloje žemesnės ar aukštesnės instancijos teisme arba šioje byloje dalyvavo kaip liudytojas, ekspertas, prokuroras, valstybės ar savivaldybės institucijos atstovas.	Teisėjas – mediatorius, paskirtas medijuoti bylą teisminės mediacijos procese, kuri organizuojama kasacinėje instancijoje, nors teisėjas-mediatorius iš esmės sprendė tą bylą pirmojoje instancijoje.
Kai yra kitų aplinkybių, kurios kelia abejonių dėl jo nešališkumo.		

3.3. lentelė. Mediatoriaus nusišalinimo pagrindai pagal CPK

Mediatoriaus žodynėlis. Tiesioji giminystės linija yra tarp protėvio ir palikuonių (proseneliai, seneliai, tėvai, vaikai, vaikaičiai, provaikaičiai ir t. t.). Giminytė, einanti iš palikuonio į protėvį, yra tiesioji aukštutinė giminystės linija (vaikaičiai, vaikai, tėvai, seneliai ir t. t.). Giminytė, einanti iš protėvio į palikuonį, yra tiesioji žemutinė giminystės linija (seneliai, tėvai, vaikai, vaikaičiai ir t. t.) (CK 3.132 str.).

Įstatymų leidėjas nustato nebaigtinį sąrašą pagrindų mediatoriui nusišalinti, tuo palikdamas tiek pačiam mediatoriui, tiek ir ginčo šalims laisvę patiems spręsti dėl galimo mediatoriaus šališkumo.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu mediatoriams, vykdančioms teisminę mediaciją, civilinėse ir administracinėse bylose yra taikomi kiek skirtingi nusišalinimo ir nušalinimo pagrindai. ABTĮ 44 str. 2 d. nurodyti teisėjų nusišalinimo ir jų nušalinimo pagrindai vadovaujantis 79¹ str. 8 d. yra taikomi ir šio įstatymo nustatyta tvarka teisminei mediacijai paskirtiems mediatoriams.

Dalis nusišalinimo administracinėse bylose pagrindų sutampa su civiliniame procese taikomais pagrindais. Teisminėje mediacijoje mediatorius turi nusišalinti dėl giminytės ryšio, suinteresuotumo ginčo baigtimi. Tačiau be analogiškų civiliniuose ginčiuose taikytinų nusišalinimo pagrindų administraciniame procese, teisminėje mediacijoje mediatorius turi nusišalinti, jei jis anksčiau nagrinėjant tą bylą dalyvavo kaip liudytojas, specialistas, ekspertas, vertėjas, atstovas, prokuroras, teismo posėdžių sekretorius.

Praktinis pavyzdys.

Advokatas, kuris buvo įtrauktas į Lietuvos mediatorių sąrašą, paskiriamas dirbti teisėju Vilniaus apygardos

administraciniame teisme. Po kelių dienų pradėdamas svarstyti jo paskyrimo mediatoriumi teisminėje mediacijos vykdymui administracinėje byloje, kurioje iki savo kaip teisėjo karjeros pradžios jis atstovavo vienai iš ginčo šalių, klausimas. Šioje situacijoje mediatorius neturi sutikti teikti mediacijos paslaugas.

Santykiniai mediatorių nusišalinimo pagrindai

Santykiniai pagrindai nėra išvardyti Lietuvos nacionalinės teisės aktuose, tačiau išskiriami Europos mediatorių etikos kodekse išvardijant aplinkybes, kurioms esant mediatorius turi jas atskleisti ginčo šalims bei įsitikinti savo paties gebėjimu vykdyti mediatoriaus pareigas nešališkai.

Visų pirma nurodomi bet kokie asmeniniai ar verslo santykiai su viena ar keliomis iš šalių. Kaip matyti iš formuluotės, santykiniai pagrindai yra lingvistiškai konstruojami labai abstrakčiai, nurodant tik grėsmę ir nesukonkretinant aplinkybių. Toks santykinių nusišalinimo pagrindų abstraktumas būtinas tam, kad apimtų kuo platesnį situacijų ratą ir kiekvienu atveju galėtų būti individualizuojami.

Praktinis pavyzdys.

Rengiantis mediacijai mediatorius supranta, kad jis ir vienos iš ginčo šalių

advokatas yra buvę klasiškai mokykloje. Nepaisant to, kad galbūt mediacijos metu jie susitiko pirmą kartą po kelių dešimtmečių, o visą tą laiką nebendravo, vis vien egzistuoja prielaida mediatoriaus šališkumui.

Pagal Europos mediatorių elgesio kodeksą, mediatorius gali būti laikomas pažeidęs nešališkumo principą, jei mediatorius arba jo biuro narys vienai ar kelioms iš šalių teikė kitas nei mediacijos paslaugas.

Praktinis pavyzdys.

Mediatorius, kuris tuo pačiu yra advokatas, yra kviečiamas teikti mediacijos paslaugas verslo ginče, kuriame viena iš šalių yra jo kontoros buvęs klientas, kurį advokato kolega konsultavo skyrybų procese. Pats buvimo kontoros klientu praeityje faktas nereiškia mediatoriaus šališkumo, tačiau kelia prielaidas jam. Mediatorius turėtų atvirai šalims apie tai pasakyti ir, jei pats yra tikras savo nešališkumu, paklausti jų, ar jos sutinka, tai žinodamos, naudotis jo paslaugomis.

Kai kurie Europos mediatorių elgesio kodekse nurodyti santykiniai pagrindai yra identiški Lietuvos teisės aktuose įtvirtintiems absoliutiems pagrindams. Pvz., bet koks tiesioginis ar netiesioginis finansinis ar kitoks interesas mediacijos baigti-

mi. Tai yra suprantama, nes Europos mediatorių elgesio kodeksas yra kelrodis visiems Europos mediatoriams, o nacionalinėje teisėje įtvirtinti absoliutūs mediatorių nusišalinimo pagrindai gali skirtis.

Europos mediatorių elgesio kodekso nuostatos ir mediatorių praktika aukščiau išvardytose situacijose reikalauja, kad mediatorius visų pirma įsitikintų pats, ar jis galės visiškai nešališkai atlikti mediatoriaus pareigas. Jeigu mediatoriui atrodo, kad jo nešališkumas galėtų būti paveiktas susiklosčiusių aplinkybių, jis turėtų atsisakyti tęsti mediacijos procesą. Jeigu mediatorius yra tikras, kad nustatytos aplinkybės jam netrukdytų teikti mediacijos paslaugų, jis privalo atvirai papasakoti šalims apie nustatytas aplinkybes ir atsiklausti jų sutikimo teikti ar tęsti mediacijos paslaugas.

Mediatoriaus ir kai kurių kitų to paties asmens užimamų vaidmenų suderinamumo problema

Praktikoje taip pat neretai iškyla klausimas, ar gali mediatorius šalių ginče užimti ne tik mediatoriaus vaidmenį? Pvz., ar ginčą tarp bendrovės ir jos darbuotojo gali medijuoti bendrovės personalo skyriaus vadovas? Ar šeimos ginčas gali būti medijuojamas vaiko teisių apsaugos specialisto? Ar ikiteisminio ginčų sprendimo komisijos narys gali tame pačiame ginče šalims teikti ir mediacijos paslaugas?

Mediatorius visuomet turi būti nešališkas. O tai reiškia, kad jis turi būti ne tik laisvas nuo bet kokio palankumo vienai iš šalių, bet ir nuo galios daryti poveikį šalių teisėms ir pareigoms. Taigi, mediatorius neturėtų teikti mediacijos paslaugų šalims, kurių atžvilgiu vykdydamas kitas, su mediatoriaus veikla nesusijusias pareigas, jis turi galią priimti šalių teisėms ir pareigoms įtakos turėjančius sprendimus.

Praktinis pavyzdys. Vaiko teisių apsaugos specialistai neretai pripažįsta, kad savo klientams neformaliai teikia mediacijos paslaugas. Tokia jų veikla nėra leistina, nes jie negali išlaikyti nešališkumo abiejų šalių atžvilgiu todėl, kad turi teisę jų atžvilgiu priimti sprendimus, turinčius didelę įtaką šalių teisėms ir pareigoms. Mediacijos paslaugą tokiose situacijose turėtų teikti kitas asmuo, kuris nėra susijęs su konkrečios šeimos problemų sprendimu vaiko teisių apsaugos institucijose.

Šis nešališkumo principo įgyvendinimo mediacijoje aspektas susijęs ir su teisminės mediacijos ypatumais. Teisėjai, kurie yra įrašyti į Lietuvos mediatorių sąrašą, turi teisę šalių sutikimu jiems priskirtą bylą bandyti

spręsti teisminės mediacijos būdu. Pavykus mediacijai, tas pats teisėjas patvirtina šalių sudarytą taikos sutartį ir ji įgyja teismo sprendimo galią. Jei mediacijos procesas nepavyksta, mediaciją vykdęs teisėjas nebegali spręsti tos bylos iš esmės ir bylai paskiriamas kitas teisėjas. Ši taisyklė yra taikoma tiek civilinių, tiek ir administracinių ginčų teisminei mediacijai, siekiant užtikrinti, kad bylą medijavęs asmuo niekuomet nespręstų tos pačios bylos teisėjo vaidmenyje.

Mediatoriaus ekspertinių žinių keliamos grėsmės

Dažnai šalys pageidauja, kad mediatorius būtų labai geras tam tikros srities specialistas. Pvz., mokestiniame ginče šalys pageidauja mediatoriumi skirti tik žinomą mokesčių teisės specialistą. Tačiau ar tai tikrai būtina? Pasak CEDR (2015), kokio aukšto techninio ar kitokios srities ekspertinio lygmens mediatorius bebūtų, jis negali stoti nei vienos iš šalių pusėn ar išspręsti ginčą už šalis. Įsidėmėtina, kad geras tam tikros srities išmanymas tik sutaupo laiko mediatoriui ir šalims, nes mediatorius gali greičiau perprasti situaciją, tačiau dažnai šalims nėra tiek nau dingas, kiek jos tikisi.

Kaip užtikrinti savo kaip mediatoriaus nešališkumą mediacijos procese?

- ✓ Iš anksto sužinokite ginčo šalių ir jų atstovų vardus ir pavardes, nustatykite, ar nesate su jais susidūrę profesiniame ar asmeniniame gyvenime.
- ✓ Jeigu abejojate dėl savo nešališkumo, pasitikrinkite, ar nėra pagrindų, kurie sukuria mediatorių pareigą nusišalinti pagal įstatymų reikalavimus.
- ✓ Jei pačiam nepavyksta priimti sprendimo, kreipkitės konsultacijos į Lietuvos mediatorių rūmus.
- ✓ Jei esate tikras, kad neturite įstatymų nustatytos pareigos nusišalinti, atsakykite sau į klausimą, ar galėsite nešališkai vykdyti mediatoriaus pareigas?
- ✓ Jei nuspręsite, kad taip, atskleiskite apie savo santykį su šalimi (šalimis) ar atstovu (atstovais) ir leiskite ginčo šalims pačioms nuspręsti, ar jos jums pasitiki ir ar sutinka, kad vykdytumėte jų ginčo mediaciją.
- ✓ Jeigu abejojate, ar tokioje situacijoje galėsite išlaikyti savo nešališkumą, mandagiai atsisakykite medijuoti.
- ✓ Mediacijos metu išlaikykite savo nešališkumą, susilaikydami nuo šalių elgesio vertinimo, nebarkite šalių, nemoralizuokite, venkite siūlyti galimus sprendimo variantus.
- ✓ Susilaikykite nuo pagundos demonstruoti savo ekspertines žinias, Jūsų siūlomi sprendimai gali būti labiau palankūs vienai iš šalių, o kitai šaliai byloti apie Jūsų galimą šališkumą.
- ✓ Stebėkite savo kalbą. Kartais mediatorius nesąmoningai vartoja žodžius, kurie gali šalių būti interpretuojami kaip jo šališkumo įrodymai, pvz., sakydami, „Elkitės padoriai, kaip Jūsų žmona“ ar „Tai Jums vienai, atsakingai už būstą, turi būti sunku, ar ne?“ (Kaminskienė et al., 2013).

3.2.4. Mediatoriaus kvalifikuotos veiklos principas

Mediatoriaus kvalifikuotos veiklos principas – reikalavimas užtikrinti, kad mediacijos paslaugą teiks asmuo, turintis pakankamai žinių ir įgūdžių bei pasižymintis tinkamomis asmeninėmis savybėmis.

Mediatoriaus kvalifikuotos veiklos principas yra tiesiogiai nurodytas Teisminės mediacijos taisyklėse, kurių 7.6. punkte yra nustatyta, kad „mediatoriai turi būti tinkamai pasirengę, kompetentingi, veikti efektyviai ir laikytis mediatoriams taikomų veiklos standartų“.

Mediatoriaus kvalifikuotos veiklos principo formalusis turinys

Mediatoriaus kvalifikuotos veiklos principas apima reikalavimus, kurie yra taikomi asmenims, siekiantiems įgyti mediatoriaus statusą, bei tobulinan-tiems mediatorių kvalifikaciją.

Mediacijos įstatyme (2017) yra nustatyta mediatorių kvalifikacijos įgijimo ir kėlimo tvarka, kuri detalizuota Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2018 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. IR-289 patvirtintame Mediatorių kvalifi-kacijos tobulinimo tvarkos apraše.

Lietuvoje mediacijos paslaugas gali teikti tik į Lietuvos Respublikos media-torių sąrašą įrašytas asmuo. Taigi, nepaisant to, kad mediatorius neteikia vals-tybės finansuojamos privalomosios mediacijos paslaugų, jis vis vien privalo būti įrašytas į Lietuvos mediatorių sąrašą tam, kad jo klientai būtų tikri dėl mediatoriaus kvalifikacijos, turėtų minimaliai būtina informaciją apie medi-atoriaus išsilavinimą, profesinę bei, konkrečiai, mediatoriaus patirtį, pasinau-dojus tokio „oficialaus“ mediatoriaus paslaugomis, galėtų naudotis žyminio mokesčio sumažinimu tolesniame teismo procese.

Reikalavimai asmenims, norintiems tapti mediatoriais

Asmuo, kuris pageidauja būti įrašytas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą, turi atitikti šiuos reikalavimus:

	Aukštasis universitetinis išsilavinimas
	40 ak. val. mokymų mediacijos tema išklausymas
	Kvalifikacinio mediatorių egzamino išlaikymas
	Nepriekaištinga reputacija

3.9. paveikslas. Mediatorių kvalifikaciniai reikalavimai

Mediacijos įstatyme taip pat numatytos ir išimtyt:

1) Mokymų išklausyti ir kvalifikacinio egzamino išlaikyti nereikia:

- ✓ teisėjams, turintiems trejų metų teisėjo darbo patirtį ir išklausiusiems ne trumpesnius kaip 16 akademinų valandų įvadinius mokymus me-diacijos tema;
- ✓ socialinių mokslų daktaro laipsnį turintiems asmenims, kurie per pa-skutinius trejus metus iki kreipimosi dėl įrašymo į Lietuvos Respubli-kos mediatorių sąrašą vedė mokymus mediacijos tema, kurių bendra trukmė – ne mažiau kaip 100 akademinų valandų.

2) Kvalifikacinio mediatoriaus egzamino nereikia laikyti advokatams, antstoliams ir notarams, turintiems trejų metų atitinkamai advokato, antstolio arba notaro darbo patirtį. Tačiau šiems asmenims galioja reikalavimas išklausti ne mažiau kaip 40 akademinų valandų mediacijos mokymus.

Reikalavimai mediatorių kvalifikacijos tobulinimui

Mediatorių kvalifikacijos išlaikymo ir tobulinimo klausimu lakoniškas Mediacijos įstatymo 8 str. nuostatas, kuriose mediatoriai įpareigojami nuolat kelti savo kvalifikaciją, papildoma jau minėtas Mediatorių kvalifikacijos tobulinimo tvarkos aprašas. Mediatorių, kurie yra teisėjai, kvalifikacijos tobulinimo tvarką turi nustatyti Teisėjų taryba (Mediacijos įstatymo 8 str. 3 d.).

Kiekvienas mediatorius per penkerius metus turi išklausti ne trumpesnius kaip 20 akademinų valandų mokymus pagal mediatorių kvalifikacinio egzamino programoje nurodytas temas.

Kaip kvalifikacijos kėlimas yra užskaitomos ir kitos veiklos:

Veiklos pavadinimas	Užskaitomų akademinų mokymų valandų skaičius
Pranešimo mediacijos tema rengimas ir skaitymas konferencijoje, seminare ar kitame renginyje	5
Straipsnio mediacijos tema rengimas ir publikavimas visuomenės informavimo priemonėje	5
Pedagoginės veiklos mediacijos srityje vykdymas 1 metus	10

3.4. lentelė. Veiklos, užskaitomos kaip mediatorių kvalifikacijos kėlimas

Praktinis pavyzdys. Mediatorius per penkerius metus perskaitė vieną pranešimą mediacijos tema konferencijoje ir parašė du straipsnius apie mediacijos teikiamą naudą socialinėje medijoje. Taigi, jis gali šių veiklų dėka užsiskaityti 15 akademinų valandų mediacijos mokymų. Rekomenduojama šiam mediatoriui išklausti 5

akademinių valandų trukmės mokymus mediacijos tematika. Svarbu nepamiršti nurodytos veiklos patvirtinančius duomenis nuosekliai kaupti ir nepamiršti kas 5 metus pristatyti VGTPPT kvalifikacijos kėlimo įrodymui.

Įsidėmėti! *Mediatoriaus kvalifikacijos tobulinimą įrodantys dokumentai kas 5 metus turi būti teikiami VGTPPT.*

Mediatoriaus kvalifikuotos veiklos principo įgyvendinimo praktiniai aspektai

Formalus įstatymuose ir juos įgyvendinančiuose teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų laikymasis dar negarantuoja, kad juos atitinkantis mediatorius visuomet užtikrins savo teikiamų paslaugų kokybę. Ypač svarbus yra paties mediatoriaus noras siekti aukštos kokybės ir gebėjimas tobulėti.

Kaip užtikrinti mediatoriaus kvalifikuotos veiklos principą?

- ✓ Nuolat domėtis mediacijos teisinio reguliavimo ir praktikos naujovėmis Lietuvoje ir užsienyje.
- ✓ Dalyvauti specializuotuose mediacijos mokymuose, renginiuose, skaityti specializuotą literatūrą.
- ✓ Naudotis ko-mediacijos galimybe, jei mediacijos metu paaiškėja specialiųjų žinių ar psichologinių įgūdžių trūkumas.
- ✓ Nuolat individualiai ar drauge su kolegomis (pvz., intervizijose ar supervizijose) reflektuoti nesėkmingus mediacijos atvejus ir ieškoti naujų sudėtingų mediacijos situacijos sprendimo būdų.
- ✓ Po kiekvienos mediacijos prašyti ginčo šalių įvertinti mediatoriaus teikiamas paslaugas, užpildant raštu ar atsakant žodžiu į trumpą anketą.
- ✓ Nebijoti pripažinti nesėkmės ir ieškoti būdų ateityje nebekartoti padarytų klaidų.

3.2.5. Abipusės pagarbos, tolerancijos, pakantumo principas

Mediacijos procesas orientuotas į šalių tarpusavio bendravimo atstatymą, o tai yra neįmanoma, neatkūrus tarp šalių tarpusavio pagarbos ir pasitikėjimo. Bendravimo proceso efektyvumui didelę reikšmę turi kontaktuojančių asmenų tarpusavio santykis. Gerai sutariantys asmenys vienas kitą gerbia ir supranta. Asmenys, kurie turi tarpusavio bendravimo sunkumų, nejaučia vienas kitam pakankamai pagarbos ir nesistengia vienas kito išklausti ir suprasti. Mediacijos metu mediatorius dirba su šalimis tam, kad padėtų joms sukurti ar atkurti tarpusavio pagarbą.

Abipusės pagarbos, tolerancijos, pakantumo principas Lietuvos nacionalinėje teisėje yra tiesiogiai įtvirtintas tik Teisminės mediacijos taisyklėse, kurių 7.3. punkte yra paaiškinta jo reikšmė: teisminės mediacijos procesas grindžiamas jame dalyvaujančių asmenų tarpusavio pagarba, susilaikymu nuo kitą asmenį įžeidžiančių, jį žeminančių veiksmų bei žodžių.

Įsidėmėti! Pasak CEDR (2015) vadovo rengėjų, šalys slapta gali manyti, kad jų įsitraukimas į mediaciją yra jų silpnumo ar nesėkmės požymis. Jei mediatorius demonstruoja joms pagarbą, šaliai lengviau būti atvirai ir sąžiningai proceso metu.

Kai kurie mediatoriai nesiekia mediacijos metu padėti šalims rasti jų konflikto sprendimo, o dirba su šalimis tam, kad atkurtų jų tarpusavio santykį, įgalintų jas išsiaiškinti nesutarimus bei pripažinti viena kitos poziciją. Taigi, toks procesas (transformatyvioji mediacija) yra orientuotas į pagarbos ir supratimo tarp šalių atstatymą, ką padarius, šalys yra įgalinamos net ir be mediatoriaus pagalbos rasti jų interesus geriausiai atitinkančius sprendimus (plačiau apie mediacijos stilius žr. 4.2. skyrių).

Įsidėmėti! Pagarbą užsitarnauti yra sunku, kai žmogus elgiasi agresyviai, manipuliuoja, perdeda ar tiesiog erzina aplinkinius. Tačiau pagarba yra ne tas pats kaip simpatija ar pritarimas. Mediatorius neprivalo pritariti šalių demonstruojamoms vertybėms, nuomonėms ar elgesiui, bet turi su jomis pagarbiai bendrauti (CEDR, 2015).

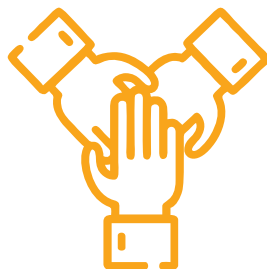
Abipusės pagarbos, tolerancijos, pakantumo principas mediacijoje turi būti suvokiamas ne tik kaip ginčo šalių tarpusavio pagarbos, bet ir ginčo šalių ir mediatoriaus tarpusavio pagarbos aspektu. Mediatorius, siekdamas tinkamai atlikti savo pareigas mediacijos procese, privalo gerbti šalis, būti tolerantiškam jų vertybėms, požiūriams, asmeninėms savybėms (net jei jos yra jam asmeniškai nepriimtinos), negali kaltinti, kritikuoti ar teisti šalių. Mediatorius mediacijos procese veikia kaip profesionalas, kuris atsiriboja nuo savo asmeninės nuomonės, patirties, požiūrių ar vertybių ir jokių būdu jų neprimeta šalims.

Kaip užtikrinti šalių abipusės pagarbos, tolerancijos ir pakantumo principą mediacijoje?

- ✓ Venkite šalims mediacijos metu atskleisti savo nuomonę visais diskutuojamais klausimais. Demonstruokite šalims pagarbą, jas užtikrindami, kad mediacijoje ieškant sprendimo yra svarbi tik jų nuomonė, nes tik jos geriausiai žino, koks sprendimo būdas joms yra tinkamas.
- ✓ Atsiminkite, kad mediatorius šalims gali tik suteikti teisinę informaciją, tačiau negali duoti teisinio patarimo. Nepiknaudžiaukite ir šia teise, verčiau siūlykite šalims teisinės informacijos ieškoti klausiant savo atstovų.
- ✓ Teikiant teisinę informaciją gerai apsvarstykite, ar ji nėra palankesnė vienai iš šalių ir gali reikšmingai sumenkinti kitos šalies poziciją.
- ✓ Niekomet nemenkinkite šalių nesutarimo reikšmės. Net jei ginčas yra mažos vertės ar be jokio teisinio pagrindo, tai šalims yra svarbus trukdis jų tarpusavio santykiuose ir šalys nusipelno, kad Jūs padėtumėte joms nesutarimą spręsti pagarbiai.
- ✓ Rūpinkitės, kad kiekviena iš šalių būtų išklaudyta pagarbiai ir nepertraukiamai.
- ✓ Niekada neišsiduokite, jei šalių vertybės, nuomonės, teikiami siūlymai Jums asmeniškai nėra priimtini.
- ✓ Nuolat dėkokite šalims už pasiektą net ir mažiausią pažangą bei stiprinkite jų savivertę jas girdami.
- ✓ Būkite kantrūs su nemandagiai, netinkamai besielgiančiomis šalimis. Atsiminkite, kad jų elgesys greičiausiai atspindi jų jausmus ir poreikius šiuo metu arba net maskuoja galias negatyvias emocijas, kurias joms šiuo metu tenka išgyventi.

3.2.6. Kooperavimosi principas

Mediacija yra šalių bendradarbiavimu grįstas ginčų sprendimo būdas, tad būtent šalių tarpusavio kooperacija yra raktas į šio proceso sėkmę. Faktas, kad šalys pasirenko mediaciją savo ginčui spręsti, dažniausiai yra ženklas, kad šalių pozicijos yra lanksčios ir jos pasirengusios derėtis. Mediatoriui belieka pasinaudoti savo žiniomis ir įgūdžiais tam, kad šalys būtų paskatintos bendradarbiauti.

Kooperavimosi principas Lietuvos nacionalinėje teisėje, reguliuojančioje mediaciją, yra tiesiogiai įtvirtintas tik Teisminės mediacijos taisyklėse, kurių 7.5. punkte yra paašškintas jo turinys: ginčo šalys teisminės mediacijos metu turi bendradarbiauti tarpusavyje ir su mediatoriumi.

CEPEJ mediacijos plėtros priemonių rinkinio (2018) kūrėjai nurodo, kad mediacija dažnai yra neteisingai vertinama kaip vien tik lengvas, draugiškas, bet neefektyvus procesas. Jie sutinka su tuo, kad mediacija yra nesupriešinananti procedūra, tačiau pažymi, kad tuo pačiu ji reikalauja didelio intelektualinio indėlio, nes joje neapsiribojama pozicijų pristatymu ir argumentų jų pagrindimui pateikimu. Taigi, mediacijoje reikia šio to daugiau – bendradarbiavimo, kuris neįmanomas be kitos šalies pozicijos išklausymo, suvokimo ir noro rasti oponentus vienijančių gijų.

Reikia pastebėti, kad kooperavimosi principas mediacijos procese negali būti įgyvendinamas prieš tai neatkūrus šalių tarpusavio pagarbos ir konstruktyvaus bendravimo, tad galime jį vadinti savotiška abipusės pagarbos principo tąsa.

Kaip užtikrinti šalių kooperacijos principą mediacijoje?

- ✓ Mediacijos pradžioje ir viso proceso metu skatinkite šalių bendradarbiavimą, pabrėždamas jo naudą šalims.
- ✓ Raskite kiekvienai šaliai tinkamus „motyvatorius“ bendradarbiauti. Vienai šaliai tai bus krikščioniškoji pareiga atleisti ir meilė artimui, kitai – galimybė sutaupyti laiko ir pinigų, o trečiajai – gal šansas sulaukti atsiprašymo ir tuo pajusti vidinį pasitenkinimą.
- ✓ Pabrėžkite šalims mediacijos aklaviečių momentais, kad kiekviena iš jų sutiko laisva valia bandyti ginčą išspręsti mediacijos būdu, tad tikėtina, kad turėjo rimtų priežasčių mediacijoje dalyvauti.

- ✓ Skatinkite šalis bendradarbiauti, primindamas apie mediacijos privalumus, palyginti su teismo procesu. Paprašykite šalis įsivaizduoti ir papasakoti Jums, kas jų laukia, jei mediacijos metu nepavyks susitarti.
- ✓ Raskite šalis vienijantį bendrumą. Tai stipri paskata kooperacijai. Pvz., tai gali būti besiskiriančios poros vaiko interesai ar besiginčijančių verslininkų ilgalaikis bendradarbiavimas praeityje.

3.2.7. Šalių lygiateisiškumo principas

Šalių lygiateisiškumo principas nėra tiesiogiai įvardijamas nei Mediacijos direktyvoje, nei Europos mediatorių elgesio kodekse bei nacionaliniuose mediacijos procesą reguliuojančiuose teisės aktuose, tačiau jo svarba mediacijos procese yra nediskutuotina.

Mediatorius turi vienodai elgtis su abiem ginčo šalimis ir privalo palaikyti jas abi vienodai, negali pritarti ar kritikuoti nei vienos iš šalių pozicijų. Šalių lygiateisiškumo principas mediacijoje yra glaudžiai susijęs su mediatoriaus nešališkumu, kaip laisve nuo palankumo vienos iš šalies atžvilgiu.

Įsidėmėti! Mediacijoje nėra silpnesnių ar stipresnių ginčo šalių. Abi ginčo šalis mediatorius vertina vienodai, o jų galios balanso klausimai sprendžiami suteikiant šalims pakankamai laiko ir erdvės rasti bei pasinaudoti trečiųjų asmenų pagalba (psichologo, teisininko ar panašiai).

Apie šalių lygiateisiškumą mediacijoje byloja ir sutartinis šio proceso pobūdis. Mediacija galima tik šalių rašytiniu susitarimu (plačiau apie susitarimą dėl mediacijos žr. 5.2. skyrių).

Sprendžiant šeimos ginčus mediacijoje, reikia taip pat turėti omenyje, kad kartu su šalių lygiateisiškumo mediacijoje principu yra taikomas ir sutuoktinių lygiateisiškumo principas (CK 3.3. str. 1 d. ir 3.26 str.), kuris reiškia, kad sudarę santuoką sutuoktiniai turi lygias teises ir vienodą civilinę atsakomybę vienas kitam bei vaikams santuokos sudarymo, jos trukmės ir jos nutraukimo klausimais. Taigi, jie yra lygiateisiai ne tik kaip mediacijos šalys, bet ir kaip teisinio santykio, iš kurio yra kilęs ginčas, šalys.

Galimos šalių nelygiateisiškumo mediacijos procese pasekmės

CK (6.228 str. 1 d.) numatyta, kad šalis gali atsisakyti sutarties ar atskiros jos sąlygos, jeigu sutarties sudarymo metu sutartis ar atskira jos sąlyga nepagrįstai suteikė kitai šaliai perdėtą pranašumą. Be kitų aplinkybių, šiais atvejais turi būti atsižvelgiama ir į tai, jog viena šalis nesąžiningai pasinaudojo tuo, kad kita šalis nuo jos priklauso, turi ekonominių sunkumų, neatidėliotinų poreikių, yra ekonomiškai silpna, neinformuota, nepatyrusi, veikia neapdairiai, neturi derybų patirties, taip pat atsižvelgiant į sutarties prigimtį ir tikslą.

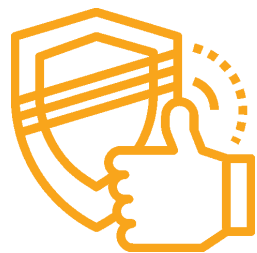
Kaip užtikrinti šalių lygiateisiškumą mediacijoje?

- ✓ Elkitės su abiem šalimis vienodai pagarbiai.
- ✓ Skirkite abiem ginčo šalims vienodai dėmesio. Stebėkite savo verbalinį ir neverbalinį elgesį, kad juo nesuteiktumėte nei vienai šaliai pranašumo.
- ✓ Užtikrinkite, kad abi ginčo šalys turėtų vienodas galimybes pasisakyti, pateikti įrodymus, užduoti klausimus.
- ✓ Fiksuokite ir siūlykite diskusijai abiejų šalių visus teikiamus pasiūlymus (net jei vienos iš šalių pasiūlymas Jums atrodo visiškai nepriimtinas).
- ✓ Nespauskite šalių daryti nuolaidas viena kitai.
- ✓ Teikiant mediacijos paslaugas atlygintinai, visuomet siūlykite, kad šalys lygiomis dalimis mokėtų Jums už paslaugas.
- ✓ Rengdamas atskirus susitikimus, niekuomet nepamirškite susitikti ar bent pasiūlyti susitikti abiem šalims.
- ✓ Išlaikykite savo nešališkumą.

3.2.8. Sąžiningumo principas

Mediacijos procesas pasižymi poreikiu šalims atvirai ir be užuolankų bendrauti ir dirbti tam, kad būtų rastas abipusiai jų interesus atitinkantis sprendimas. Šalims ar vienai iš jų esant nesąžiningai ir neatskleidžiant tiesos mediacijoje, gali būti labai sunku arba net neįmanoma pasiekti šį tikslą.

Sąžiningumo mediacijoje principas nacionalinėje teisėje tiesiogiai yra įtvirtintas tik Teisminės mediacijos taisyklių 7.7. punkte, kur glaustai atsklei-

džiamas jo turinys: tiek pačios ginčo šalys, tiek mediatorius turi elgtis taip, kad teisminė mediacija vyktų sąžiningai, skaidriai, be apgaulės.

Šalių sąžiningumo svarba

Sąžiningumo principo įgyvendinimas mediacijoje glaudžiai susijęs su mediacijos proceso konfidencialumo užtikrinimu. Siekiant sąžiningumo mediacijoje, svarbu, kad šalys jaustųsi saugios dėl jų pateikiamos informacijos konfidencialumo. Užtikrinus tai, šalys dažniausiai nebeturi ko slėpti nuo mediatoriaus, nes jis yra nešališkas ir negali priimti jų atžvilgiu jokių sprendimų. Šalims nėra prasmės įtikinėti mediatorių savo teismumu. Kadangi šalys pačios geriausiai žino, kokie buvo jų ginčą sukėlę veiksmai ir juos atlikti paskatinusios priežastys, nebėra prasmės vienai nuo kitos slėpti šios informacijos.

Mediatoriaus sąžiningumo svarba

Svarbus sąžiningumo principo aspektas – mediatoriaus sąžiningumas. Nuo pat pasirengimo mediacijai pradžios mediatorius turi būti su šalimis sąžiningas ir vengti bet kurios manipuliacijos.

Kaip paskatinti šalis elgtis mediacijoje sąžiningai?

- ✓ Mediacijos pradžioje ir jo eigoje dažnai priminkite apie mediacijos proceso konfidencialumą ir paaiškinkite, kad, siekiant mediacijoje

Praktinis pavyzdys. Šalys pageidauja sužinoti apie mediatoriaus išsilavinimą ir turimą patirtį. Sulaukęs

tokio klausimo, mediatorius dvejoja, kaip jam pasielgti. Tai – pirmoji jo mediacija ir jam nedrąsu tai šalims pripažinti. Mediatorius privalo sąžiningai atsakyti į šalių klausimą. Savo atsakymą jis drąsiai gali papildyti trumpa informacija, kaip jis mokėsi mediacijos ir kokią kitą svarbią, sprendžiant ginčus, patirtį yra įgijęs.

Kiek mediatorius gali tęsti mediaciją, jei šalys nedaro jokio progreso? Europos mediatorių elgesio kodekso 3.2. punkte yra nustatyta, kad mediatorius turi informuoti šalis ir gali nutraukti mediaciją, jeigu: 1) susitarimas, kuris bus pasiektas, mediatoriui atrodo neįvykdomas arba neteisėtas, atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir mediatoriaus kompetenciją atlikti tokį vertinimą, arba 2) mediatorius mano, kad mažai tikėtina, jog tęsiant mediaciją bus pasiektas susitarimas. Taigi, mediatorius neturi teisės piktnaudžiauti šalių pasitikėjimu ir tęsti mediaciją, nepaisant to, kad pats mato, jog šalys dėl įvairių priežasčių nejuda susitarimo link.

sėkmės, svarbu, jog šalys būtų sąžiningos. Užtikrinkite, kad niekas nepasinaudos jų sąžiningumu papasakodamas, kaip yra saugomas konfidencialumas mediacijoje.

- ✓ Pastebėjęs, kad viena iš šalių ar šalys mediacijos metu meluoja ar iki galo neatskleidžia tiesos, organizuokite atvirus susitikimus ir atvirai kiekvienos iš šalių paprašykite, kad jos sąžiningai atsakytų Jums į klausimus ir papasakotų dėl ko nuogaštuoja. Užtikrinkite, kad be jos leidimo Jūs niekam apie tai, ką išgirsite, nepasakosite.
- ✓ Visuomet pats būkite sąžiningas su šalimis. Nebražinkite situacijos, jeigu šalims nepavyko pasiekti jokio progreso, nesakykite joms priešingai, tik pozityviai nuteikite, kad viskas dar prieš akis.
- ✓ Nemanipuliukite iš šalių išgirsta informacija ir nesistenkite skatinti šalių bendradarbiavimo melagingais pasisakymais. Pvz., po atskiro susitikimo su viena iš šalių, kurio metu nepavyko pasiekti jokio progreso, nesakykite antrajai šaliai, kad pirmoji šalis jau yra pasirengusi derėtis.
- ✓ Atvirai pasakykite šalims, jei nebematote prasmės tęsti mediaciją. Kartais tai pasitarnauja šalims kaip didelis paskatinimas pralaužti ledus ir pajudėti iš vietos derybose. Kai kurie mediatoriai tokį mediacijos perspektyvų įvertinimą naudoja kaip techniką šalių bendradarbiavimui paskatinti.

3.2.9. Mediacijos neformalumo, ekonomiškumo ir universalumo principai

Europos mediatorių elgesio kodeksas aiškiai nurodo, kad mediatorius turi vesti procedūras tinkamu būdu, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, įskaitant galimą šalių jėgos disbalansą ir bet kokius pagėdavimus, kuriuos šalys gali pareikšti, teisės aktų reikalavimus bei poreikį greitai išspręsti ginčą. Ši nuostata iš esmės pagrindžia mediacijos teorijoje ir praktikoje plačiai taikomus mediacijos neformalumo, ekonomiškumo ir universalumo principus.

Mediacijos neformalumas

Neformalumas yra vienas iš alternatyvaus ginčų sprendimo privalumų. Taikydamos įvairius alternatyvius bylinėjimuisi ginčo sprendimui būdus (įskai-

tant mediaciją), šalys jaučiasi daug laisvesnės nei teismo procese (Kaminskienė, 2011). Mediacijos neformalumo principas reiškia, kad pats mediacijos procesas nėra formalizuotas, t. y., detaliai reglamentuotas. Mediatorius drauge su ginčo šalimis turi laisvę pasirinkti tam konkrečiam atvejui tinkamą mediacijos formą, struktūrą, laiką, vietą ir trukmę. Kadangi mediacijos procesas yra konfidencialus ir privatus, mediacijos metu vyksta pokalbis, kuris neturi griežtos struktūros ir kuriame tarpusavyje bendrauja lygiaverčiai partneriai.

Įsidėmėti! Pasak N. Kaminskienės (2011), formalios ginčų sprendimo taisyklės šalims, kurios neturi teisinio išsilavinimo, yra nesuprantamos ir mažai reikšmingos. Visa tai nukreipia ginčo sprendimo dalyvių dėmesį nuo ginčo esmės prie tik teisininkams svarbių, tačiau šalims nereikšmingų dalykų. Taikant alternatyvius ginčų sprendimo būdus (įskaitant mediaciją), galima susitelkti į ginčo esmę, šalių poreikius ir pageidavimus, dėl to lengviau ir greičiau pasiekiamas abiem šalims priimtinas sprendimas.

Nors šis principas atrodo gana paprastas, tačiau praktikoje mediatoriai susiduria su situacijomis, kuriose akivaizdu, kad šalys nesuvokia savo

galios daryti įtaką mediacijos eigai ir sieja šį konflikto būdą su „švelnesniu teismu“ (Kaminskienė et al., 2013). Mediatorius privalo joms padėti, aiškiai atskirdamas mediaciją nuo teismo proceso ir paaiškindamas jos ypatumus ir tikslą.

Įdomu! CEPEJ mediacijos plėtros priemonių rinkinyje (2018) teigiama, kad, pasinaudojus mediacija, ginčo šalys išlaiko tą patį ginčo sprendimo būdų įvairovės spektrą, t. y., mediacijos inicijavimas neuždraudžia joms vėliau naudotis kitais ginčų sprendimo būdais, pvz., bylinėjimusi teisme. Būtent mediacijos neformalumo savybė leidžia užtikrinti, kad, pasinaudojus šia procedūra, šalims nesusiaurės pasirinkimų ratas. Mediacija neatiima, neriboja ir nesukuria sunkumų taikyti kitus ginčų sprendimo būdus. Priešingai, mediacija dažnai atskleidžia ginčo šalims naujas galimybes, kurių anksčiau jos neturėjo arba nežinojo.

Mediacijos erdvės neformalumas

Atkreipiamas dėmesys, kad mediacija paprastai vykdoma ir neformalioje aplinkoje neutralioje teritorijoje (abiem šalims nepažįstamoje erdvėje).

Įdomu! Didžiojoje Britanijoje verslo mediacija paprastai vyksta vieną dieną. Šalys ir mediatorius susitinka mediatoriaus parinktose patalpose, kur kiekviena iš šalių ir mediatorius turi po atskirą privačią erdvę. Kaitaliojant bendrus susitikimus su atskirais susitikimais, mediatorius vadovauja ginčo procesui. Šalims ir mediatoriui patiekiami gaivieji gėrimai ir užkandžiai. Dienos pabaigoje arba randamas sprendimas ir pradeda rengti taikos sutartis, arba mediacija nutraukiama ir pasirenkamas teisminis ginčo sprendimo kelias.

Mediacijos neformalumui didelę įtaką turi mediatoriaus gebėjimas tokią aplinką sukurti. Pasirūpinkite susitikimo kambario jaukumu ir tvarka, patogiomis kėdėmis ir priemonėmis, kurių gali prireikti mediacijos metu. Pasitikite šalys su šypsena ir suteikite joms progą ramiai apsiprasti naujoje aplinkoje, palaikydami lengvą, su ginčo sprendimu nesusijusį pokalbį.

Mediatoriams taip pat rekomenduojama atkreipti dėmesį į savo aprangą. Priklausomai nuo ginčo pobūdžio, rekomenduojama rinktis tvarkingus, bet ne per daug formalius drabužius.

Kaip užtikrinti mediacijos proceso neformalumą?

- ✓ Neformalizuokite proceso, šalys užkraudami teisės aktų nuostatų citatomis, ilgu mediacijos taisyklių sąrašu ar didelės apimties susitarimo dėl mediacijos apimtimi. Stenkitės, kad mediacijos procesas panašėtų į šiltą ir dalykišką pokalbį, o ne oficialų susitikimą.
- ✓ Bendraukite su šalimis jiems suprantama kalba. Nevartokite teisinės, psichologų ar kitų sričių terminijos, stenkitės savo mintis dėstyti ir klausimus formuluoti aiškiai ir paprastai.
- ✓ Sukurkite malonią aplinką. Visuomet pavaišinkite savo klientus kava, arbata ar vandeniu! Juk kavą ar arbatą paprastai geriame su draugais, kolegomis, šeimos nariais ir mums tai teikia malonumą.
- ✓ Renkitės patogiai ir tvarkingai, bet ne per daug oficialiai.

Mediacijos ekonomiškumas

Ekonomiškumo principas mediacijoje yra grindžiamas finansinių išlaidų ir laiko taupymu. Ginčo šalys dažnai siekia savo nesutarimus išspręsti mediacijos būdu tam, kad sutaupyty pinigų ir laiko.

Sprendžiant civilinį ginčą teisme, šalys moka žyminį mokestį, padengia liudytojų kvietimo į teismą, ekspertizės atlikimo, vertimo, vietos apžiūros, atsakovo paieškos, procesinių dokumentų įteikimo, pašto, bylos dokumentų nuorašų rengimo ir kitas su bylos nagrinėjimu susijusias išlaidas, moka atlygį už advokatų paslaugas (Kaminskienė, 2011). Kalbant apie mediacijos paslaugų kainas, jos yra nustatomos mediatoriaus ir šalių susitarimu. Paprastai taikoma valandinio įkainio arba fiksuoto įkainio už vieną susitikimą kainodara. Kai kurie mediatoriai papildomai pageidauja, kad jiems būtų atlyginta už pasirengimą ginčo sprendimui ir taikos sutarties projekto parengimą. Sistemiskai vertinant, mediatoriui mokamas atlygis visuomet bus mažesnės nei ilgainiū trunkančio bylinėjimosi sąnaudos.

Mediacijos trukmė daugiausiai priklauso nuo šalių. Mediatoriai turi būti lankstūs, skirdami laiką mediacijai. Kaip greitai šalims pavyks išspręsti ginčą, dažniausiai priklauso nuo jų pačių, o ne nuo mediatoriaus ar trečiųjų šalių.

Mediacijos universalumas

Mediacija, kaip ir daugelis kitų alternatyvaus ginčų sprendimo būdų, yra universali, t. y., tinkanti skirtingiems ginčams spręsti. Mediacijos būdu labai sėkmingai sprendžiami šeimos, paveldėjimo, darbo, verslo ir kiti civiliniai ginčai. Vis plačiau me-

diacija pasaulyje yra taikoma ginčams, kylantiems iš viešosios teisės. Lietuvoje jau nuo 2019 m. kovo 1 d. administraciniuose teismuose pradėta taikyti teisminė mediacija. Planuojama pradėti mediaciją taikyti ir įvairių ikiteisminio ginčų sprendimo komisijų veikloje. Mediacija pasaulyje labai plačiai yra taikoma baudžiamojame justicijoje. Tyrimai rodo, kad tai – veiksminga priemonė, leidžianti grąžinti į visuomenę nusikaltimus padariusius asmenis ir padedanti nusikaltimų aukoms užimti tinkamą vietą baudžiamajame procese bei gauti atsakymus į joms aktualius klausimus. Lietuvoje nuo 2014 m. mediacijos paslaugos sėkmingai teikiamos Probacijos tarnybos mediatorių, dirbančių vietoje Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Pastebima, kad mediatoriaus žinios ir gebėjimai taip pat yra universalūs pobūdžio. Mediacija yra mažai priklausoma nuo nacionalinio reglamentavimo. Visame pasaulyje mediacija yra vykdoma pagal visuotinai pripažįstamus principus, o nacionalinės teisės ypatumų nėra daug. Įgijęs mediatoriaus kvalifikaciją Lietuvoje, asmuo gali nesunkiai įgyti tokią pat kvalifikaciją ir kitose pasaulio valstybėse.

Idomu. Mediacija, greta diplomatijos ir derybų, yra vienas iš populiariausių tarpvalstybinių ginčų sprendimo būdų (Collier, Lowe, 2002).

IV

MEDIATORIAUS VAIDMUO

Kokios yra mediatoriaus pagrindinės funkcijos mediacijos procese?

Dažnai esminiu mediatoriaus tikslu įvardijama pagalba šalims rasti abipusiai priimtina susitarimą. Taip pat mediatoriui svarbu užtikrinti saugų vienos ar abiejų ginčo šalių apsikeitimą požiūriais ir nuostatomis (Randolph, 2016). Neturėdamas galių keisti patį ginčą, mediatorius gali siekti padėti šalims keisti ginčo, kitos šalies arba savęs ar savo interesų supratimą, keisti požiūrį į tarpusavio konfliktą, kitos šalies ar savo elgesį, motyvus, įsitikinimus, lūkesčius dėl rezultato. Taigi, mediatorius procese turi atlikti daug įvairių funkcijų.

Siekdamas padėti ginčo šalims, mediatorius atlieka užduotis, orientuotas trimis kryptimis: į komunikacijos procesą; į statusą ir tarpasmeninius santykius; į sprendimo paiešką ir priėmimą.

Mediatoriaus veikla, nukreipta šalių komunikacijai gerinti

Padėdamas ginčo šalims sėkmingai komunikuoti, mediatorius atlieka šiuos vaidmenis:

Mediatoriaus vaidmenys	Mediatoriaus vaidmens apibūdinimas	Pastabos, praktiniai patarimai ir pavyzdžiai
Komunikacijos kanalų atvėrėjas	Inicijuoja ir palengvina ginčo šalių bendravimą.	Mediatorius gali padrąsinti šalis kalbėti tiesiogiai: „Jonai, papasakokite Irenai, kaip, Jūsų manymu, tai įvyko...“;

		<p>„Petrai, gal galėtumėte paaiškinti Onutei, kuo tai Jums taip svarbu?...”</p> <p>„Onute, kaip Jums situacija atrodo dabar, kai išgirdote, ką pasakė Petras?...”</p>
Išsiaiškintojas	<p>Patikrina šalių teiginius, siekdamas tikslesnio ir aiškesnio apibūdinimo, kaip jos suvokia konfliktą, savo interesus ir poreikius, emocijas, lūkesčius. Užtikrina abipusį aptariamų klausimų supratimą.</p>	<p>Mediatorius gali pasitikslinti, kaip suprato šalies pasisakymą, interpretuoti pagal turimą informaciją, skatinti pačius dalyvius įvardinti savo interesus, poreikius, lūkesčius. Išsiaiškinimui gali padėti skatinimas šalims tiesiogiai kalbėtis:</p> <p>„Ignai, paaiškinkite Beatai, kaip šis pasiūlymas galėtų veikti?“;</p> <p>„Beata, pasakykite Ignui, kas jo pasiūlyme Jums patinka, ir ko dar reikėtų, kad sprendimas tenkintų jus abu?“.</p> <p>Dažnai svarbiausi klausimai, padedantys konflikto šalims dialoge rasti sprendimą, yra nukreipti į konstruktyvią ateitį, pvz.:</p> <p>„Kaip atrodytų šeima, kurioje norėtumėte gyventi?“;</p> <p>„Kokia turėtų būti bendruomenė, kad Jums būtų patraukli ir norėtumėte jai priklausyti?“</p>
Interpretatorius (vertėjas)	<p>Užtikrina, kad šalių teiginiai būtų formuluojami neutraliai, išskiria</p>	<p>Mediacijoje dalyvaujančios šalys gali būti skirtingo iškalbingumo, vartoti skirtingą</p>

	<p>svarbią informaciją ir probleminius klausimus.</p>	<p>žodyną, tad jei kuri nors šalis pasako, kad nesuprato kito dalyvio teiginių, ar iš jos reagavimo atrodo, kad kita šalis liko nesuprasta, mediatorius gali pats išryškinti svarbiausius akcentus, perklausti, ar tinkamai suprato. Mediatorius gali pasiekti didesnę šalių tarpusavio supratimą, apibendrinamas šalių pasisakymus, perfrazuodamas teiginius.</p>
<p>Proceso palengvintojas</p>	<p>Atsako už proceso eigą ir vadovauja derybų sesijoms. Organizuoja procesą, užtikrina, kad dalyvautų, jaustųsi girdimos ir suprastos abi šalys.</p>	<p>Mediatorius padeda šalims nuosekliai pereiti mediacijos proceso etapus. Taikydamas aktyvų klausymą, perfrazavimą, emocijų atspindėjimą, klausinėjimą, kitus komunikavimo įgūdžius, mediatorius padeda šalims būti aktyvioms mediacijos proceso dalyvėms. Tuo atveju, jei kuri nors šalis yra pasyvesnė, mediatorius gali paskatinti dalyvavimą, pasiteiraudamas, pvz.:</p> <p>„Ką Jūs apie tai galvojate, Aleksandrai?“;</p> <p>„Leokadija, kol kas šiuo klausimu nepasakėte savo požiūrio. Ką manote?“</p>
<p>Edukatorius</p>	<p>Moko nepasiruošusius ir neturinčius įgūdžių dalyvius derėtis, taikyti</p>	<p>Mediatorius turi paaiškinti mediacijos proceso struktūrą, šalių vaidmenį ir atsakomybę, galimus rezultatus.</p>

	<p>neprievartinę komunikaciją. Informuoja apie mediacijos procesą. Savo pavyzdžiu rodo, kaip tinkamai bendrauti. Individualių susitikimų metu gali padėti šaliai suformuluoti tai, kaip šalis išsakys savo nuogaštavimus, interesus ir rūpesčius kitai šaliai bendrame susitikime.</p>	<p>Jeigu mediacijos šalys yra skirtingų kultūrų atstovai, mediatorius, paaiškindamas kultūrų ypatumus (paprastai individualių susitikimų metu), gali padėti šalims suprasti kultūrų skirtumus ir tapti lankstesnėms.</p>
--	--	--

4.1. lentelė. Mediatorių vaidmenys, orientuoti į komunikacijos procesą (parengta pagal Moore (2014); Integrative Mediation Handbook (2013))

Mediatoriaus veikla, nukreipta rasti optimalų sprendimą

Padėdamas ginčo šalims rasti ir priimti optimalų sprendimą, mediatorius atlieka šiuos vaidmenis:

Mediatoriaus vaidmenys	Mediatoriaus vaidmens apibūdinimas	Pastabos, praktiniai patarimai ir pavyzdžiai
<p>Išteklių plėtotojas</p>	<p>Teikia šalims procedūrinę pagalbą, leidžiančią išplėsti sprendimų variantų įvairovę, pasitelkus išorinius ekspertus arba papildomus išteklius. Užtikrina, kad šalys turėtų prieinamą informaciją, kuri yra būtina sprendimui priimti.</p>	<p>Pastebėjęs, kad šalys stokoja ginčo sprendimui būtinos informacijos, mediatorius gali siūlyti kreiptis į atitinkamos srities ekspertus (pvz., teisininkus, turto vertintojus, techninius ekspertus, sprendimų priėmėjus), arba pasitelktų patikimos informacijos šaltinius.</p>

<p>Problemos nagrinėtojas</p>	<p>Įgalina dalyvius analizuoti problemą iš skirtingų taškų, padeda apibrėžti esminius probleminius klausimus ir interesus, ieškoti visoms dalyvaujančioms šalims priimtinių sprendimų.</p>	<p>Tam, kad padėtų šalims atskleisti interesus, mediatorius gali pateikti klausimus: „Ar galite padėti man suprasti, kuo tai Jums svarbu?“; „Kaip tai Jus veikia?“; „... yra Jums labai svarbu. Ar sutinkate su tuo?“; „Ar yra dar kažkas, ko, Jūsų nuomone, aš nesuprantu apie situaciją?“.</p> <p>Ieškant sprendimo alternatyvų, mediatoriui svarbu šalims padėti išvengti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skubotų sprendimų; • vienintelio teisingo atsakymo paieškos; • įsitikinimo, kad mediacijos metu ginčo šalys dalinasi vieną pyragą; • įsitikinimo, kad kitai šaliai skaudžios problemos sprendimas yra vien kitos šalies reikalas. <p>Skatindamas kurti naujas idėjas, kaip spręsti diskutuojamus klausimus, mediatorius gali pasinaudoti stimuluojamais klausimais: „Kokie galėtų būti kiti problemos sprendimo būdai?“; „Jei Jums reikėtų nurodyti dvi priimtinas galimybes, kokios jos būtų?“.</p>
<p>Tikrovės atstovas, grįžtamojo ryšio suteikėjas</p>	<p>Padeda sukurti pagrįstą ir įgyvendinamą susitarimą, skatina šalis suabejoti kraštutiniais, nerealistiškais variantais.</p>	<p>Tikrovės tikrinimui mediatorius gali pateikti klausimus, skatinančius tikslintį informaciją, įvertinti lūkesčių pagrįstumą, ilgalaikę ir trumpalaikę perspektyvą. Taip pat gali padėti šalių</p>

	<p>Padeda šalims įvertinti sprendimų įgyvendinimo realistiškumą, jų atitikimą šalių interesams.</p>	<p>skatinimas pamatyti ginčą iš kitos šalies perspektyvos, „įlendant į kito kailį“. Atitinkamai, klausimais atkreipdamas šalių dėmesį ir padėdamas išvystyti situacinius ir vidinius veiksnius, paveikusius konflikto situaciją mediatorius gali padėti pakeisti kaltės ir atsakomybės priskyrimą kitai šaliai.</p>
Sintezuotojas	<p>Apibendrina ir apjungia skirtingus požiūrius ir mediacijos rezultatus tokiu būdu, kuris yra naudingas abiem šalims.</p>	<p>Mediatoriui labai svarbu pastebėti bendrą pagrindą derybų sprendimui, atpažinti ir apjungti abiem ginčo šalims priimtinius galimus sprendimo aspektus. Svarbu, kad mediatorius padėtų šalims „įrėminti“ problemą, remiantis abiejų šalių poreikiais ir interesais, pvz.: „Kaip išsaugoti vaikams galimybę nesunkiai pasiekti draugus ir mokyklą?“</p>
Lyderis	<p>Skatina derybų pažangą procedūriniais, o kartais ir dalykiniais siūlymais.</p>	<p>Mediatoriaus lyderystė pirmiausia susijusi su mediacijos proceso valdymu. Mediatorius, atsižvelgdamas į konkretų atvejį, mediacijos proceso eigą, sudaro svarstomų probleminių klausimų seką, skatina sprendimo alternatyvų kūrimą ir atranką. Jis gali inicijuoti individualius susitikimus, mediacijos sesijų pertraukėles.</p>
Žonglierius	<p>Pasinaudodamas savo gebėjimais, „pagauna“ idėjas,</p>	<p>Mediatoriui svarbu gebėti skatinti inovatyvias idėjas ir kurti naują viziją, kai šalys stringa, neturi aiškios nuomonės. Tam gali padėti įvairūs hipotetiniai klausimai, pvz.:</p>

	jas veiksmingai pri- taiko, skatina laisvą informacijos ir idėjų judėjimą.	„Sakykime, kad jūs išbandote šią galimybę. Kaip manote, kas būtų?“; „Įsivaizduokite, kad Jūs galėtumėte tai atlikti Jums priimtinais būdu. Koks būdas tai būtų?“
--	---	--

4.2. lentelė. Mediatorių vaidmenys, orientuoti į sprendimo paiešką ir priėmimą (parengta pagal Moore, 2014; Integrative Mediation Handbook, 2013; Menkel-Meadow, Love, Schneider & Sternlight, 2005; Parkinson, 2011; Fisher, Paton, Ury, 1991; Understanding, Negotiating and Mediating Conflict: Trainer's Manual on Conflict Resolution. A Foundation Course, 2017)

Mediatoriaus veikla, nukreipta į šalių statuso išsaugojimą

Padėdamas ginčo šalims išsaugoti statusą ir palaikyti konstruktyvius tarpusavio santykius, mediatorius atlieka šiuos vaidmenis:

Mediatoriaus vaidmenys	Mediatoriaus vaidmens apibūdinimas	Pastabos, praktiniai patarimai ir pavyzdžiai
Įteisintojas	Padeda šalims pripa- žinti viena kitos teisę dalyvauti derybose. Padeda pateikti joms svarbius problemini- nius klausimus ir pa- tvirtina, kad jų susi- rūpinimai ir interesai teisėti.	Labai susipriešinusios šalys gali būti nusiteikusios atmesti tarpusa- vio derybų galimybę, teigdamos, kad kita šalis yra kalta ir turi prisi- imti visą atsakomybę. Mediatorius gali padėti šalims priimti realią si- tuaciją, skatindamas šalis atkreipti dėmesį į objektyvius veiksnius, su- prasti kiekvienos šalies poreikius, ir pripažindamas šalių poreikių pa- grįstumą.
Atpirkimo ožys	Gali prisiimti dalį atsakomybės ir kal- tės už nepopuliarių sprendimą, kurį ša- lys ketina priimti. Tai įgalina dalyvius iš- saugoti orumą, gauti palaikymą iš jiems reikšmingų asmenų.	Įsidėmėtina, kad mediatorius pri- siima atsakomybę kaip asmuo, išmanantis mediacijos esmę ir jos vykdymą. Mediatorius gali akcen- tuoti mediacijos laiko apribojimus, teisės aktų suteikiamas galimybes. Svarbu, kad mediatorius nepri- siimtų kaltės ar atsakomybės už konkretų šalių susitarimo turinį.

Sergėtojas	Saugo patį mediacijos procesą, drausdamas šalims pasinaudoti juo siekiant pranašumo bylinėjimosi procese. Prižiūri, kad šalys elgtųsi garbingai viena su kita.	Jeigu viena arba abi šalys įsitraukia į trikdantį mediacijos procesą elgesį, galima priminti pagrindines taisykles ir paprašyti jas daryti patvirtinti prieš tęsiant mediaciją. Jei kuri nors šalis jaučiasi kalta ir yra linkusi daryti nepagrįstas nuolaidas, mediatoriui kartais prasminga apsaugoti šalį. Mediatorius individualiame susitikime gali padėti išsiaiškinti, koks prasižengimo reikšmingumas arba iš naujo įvertinti kaltės jausmus.
Orumo išsaugotojas	Neutralizuoja neigiamus komentarus, sumažina šalių sutrikimą. Padeda šalims rasti būdus, kaip pajudėti nuo praeities nusiskundimų ir pozicijų pirmyn.	Mediatoriui reikia palaikyti šalių savigarbą. Galima įvardinti konflikto šaltinius, už kuriuos šalis negali būti kaltinama (pvz., šalies nekontroliuojamus situacinius veiksnius), arba rasti šalies vertingumo patvirtinimą kitose jos gyvenimo srityse, kad ji nesijaustų bevėrė. Mediatorius turėtų padėti diskusijos dalyviams sutelkti dėmesį į konkretų probleminį klausimą, o ne savęs ar kito asmens smerkimą. Tai dažniau leis išgyventi kaltę dėl konkretaus nusižengimo ir skatins ištaisyti klaidą.
Galios valdytojas	Užtikrina, kad tuo atveju, kai šalys turi nevienodą galią ar galimybes, mažiau galios turinti šalis galėtų tinkamai įsitraukti į procesą.	Mediatorius gali veikti mediacijos procesą, pvz., nusprenddamas, kuris dalyvis pradeda kalbėti, kokia tvarka kas bus aptariama, arba stabdydamas ir nutraukdamas mediacijos procesą.

4.3. lentelė. Mediatorių vaidmenys, orientuoti į statusą ir tarpasmeninius santykius (parengta pagal Moore (2014); Menkel-Meadow, Love, Schneider & Sternlight (2005))

Mediatoriaus funkcijų apibendrinimas pagal proceso etapus

Analizuojant mediatoriaus atliekamas funkcijas nuosekliai, pagal mediacijos proceso eigą, vadovaujantis klasikiniu lengvinamosios mediacijos modeliu, galima įvardinti tokias konkrečias užduotis:

Mediatoriaus funkcija	Mediatoriaus funkcijos realizavimas
Ryšio su ginčo šalimis sukūrimas	Užmegzti pradinius kontaktus su šalimis. Kurti patikimumą. Paremti santykius. Supažindinti šalis su mediacijos procesu. Stiprinti šalių įsipareigojimą dalyvauti procese.
Strategijos, kaip reikėtų medijuoti, pasirinkimas	Padėti šalims įvertinti įvairius požiūrius į konfliktų valdymą ir sprendimą. Padėti šalims pasirinkti požiūrį. Derinti šalių požiūrius.
Esminės informacijos rinkimas ir analizavimas	Rinkti ir analizuoti reikalingas žinias apie žmones, konflikto turinį, esmę, dinamiką. Patikrinti duomenų tikslumą. Sumažinti netikslių ar neprieinamų duomenų poveikį.
Detalaus mediacijos plano kūrimas	Nustatyti strategijas ir tolesnius galimus žingsnius, kurie leistų šalims artėti prie susitarimo. Numatyti, kaip būtų galima reaguoti į konkrečiam konfliktui savitas ar ypatingas situacijas.
Pasitikėjimo ir bendradarbiavimo kūrimas	Psichologiškai parengti dalyvius dalyvauti derybose dėl dalykinių klausimų. Valdyti stiprias emocijas. Patikrinti, koks yra šalių supratimas, išsiaiškinti klaidingą suvokimą ir sumažinti stereotipų poveikį. Kurti pripažinimą, kad šalys ir problemos yra teisėtos. Kurti pasitikėjimą. Didinti komunikacijos aiškumą.

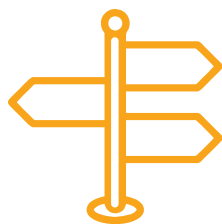
Mediacijos sesijos pradėjimas	<p>Pradėti šalių derybas. Kurti atvirą, pozityvų toną. Nustatyti pagrindines taisykles bei elgesio gaires. Nustatyti svarstomų sričių ribas bei probleminius klausimus diskusijai. Padėti šalims nagrinėti įsipareigojimus, esminius taškus, įtaką.</p>
Probleminių klausimų apibrėžimas ir dienotvarkės sudarymas	<p>Nustatyti šalims svarbias rūpimas temų sritis. Pasiiekti susitarimą, kurie klausimai bus aptariami. Nutarti, kokia seka bus svarstomi klausimai.</p>
Diskutuojančių šalių paslėptų interesų atskleidimas	<p>Nustatyti dalyvaujančių šalių turinio, procedūrinius ir psichologinius interesus. Supažindinti šalis su kiekvienos iš jų interesais.</p>
Susitarimo alternatyvų kūrimas	<p>Stiprinti konflikto šalių įsisažmoninimą, kad reikia gausinti sprendimo alternatyvų skaičių. Mažinti įsipareigojimus laikytis pozicijų ar vienintelių alternatyvų. Kurti pasirinkimus, taikant pozicines arba interesus grįstas derybas.</p>
Susitarimo alternatyvų įvertinimas	<p>Peržiūrėti šalių interesus. Įvertinti, kaip šalių interesai galėtų būti patenkinti, jei bus įgyvendinami turimi pasirinkimai. Įvertinti pasirenkamų variantų kainą bei privalumus.</p>
Galutinės derybos	<p>Pasiiekti susitarimą arba suartinant pozicijas, galutinius siūlymus, kuriant susitarimą, arba nustatant procedūrinės priemones, kaip pasiekti susitarimą dėl turinio.</p>
Formalaus susitarimo pasiekimas	<p>Nustatyti procedūrinius žingsnius, kaip veiks susitarimas. Numatyti įvertinimo ir stebėsenos procedūrą. Formalizuoti susitarimą ir sukurti privertimo įvykdyti susitarimą bei įsipareigojimo mechanizmą.</p>

4.4. lentelė. Mediatoriaus funkcijos pagal mediacijos proceso etapus (Moore, 2014)

Vienas iš svarbiausių mediatoriaus vaidmens ypatumų – jis neturi sprendimų priėmimo galios (tai yra patrauklu tiems dalyviams, kurie nori išlaikyti savo rankose galutinio rezultato kontrolę). Tačiau mediatoriai turi galią lengvinti šalių tarpusavio komunikaciją. Ši mediatorių galia yra paremta asmeniui jų patikimumu, reputacija, gebėjimu pagerinti derybų procesą, panašių probleminių klausimų sprendimo patirtimi, ankstesne veikla, gebėjimu sutelkti konflikto šalis abipusiškai priimtino sprendimo paieškai, remiantis jų pačių interesais.

4.2. Mediacijos stiliai

Nepaisant to, kad egzistuoja bendrieji reikalavimai mediatorių veiklai, pagal mediatorių požiūrį į konfliktą, vertybes, keliamus mediacijos tikslus ir jiems pasiekti taikomą elgesį išskiriami skirtingi mediacijos stiliai. Profesinėje literatūroje dažniausiai nurodomi trys mediacijos stiliai: lengvinantysis, vertinamasis ir transformuojamasis (Zumeta, 2000; Gaynier, 2005; Kressel, 2006; Woolford, Ratner, 2009).

Lengvinantysis mediacijos stilius

Lengvinantysis mediacijos stilius buvo pirmasis ir vienintelis, kai tik šis konfliktų sprendimo metodas susiformavo ir buvo pradėtas oficialiai taikyti JAV 1960–1970 (Linden, 2003). Šį mediacijos stilių dar vadina „grynuoju“ arba klasikiniu, daugybė mediacijos mokymo programų orientuojasi būtent į šį stilių.

Svarbiausi šio stiliaus bruožai:

Mediatorių požiūris į konfliktą	Konfliktas yra problema, kurią reikia išspręsti.
Mediatorių vertybės	Šalių apsisprendimo laisvė priimant susitarimą.
Mediatorių tikslai	Mediatoriai siekia palengvinti šalių tarpusavio komunikaciją ir sprendimo paiešką derybose tam,

	kad konflikto šalims bendradarbiaujant būtų rastas visas konflikto šalims tenkinantis susitarimas.
Mediatorių tikslų siekimo būdai	Mediatorius siekia padėti šalims išreikšti savo poreikius ir interesus tyrinėdamas, identifikuodamas ir integruodamas šalių interesus, kurie yra susiję su konfliktu.
Didžiausios grėsmės	Mediatoriaus šališkumo demonstravimas, direktyvumas, uždari klausimai, barimas, globėjškumas (Woolford, Ratner, 2009).
Pritaikomumas	Lengvinančioji mediacija įprastai taikoma skyrybų, bendruomenės, kaimynystės, aplinkosaugos, vadybinių, tarporganizacinių konfliktų atvejais.

4.5. lentelė. Lengvinančioji mediacija

Mediatorius, taikydamas lengvinantį stilių, turėtų palaikyti pagarbų dialogą, identifikuoti tikruosius šalių interesus, telkti dėmesį į nustatytus bendrus interesus, gebėti performuluoti, pakeisti „įrėminimą“, apibendrinti, pateikti atvirus klausimus ir taip žingsnis po žingsnio artinti šalis prie susitarimo rādimo. Mediatorius gali suteikti šalims trūkstamos informacijos, tačiau negali jų konsultuoti ar siūlyti, kurį sprendimą pasirinkti, ar nurodyti, kokia išeitis yra geriausia. Taikantis lengvinantįjį mediacijos stilių mediatorius šalių susitarimo siekia pasitelkdamas informaciją ir tarpusavio supratimą, o ne savo paties įtaką, autoritetą ir spaudimą. Lengvinančiojo stiliaus mediatoriui yra svarbu vengti direktyvumo, o koncentruotis į šalių įgalinimą ir apsisprendimą.

Mediatoriaus žodynėlis. Direktyvumas (mediacijoje) – tai mediatoriaus tiesioginės įtakos darymas ginčo šaliai, siekiant pokyčio.

Direktyvumas panaudojamas tik sprendžiant proceso klausimus, pvz., pasirenkant, kokį klausimą užduoti, kokį sprendimą akcentuoti, kaip įtraukti dalyvius. Nežiūrint į tai, šio stiliaus mediatoriui svarbu išlaikyti neutralumą ir nešališkumą, nes mediatorius palieka laisvę šalims apsispręsti pačioms, ar joms priimti, ar ne mediatoriaus siūlymus (Exon, 2014).

Vertinamojo stiliaus mediacija

Vertinantįjį mediacijos stilių suformavo teisinį išsilavinimą turintys mediatoriai. Šis stilius atsirado tuomet, kai teisininkų bendruomenė JAV pripažino mediaciją kaip galimą ginčų sprendimo būdą ir pasižymi tuo, kad mediatorius suteikia šalims informaciją apie teisinę ginčo dalį (Kaminskienė ir kt., 2013).

Mediatorių požiūris į konfliktą	Konfliktas yra ginčas, kurį galima spręsti teisme.
Mediatorių vertybės	Kreipiamas dėmesys į teisingumo aspektus, remiamasi teisiniais argumentais, įvardinama teismų praktika, numatomas galimas sprendimas, jeigu ginčo šalių byla būtų nagrinėjama teisme.
Mediatorių tikslai	Pagrindinis ir vienintelis tokios mediacijos tikslas yra pasiekti šalių susitarimą (Boulle et al., 2008).
Mediatorių tikslų siekimo būdai	Mediatorius remiasi savo ekspertinėmis žiniomis ir patirtimi, teikia formalias ir neformalias rekomendacijas šalims apie tikėtinus probleminių klausimų sprendimo teisme rezultatus.
Didžiausios grėsmės	Mediatorius gali bandyti daryti įtaką šalims, skatinant priimti jo požiūrį, kas kelia iššūkių mediatoriaus neutralumui ir nešališkumui (Exon, 2014). Taip pat dažna klaida yra savo puoselėjamosiomis vertybėmis paremta mediatoriaus kalba, konflikto aštrinimas, nepagarba (Woolford, Ratner, 2009).
Pritaikomumas	Vertinamąja mediacija paprastai sprendžiami konfliktai, susiję su vienos ar kitos šalies teisėmis ir pareigomis (pvz., padarytos materialinės žalos atlyginimas). Vertinamasis mediacijos stilius netinka, kai yra stipri konflikto eskalacija ir konfliktas yra susijęs su tarpusavio santykiais, savigarbos, įvaizdžio, reputacijos dalykais (Noll, 2001).

4.6. lentelė. Vertinamoji mediacija

Vertinamojoje mediacijoje plačiai taikomi atskiri susitikimai su ginčo šalimis ir joms atstovaujančiais teisininkais, praktikuojama „šaudyklinė diplomacija“. Mediatoriai suteikia konflikto šalims galimybę tikroviškai įvertinti savo derybines pozicijas. Taigi, mediatorių taikomos intervencijos yra kryptingo dialogo skatinimas, atskiras susitikimas, tikroviškumo tikrinimas, pavyzdžiai/precedentai. Vertinamojo stiliaus mediatoriams yra būdingas direktyvumas, jis gali skatinti šalis pasiekti susitarimą, panaudojant įtikinėjimą ir netgi spaudimą (Boulle et al., 2008).

Transformuojamojo (santykių) stiliaus mediacija

Tiek lengvinančiojo, tiek vertinančiojo stiliaus mediatorių pagrindinis tikslas yra pasiekti abiejų šalių susitarimą. R. B. Bush ir J. Folger (1994) pasiūlė alternatyvų mediacijos stilių, kuris yra orientuotas į šalių tarpusavio santykius. Transformuojamojo stiliaus mediacijos šalininkai teigia, kad lengvinančiojo ir vertinančiojo stiliaus mediatoriai pernelyg orientuojasi į sprendimo radimą. Jie teigia, kad ginčo šalys pačios turi nuspręsti – reikia joms sprendimo ar ne (Zumeta, 2000).

Mediatorių požiūris į konfliktą	Konfliktas – moralinio augimo ir transformacijos galimybė.
Mediatorių vertybės	Dialogas yra galingas įrankis, padedantis ginčo šalims atkurti ryšį ir suprasti vienai kitą.
Mediatorių tikslai	Pagrindinis tikslas yra ne sprendimo radimas, bet konflikto dalyvių požiūrio į konfliktingą situaciją ir vienas į kitą pakeitimas, transformacija. Šio stiliaus mediatorius siekia atverti komunikacijos kanalų, atskleisti giliai glūdinčius jausmus ir suvokimą.
Mediatorių tikslų siekimo būdai	Jau įžanginėje savo kalboje transformuojamojo stiliaus mediatorius pasako, kad jo tikslas yra sukurti tokią aplinką, kuri padėtų šalims (1) išsiaiškinti jų tikslus, resursus, galimybes, prioritetus ir aiškiai suprasti savo situaciją; (2) apsvarstyti ir geriau suprasti kitos šalies perspektyvą, jeigu šalys nuspręstų, kad to nori. Mediatorius prisiima atsakomybę už tinkamos aplinkos sukūrimą ir palaikymo, kurio dėka šalys

	galėtų pačios bendrauti, diskutuoti tarpusavyje, priimti sprendimus, suteikimą. Šio stiliaus mediatoriui labai svarbu atpažinti ir atkreipti šalių dėmesį į nuolat iškylančias mediacijos procese įgalinimo ir pripažinimo galimybes, kurių pačios šalys gali ir nepastebėti (Folger ir Bush, cituojama pagal Menkel-Meadow, Love, Schneider ir Sternlight, 2005).
Dažniausios grėsmės	Kontrolės perėmimas iš šalių, kūrybiškumo slopinimas, alternatyvų primetimas (Woolford, Ratner, 2009).
Pritaikomumas	Transformuojamasis mediacijos stilius įprastai taikomas šeimos konfliktų bei atkuriamojo teisingumo srityse.

4.7. lentelė. Transformuojamoji mediacija

Mediatoriaus žodynis. Įgalinimas transformuojamojo stiliaus mediacijoje – šalių savo vertės, galios jausmo atgavimas ir sustiprinimas, sugebėjimas apibrėžti savo probleminius klausimus ir valdyti problemas, siekti sprendimo (Bush, Folger, 1994; Bush, Folger, 2005).

Mediatoriaus žodynis. Pripažinimas transformuojamojo stiliaus mediacijoje – šalių sugebėjimas matyti ir suprasti kitos šalies požiūrį, įsisąmoninti, kaip ji apibrėžia problemą, kokia jos patirtis, kodėl siekia tam tikro sprendimo (Bush, Folger, 1994; Bush, Folger, 2005).

Taigi, transformuojamojo stiliaus mediatorius skatina atvirą dialogą, alternatyvas, stiprina diskusijos dalyvių gebėjimus, jis yra nedirektyvus, leidžia šalims laisvai kalbėti, reikšti savo emocijas. Transformuojamojo stiliaus mediatoriai nenaudoja atskirų susitikimų su šalimis, nebent šalys pačios to prašytų.

Tai, kokiam stiliui mediatoriai teikia pirmenybę, siejasi su jų profesija, asmeninėmis ypatybėmis. Pvz., tyrimų rezultatai patvirtina, kad mediatoriai

teisininkai dažniau taiko vertinamąjį stilių, o sveikatos priežiūros specialistai, psichologai dažniau renkasi lengvinantį stilių, moterys mediatorės mažiau orientuojasi į sprendimą, o daugiau – į emocijas, vyrai mediatoriai yra direktyvesni (Baitar ir kt., 2013).

4.3. Ko-mediacija

Kartais tam, kad mediacijos procesas vyktų sėkmingai, taikoma ko-mediacija.

Mediatoriaus žodynėlis. Ko-mediacija yra toks mediacijos modelis, kai du mediatoriai (kartais gali būti ir daugiau) kartu vykdo mediaciją, dirbdami kaip komanda.

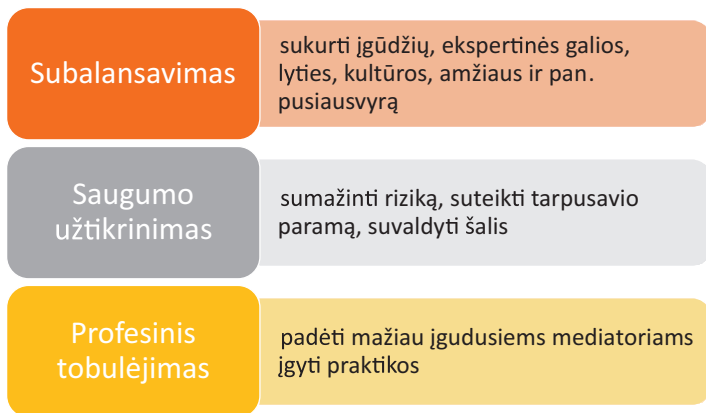
Ko-mediacijoje mediatorių komanda veikia kaip trečioji šalis, kuri yra priimtina dalyviams ir neturi galios ginčo dalyviams primesti privalomų sprendimų. Ji, kaip ir vienas mediatorius, padeda šalims pagerinti santykius, naudoja veiksmingas problemų sprendimo ir derybų procedūras, kad būtų pasiekti savanoriški, abipusiai priimtini susitarimai ar supratimas ginčijamais probleminiais klausimais. Ko-mediacijos sėkmei svarbus harmoningas dviejų mediatorių, turinčių skirtingus įgūdžius, patirtį, asmenybės savybes, darbas (Forman, 2015).

Įsidėmėti! Valstybės užtikrinamos neteisminės ar privalomos mediacijos atvejais šalims valstybė finansuoja vieno mediatoriaus paslaugas. Jei šalys pageidautų dviejų mediatorių, jos turėtų už antrojo specialisto paslaugas susimokėti pačios.

Ko-mediacijos tikslai

Ko-mediacijos tikslai gali būti keli:

4.1. paveikslas. Ko-mediacijos tikslai (sudaryta pagal Foley)

Kada rekomenduojama taikyti ko-mediaciją?

Ko-mediaciją tikslinga taikyti tada, kai reikalingos tam tikros srities (pvz., teisės), kultūros žinios, tačiau to neturi ar negali turėti vienas mediatorius. Vienas iš dažniausiai rekomenduojamų ko-mediacijos modelių yra teisininko ir kitos specialybės mediatoriaus ko-mediacija. Sudėtingi probleminiai klausimai ir kliento poreikiai lemia, kad skirtingas kompetencijas turintys profesionalai gali geriau padėti pasiekti šalims tinkamą sprendimą.

Ko-mediacija ypač rekomenduotina tais atvejais, kai ginčas yra labai emocionalus (dažnai tai tikėtina skyrybų, vaiko gyvenamosios vietos nustatymo atvejais) ir ginčo šalims sunku pasiekti susitarimą, kol nėra patenkinti jų emociniai poreikiai. Taip pat tais atvejais, kai mediacijos sėkmei reikalingas pakankamas pasitikėjimo mediatoriais lygis. Ryšys su bent vienu iš ko-mediatorių, pasitikėjimas juo ar jais sukuria patikimumo santykį (kai šalis tikisi daugiau supratingumo iš savo lyties mediatoriaus; kai mediatorių empatijos, kūno kalbos, balso tono skirtumai didina tikimybę, kad bus suformuotas kliento ir mediatoriaus ryšys) (Forman, 2015). Ko-mediacija taip pat yra rekomenduojama situacijose, kai mediacijoje yra daug dalyvių, ir vienam mediatoriui gali būti pernelyg sudėtinga suvaldyti procesą; kai mediacijos dalyviams reikalingas jų ginčo reikšmingumo patvirtinimas, apie kurį jie sprendžia iš mediatorių komandos dydžio.

Kokie yra ko-mediacijos privalumai?

Ko-mediacijos pranašumai, palyginti su vieno asmens mediacija, apima geresnes proceso valdymo galimybes, optimalaus sprendimo paiešką ir priėmimą, ginčo šalių ir pačių mediatorių edukaciją.

4.2. paveikslas. Ko-mediacijos pranašumai, palyginti su vieno asmens vykdoma mediacija

Galimos problemos ko-mediacijoje

Ruošiantis ko-mediacijai, sudarant mediatorių poras, svarbu įvertinti ir galimas problemas. Pavojai pirmiausia sietini su nesklandumais mediatorių komandoje bei papildomais ištekliais:

- **Nepakankama pačių ko-mediatorių bendravimo darna, tarpusavio varžymasis ir nesutarimai.** Tarp ko-mediatorių gali kilti nesutarimų dėl nesuderinamo stiliaus, skirtingo požiūrio į savo kaip ko-mediatoriaus vaidmenį, užrašų vedimo, nesuderinamo požiūrio į saugumą ir pasirenkamą prie-

monių šiems probleminiams klausimams spręsti. Svarbu skirtumus įsisąmoninti ir juos gerbti, priešingu atveju gali susiklostyti situacija, kai mediatoriai savo energiją nukreips ne mediacijai, o tarpusavio santykių aiškinimuisi.

- **Perdėtas atsargumas, iniciatyvos stoka.** Mediatoriai, baimindamiesi sutrukdyti vienas kitam, gali tapti pasyvesni, atitolti, stengdamiesi išvengti nepritavimo, kritiško veiksmy vertinimo.

- **Didesnis reikalingy išteklly kiekis, mažesnis lankstumas.** Tikėtina, kad pasiruošti ko-mediacijai prireiks daugiau laiko, nes mediatoriai turi susitarti dėl jų atliekamų vaidmenų ir užduočių paskirstymo. Be to, kai yra daugiau dalyviy, gali būti sunkiau suderinti mediacijos susitikimų laiką.

Praktikoje gali kilti su konkrečia situacija ir mediatoriais susijusių sunkumų bei problemų (Foley, 2017):

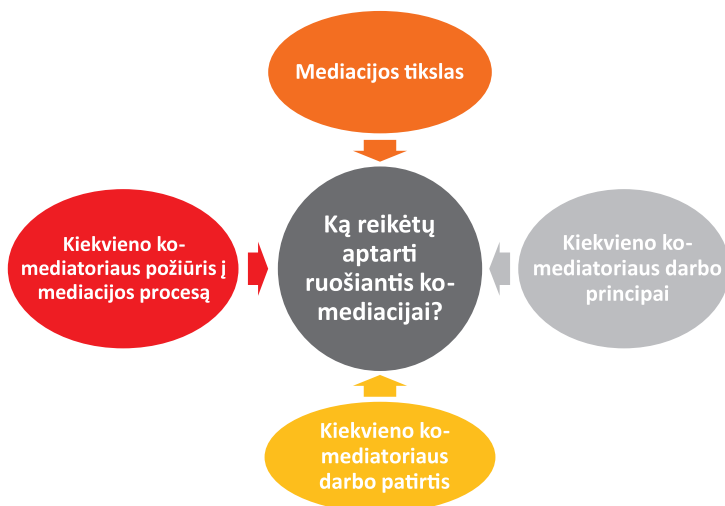
Ko-mediacijos problemų šaltiniai	Ko-mediacijos sunkumai
Mediatorių kompetencijos skirtumai	<ul style="list-style-type: none"> - Per ko-mediatorių bendravimą su šalimis iki mediacijos sukurtas nevienodas pasitikėjimo ko-mediatoriais lygis, skiriasi šalių pasidalinimo informacija su ko-mediatoriais lygis. - Dėl ko-mediatorių praktinės patirties ir įsisąmoninimo lygio skirtumų labai skiriasi įvertinimo procesai. - Vienas mediatorius nepasidalina su kitu būtinai, esmine informacija.
Mediacijos proceso organizavimas ir vykdymas	<ul style="list-style-type: none"> - Nepakanka laiko ar pastangų aptarti situacijai, strategijai, paruošiamajam darbui, taip pat išklausyti grįžtamąjį ryšį, kartu dirbusio ko-mediatoriaus pasidalinimą, pastebėjimus po mediacijos. - Procesas apima dvigubą tikslą, tai yra padėti šalims ir mentoriauti naujam mediatoriui, ir ribos bei lūkesčiai naujam mediatoriui nepakankamai aiškiai numatyti. - Kuri nors ar abi ginčo šalys išsirenka sau „favoritą“ ir rodo palankumą bei dėmesį labiau patinkančiam mediatoriui. Jeigu kiekviena šalis įsivaizduoja, kad rado sau palankesnę mediatorių, galima nesėkmė, kai formuojasi lyg dvi

	iš šalies ir mediatoriaus sudarytos „priešininkų stovyklos“. – Ko-mediacijos tikslas nėra aiškus.
--	--

4.8. lentelė. Ko-mediacijos sunkumai (sudaryta pagal Foley)

Pasirengimas ko-mediacijai

Ketinantiems kartu dirbti mediatoriams tikslinga aptarti mediacijos tikslą, kiekvieno mediatoriaus principus ir praktiką, požiūrį į mediacijos procesą.

4.3. paveikslas. Klausimai, aptariami prieš ko-mediaciją

Rengiantis mediacijai ko-mediatoriai taip pat turėtų aptarti (Foley, 2017):

- kaip jie mėgsta dirbti, kas kiekvienam iš jų svarbu?
- praktines bendro darbo detales ir tarpusavio lūkesčius;
- informacijos, gaunamos iš mediacijos dalyvių, perdavimą, turimus dokumentus, ginčo ypatybes;
- bendruosius abiem mediatoriams priimtinus mediacijos principus, kiekvieno ko-mediatoriaus taikomą stilių;
- kiekvieną proceso stadiją, apibrėžiant, kas jai vadovaus, kas imsis atsakomybės dėl užduočių (pvz., galima nuspręsti, kad vienas ko-mediatorius imsis pagrindinio vaidmens, kitas bus padedantis);

- praktinius organizavimo klausimus: laiką, dokumentavimą, kitus svarbius klausimus, pvz., kokios laiko ribos, kiek leistinas technologijų taikymas (pvz., telefonai, „Skype“ ir pan.);
- ką daryti, jei kils rūpesčių, nesklandumų, reikalai klostysis ne taip, kaip tikėtasi.

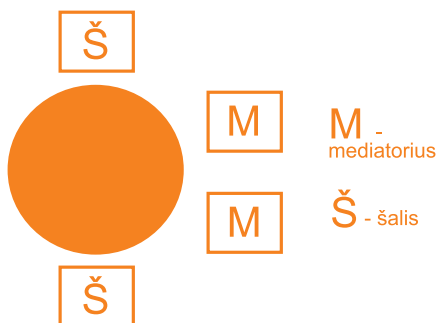

Praktinis patarimas. Prieš mediaciją ko-mediatoriams reikėtų susitarti, koks bus mediacijos metu duodamas ženklas, rodantis ko-mediatoriumi, kad kolegai reikia pagalbos ar atokvėpio, arba yra kitų priežasčių perduoti vadovavimą kitam ko-mediatoriumi.

Šalių susodinimas ko-mediacijoje

Tam, kad būtų maksimaliai išnaudoti ko-mediacijos privalumai ir minimizuota žalos rizika, strategiškai išnaudokite vietų išsidėstymą, kaip susėsite už derybų stalo (Love, Stulberg, 1996).

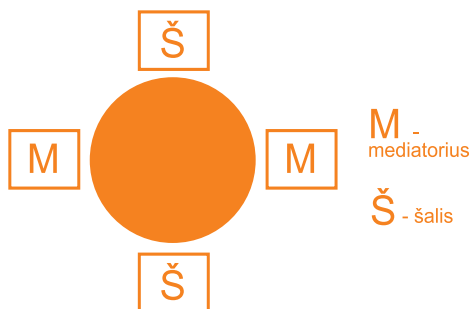
Jeigu ko-mediatoriai sėdi greta vienas kito, tai padeda šalims sutelkti dėmesį į abu mediatorius kartu, tad išvengiama atskiro šalių pokalbio su kiekvienu mediatoriumi atskirai, šiuo atveju mediatoriai gali labai paprastai perduoti vienas kitam užrašus ar pateikti vienas kitam siūlymus, tačiau toks išsidėstymas apsunkina ko-mediatorių tarpusavio komunikaciją, be to, jie abu visą laiką išlieka „ugnies linijoje“.

4.4. paveikslas. Ko-mediatorių ir šalių išsidėstymas, kai ko-mediatoriai sėdi greta

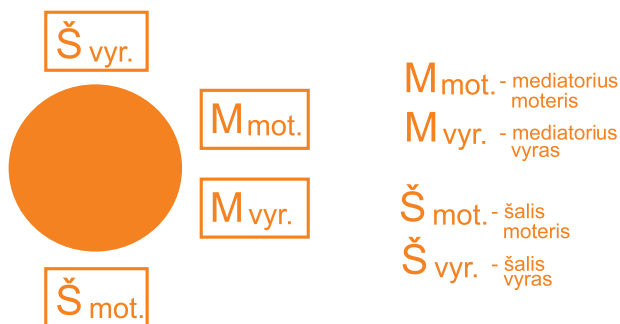
Kai mediatoriai sėdi priešingose derybų stalo pusėse, jie turi geras sąlygas matyti vienas kitą bei šalis. Taip išsidėscius, tuo metu, kai vienas mediatorius

vadovauja pokalbiui, kitas gali turėti erdvės reflektavimui, kūrybiniam mąstymui. Tačiau šiuo atveju svarbu išlaikyti šalių bendrą dėmesį, neleisti, kad kuri nors šalis pradėtų atskirą pokalbį su mažiau aktyviu mediatoriumi.

4.5. paveikslas. Ko-mediatorių ir šalių išsidėstymas, kai ko-mediatoriai sėdi vienas prieš kitą

Tuo atveju, jeigu mediacijoje aktualus lyčių pusiausvyros aspektas, ir bent viena mediacijos šalis gali suabejoti kitos lyties mediatoriaus supratingumu ir nešališkumu, nesusėskite „dviem frontais“, kai moterys ir vyrai sėdi vieni prieš kitus.

4.6. paveikslas. Ko-mediatorių ir šalių išsidėstymas, siekiant išlaikyti lyčių pusiausvyrą

Ko-mediacijos vykdymo būdai

Priklausomai nuo ko-mediacijos taikymo tikslų, mediatorių patirties, ginčo ypatybių, ko-mediatoriai turėtų iš anksto pasirinkti ko-mediacijos vykdymo būdą:

Ko-mediacijos būdas	Apibūdinimas	Pavyzdys
„Pirmasis smuikas“ ir talkininkas	Vienas mediatorius imasi pagrindinio vaidmens, o kitas asistuoja. Jeigu ko-mediatoriai nevienodai patyrę, tikėtina, kad labiau patyręs imsis vadovaujančio vaidmens, o kitas bus jo padėjėjas.	Pagrindinis mediatorius pradeda mediaciją, pristato tikslą, uždavinius, taisykles, pateikia pasirašyti mediacijos susitarimą, o ko-mediatorius vadovauja, kai vykstant deryboms šalis susiduria su jai emociškai sudėtingais klausimais.
Specializacija: veiklų pasidalinimas	Ko-mediatoriai gali pasiskirstyti konkrečiomis pareigomis ir funkcijomis. Toks pasidalinimas leidžia mediatoriams papildyti vienas kitą, kai kiekvienas prisiima atsakomybę už skirtingus mediacijos aspektus, pvz., faktų visumą, emocinius dalykus, sprendinį.	Vienas mediatorius imasi vadovauti procesui šalims padedant suprasti viena kitos požiūrį, aiškinantis interesus, o kitas mediatorius imasi vadovauti, kai kuriamas galutinis sprendimas ir rengiamas susitarimas.
Pakaitinis darbas	Tokiu atveju mediatoriai gali paeiliui vadovauti mediacijai, keistis nuosekliai pagal proceso etapus, arba tiesiog atsižvelgti į proceso vyksmą, kai kiekvienas imasi vadovauti situacijoje, kai to prireikia. Toks ko-mediavimas yra įprasciausias, kai ko-mediaciją vykdo turintys vienodą patirtį mediatoriai.	Jeigu tuo metu, kai pokalbiui vadovauja vienas mediatorius, kitas pastebi kurios nors šalies reakciją, į kurią reikia reaguoti, jis imasi iniciatyvos, kad nukreiptų mediaciją tinkama linkme. Jeigu mediatoriai pastebi, kad šalys sėkmingiau palaiko ryšį su vienu iš jų, šis mediatorius gali imtis vadovaujančiojo vaidmens esminiais mediacijos momentais.

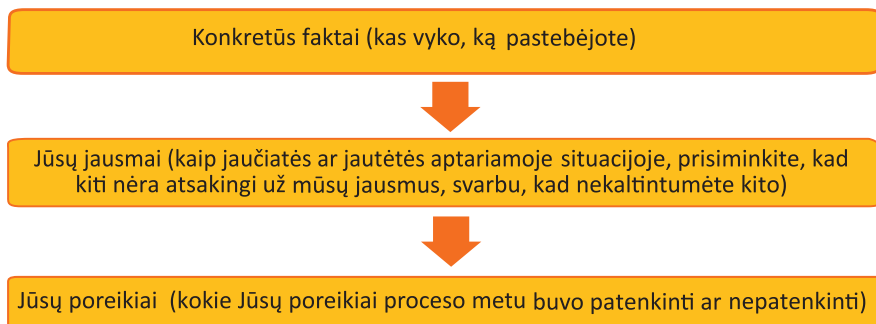
4.9. lentelė. Ko-mediacijos būdai

! Išidėmėti! *Ko-mediatorius gali padėti, jei kitas mediatorius ima stipriai reaguoti asmeniškai. Nepaisant to, kuris ko-mediacijos vykdymo būdas pasirinktas, tada, kai vienas iš mediatorių patiria psichinę įtampą, sukeltą objektyvių ar tariamai neįveikiamų tikslo siekio kliūčių, jaučia nemalonius išgyvenimus ir sutrinka jo veiklos nuoseklumas, kitas ko-mediatorius gali perimti vadovavimą diskusijai.*

Ko-mediacijos aptarimas

Tinkamas mediacijos aptarimas padeda patobulinti savo praktinius ko-mediacijos įgūdžius, išvengti galimo klaidų pasikartojimo. Ypač svarbu aptarti ko-mediaciją tais atvejais, kai abu mediatoriai ko-mediacijos metu susidūrė su sunkumais. Aptarimo metu ko-mediatoriai tarpusavyje diskutuoja apie tai, kas vyko ir ką aptariamam konkrečiam metu mediatorius galvojo, jautė, ką patyrė, kokios buvo kito ko-mediatoriaus mintys, jausmai ir patyrimas, bei ką dėl to dabar norėtų daryti.

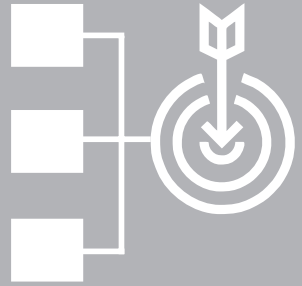
Labai svarbu, kad mediacijos aptarimas netaptų ko-mediatorių tarpusavio priekaištų ir teisinimosi arba aiškinimosi dialogu. Kai po vykdytos mediacijos prašote ko-medijavusio kolegos pateikti grįžtamąjį ryšį, svarbu, kad aiškiai suformuluotumėte, ką norite išsiaiškinti. Pvz., mediacijos metu pasijutote suirzęs, kai kolega ko-mediatorius pateikė šalims tokį klausimą, kuris Jums atrodė ne laiku ir ne vietoje, trukdantis siekti bendro sutarimo. Aptardami po mediacijos šią situaciją, galite teirautis, kaip kolega tuo metu vertino situaciją, kaip jis suprato Jūsų pasirinktą taktiką, arba kokių tikslų jis pateikė minėtą klausimą. Galite pasinaudoti tokia aptarimo seka (Foley, 2017):

4.7. paveikslas. Ko-mediacijos aptarimo seka (parengta pagal Foley)

Kaip užtikrinti ko-mediacijos efektyvumą?

- ✓ Atidžiai rinkitės ko-mediacijos partnerį. Ko-mediacija yra efektyviausia tada, kai ko-mediatoriai gerai jaučia vienas kitą, turi vienodą mediacijos viziją, tikslą ir naudoja tarpusavyje suderintas strategijas.
- ✓ Gerai pasirenkite ko-mediacijai. Stenkitės iki proceso pradžios detaliai aptarti ir suplanuoti procesą, numatykite, kaip spręsite galinčias iškilti problemas.
- ✓ Sutarkite, kas vadovaus procesui ar jo atskiroms stadijoms, koks bus kito mediatoriaus vaidmuo tuo metu. Pasitikėkite savo kolega ir jokių būdu nesivaržykite tarpusavyje.
- ✓ Suplanuokite, kaip bus pasinaudota kiekvieno ko-mediatoriaus skirtingais įgūdžiais, žiniomis, savybėmis ir patirtimi. Suderinkite tarpusavyje planuojamas taikyti strategijas.
- ✓ Tais atvejais, kai ko-mediatorius elgiasi ne taip, kaip buvote sutarę, ir Jums atrodo, kad jo pasirinkta strategija yra neteisinga, netrukdykite, leiskite kolegai įgyvendinti savo sumanymą, palaukite pertraukos ir tada konstruktyviai tai aptarkite su kolega.
- ✓ Po mediacijos visuomet ją aptarkite, konstruktyviai suteikite vienas kitam grįžtamąjį ryšį ir tobulėkite kartu.
- ✓ Nebijokite atsisakyti ateityje vykdyti ko-mediaciją, jei matote, kad darbas su konkrečiu kolega nėra efektyvus. Ieškokite partnerio, kurio įsitraukimas į ko-mediaciją teiktų didelę naudą Jūsų klientams ir Jums.

V

MEDIACIJOS PROCESAS

V

MEDIACIJOS PROCESAS

Įsidėmėti! *Mediacijos proceso siekiamybė – santykių tarp šalių atkūrimas, šalių gebėjimo pozicijas keisti interesais ugdymas. Ginčo išsprendimas bet kokia kaina nėra mediacijos tikslas!*

Mediatoriaus žodynėlis. Šalies pozicija yra tai, ko šalis siekia, nori kažką gauti, pvz., 300 Eur dydžio per mėnesį išlaikymas nepilnamečiui vaikui.

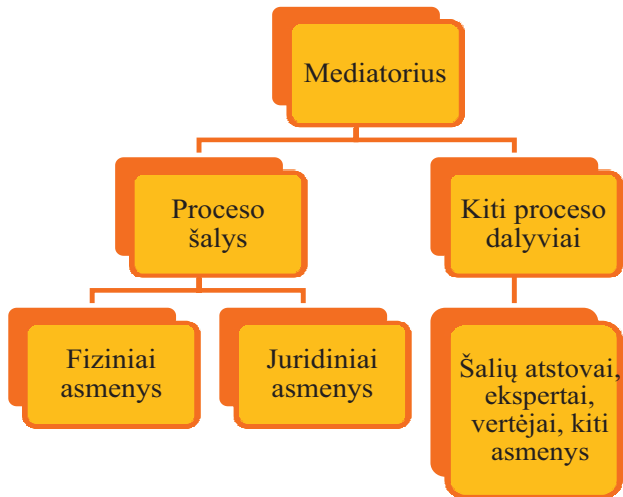

Mediatoriaus žodynėlis. Šalies interesas yra tai, kodėl šaliai reikia to, ko ji siekia, pvz., kodėl pacientui reikia piniginės kompensacijos už tai, kad buvo kreivai sugipsuota lūžusi ranka? Ar jam iš viso reikia pinigų? O jeigu reikia, tai kam? Ar pinigų reikia tolesniam gydymui, reabilitacijai ar tiesiog vidinei satisfakcijai?

Mediacijos metu yra labai svarbu atskleisti tikruosius interesus. Kiekviena ginčo šalis turi būti skatinama mediacijos metu ne tik išreikšti savo poziciją (ko reikia), bet (svarbiausia) aiškiai atskleisti ir nurodyti savo interesus paaiškinant, kodėl jai to reikia.

5.1. Mediacijos dalyviai

Mediacijos procese paprastai dalyvauja:

5.1. paveikslas. Mediacijos dalyviai

Mediatorius

Mediatoriumi gali būti tik fizinis asmuo. Mediatorius turi būti nešališkas, neutralus ir ginčo baigtimi nesuinteresuotas asmuo. Mediatorius, siekdamas vykdyti mediaciją ar būti paskirtas mediatoriumi, privalo būti įrašytas į Lietuvos mediatorių sąrašą, kuris yra administruojamas VGTPT.

Mediatoriaus vaidmuo

Šalys kartais klaidingai suvokia mediacijos procesą ir mediatorių lygina su teisėju, kuris priims už šalis sprendimą ar bent jau šalims pasufleruos galimus ginčo sprendimo

variantus ar pateiks savo prognozę, kaip toks ginčas galėtų būti išspręstas teisme. Vis tik mediatorius nepriima sprendimų, neteikia šalims konsultacijų. Mediatorius koncentruojasi į šalių tarpusavio bendravimą, santykių atkūrimą ir siekia, kad šalys pačios rastų jiems priimtinius sprendimus (plačiau apie mediatoriaus funkcijas žr. 4.1. skyrių).

Mediatoriaus skyrimas

Vadovaujantis Mediacijos įstatymo 13 str. 1 d., mediatorius turi būti skiriamas ginčo šalių rašytiniu susitarimu. Neprivalomos neteisminės mediacijos atveju paprastai šalys pa-

sirenka mediatorių pačios (plačiau apie mediatoriaus tinkamumą ginčui spręsti žr. 2.3. skyrių). Mediacijai vykdyti yra būtinas jo sutikimas, nes mediatorius negali būti paskiriamas privalomai ar priverstinai.

Mediatorių skaičius yra nustatomas ginčo šalių susitarimu. Kai šio ginčo šalių susitarimo dėl mediatorių skaičiaus nėra, skiriamas vienas mediatorius.

Ginčo šalys gali susitarti, kad mediacijos paslaugų administratorius parinktų mediatorių arba rekomenduotų jo kandidatūrą.

Mediatoriaus skyrimo privalomosios ir valstybės užtikrinamos mediacijos atvejais ypatumai

Valstybės užtikrinamos neteisminės ir privalomos neteisminės mediacijos atvejais mediatorių šalims parenka VGTP, vadovaudamasi objektyvumo ir nešališkumo principais, atsižvelgiant į mediatorių užimtumą, specializaciją, galimą interesų konfliktą ir kitas svarbias aplinkybes. Parenkant mediatorių taip pat turi būti užtikrinamas tolygus į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą įrašytų mediatorių darbo krūvio paskirstymas.

Ginčo šalys, VGTP teikdamos bendrą prašymą dėl mediatoriaus skyrimo, jame gali nurodyti pageidaujama paskirti konkretų į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą įrašytą mediatorių. Įsidėmėtina, kad

VGTP į tokį šalių pageidavimą atsižvelgs tik esant galimybei.

Mediatoriaus skyrimo teisminės mediacijos atveju ypatumai

Mediatoriaus skyrimas teisminei mediacijai, vadovaujantis Teisminės mediacijos taisyklėmis (2018), vykdomas gavus mediatoriaus rašytinį sutikimą. Jeigu teisminę mediaciją vykdys teisėjas (teisėjų kolegijos narys), nagrinėjantis bylą, jo sutikimas vykdyti teisminę mediaciją įforminamas nutartimi.

 Įsidėmėti! Teisėjas, nagrinėdamas bylą, ginčo šalių sutikimu, gali nuspręsti pats vykdyti teisminę mediaciją tik tuo atveju, jeigu jis yra įtrauktas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą.

Tuo atveju, jeigu bylą nagrinėjantis teisėjas nepageidauja pats medijuoti ginčo arba jis nėra įrašytas į Lietuvos mediatorių sąrašą, jis gali perduoti vykdyti teisminę mediaciją byloje kitam teisėjui, kuris įtrauktas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą.

Kai teismas sprendžia dėl ginčo šalių pageidaujamo ar teismo parinkto mediatoriaus skyrimo vykdyti teisminę mediaciją, vadovaujamas objektyvumo ir nešališkumo principais, atsižvelgiama į mediatorių, kurie yra teisėjai, užimtumą, specializa-

ciją, galimą interesų konfliktą ir kitas svarbias aplinkybes.

Jeigu per 3 darbo dienas nuo siūlymo vykdyti teisminę mediaciją byloje pateikimo mediatorius, kuris yra teisėjas, neinformuoja teismo apie sutikimą vykdyti teisminę mediaciją šioje byloje, laikoma, kad mediatorius, kuris yra teisėjas, atsisakė būti paskirtas mediatoriumi konkrečioje byloje.

Perdavus ginčą teisminei mediacijai ir paskyrus mediatorių, teisėjas ar kitas įgaliotas teismo darbuotojas nedelsdamas, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną, informaciją apie mediatoriaus paskyrimą ir ginčo perdavimą

teisminei mediacijai pažymi LITEKO surašytoje Teisminės mediacijos kortelėje bei mediatoriaus prašymu perduoda kontaktinius bylos šalių ir jų atstovų duomenis.

Mediatorius, įtrauktas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą (išskyrus teisėjus), paskirtas vykdyti teisminę mediaciją, siekdamas susikurti mediatoriaus paskyrą LITEKO VEP, turi pateikti Nacionalinei teismų administracijai savo asmens duomenis: vardą, pavardę, asmens kodą, mediatoriaus statuso suteikimo datą (Teisminės mediacijos taisyklės, 2018).

Mediatoriaus žodynėlis. LITEKO – Lietuvos teismų informacinė sistema.

Mediatoriaus žodynėlis. LITEKO VEP – Lietuvos teismų informacinės sistemos Viešųjų elektroninių paslaugų posistemis.

Jeigu teisminei mediacijai civilinėje byloje nerandamas tinkamas mediatorius, kuris yra teisėjas, teismas kreipiasi į VGTPT, tam, kad iš Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašo būtų parinktas mediatorius, kuris vykdys mediaciją konkrečioje byloje.

Įsidėmėti! *Aukščiau nurodyta taisyklė netaikoma teisminei mediacijai administraciniuose ginčiuose. Juose teikti teisminės mediacijos paslaugas gali tik teisėjai, kurie yra įrašyti į Lietuvos mediatorių sąrašą.*

Kai teismas kreipiasi į VGTPT dėl mediatoriaus skyrimo teisminei mediacijai, ši nedelsdama praneša ginčo šalims apie galimybę nurodyti pageidaujama paskirti konkretų į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą įrašytą mediatorių. Jei ginčo šalys pageidauja, kad būtų paskirtas konkretus medi-

atorius, jos turi per tris darbo dienas nuo VGTPT pranešimo gavimo dienos informuoti VGTPT apie šalių suderintą pageidaujamo mediatoriaus kandidatūrą. Į šalių pageidavimą dėl konkretaus mediatoriaus skyrimo VGTPT atsižvelgia esant galimybei.

Ginčo šalys

Ginčo šalys – asmenys, tarp kurių kilo ginčas, kuris buvo perduotas spresti mediacijai. Ginčo šalys gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys. Kiekvienai asmenų grupei keliami tam tikri kriterijai.

Fiziniai asmenys mediacijoje

Fiziniams asmenims yra keliamas formalus kriterijus, t. y., asmuo turi būti veiksnus.

Mediatoriaus

žodynėlis.

Asmens veiksnumas – galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas). Veiksnumas atsiranda visiškai, kai asmuo sulaukia pilnametystės, t. y., kai jam sueina aštuoniolika metų. Fizinis asmuo, kuris dėl psichikos ir elgesio sutrikimo negali ar iš dalies negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, gali būti teismo tvarka

pripažintas neveiksniu ar ribotai veiksniu toje srityje.

Fiziniams asmenims mediacijoje be minėto fizinių asmenų veiksnumo reikalavimo yra keliami ir neformalūs reikalavimai. Pvz., gebėjimas adekvačiai priimti situaciją ir derėtis, gebėti suvokti ir priimti sprendimus. Jeigu mediatoriui kyla abejonių ar fizinis asmuo geba suvokti priimamus sprendimus, galima perklausti, kaip fizinis asmuo supranta sprendimą, ar aiškios to sprendimo pasekmės ir kaip reikės jį vykdyti ateityje.

Tuo atveju, jeigu matyti, kad asmuo adekvačiai nereaguoja ir nevertina situacijos, reikia pabandyti išsiaiškinti, kas tai sąlygojo – ar mediacijos metu patirti išgyvenimai ar kitos aplinkybės. Jeigu tai momentinis nesuvokimas, susijęs su mediacijos proceso metu vykusiais įvykiais, galima padaryti pertrauką, duoti šalims pailsėti. Jeigu mediatorius įtaria kitas priežastis, galima skirti individualius pokalbius ir bandyti suvokti šalies elgesį ir to elgesio motyvus.

Dalyvavimas mediacijoje per atstovą

Daugelį teisinių veiksmų fiziniai asmenys gali atlikti per įgaliotą asmenį. Nors yra asmeninio pobūdžio sandorių (pvz., testamentu sudarymas, santuokos sudarymas), kuomet būtinas asmeninis žmogaus valios

pareiškimas, teisės aktai nenurodo, kad mediacijoje šalys turi dalyvauti asmeniškai. Pvz., Mediacijos įstatymo (2017) 15 str. 4 d. nurodyta, kad mediacijos metu gali dalyvauti tik ginčo šalys, jų atstovai ir mediatorius. Tačiau, nepaisant to, nėra rekomenduotina vesti mediaciją, kurioje dalyvauja tik šalių atstovai. Tokia mediacija neturi prasmės, nes joje susitarimo sieks ne tikrosios ginčo šalys, o asmenys, kurie iš esmės neturi asmeninio suinteresuotumo arba turi kitokio pobūdžio suinteresuotumą ginčo baigtimi. Mediacija yra vertinga tik tada, jei šalys joje išsiaiškina nesutarimus, randa sprendimus, kurie joms, o ne jų atstovams, yra priimtini. Visomis išgalėmis stenkitės, kad mediacijoje dalyvautų abi šalys. Jos gali dalyvauti su atstovais, tačiau neturėtų atstovų atsiųsti vietoje savęs.

Juridiniai asmenys mediacijoje

Mediacijos procese ginčo šalimi arba šalimis gali būti ir **juridiniai asmenys**. Juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme.

Juridiniams asmenims yra keliamas teisnumo reikalavimas.

Mediatoriaus žodynėlis. Asmuo

teisnumas – galėjimas turėti ir įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas.

Juridiniai asmenys savo teises ir pareigas įgyvendina per teisėtai paskirtus atstovus ar įgaliotus asmenis.

Juridinių asmenų atstovavimo ypatumai mediacijoje

Mediacijoje svarbu užtikrinti, kad joje dalyvautų ne formalus juridinio asmens atstovas, bet asmuo, turintis įgaliojimus ir kompetenciją priimti sprendimus juridinio asmens vardu viso ginčo apimtyje. Mediatoriaus pareiga yra patikrinti, ar juridinis asmuo yra tinkamai atstovaujamas ir ar jo įgaliojimai yra pakankami, kad mediacijos procese galėtų priimti atitinkamus sprendimus.

Pasitaiko atvejų, kai į mediacijos procesą atvyksta juridinio asmens atstovas, kurio įgaliojimai yra riboti, pvz., tik atstovauti juridinio asmens interesams mediacijos procese be galimybės sudaryti taikos sutartį. Tokiu atveju mediacijos sėkmė gali būti abejotina. Nes tai, kas tinka atstovui, gali būti nepriimtina juridinio asmens vadovui ir/ar jo dalyviams (pvz., akcininkams). Visais atvejais, kada viena iš šalių mediacijos procese yra juridinis asmuo, reikia įsitikinti, jog atstovas turi įgaliojimą veikti juridinio asmens vardu mediacijoje, derėtis dėl taikos sutarties sąlygų ir,

pavykus susitarti, pasirašyti taikos sutartį bei juridinio asmens vardu prisiimti iš jos kylančias pasekmes ir padarinius.

Kaip užtikrinti efektyvų juridinių asmenų mediacijos procesą?

- ✓ Paprašykite ginčo šalių iš anksto atsiųsti Jums turimo įgaliojimo dalyvauti mediacijoje kopiją.
- ✓ Iš anksto susipažinkite su Jums pateiktu įgaliojimu ir nustatykite, ar jo turinys yra pakankamas atstovo dalyvavimui mediacijoje, derėjimuisi procese ir taikos sutarties sudarymui.
- ✓ Jeigu šalių ar vienos jų įgaliojimo turinys nėra pakankamas mediacijai, susisieki su šalimi ar šalimis ir aptarkite šį klausimą. Esant galimybei, paprašykite šalies ar šalių pakoreguoti įgaliojimą.
- ✓ Jeigu juridinio asmens vadovas nesutinka suteikti juridinio asmens atstovui pakankamai plataus turinio įgaliojimo mediacijai, išsiaiškinkite to priežastis, bet gerbkite tokį sprendimą. Informuokite kitą šalį apie jos oponento atstovo įgaliojimo turinį, su ginčo šalimis aptarkite specifinę šiam atvejui sprendimo priėmimo tvarką.
- ✓ Jeigu į mediaciją atvyksta įgaliojimo joje dalyvauti neturintis asmuo, atidėkite mediacijos sesiją tol, kol procese galės dalyvauti įgaliojimą turintis juridinio asmens atstovas.
- ✓ Neteikite didelės reikšmės tam, kas atstovauja juridiniam asmeniui – akcininkas, direktorius ar vadybininkas. Jeigu asmuo turi reikiamus įgaliojimus, jis yra tinkamas atstovas. Kita vertus, praktika rodo, kad kai ginčą sprendžia aukščiausios grandies vadovai, procesas dažnai yra sėkmingesnis. Kiekvienu atveju apsvastykite ir tai.

Šalių atstovai

Šalys mediacijos procese turi teisę turėti atstovus ir su jais konsultuotis. Šalių atstovais mediacijos procese dažniausiai būna advokatai, kurie atstovauja šalių interesams jau vykstančiame teisminiame procese arba šalių pavedimu veikia išimtinai neteisminės mediacijos procese.

Advokatų funkcijos mediacijos procese

Advokatų funkcijos mediacijos procese skiriasi nuo tų funkcijų, kurias jie vykdo gavę pavedimus atstovauti kliento interesams teisme. Teisme advoka-

tai stengiasi bet kokiais būdais įtikinti teisėją savo šalies pozicijos pagrįstumu. Jie nesirūpina, kokį poveikį jų naudojami metodai daro kitai šaliai. Mediacijoje mediatorius yra nešališkas ir sprendimo nepriimantis pagalbininkas, tad advokatams nėra poreikio jį įtikinėti savo klientų teisumu. Kitos ginčo šalies praktiškai neįmanoma įtikinti jos oponento teisumu, nes ji turi savo poziciją ginče. Taigi, advokatai turi keisti savo strategiją ir bandyti įtikinti kitą ginčo šalį vienokio ar kitokio sprendimo tinkamumu ir teisingumu. Tą padaryti neįmanoma rungiantis, būtina bendradarbiauti. Mediatorius turi skirti papildomo dėmesio šalių atstovams ir padėti jiems pasirengti tinkamam savo vaidmens atlikimui mediacijoje.

Advokatai paprastai mediacijoje turi šias funkcijas:

5.2. paveikslas. Advokatų funkcijos mediacijoje

Kaip užtikrinti efektyvų advokatų dalyvavimą mediacijoje?

- ✓ Išsiaiškinkite, ar šalys pageidauja dalyvauti mediacijoje su advokatais iš anksto.
- ✓ Susisiekite su mediacijos procese dalyvaujančiais advokatais prieš mediacijos sesiją ir:
 - informuokite juos apie mediacijos tikslą ir advokato funkcijas mediacijos procese;
 - įsitikinkite, kad advokatas suvokia, jog mediacijos procese sprendimus priims pačios šalys;
 - paaiškinkite svarbą neriboti šalies kūrybiškumo sprendžiant ginčą, nepriklausomai nuo to, jog advokatui gali pasirodyti, kad kliento primamas sprendimas nėra teisingas ar jo klientas iš kitos šalies gali „išspausti“ daugiau;
 - paaiškinkite, kad konsultuojant klientą mediacijos metu svarbu suteikti informaciją apie galimas grėsmes, vienokio ar kitokio sprendimo teisinės pasekmes, bet ne daryti įtaką kliento apsisprendimui;
 - paprašykite advokato, kad jis skatintų šalį būti aktyvia ir kūrybinga mediacijoje;
 - sutarkite su advokatu, kad dar prieš mediaciją jis pateiks savo klientui objektyvią informaciją apie galimus bylinėjimosi teisme kaštus, realų situacijos įvertinimą iš teisinės perspektyvos bei padės klientui pasiręsti mediacijai;
 - pakvieskite advokatą bendradarbiauti su Jumis mediacijos procese, siekiant geriausio jo klientui ir kitai šaliai sprendimo radimo.
- ✓ Visuomet su advokatais elkitės pagarbiai ir draugiškai, suteikite jiems galimybę pasisakyti, esant poreikiui leiskite pasitarti su klientu.
- ✓ Jeigu rengiantis mediacijai sužinosite, kad viena iš šalių pageidauja dalyvauti su advokatu, o kita jo neturi, išsiaiškinkite šios situacijos priežastis. Gali būti, kad tinkamai neišaiškinote šalims jų teisės turėti atstovus arba kad viena iš šalių suprato, jog Jūs pageidaujate, kad šalys mediacijos procese dalyvautų be atstovų, ar viena iš šalių galėjo tiesiog neteisingai suprasti galimybę konsultuotis su advokatais. Išsiaiškinus priežastis, problema gali išsispęsti suteikus kitai šaliai laiko susirasti atstovą, arba pirmajai šaliai apsisprendus pabandyti mediacijoje dalyvauti be atstovo.
- ✓ Jei prieš mediaciją su šalimis susitarėte, kad procese atstovai dalyvauti nebus kviečiami, bet viena jų vis tiek atvyksta su atstovu, galimi keli variantai, kaip tęsti procesą toliau:

- pakvieskite šalį ir jos atstovą pasikalbėti. Pokalbio metu aptarkite susidariusią situaciją, priminkite ankstesnį susitarimą. Galite pasiūlyti šaliai apsvarstyti galimybę atvykusiam atstovui palaukti ne mediacijos patalpoje. Nepamirškite jo atstovaujamai šaliai priminti, kad, esant poreikiui, ji galės su atstovu pasitarti;
 - atsiklausti šalies, atvykusios be atstovo, nuomonės, ar ji sutinka toliau tęsti mediacijos procesą dalyvaujant kitos šalies atstovui. Šaliai sutikus, mediacijos procesą galima tęsti toliau, tačiau reikia informuoti šalį, atvykusią be atstovo, kad ji esant reikalui gali konsultuotis su savo atstovu. Jeigu šalis, atvykusi be atstovo, nesutinka tęsti proceso, nes ji neturi atstovo, mediacijos sesiją reikėtų atidėti kitai dienai ir sudaryti galimybę abiem šalims pasirūpinti tinkamu atstovavimu.
- ✓ Tais atvejais, jei nepaisant Jūsų pastangų ir suteiktos informacijos, advokatai sąmoningai trukdo šalims ginčą išspręsti taikiai, galite pasinaudoti šiais patarimais:
- priminkite advokatui apie tai, kas buvo sakyta prieš mediacijos sesiją, jo uždavinius ir funkcijas mediacijos procese (todėl yra svarbu tai aptarti iš anksto, kad vėliau būtų ką priminti);
 - jeigu advokatas nereaguoja ir toliau elgiasi netinkamai, informuokite šalį apie jos atstovo netinkamą elgesį. Paspėkite ją, kad, situacijai nepasitaisius, Jums gali tekti nutraukti mediacijos procesą;
 - siekiant išsaugoti mediacijos procese jau sukurtus rezultatus, atstovo elgesiui nesikeičiant, pasiūlykite šalims toliau dirbti individualiuose susitikimuose, kuriuose jos dalyvautų be atstovų;
 - prisiminkite, kad, kaip ir kiekvienas kitas asmuo, advokatas gali turėti savitų priežasčių netinkamam elgesiui. Pabandykite jas nustatyti. Žinant tokio elgesio priežastis, Jums bus lengviau patenkinti advokato poreikius;
 - mediacijoje gali trukdyti ne advokatas, o jo pasirinkta taktika. Bandykite su advokatu pasikalbėti. Priminkite jam, kad mediacijoje svarbu bendradarbiauti ir stengtis ieškoti kompromiso, o ne šalims rungtis tarpusavyje.
- ✓ Niekada negrasinkite šalims sakydami, kad nemedijuosite ginčo, jei mediacijoje dalyvaus advokatai. Turėti atstovą šiame procese yra kiekvienos iš šalių teisė, kurios mediatorius negali riboti!

Kiti mediacijos proceso dalyviai

Mediacijoje be mediatoriaus, ginčo šalių ir jų atstovų gali būti įtraukiami dalyvauti ir kiti asmenys.

Įtraukiamų asmenų grupė	Įtraukimo tvarka pagal Mediacijos įstatymo (2017) 15 str. 4 d.	Pavyzdys
Kitos to paties ginčo šalys	Mediatorius, nustatęs, kad yra ir daugiau sprendžiamo ginčo šalių, pasiūlo šioje ginčų sprendimo procedūroje dalyvaujančioms ginčo šalims įtraukti kitas ginčo šalis į ginčo sprendimą mediacijos būdu. Kitas ginčo šalis į ginčo sprendimą mediacijos būdu bendru sutarimu įtraukia mediacijos procedūroje dalyvaujančios ginčo šalys arba mediacijos procedūroje dalyvaujančių ginčo šalių bendru sutikimu – mediatorius.	Ginče dėl buto paveldėjimo, mediacijoje dalyvauja dvi ginčo šalys. Procese paaiškėja, kad į ginčo objektą pretenduoja dar ir kitas asmuo ar asmenys.
Asmenys, kurių interesai būtina apsaugoti sprendžiant ginčą	Mediatorius, nustatęs, kad yra vaikų ar kitų asmenų, kurių interesai įstatymų nustatyta tvarka privalo būti apsaugoti sprendžiant ginčą, gali įtraukti vaikus ar kitus asmenis į ginčo sprendimą mediacijos būdu. Tai nėra mediatoriaus pareiga, tačiau dažnai tai gali būti naudinga siekiant mediacijos proceso sėkmės.	Medijuojant šeimos ginčus dėl klausimų, susijusių su vaikais, rekomenduojama kiekvieną sykį individualiai įvertinti situaciją ir, esant objektyviam poreikiui ir turint tam reikiamų įgūdžių, įtraukti vaikus į mediaciją (plačiau žr. 7.3.2. poskyrį).

Kiti asmenys, kurie nėra suinteresuoti ginčo baigtimi	Ginčo šalių prašymu arba sutikimu mediacijos metu gali dalyvauti ir kiti asmenys.	Vertėjai, psichologai, ekspertai ir kiti asmenys, kurių dalyvavimas mediatoriaus ir šalių nuomone yra reikalingas sprendžiant ginčą.
--	---	--

5.1. lentelė. Kiti dalyviai mediacijoje.

Probleminiai kai kurių trečiųjų asmenų įtraukimo į mediaciją aspektai

Sudėtinguose ginčiuose dažnai kyla ekspertinių žinių trūkumo problema, kurią paprastai teismuose bandoma spręsti pasitelkiant tam tikros srities ekspertus. Eksperto dalyvavimas mediacijoje gali būti vertinamas dvejopai. Viena vertus, eksperto, kaip asmens, turinčio specialiųjų žinių, nuomonė yra svarbi ir reikšminga ginče. Kita vertus, ekspertas teikia išvadą apie ginčo esmę ir jo pateikta nuomonė greičiausiai sustiprins vienos iš šalių poziciją. Tai gali susilpninti kitos ginčo šalies pozicijas ir mažins tikimybę rasti taikų susitarimą. Mediacijoje siekiama, kad šalys, nepriešikame procese, nevertindami įrodymų ar kitų išvadų, atrastų jiems priimtina ginčo sprendimo variantą. Tuo atveju, jeigu ekspertas pateiks palankią išvadą vienos iš šalių atžvilgiu, yra rizika, kad kita šalis praras bet kokią interesą susitarti ir bendradarbiauti sprendžiant ginčą. Todėl ekspertas turėtų dalyvauti tik išskirtiniais bei ypatingais atvejais, kada net pačios šalys be eksperto nuomonės sunkiai gali pradėti diskusiją dėl ginčo išsprendimo.

Praktinis patarimas. Tikslinga mediacijos metu pasitelkti ekspertą dėl ginčo objekto specifikos išsiaiškinimo, o ne dėl šalių pozicijų ar interesų įvertinimo ar pagrindimo.

Praktinis pavyzdys. Šalys siekia išspręsti ginčą dėl pastato atidarinimo ir komunikacijų perkėlimo iš bendro naudojimo patalpų į kitas patalpas. Šis sprendimas yra priimtinas ir tinkamas abiem ginčo šalims, tačiau šalys negali priimti sprendimo, nežinodamos, ar tai yra techniškai įmanomas sprendimas ir ar vėliau šalių pasiektas susi-

tarimas galės būti įgyvendintas. Šiuo atveju eksperto nuomonė bus susijusi su ginčo objektu, bet ne su šalių pozicijomis ir interesais.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į vertėjo dalyvavimą mediacijoje. Kyla rizika, kad dalyvaujant mediacijos procese per vertėjus, šalys ir mediatorius gali ne taip suprasti vertėjo išverstus teiginius, arba vertėjas gali netinkamai suprasti ir išversti reikalingus teiginius. Jeigu vertėjo dalyvavimas mediacijoje yra būtinas, ypač svarbu įsitikinti aukšta jo kvalifikacija ir patirtimi.

Mediatoriui pačiam niekada nederėtų užsiimti vertimu mediacijos procese. Medijuojant ginčą mediatorius turi atlikti daug funkcijų. Papildoma vertimo funkcija neabejotinai tik dar labiau apsunkintų jo darbą ir neleistų susitelkti į tiesiogines funkcijas, dėl ko gali iš esmės nukentėti teikiamų mediacijos paslaugų kokybė. Būtina iš anksto nustatyti, kokią kalbą supranta abi ginčo šalys ir įsivertinti, ar mediatorius pats gali ja vesti procesą.

5.2. Pasirengimas mediacijos procesui

Pasirengimas mediacijos procesui yra svarbus etapas tiek mediatoriui, tiek ginčo šalims. Nuo jo priklauso didelė dalis mediacijos sėkmės!

5.3. paveikslas. Pasirengimas mediacijai

Šalių pasirengimas mediacijai

Mediacijos inicijavimas

Mediacija gali būti vykdoma tik rašytiniu šalių susitarimu, kurį teisminėje mediacijoje atstoja teismo nutartis, o privalomos mediacijos administruojamos VGTPT atveju – šalių bendras prašymas arba vienos jų prašymas ir kitos sutikimas dalyvauti privalomoje mediacijoje.

Ginčo šalys dėl mediacijos gali susitarti tiek kilus ginčui, tiek iš anksto, kai ginčo dar nėra. Jei dėl mediacijos yra susitariama iš anksto, toks susitarimas yra įforminamas kaip speciali nuostata tarp šalių sudarytoje sutartyje (mediacijos išlyga) arba kaip atskiras šalių susitarimas. Ginčo šalys, kurios iš anksto yra susitarusios ginčą spręsti mediacijos būdu, turi prieš kreipdamosi į teismą arba arbitražą, bandyti ginčą išspręsti šiuo būdu. Jau kilus ginčui paprastai šalys sudaro susitarimą dėl mediacijos arba apsikeičia dokumentais, kuriuose yra išreikšta jų valia spręsti ginčą mediacijos būdu.

Mediatoriaus

žodynėlis. Mediacijos

išlyga – nuostata tarp šalių sudarytoje sutartyje, kurioje nurodoma, kad šalys iš šios sutarties kylančius ar su ja susijusius ginčus spręš mediacijos būdu.

Gali būti susitariama taikyti mediaciją tik dėl tokio ginčo, dėl kurio pagal įstatymus leidžiama ginčo šalims sudaryti taikos sutartį (plačiau apie ginčo tinkamumą mediacijai žr. 5.2. skyrių).

Susitarimas dėl mediacijos neteisminės mediacijos atveju gali atlikti net keletą funkcijų:

1. jį pasirašant patvirtinama šalių valia perduoti savo ginčą spręsti mediacijos būdu;
2. paskiriamas mediatorius;
3. aptariamose svarbiausiose mediacijos paslaugų teikimo sąlygose (pvz., apmokėjimo mediatoriui tvarka).

Susitarime dėl mediacijos dažnai yra įtraukiamos ir sąlygos dėl mediacijos konfidencialumo, savanoriškumo, mediatoriaus nešališkumo (leidinio X skyriuje pateikiama susitarimo dėl mediacijos forma).

Susitarimas dėl mediacijos

Mediacijos inicijavimas, priklausomai nuo mediacijos rūšies, gali būti vykdomas skirtingų subjektų ir skirtingais būdais:

- Teisminės mediacijos atveju ginčo perdavimas mediacijai gali būti inicijuojamas civilinę ar administracinę bylą nagrinėjančio teisėjo arba bet kurios ginčo šalies. Ginčas perduodamas spręsti teisminės mediacijos būdu civilinę ar

administracinę bylą nagrinėjančio teisėjo nutartimi, kai teismas išaiškina šalims teisminės mediacijos esmę, yra gautas šalių sutikimas arba prašymas perduoti ginčą spręsti teisminės mediacijos būdu.

Įsidėmėti! *Civilinę bylą nagrinėjantis teisėjas, nustatęs didelę taikaus ginčo sprendimo tikimybę, gali perduoti ginčą spręsti teisminės mediacijos būdu privalomai (CPK 231¹ str.). Tokia galimybė nėra numatyta administraciniame procese.*

- Privalomąją mediaciją inicijuoja ginčo šalys bendru sutarimu arba viena iš ginčo šalių. Tuo atveju, kai siekiama pasinaudoti iš valstybės biudžeto lėšų finansuojama privalomąja mediacija, ji gali būti inicijuojama ginčo šalių bendru sutarimu. Tuomet ginčo šalys turi VGTPT paduoti bendrą prašymą dėl mediatoriaus skyrimo. Jeigu iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamą privalomąją mediaciją inicijuoja viena iš ginčo šalių, ši ginčo šalis turi VGTPT paduoti prašymą dėl mediatoriaus skyrimo. Jei šalys ar šalis pageidauja, galima privalomąją mediaciją inicijuoti kreipiantis tiesiogiai į pasirinktą mediatorių. Tokiu atveju šalims reikės su mediatoriumi sutarti dėl jam mokamo atlygio,

nes valstybė tokių šalių tiesiogiai (ne per VGTPT) paskirto mediatoriaus paslaugų nefinansuoja.

- Valstybės užtikrinama neteisminė mediacija inicijuojama šalies, kuri turi teisę į nemokamą antrinę teisinę pagalbą. Pagal Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 26 str., asmuo, norintis ginčą spręsti mediacijos būdu, pateikia VGTPT prašymą vykdyti mediaciją, kitos ginčo šalies sutikimą spręsti ginčą mediacijos būdu ir teisę gauti antrinę teisinę pagalbą įrodančius dokumentus. Valstybės užtikrinamą neteisminę mediaciją gali inicijuoti ir antrinę teisinę pagalbą teikiantis advokatas, įvertinęs konkrečias ginčo, kurį sprendžiant jis teikia antrinę teisinę pagalbą, aplinkybes. Advokatas, siūlydamas tarnybai priimti sprendimą dėl mediacijos vykdymo, turi pateikti tarnybai abiejų ginčo šalių sutikimus spręsti ginčą mediacijos būdu. VGTPT sprendimą dėl mediacijos vykdymo priima ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos.

Įsidėmėti! *VGTPT priėmus sprendimą dėl mediacijos vykdymo, kai ginčo sprendimas mediacijos būdu buvo inicijuotas antrinę teisinę pagalbą teikiančio advokato, antrinė teisinė pagal-*

*ba mediacijos vykdymo metu ne-
teikiama sprendžiant ginčo dalį,
dėl kurios inicijuota mediacija.*

- Neteisminė mediacija inicijuojama arba abiejų šalių, arba vienos iš jų kreipimusi į pasirinktą mediatorių. Paprastai mediatorius, gavęs prašymą medijuoti ginčą, susisiekiama su abiem šalimis telefonu ar elektroniniu paštu ir susiderina mediacijos paslaugų teikimo sąlygas ir tvarką bei mediacijos paslaugų teikimo sutarties projektą (forma pateikiama šio leidinio X dalyje).

Šalies pasirengimas dalyvauti mediacijoje

Tam, kad šalies dalyvavimas mediacijoje būtų efektyvus, būtinas tinkamas pasirengimas. Šalis, besirengdama mediacijai, turi:

- išsiginčinti savo pirminę poziciją ginče;
- apsvaistinti, kokias nuolaidas galėtų padaryti vardan taikaus susitarimo, o ties kokiais punktais nebus linkusi nusileisti;
- susirasti kvalifikuotą atstovą, kuris dalyvautų su ja kartu mediacijoje arba būtų pasirengęs teikti konsultacijas tarp mediacijos susitikimų;

- išsiaiškinti, kaip tikėtina, kad toks ginčas būtų sprendžiamas teisme, ir kiek teismo procesas kainuotų;
- pasirengti pirminį šalies pasisakymą.

Mediatoriaus susipažinimas su ginčo aplinkybėmis

Pasirengimo mediacijai etapo metu šalių ar trečiųjų asmenų paskirtas mediatorius susipažįsta su ginčo aplinkybėmis. Susipažinimas su ginču yra skirtingas, priklausomai nuo mediacijos rūšies.

Tik teisminės mediacijos atveju mediatoriui bus sudaroma galimybė susipažinti su byla. Tai daroma net keliais būdais:

- susipažinimas su bylos medžiaga bylą nagrinėjančio teismo ar teismo rūmų raštinėje;
- susipažinimas LITEKO VEP mediatoriaus paskyroje (tuo atveju jei byla yra elektroninė);
- susipažinimas pasirašytinai paėmus bylos medžiagą. Šis būdas yra taikomas, kai mediatoriumi paskirtas ne teisėjas ar teisėjo padėjėjas, jam byla teisminės mediacijos laikotarpiui perduodama teismo ar teismo rūmų (kur nagrinėjama byla) raštinėje. Pasisaigus mediacijai, mediatorius privalo jam perduotą bylos medžiagą grąžinti į teismo ar teismo

rūmų, iš kurio gavo medžiagą, raštinę (Teisminės mediacijos taisyklės, 2018).

Įsidėmėti! Paprastai procesinius dokumentus ir juose išdėstytą šalių valių formuoja jų atstovai. Suprantama, kad jie, atstovaudami kliento pozicijoms, siekia maksimalios naudos jam. Tačiau parengti dokumentai ir jų turinys ne visais atvejais atitinka tikrąją šalių valių, o ginčo šalims šie dokumentai gali būti sunkiai suvokiami dėl sudėtingos teisinės kalbos. Susipažinkite su procesiniais dokumentais, tačiau nesusidarykite išankstinės nuomonės, kad tai, kas juose išdėstyta, visiškai atitinka šalių valių.

Neteisminės mediacijos atveju paprastai šalys neturi parengusios jokios informacijos, kurią galėtų perduoti mediatoriui susipažinimui. Rengiantis tokiai mediacijai, siekiant išvengti išankstinės nuomonės susiformavimo, kai kurie mediatoriai neprašo iš šalių iš anksto jokios informacijos apie ginčo aplinkybes. Toks požiūris yra būdingas mediatoriams psichologams, kurie mano, kad viską, kas yra svarbu ir mediatoriui žinotina, šalys pasakys mediacijos metu. Tuo tarpu mediatoriai teisiškai paprastai stengiasi susirinkti kaip įmanoma daugiau informacijos apie ginčą. Sudėtingų ginčų atvejais jie

prašo šalių parengti ir pateikti jiems trumpą, nustatytos apimties (pvz., iki trijų puslapių) ginčo faktinių aplinkybių ir kiekvienos iš šalių pozicijos ginče aprašymą.

Šalių pozicijų sutapties paieška

Susipažinęs su šalių ar teismo pateikta informacija apie ginčą, mediatorius turi atlikti šalių pozicijų sutapties paiešką ir įvertinimą.

Įdomu. Bendrų sąlyčio taškų tarp ginčo šalių atradimas yra tiesiausias kelias į taikų ginčo išsprendimą ir sėkmingą mediacijos procesą. Šiuos taškus apčiuopti mediatoriui gali padėti išsamus susipažinimas su šalių jam pateiktais dokumentais ar bylos medžiaga teisminės mediacijos atveju.

Žinios apie ginčą ir jo aplinkybes atskleis mediatoriui pirminę informaciją apie šalių pozicijas ir interesus bei įgalins atrasti bendrus sąlyčio taškus, kurių net kartais ir pačios šalys nenustato. Pasitaiko atvejų, kada šalys mediacijos procese dalyvauja tik su savo pozicija, bet yra visiškai nesusipažinę su kitos šalies atsitiktiniais ar išsakyta nuomone. Todėl, pvz., aptariant bendravimo tvarką su vaikais, galima atrasti daug pozicijų sutapčių, kurios dėl skirtingos formos ar išdėstymo tekste yra nepasitebimos.

Idomu. Sprendžiant klausimą dėl vaikų išlaikymo, sutaptis dažniausiai yra! Šalys gali kalbėti apie skirtingo dydžio išlaikymą, bet sutaptis dėl paties vaiko išlaikymo klausimo dažniausiai yra.

Praktinis pavyzdys. Jeigu viena šalis vaiko išlaikymui prašo skirti 300 Eur per mėnesį, kita šalis sutinka mokėti 250 Eur, pozicijų sutaptis dėl 250 Eur yra. Tik šalims reikia padėti tai suvokti bei išaiškinti, kad ginčas yra ne dėl kiekvieno iš jų reikalaujamų sumų, o tik dėl atitinkamų sumų skirtumo. Reikia parodyti šalims, kad yra bendras vardiklis, kuris yra pamatas jų susitarimui ir kad liko tikrai nedaug. Be to, likutis, dėl kurio šalys nesutaria, jeigu tikrieji interesai yra vaiko poreikių užtikrinimas, gali būti teikiamas ne tik tiesioginiu piniginių lėšų perdavimu, bet, pvz., sumokant už būrelius, ugdyimo įstaigą, darželį.

Išsiaiškinimas, ar šalys dalyvauja mediacijoje laisva valia ir niekiamos neverčiamos

Kadangi mediacijos procesas yra savanoriškas, mediatorius, besirenčiantis mediacijos procesui, turi nustatyti, ar šalys tikrai niekieno never-

čiamos ir nespaudžiamos pasirinko ginčą spręsti mediacijos būdu ir tikrai supranta, ką reiškia mediacijos procesas ir kokios gali būti jo teisinės pasekmės. Privalomos mediacijos atveju, nepaisant to, kad šalys, siekdamos ginčo sprendimo teisme, yra įpareigtos kreiptis mediacijos, jų valia dėl mediacijos proceso ir dalyvavimo jame taip pat turi būti atskleista. Juk privaloma yra pradėti mediacijos procesą, bet šalis visuomet išlaiko teisę iš jo pasitraukti.

Praktinis pavyzdys. Rengiantis mediacijai, mediatorius gauna iš privalomą mediaciją inicijavusio asmens elektroninį laišką, kuriame maldaujama neversti jo/jos susitikti su kita ginčo šalimi, išsakomi nuogaustavimai, kad mediacijos metu ar po jos kils smurto grėsmė. Mediatorius negali ignoruoti tokio šalies prašymo. Tokiu atveju rekomenduojama šaliai pasiūlyti šaudyklinę mediaciją ir pabandyti rasti šalims priimtina sprendimą be jų tiesioginio bendravimo.

Procedūrinių ir logistinių klausimų sprendimas

Mediatorius, rengdamasis mediacijai, privalo kartu su šalimis išspręsti nemažai procedūrinio tipo klausimų, kurie yra labai svarbūs mediacijos eigai.

Mediacijos susitikimo datos, laiko ir vietos nustatymas

Mediatorius drauge su šalimis turi susitarti dėl mediacijos datos, laiko ir vietos.

Mediacijos proceso laikas bei data derinami tarp šalių, mediatoriaus ir kitų asmenų, kurių dalyvavimas, šalių ar mediatoriaus nuomone, yra būtinas. Atkreiptinas dėmesys, kad mediacijos laikas, kuris yra tinkamas ginčo šalims, dažnai priklauso nuo ginčo specifikos. Kai žmonės sprendžia asmeninio pobūdžio ginčus, pvz., šeimos ginčus, jiems patogiausia mediacijai susitikti po darbo valandų. Su žmonių profesine veikla susijusių ginčų atveju, pvz., verslo ginčiuose, šalys susitikimus pageidauja skirti darbo valandomis. Mediatorius turi būti lankstus ir rasti visiems mediacijos dalyviams tinkamiausią laiką susitikimui.

Praktinis patarimas. Derinant su mediacijos procesu susijusius klausimus, jeigu tai daroma elektroniniu paštu, rekomenduojama įtraukti visas mediacijos procese dalyvaujančias šalis, siekiant išvengti bet kokių šališkumo apraiškų. Žinoma, galima ir skambinti telefonu. Tik tokiu atveju organizacinių klausimų išsprendimas gali užtrukti ilgiau.

Mediacijos sesijos vietos parinkimas taip pat priklauso nuo ginčo šalių ir mediatoriaus. Paprastai mediacija vyksta mediatoriaus pasiūlytose patalpose. Tai gali būti jo biuras ar nuomojamas susitikimų kambarys, kuris yra tinkamas mediacijai. Teisminei mediacijai patalpas turi skirti teismas. VGTPT turi skirti patalpas privalomajai ir valstybės užtikrinamai neteisminei mediacijai vykdyti. Pažymėtina, kad visais šiais atvejais šalys ir mediatorius turi teisę mediacijos susitikimus organizuoti kitose, jiems priimtinoje patalpose.

Kokia vieta mediacijos susitikimui yra tinkama?

- ✓ Esant galimybei, rekomenduojama pasirūpinti, kad mediacija vyktų ne teismo, kuriame yra nagrinėjama šalių byla, patalpose, ne vienos iš šalių ar jų atstovų darbo vietoje ir ne vienos iš šalių gyvenamojoje vietoje. Kuo vieta neutralesnė, tuo šalys jaučia didesnę saugumą ir gali daugiau atsipalaiduoti ir koncentruotis į ginčo esmę.
- ✓ Jeigu mediacijos paslaugos teikiamos per mediacijos paslaugų administratorių, šios organizacijos patalpos labiausiai atitiktų neutralios vietos apibrėžimą ir būtų tinkamiausios mediacijos procesui.

- ✓ Mediacijai jokia būdu netinka viešos vietos, pvz., kavinės, restoranai, bibliotekos, nebent mediacijai būtų skirta atskira patalpa su gera garso izoliacija.

Mediacijos proceso kalbos nustatymas

Mediacijos procese šalys gali pasirinkti mediacijos proceso kalbą. Tai – dar vienas privalumas, palyginti su ginčo nagrinėjimu teisme.

 Įsidėmėti! Mediatoriui, teikiant informaciją apie save, būtina nurodyti tik tas kalbas, kurias mediatorius moka taip, kad gebės vesti jomis procesą. Šalys, pasirinkusios mediatorių, kuris yra nurodęs, jog moka prancūzų kalbą, iš jo būtent ir tikisi laisvo bendravimo šia kalba, o ne pradmenų ar skaitymo įgūdžių.

Mediacijoje dalyvaušančių asmenų nustatymas

Rengiantis mediacijai taip pat svarbu nustatyti, kas turi dalyvauti mediacijos sesijoje. Šis klausimas ypač svarbus vykstant juridinių asmenų mediacijai, nes dar iki mediacijos pradžios rekomenduojama įsitikinti, kad visi dalyvaujantys asmenys turi atitinkamus įgaliojimus (plačiau apie juridinių asmenų atstovavimą mediacijoje žr. 5.1. skyrių). Jeigu ginčo šalys yra fiziniai asmenys, tokiu atveju reikia iš anksto žinoti jų vardus ir pavardes, o mediacijos sesijos pradžioje būtina patikrinti jų asmens tapatybės dokumentus.

Praktinis patarimas. Rengiantis mediacijos sesijai įspėkite visus jos dalyvius, jog atvykstant į mediaciją su savimi turėtų asmens dokumentus ir įgaliojimus.

Mediacijos sesijos eigos plano sudarymas

Rengiantis mediacijai mediatorius turi sudaryti mediacijos sesijos eigos planą. Jame paprastai mediatoriai trumpai susirašo numatomą proceso eigą ir pasižymi ketinamas naudoti strategijas. Tokiuose planuose taip pat reikėtų numatyti laiką pertraukoms. Mediacijos sesija dažniausiai reikalauja didelio susitelkimo ir pastangų. Natūralu, kad šalys gana greit pavargsta. Pertraukos yra dažnas reiškinys mediacijoje. Dažnai jos yra būtinos tam, kad toliau sėk-

mingai vyktų procesas. Svarbiausia, kad šalys žinotų apie galimybę pasinaudoti pertrauka arba žinotų, kokios pertraukos jau yra suplanuotos mediacijos procese (pvz., pietų pertrauka).

Pertraukas gali inicijuoti tiek mediatorius, tiek ir viena arba abi ginčo šalys. Jos gali būti planuojamos iš anksto arba spontaniškai pagal poreikį. Pertraukos tikslas – galimybė pailsėti, nusiraminti, esant poreikiui pasikonsultuoti su atstovais. Pertraukos yra itin veiksmingas įrankis numalšinti per daug intensyvias emocijas. Taip pat jos gali būti naudojamos ir tais atvejais, kai viena ar abi ginčo šalys dėl emocijų proveržio nusprendžia nutraukti mediacijos procesą, visiškai neįvertindamos jau pasiektų rezultatų.

Mediacijos patalpos parengimas

Mediatorius, rengdamasis mediacijos sesijai, privalo iš anksto apžiūrėti mediacijos patalpas, suplanuoti šalių susodinimą bei pasirūpinti daiktais, kurių gali prireikti mediacijos metu.

Iš anksto apžiūrint patalpas būtina įvertinti jų oro temperatūrą ir apšvietimą. Tinkama oro temperatūra ir apšvietimas padeda sukurti maksimaliai patogią aplinką šalims ir prisideda prie pasitikėjimo mediatoriumi ir mediacijos procesu. Tai – mediatoriaus pareiga: užtikrinti, kad

šalims sukuriama aplinka būtų patogi ir komfortiška. Žinoma, ne viskas nuo mediatoriaus priklauso. Jeigu vykdate mediaciją teismo ar VGTPT suteiktose patalpose, kuriose per šalta ar per mažai šviesos, prašykite administratorių situaciją gerinti arba suteikti kitas mediacijai labiau tinkamas patalpas.

Nors dalyvių sėdėjimo vietų išdėstymas yra labiau teorinis mediacijos aspektas, vis dėlto pradedantiems mediatoriams rekomenduojama vadovautis šiomis taisyklėmis:

- ✓ Idealiu atveju, mediacijos dalyviai turėtų sėdėti išsidėstę trikampiu, kad nebūtų kitų dalyvių ir mediatoriaus regėjimo lauke.
- ✓ Geriausia, kad mediacijos procesas vyktų šalims ir mediatoriui sėdint atviru trikampiu (be stalo). Tokiu atveju būtų užtikrintas visiškai atviras procesas, mediatorius turėtų galimybę stebėti šalis ir jų kūno kalbą.
- ✓ Vis tik daugeliui žmonių nėra patogiu sėdėti atviruoju trikampiu. Mediacijoje paprastai šalys nori turėti lapų užrašams, skaičiuotuvą, mediatorius vaisina šalis kava, arbata ar vandeniu. Geriausia išeitis tokioje situacijoje – žemas apvalus staliukas. Ant jo yra patogų pasidėti užrašus, puodelį su gėrimu, tačiau jis pilnai nedengia

- dalyvių kūno ir nemaskuoja jo kalbos.
- ✓ Jei nėra galimybės susėsti prie žemo apvalaus staliuko, tiks ir apvalus stalas.
 - ✓ Visoms šalims turi būti pasiūlytos vienodos kėdės.

5.4. paveikslas. Ginčo šalių susodinimas mediacijoje

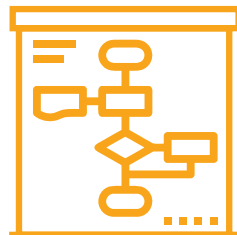
Iki mediacijos pradžios taip pat būtina pasirūpinti daiktais, kurių gali prireikti procese. Visų pirma, kava, arbata ir vandeniu. Vaišinimasis gėrimais padeda sukurti malonią atmosferą, atsipalaiduoti, nusiraminti. Taip

pat mediacijos metu gali prireikti lapų užrašams, rašymo priemonių, skaičiuotuvo. Idealu, jei toje pačioje patalpoje yra kompiuteris su interneto ryšiu ir spausdintuvu. Jis labai praverstų, jei šalims kiltų būtinybė patikrinti tam tikrą informaciją, ar mediatorius pasiūlytų šalims greitai parengti taikos sutarties projektą pagal jų suldytas sąlygas. Daugelis mediatorių sėkmingai naudoja lentas, kuriose mediacijos eigoje galima surašyti spręstinus klausimus, taikos sutarties sąlygas, dėl kurių jau yra sutarta, ir pan. Pasirūpinkite tokia lenta ir specialiomis rašymo priemonėmis iš anksto, jei ketinate ją naudoti.

! Įsidėmėti! Privalomosios, valstybės užtikrinamos ir teisminės (vykdomos VGTPT paskirto mediatoriaus) mediacijos atvejais valstybė finansuoja tik vieną pasirengimo mediacijai valandą. Mediatorius turi itin gerai suplanuoti savo laiką ir visus būtinus atlikti veiksmus!

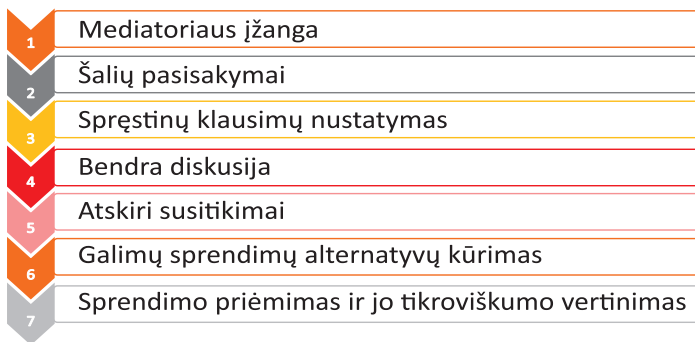
5.3. Mediacijos sesija

Mediacijos procesas yra neformalus, tad ir jo eiga, priešingai nei civilinio ar administracinio procesų, nėra detalai reglamentuota. Mediatorius yra laisvas organizuoti mediacijos procesą pagal savo pasirinktą struktūrą. Mediacijos mokslininkai taip pat skirtingai aprašo mediacijos sesijos struktūrą. L. Boule ir M. Nestic (2001) išskiria 4 mediacijos etapus, D. Spenceris ir M. Broga-

nas (2006) išskiria net 9 etapus, P. Loveinheimas ir L. Guerin (2004) – 6 mediacijos sesijos etapus.

Šiame leidinyje siūlomas 7 mediacijos sesijų etapų modelis.

5.5. paveikslas. Mediacijos sesija

Įsidėmėtina! Aptariamas modelis nėra mediatoriams privalomas ar įpareigojantis. Kiekvienas mediatorius yra laisvas pasirinkti, kokį mediacijos proceso modelį taikys savo mediacijos praktikoje. Vis dėlto, tik pradedant mediatoriaus veiklą, rekomenduojama iš anksto pasirinkti sesijos struktūrą ir stengtis jos laikytis.

Ar galima mediacijos sesiją skaidyti į keletą susitikimų?

Nėra būtina koncentruotis į vieną mediacijos sesiją ir siekti viską padaryti iš karto. Pagal spręstinių klausimų sudėtingumą ir jų kiekį galima skirti kelias sesijas po 2 valandas. Susitikimai gali būti išdėlioti ir po valandą. Viskas priklauso nuo klausimų sudėtingumo.

Tuo atveju, jeigu mediacijos sesija suskaidyta į kelis etapus ir vykdoma per kelis susitikimus, kiekvieno susitikimo pabaigoje mediatorius privalo apibendrinti to susitikimo rezultatus ir savo užrašuose užfiksuoti tarpinius mediacijos rezultatus. Tam, kad šalys geriau atsimentų, kas buvo spręsta ir kokių rezultatų jau yra pasiekta, po mediacijos sesijos galima šalims parašyti elektroninį laišką su aptartais klausimais ir priimtais sprendimais. Šalims, grįžus į mediacijos sesiją, būtina viską priminti ir paklausti, ar po pertraukos niekas nepasikeitė, gal šalys nori ką nors papildyti ar pakeisti.

Mediacijos susitikimo pradžia

Nors mediacijos sesija yra pradedama mediatoriaus įvadu, vis dėlto dar iki jo pradžios mediatorius turi atlikti keletą svarbių veiksmy, kurie padės jam sukurti tinkamą mediacijai atmosferą, paskatins šalis atsipalaiduoti bei nuteiks visus mediacijos dalyvius konstruktyviam darbui.

Šalims atvykus į mediaciją, mediatorius jas paprastai sutinka, pasisveikina, pakalbina neutraliomis temomis. Rekomenduojama mediatoriui leisti šalims apsiprasti mediacijos patalpoje, parodyti, kur pastate galima rasti tualetu kambarį, rūkymo vietą (jei aktualu).

Vėliau būtina patikrinti šalių asmens tapatybės dokumentus ir įsitikinti, kad mediacijoje dalyvauja būtent tie asmenys, kurie inicijavo mediaciją.

Praktinis patarimas. Jei gu viena iš šalių į mediaciją neatsinešė jokio dokumento, pirminis patarimas būtų mediacijos procesą atidėti ir suderinti kitą sesijos datą, kad šalys būtų pasiruošusios tinkamai. Kita vertus, kiekviena situacija yra individuali ir mediatorius turi tai įvertinti. Pvz., santuokos nutraukimo ginče dalyvauja sutuoktiniai. Vienas jų neturi dokumento. Žinoma, jeigu kitas sutuoktinis patvirtins, kad kita šalis yra tikrai ta, ku

dedasi, tai problemos tęsti mediacijos procesą tikrai nebus. Gali pasitaikyti atveju, kada ir šalių atstovai neturi dokumentų. Patvirtinti asmens tapatybę gali kiti kolegos (pvz., priešingos šalies advokatas gali patvirtinti, kad kitos šalies atstovas tikrai yra advokatas). Vis dėlto nepamirškite sutarti su šalimis, kurios neturėjo asmens dokumento, kad jos Jums atsiųstų jo kopiją elektroniniu paštu arba atsineštų į kitą mediacijos susitikimą, jei jis planuojamas vykdyti.

Juridinių asmenų mediacijos atveju, mediacijos pradžioje nepamirškite susipažinti su juridinių asmenų atstovų turimais įgaliojimais. Sutaupysite laiko, jei tai atliksite dar iki mediacijos pradžios, t. y., jei šalys Jūsų prašymu atsiųs Jums įgaliojimus iš anksto.

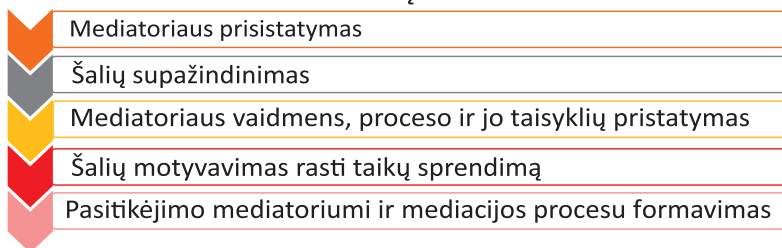

Praktinis patarimas. Tam, kad būtų sukurta draugiška atmosfera mediacijoje ir užtikrintas didesnis šalių komfortas, vaišinkite ginčo šalis kava, arbata, vandeniu. Tai sukurs jaukesnę aplinką, padės šalims atsipalaiduoti. Draugiškas vaišinimasis sukurs bendrumo pojūtį ir padės aiškiai atriboti mediaciją nuo kitų labiau formalių ginčo sprendimo procedūrų. Taigi, dar prieš pradėdamas mediatoriaus įvadą, pasiūlykite šalims pasivaišinti.

5.3.1. Mediatoriaus įvadas

Mediacijos sesija prasideda mediatoriaus įvadine kalba.

Mediatoriaus įvado tikslai

5.6. paveikslas. Mediacijos įvado tikslai

Mediatoriaus įvadas paprastai pradedamas pasisveikinimu ir padėka šalims už atvykimą, mediacijos pasirinkimą ginčui spręsti bei jų siekį ir ryžtą ieškoti taikaus sprendimo.

Mediatoriaus prisistatymas

Mediatorius prisistato, trumpai papasakoja apie savo kvalifikaciją ir patirtį.

Mediatoriui, pristatant save kaip ginčų sprendimo specialistą, nederėtų girtis akademiniais pasiekimais ar įgyta kvalifikacija. Šalims yra svarbu, ar mediatorius turi ginčų sprendimo patirties ir ar suvokia ginčo esmę. Pristatant labiausiai reikėtų akcentuoti savo turimą ginčų sprendimo patirtį.

Praktinis patarimas. Pristatykite dalykiškai, venkite asmeniškumų. Mediatoriui nedera pasakoti apie savo asmeninius išgyvenimus, pvz., skyrybų srityje, ar turimą kitą asmeninę dalyvavimo ginčiuose patirtį.

Praktinis patarimas. Kaip elgtis, jei mediatoriui trūksta patirties? Būtina sąžiningai tai pripažinti ir papasakoti šalims apie savo turimas žinias ir gebėjimus toje srityje. Pvz., jeigu yra sprendžiamas šeimos ginčas ir mediatoriui tai yra pirmas mediacijos procesas, jis turėtų šalims tai pasakyti, kartu pabrėždamas savo ankstesnę darbo šeimos ginčų srityje patirtį. Gal mediatorius teikia konsultacijas šeimos teisės klau-

simais? Gal yra šeimos psichologas? O gal yra išklauses aktyvų šeimos teisės kursą su praktine dalimi ar pan. Tikriausiai yra išlaikęs mediatoriaus kvalifikacinį egzaminą?

Šalių supažindinimas

Kita mediatoriaus užduotis – supažindinti šalis. Daugeliu atveju šalys bus tarpusavyje pažįstamos, tačiau galimos situacijos, kad jos mediacijoje susitiks pirmą kartą (pvz., ginčo tarp dviejų įmonių dėl rangos sutarties netinkamo vykdymo mediacijoje pirmą sykį susitinka abiejų įmonių direktoriai).

Praktinis patarimas. Mediatoriaus įvado stadijoje pasitikslinkite šalių vardus ir pavardes. Jeigu vardas ar pavardė yra neaiškūs, gali būti sunkiai tariami ar mediatoriui neįprasti, pasiteiraukite, kaip reiktų teisingai tarti vardą ir pavardę, kad vėliau mediacijos proceso metu nereiktų jaustis nepatogiai dėl to, jog netinkamai buvo ištartas šalies vardas.

Visada pasiteiraukite, kaip šalys pageidauja, kad į jas būtų kreipiamasi mediacijos metu. Pasiūlykite mediacijos metu vienas į kitą kreiptis vardu. Atsižvelkite, ar niekas dėl to neprieštarauja. Jei yra prieštaraujančių, paklauskite, kaip jis/ji pageidauja, kad į jį/ją būtų kreipiamasi.

Mediatoriaus vaidmens, proceso ir taisyklių pristatymas

Nepriklausomai nuo to, kas dalyvauja mediacijos procese (tik šalys ar šalys ir jų atstovai), rekomenduotina visada apibrėžti ir paaiškinti šalims, kas yra mediacija. Svarbu akcentuoti tai, kad mediacija yra savanoriškas, konfidencialus, nepriešiškas procesas, kuriame šalys susirenka ne kaltinti viena kitos, bet, dalyvaujant atviraime procese, ieškoti galimų sprendimų variantų. Pažymėti, kad ne mediatorius priima sprendimus ir ne mediatorius sprendžia, kas yra geriau vienai ar kitai šaliai. Svarbu akcentuoti, kad pačios šalys, padedant mediatoriui ir bendradarbiaujant tarpusavy, turės atrasti jiems labiausiai priimtina ir tinkama ginčo sprendimo variantą.

Praktiniu aspektu tinkamas mediacijos proceso suvokimas yra labai reikšmingas. Jeigu šalims nebus pristatytas mediacijos procesas ir šalys arba viena iš jų neteisingai suvoks ir interpretuos mediacijos procesą ir jo reikšmę,

mediacijos procesas gali pasibaigti dar net neprasidėjęs.

Įsidėmėti! *Pasitaiko atvejų, kai šalys mediacijos procesą suvokia netinkamai ir dėl to nesqmoningai klysta duodami sutikimą dalyvauti mediacijos procese. To ženklai gali būti, kad šalys mediatoriaus prašo priimti tokį sprendimą, kuris jam atrodo tinkamas, į mediatorių kreipiasi kaip į teisėją, tikėdamiesi, kad bus priimtas sprendimas. Taigi, matyti, kad šalys visiškai nesuvokia mediacijos esmės – kad sprendimus priima ne mediatorius, bet pačios šalys. Patebėję tai, bet kurioje mediacijos stadijoje grįžkite prie mediacijos sampratos ir kantriai dar sykį šalims paaiškinkite tai, ką Jūsų nuomone, jos neteisingai suprato.*

Praktinis patarimas. Nepriklausomai nuo to, ar mediacija yra savanoriška ar privaloma, svarbu paaiškinti šalims, kas yra mediacija, išsiaiškinti, kaip šalys suvokia mediacijos procesą ir ar, išsiaiškinus visus reikšmingus faktus apie mediaciją ir jos procesą, šalys toliau sutinka tęsti mediacijos procesą.

Pristatant mediaciją reikia nepamiršti pristatyti esminių mediacijos

principų, tam, kad šalys geriau suvoktų mediacijos procesą, jo esmę, pagrindinius tikslus. Išsiplėsti nereikia, tik koncentruotai atskleisti esmę ir būtinai pasiteirauti, ar šalys suprato principus ir jų reikšmę bei jų taikymo pasekmes (plačiau apie mediacijos principus žr. 3.2. skyrių).

Mediatorius įvado metu taip pat turi su šalimis aptarti mediacijos proceso (bendravimo) taisykles. Kaip ir bet kuris kitas procesas, mediacija irgi turi atitinkamas taisykles, kurios garantuoja sėkmingą mediacijos proceso eigą. Pagrindinės taisyklės, kuriomis vadovaujantis šalys turi bendrauti ir dalyvauti mediacijos procese yra šios:

- Nepertraukinėti vienas kito
- Kalbėjimo eiliškumas (kalbėjimas po vieną)
- Neįžeidinėti vienas kito
- Gerbti vienas kitą
- Kalbėti apie nesutarimo esmę

5.7. paveikslas. Mediacijos taisyklės

Šis mediacijos taisyklių sąrašas yra rekomenduojamas, tačiau nėra privalomas ar baigtinis. Pasiūlykite šalims jį praplėsti, įtraukiant kitas, jų

manymu, svarbias taisykles. Dažnai šalys yra linkusios susitarti nesinaudoti mobiliaisiais telefonais mediacijos metu arba su savo atstovu, dalyvaujančiu mediacijoje drauge, nesitarti pašnibždomis, o prašyti pertraukos ir t. t.

Mediacijos taisyklės yra daugiau nei elementarios, tačiau praktikoje ginčo šalims sunkiai sekasi jų nuosekliai laikytis dėl ginčo sudėtingumo, emocijų ir kitų aplinkybių. Mediatorius privalo užtikrinti, kad šalys šių taisyklių laikytųsi. Priešingu atveju mediacijos procesas gali tapti labai sunkiai suvaldomas ir baigtis nesėkme.

Mediatoriui pristačius taisykles, rekomenduojama pasitikslinti, ar šalys suprato taisykles ir sutinka jų laikytis.

Pristačius mediacijos procesą, principus ir taisykles, paprastai mediatorius pasiūlo visiems mediacijos proceso dalyviams pasirašyti konfidencialumo pasižadėjimus, kuriuose nurodoma, kad visa informacija, kuri bus sužinota mediacijos procese, bus laikoma konfidencialia ir jokiais būdais nebus atskleista, išskyrus tiek, kiek yra būtina sudaryti taikos sutarčiai ir ją vykdyti (dokumento forma pateikiama leidinio X dalyje). Neteisminės mediacijos atveju paprastai konfidencialumo nuostatos gali būti įtraukiamos į susitarimą dėl mediacijos, tad atskiro dokumento šalims pasirašyti nėra reikalo, tačiau jis išlieka aktualus kitiems mediacijos dalyviams, pvz., vertėjams.

Šalių motyvavimas rasti taikų sprendimą

Mediatoriaus įvado metu daugelis mediatorių dėmesį telkia ir į šalių motyvacijos ieškoti taikaus sprendimo stiprinimą. Mediacijos ir taikaus ginčo išsprendimo privalumų iliustravimui galite nurodyti galimą teismo proceso trukmę, galimus jo kaštus, akcentuoti, kad mediacija šalims nekainuoja, o jeigu ir kainuos, tai gerokai mažiau nei teisminiai procesai, atkreipti dėmesį, kad šalys bus pačios sprendimo autorės, priešingai nei teisiniu keliu sprendžiant ginčą. Ieškokite šalių paskatų spręsti ginčą mediacijos būdu ir jomis pasinaudokite motyvuodami šalis.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos įvado metu mediatoriui prakalbus apie proceso konfidencialumą, viena iš šalių labai apsidžiaugia ir užduoda jam keletą patikslinančių klausimų. Tai gali būti ženklas, kad šiai šaliai svarbu, jog niekas nesužinotų apie konfliktą ar jos sprendimą. Kartais žmonėms yra gėda ir nejauku pripažinti, kad negeba susitarti, pvz., dėl palikimo, žemės sklypo ribų, galimai netinkamai suteiktų paslaugų ir t. t. Pasinaudokite tuo ir šį mediacijos principą išryškinkite.

Pasitikėjimo mediatoriumi ir mediacijos procesu formavimas

Mediatoriaus įvadas yra idealus laikas formuoti pasitikėjimą mediatoriumi ir mediacijos procesu. Elkitės su šalimis vienodai pagarbiai, reaguokite į jų klausimus ir nuogaštavimus, girkite šalis už priimtą sprendimą spręsti ginčą mediacijos metu. Būkite pozityvus, savimi pasitikintis, drąsus (plačiau apie ryšio su šalimis kūrimą žr. 6.1. skyrių).

Kiti veiksmai mediatoriaus įvado stadijoje

Pristatęs visą planuotą informaciją, pasiteiraukite, ar šalys neturi Jums klausimų. Svarbu įsitikinti, kad šalys suprato Jūsų išdėstytą informaciją.

Paskutinis veiksmas, kurį galite atlikti prieš pereinant prie kitos mediacijos stadijos, yra pasiteiravimas, ar šalims yra patogiu ir komfortabilu mediacijos patalpoje. Jeigu galite kontroliuoti kambario temperatūrą ir apšvietimą, įsitikinkite, kad šalims esama temperatūra ir apšvietimas yra tinkami. Tai padės sukurti maksimaliai patogią aplinką šalims bei leis Jums pademonstruoti rūpestį šalių savijauta mediacijos metu.

Koks turi būti idealus mediatoriaus įvadas?

- ✓ Informatyvus, bet kartu ir konkretus, koncentruotas bei trumpas.
- ✓ Venkite monologo, įtraukite ginčo šalis, užduodamas joms klausimus, prašant pasisakyti, ar viskas joms yra aišku.
- ✓ Vartokite paprastą, ginčo šalims (o ne tik jų atstovams) suprantamą kalbą.
- ✓ Raskite tinkamus motyvatorius, padėsiančius stiprinti šalių nusiteikimą ieškoti taikaus sprendimo.
- ✓ Įsitikinkite, kad šalys suprato visą informaciją, kurią Jūs joms perteikėte.
- ✓ Palaikykite vienodai akių kontaktą su abiem iš šalių.

5.3.2. Šalių pasisakymai

Individualūs šalių pasisakymai, kurių metu dalyvauja abi šalys, yra viena iš reikšmingiausių mediacijos sesijos stadijų.

Šalių pasisakymų tikslai

- Nepertraukiamas ginčo aplinkybių ir šalių pozicijų pristatymas
- Ginčo šalių pozicijų sutarties ir tikrųjų šalių interesų paieška
- Pasitikėjimo mediatoriumi ir mediacijos procesu formavimas

5.8. paveikslas. Šalių pasisakymų tikslai

Individualių šalių pasisakymo metu šalis išdėsto ginčo kilimo aplinkybes, savo pozicijas, rečiau interesus (šalis yra linkusios labiau nurodyti ko jos nori, bet ne paaiškinti kodėl) ir kaip įsivaizduoja tai pasiekti.

Įsidėmėti! Šios stadijos metu mediatoriumi yra labai svarbu aktyviai klausytis, žymėtis svarbiausius dalykus ir užtikrinti, kad abi šalys nepertraukiamai galėtų pasisakyti ir išsakyti savo pozicijas bei interesus.

Kuri šalis turi kalbėti pirma?

Mediacijos procese nėra nei ieškovo, nei atsakovo, todėl šis procesinis pasisakymų eiliškumas mediacijos procese nėra taikomas. Teoriškai, gali kilti ginčas tarp šalių, kuri iš jų nori pasisakyti pirma. Svarbu, kad mediatorius ne pats parinktų šalį, kuri pasisakys pirma, o pačios šalys pasirinktų.

Kaip užtikrinti pasisakymų nepertraukiamumą?

Tik sukūrus pasisakymams erdvę be trukdžių, viena iš šalių gali nevaržomai pasisakyti, o kita šalis, iš esmės, yra priversta išklausti ir gal net išgirsti bei suprasti, ką kita šalis sako ar nori pasakyti. Gali būti, kad jos viena kitą nepertraukiamai girdės pirmą kartą! Taip yra užtikrinamas efektyvus, į rezultatą orientuotas bendravimas tarp šalių.

Mediatoriui patartina mediacijos taisykles turėti visuomet po ranka. Jos galėtų būti parašytos ant lentos arba popieriaus lapo, kuris būtų padėtas ant stalo. Smulkius taisyklių pažeidimus galite numaldyti neverbališkai kalba (žvilgsniu, rankos gestu parodydamas į taisykles). Rimtesnių ar pakartotinių pažeidimų atvejais įspėkite žodžiu ir dar sykį paaiškinkite, kodėl šios taisyklės yra svarbios. Jei tai nepadeda ir pažeidimai kartojausi, perspėkite nutraukiaš mediaciją. Deja, bet kartais, šalims nepakeitus savo elgesio, mediaciją dėl taisyklių nesilaikymo išties gali tekti nutraukti.

Ginčo šalių pozicijų sutapties ir tikrųjų šalių interesų paieška

Paprastai šalių pasisakymai suteikia mediatoriui labai daug informacijos apie jų pozicijas, poreikius ir lūkesčius procese. Mediatorius turi susikaupęs atpažinti tai, kas šalims svarbiausia ginče, nustatyti, jei jų pozicijos tam tikrais klausimais sutampa ir bandyti ieškoti priežasčių, kodėl vienas ar kitas reikalavimas šalims yra toks svarbus.

Pasitikėjimo mediatoriumi ir mediacijos procesu formavimas

Šalių pasisakymai yra puikus laikas tęsti pasitikėjimo formavimą. Šalių tinkamas išklausymas, pagarbos jų pozicijoms ir jausmams demonstravimas, griežta mediacijos taisyklių

laikymosi kontrolė kuria pasitikėjimu grįstą santykį, kuris būtinas sėkmingai tolesnei mediacijos eigai.

Kodėl šioje stadijoje svarbus aktyvus klausymasis?

Mediatoriui aktyvus klausymas suteikia galimybę susidaryti situacijos vaizdą, sužinoti šalių nuomonę apie sprendžiamas problemas, padeda jas identifikuoti.

Kalbančiai šaliai tai yra svarbus jos pripažinimo ženklas. Pagarbus klausymas, kalbos suvokimas užtikrina šalies savivertės palaikymą ir įgalina ją visiškai įsitraukti į tolesnį procesą.

Klausančiai šaliai tai yra svarbu dėl to, kad gali išgirsti kitą šalį, ramiai klausant gali suvokti, ką kalbanti šalis nori pasakyti, ko anksčiau gal tiesiog nespėdavo sulaukti. Tai yra svarbu kūrybiškumo ugdymui, racionaliam mąstymui ir adekvačiam situacijos vertinimui (apie aktyvų klausymą žr. 6.3. skyrių).

Ar reikia riboti šalių pasisakymų laiką?

Šalių pasisakymų stadijos pradžioje rekomenduojama pasiteirauti šalių, kiek laiko reikės jų pradiniam pasisakymams. Susitarimo būdu nustačius vienodą kiekvienai iš šalių laiką, mediatorius galės ir turės teisę kontroliuoti, kaip šalis laikosi nusistatyto laiko limitu. Nereikalinga

matuoti jų trukmę sekundžių tikslumu, tačiau, kita vertus, šalių pasisakymai negali būti neribotos trukmės. Būtina sekti šalių kalbą ir, joms pradėjus kartotis, prašyti apibendrinti ir užbaigti savo pasisakymą.

! Įsidėmėti! Svarbu susitarti dėl pasisakymams taikomos laiko ribos, tačiau taip pat reikia nurodyti šalims, kad jos turės galimybę savo pasisakymus papildyti po to, kai bus išklaudyta kita šalis. Tada šalis jausis ramiai ir žinos, jog nors per apibrėžtą laiką nespėjo visko pasakyti, bet turės galimybę savo pasisakymą papildyti.

Kaip užtikrinti šalių pasisakymų stadijos efektyvumą?

- ✓ Jei šalims nepavyksta susitarti, kuri iš jų kalbės pirma, pasiūlykite kūrybišką sprendimą. Gali būti traukiami burtai ar metama moneta, svarbu, kad rezultatas išimtinai priklausytų tik nuo šalių, o ne mediatoriaus. Kūrybiškas sprendimas nuteiks žaismingai, sumažins įtampą ir leis nešališkai nuspręsti kalbėjimo eiliškumą.
- ✓ Nekonspektuokite šalių pasisakymų. Užrašuose žymėkitės tik svarbiausius, sunkiai įsimenamus dalykus, pvz., datas, skaičius. Tik taip sutelksite dėmesį į pašnekovą ir išlaikysite su juo akių kontaktą.
- ✓ Po šalių pasisakymų visuomet apibendrinkite jų išsakytas pozicijas, interesus ir poreikius, pasitikslinkite, kas jums neaišku, užduodami tikslinamuosius klausimus.
- ✓ Po kiekvienos iš šalių pasisakymo padėkokite.
- ✓ Abiem šalims pasisakius, pasidomėkite, kaip šalys jaučiasi, ar joms nereikia pertraukos šiek tiek pailsėti. Šalių sprendžiami klausimai gali būti sudėtingi emociškai (pvz., santuokos nutraukimas ar artimojo sužalojimas, mirtis dėl medicininės klaidos). Esant poreikiui, padarykite trumpą pertrauką.

5.3.3. Spręstinių klausimų nustatymas

Po individualių šalių pasisakymų ir mediatoriaus apibendrinimo pereinama prie spręstinių klausimų identifikavimo.

Spręstinų klausimų identifikavimo tikslai

Spręstinų problemų sąrašo sudarymas

Spręstinų klausimų eiliškumo nustatymas

5.9. paveikslas. Spręstinų klausimų identifikavimo tikslai.

Spręstinų problemų sąrašo sudarymas

Spręstinus klausimus po šalių individualių pasisakymų turi identifikuoti šalys. Siūloma šią stadiją pradėti kvietimu šalims įvardyti klausimus, kuriuos išsprendus ginčas išsispręs. Paprastai kiekvieno ginčo atveju egzistuoja daugiau nei vienas, o keli probleminiai ir sprendimo reikalaujantys klausimai. Mediatoriaus užduotis visus šiuos klausimus padėti šalims identifikuoti ir užfiksuoti.

Įsidėmėti! Neskubėkite daryti galutinių apibendrinimų dėl spręstinų klausimų. Tegu šalys pačios pasirenka, kurie klausimai joms yra aktualūs. Svarbu yra tai, kad prie spręstinų klausimų sąrašo papildymo galima grįžti bet kurioje mediacijos sesijos stadijoje. Jis iki pat susitarimo sudarymo nėra laikomas baigtiniu.

Pagarsinęs ir užfiksavęs šalių identifikuotas problemas, mediatorius turėtų pasiteirauti šalių, ar visi išsakyti probleminiai klausimai yra aktualūs ir ar juos visus reikia spręsti.

Jeigu šalys pačios nuspręs ir nurodys mediatoriui, kad tam tikri klausimai nėra reikšmingi ar šalys nepageidauja jų nagrinėti ir analizuoti, mediatoriui neatsiras moralinės atsakomybės už tai, kad jis dėl savo klaidų ar netinkamų apibendrinimų ir skubotų išvadų susiaurino šalių ginčų klausimus ir taip netinkamai įgyvendino mediacijos tikslus.

Įsidėmėti! Kartais susiklosto taip, kad viena iš šalių klausimų nori išbraukti, o kita primygtinai reikalauja jį palikti. Spręstinų problemų sąrašė privalo likti visi šalių identifikuoti klausimai. Idealu, jei šalys dėl šio sąrašo sutaria. Mediatoriui svarbu pagarbiai išspręsti tokią situaciją ir pasiūlyti, pvz., laikinai diskutuojamą klausimą palikti sąrašė arba jį įrašyti kita spalva.

Praktinis patarimas. Gali nutikti taip, kad šalys dėl tam tikrų priežasčių vieno ar kelių klausimų nenori spręsti ir nurodo jokių priežasčių, nors minėtų klausimų išsprend-

dimas, mediatoriaus nuomone, gali turėti esminės reikšmės. Tokiu atveju mediatorius turėtų pabandyti išsiaiškinti, kodėl šalims tas klausimas yra svarbus, bet kartu ir pasidomėti, kas sąlygoja atsisakymą šį klausimą spręsti mediacijoje. Jeigu šalys ar šalis nepateiks racionalaus paaiškinimo, galima inicijuoti atskirus susitikimus ir pabandyti juose išsiaiškinti šias aplinkybes. Tuo atveju, jeigu ir atskiruose susitikimuose šalys nenurodys klausimo nesprendimo priežasčių, o mediatorius matys, kad be šių klausimų išnagrinėjimo nepavyks išspręsti kitų klausimų, vienintelis kelias bus nutraukti mediacijos procesą. Tokios situacijos reikia išvengti. Pasiūlykite šiuos klausimus pažymėti kita spalva ir palikti mediacijos pabaigai. Tikėtina, kad radus sprendimus kitiems klausimams, šalims bus lengviau sutarti ir dėl šių klausimų.

Spręstinių klausimų eiliškumo nustatymas

Identifikavus spręstinius klausimus, mediatorius paprastai pasiūlo šalims įvertinti, kaip visi ginčo klausimai bus sprendžiami. Juos galima, priklausomai nuo pobūdžio, nagrinėti kiekvieną atskirai arba kai kuriuos klausimus atskirai, kitus kompleksiskai. Tačiau tai yra išimtinai subjektyvu ir media-

torius su šalimis bendru sutarimu gali nuspręsti ir pasirinkti, kaip jiems yra patogiau vieną ar kitą klausimą spręsti. Mediatorius turi būti lankstus ir stengtis kuo labiau prisitaikyti prie šalių pageidavimų.

Tam tikrose situacijose patyrę mediatoriai mato, kad kai kuriuos klausimus yra tikslinga spręsti kompleksiniu būdu. Pvz., vykstant šeimos ginčui dėl išlaikymo dydžio ir bendravimo tvarkos su vaikais nustatymų esama rizikos, kad mokamo išlaikymo dydis priklausys nuo kitai šaliai tenkančios bendravimo su vaikais tvarkos. Tokia manipuliacijos forma yra gana dažna.

Kita vertus, jeigu yra spręstini du vienas su kitu mažai susiję klausimai, tarkime skolos sumokėjimo klausimas už atliktus darbus ir defektų pašalinimas, juos galima spręsti atskirai.

Abejais aukščiau išvardytais atvejais patartina įsiklausyti į šalių nuomonę ir pasikliauti savo intuicija. Mediacijos metu neturėtų kilti ginčo tarp mediatoriaus ir šalių dėl procedūrinių proceso aspektų!

Praktinis patarimas. Jeigu jaučiate, kad šalys gali siekti manipuluoti savo sprendimais vienu klausimu tam, kad pasiektų savo interesų patenkinimo kitu klausimu, pasiūlykite joms susitarti, jog, išsprendus vieną klausimą, rezultatas bus fiksuo-

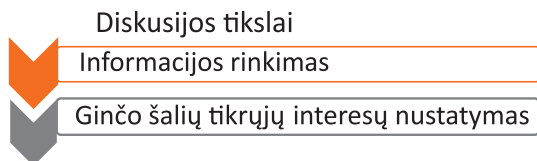
jamas Jūsų užrašuose ir šalys sutinka, kad prie šio klausimo tą dieną nebe-grįšite, nepriklausomai nuo derybų ties kitu klausimu rezultato. Tai gali padėti suskaldyti problemas, labiau dirbti ties šalių interesais kiekvienos iš problemų atžvilgiu ir išvengti manipuliacijos.

Kaip užtikrinti spęstinų klausimų identifikavimo stadijos efektyvumą?

- ✓ Išgirskite ir pasiūlykite aptarti visus šalių siūlomus spęsti klausimus. Net ir tuos, kurie, Jūsų nuomone, nėra probleminiai ar svarbūs!
- ✓ Visada apibendrinkite problemas, apie kurias išgirdote ar supratote iš šalių pasisakymų.
- ✓ Atsiminkite, kad spęstinų klausimų gali būti daugiau, nei buvo perduota mediacijai. Teisminės mediacijos metu neapsiribokite tik ieškinio reikalavimais. Mediacijoje galite drąsiai kviesti šalis spęsti visus joms rūpimus klausimus. Net ir jų tarpusavio bendravimo klausimai, kurie nėra teisiniai.
- ✓ Naudokite vizualines priemones klausimų sąrašo fiksavimui, pvz., lentą. Dalis žmonių geriau supranta informaciją, jei ją mato užrašytą. Užrašius spęstinius klausimus matomoje vietoje, viso proceso metu jie bus prieš akis. Tai padės sekti proceso progresą.
- ✓ Naudojant lentą, nerekomenduojama numeruoti klausimų. Numeruojant tarsi suteikiamas prioritetas pirmiau išdėstytoms problemoms.
- ✓ Rūpinkitės, kad abi šalys turėtų vienodas galimybes pasisakyti, kontroliuokite pertraukinėjimus.

5.3.4. Bendra diskusija

Kai spęstini klausimai identifikuoti, galima pradėti diskusiją.

5.10. paveikslas. Diskusijos tikslai

Diskusijos metu mediatorius ir šalys plačiai aptaria susiklosčiusią situaciją, šalys išsako savo nuomonę visais identifikuotais klausimais, o mediatorius stengiasi išgryninti tikruosius šalių interesus. Abu šios stadijos tikslai yra tarpusavyje glaudžiai susiję, tad turi būti aptariami drauge.

 Įsidėmėti! *Bendros diskusijos metu neturėtų būti skubama ieškoti šalims palankiausio ginčo sprendimo varianto. Leiskite šalims bendrauti tarpusavyje (jei tai įmanoma), organizuokite atskirus susitikimus, rinkite informaciją apie tai, kas šalims svarbu.*

Mediatoriaus vaidmuo diskusijos stadijoje

Mediatoriaus procesinis vaidmuo diskusijos metu yra labai reikšmingas ir tuo reikia pasinaudoti „priverčiant“ šalis maksimaliai atskleisti savo požiūrį į susiklosčiusią situaciją bei jausmus. Mediatorius turi mandagiai eliminuoti monologus ar bereikšmius dialogus, jeigu, mediatoriaus nuomone, šalių pasisakymai nėra susiję su ginčo esme.

Mediacija yra šalių procesas, ne mediatoriaus, todėl mediatorius šioje stadijoje neturėtų daug kalbėti, o labiau skatinti šalis pasisakyti. Mediatorius turi stebėti šalis, žymėtis išgirstus bendrus tarp šalių interesus

sąlyčio taškus, reaguoti į juos, jeigu šalys jų neišgirsta (kas nutinka gana dažnai), jeigu mediatoriui kas neaišku, gali užduoti klausimus šalims.

Diskusijos stadija taip pat yra galimybė mediatoriui ir toliau kurti pasitikėjimu grįstus santykius su abiem iš šalių. Mediatoriaus atidumas, taktas, pagarba šalims skatina jas priimti mediatoriaus teikiamą pagalbą ir patikėti taikaus sprendimo galimybe. Atsiminkite, kad tik tam mediatoriui, kuriuo pasitikima, šalys yra linkusios atskleisti savo išgyvenimus, kurie mediacijoje dažnai yra svarbesni nei komerciniai ar teisiniai aspektai.

Diskusijoje analizuojami klausimai

Paprastai diskusijos metu mediatorius prie ginčo esmės prieina po truputį „per aplinkui“. Labai svarbu sužinoti daugiau apie šalių tarpusavio santykio atsiradimą, jo vystymąsi. Neskubėkite aiškintis ginčo aplinkybių, prieš tai nesusipažinęs su jo priešistore.

Praktinis pavyzdys.

Sprendžiant dviejų akcinių ginčą dėl akcijų pardavimo, diskusijos pradžioje mediatorius prašo šalių papasakoti apie tai, kas paskatino juos kurti bendrą verslą. Tai suteikia šalims galimybę prisiminti tarp

jų anksčiau buvusius gerus santykius, gali nuteikti juos pozityviau. Tuo pačiu mediatoriui tai atskleis daug informacijos apie asmeninį ginčo šalių santykį, jų bendravimą ir leis po truputį subtiliai priartėti prie konflikto priežasčių bei pasekmių ir įgalins nagrinėti situaciją turint pilną vaizdą, o ne tik konfliktinės situacijos fragmentą.

Diskusijos stadijoje kalbama apie praeitį, dabartį ir ateitį, apie faktus ir jausmus, apie teisinius, komercinius ir asmeninius konflikto aspektus. Visi šie klausimai gali būti aptarti ir kiekvienas jų gali sukelti svarbią mediacijos sėkmei diskusiją, kurios metu mediatoriui bus suteikta proga identifikuoti ir išryškinti šalių tikrus interesus.

5.11. paveikslas. Mediacijoje nagrinėtini konflikto aspektai

Įsidėmėti! Būtent diskusijos metu ir kalbantys apie konflikto priešistorę dažnai atsiskleidžia svarbiausi šalių interesai, nepateisinti lūkesčiai, kurių identifikavimas mediacijoje dažnai turi lemiamą reikšmę.

Šioje stadijoje taip pat svarbu iki galo išsiaiškinti praeities klausimus, kad galėtumėte judėti pirmyn. Tai – puiki proga šalims atskleisti įvykių, susijusių su konfliktu, eigą ir priežastis iš savo perspektyvos. Neskubinkite šalių ir leiskite joms išsikalbėti ir išsiskutuoti.

Diskusijos pabaigoje mediatorius padeda šalims nuo praeities ir dabarties pereiti į ateities perspektyvą. Išsiaiškinkite, kaip jos įsivaizduoja jų tolesnius santykius, kokių jų norėtų. Tai bus puikus perėjimas į kitą mediacijos sesijos etapą, kurio metu kalbėsime apie tai, kas turėtų būti padaryta, kad konfliktas išsispirstų, o šalys atstatytų savo gerus tarpusavio santykius.

Kaip užtikrinti diskusijos stadijos efektyvumą?

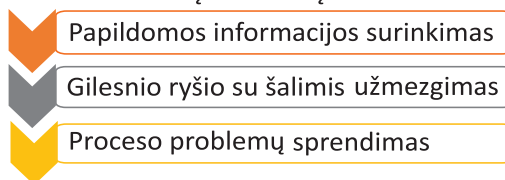
- ✓ Valdykite procesą, tačiau neskubėkite nutraukti šalių pasisakymų, nes yra tikimybė, kad nebus išsakyta svarbi informacija, kuri ateityje gali būti naudinga sprendimų paieškose.
- ✓ Nepamirškite, kad kuo daugiau šalys kalba, tuo daugiau informacijos, net to nenorėdamos, jos atskleidžia. Kalbinkite jas, klauskite, skatinkite išsamiai atskleisti situaciją.
- ✓ Stenkitės prakalbinti abi šalis. Užtikrinkite, kad Jūsų dėmesys būtų vienodai paskirstytas tarp šalių.
- ✓ Leiskite šalims kalbėti apie tai, kas joms svarbu, jei tik tai yra susiję su jų tarpusavio santykiais.
- ✓ Neskubinkite proceso. Diskusijos stadija gali užsitęsti gana ilgą laiką tarpą, tačiau jei šalys noriai kalba ir aiškinasi ginčo aplinkybes, leiskite joms tai daryti.
- ✓ Neleiskite šalims pereiti prie spręstinių klausimų sprendimo paieškų per anksti. Šalys turi pribžsti ir pajusti, ką jos gali viena kitai pasiūlyti.
- ✓ Valdykite šalių emocijas. Diskusijos stadijoje dažniausiai jos būna intensyviausios (apie emocijų valdymą žr. 6.13. skyrių).

5.3.5. Atskiri susitikimai

Mediatoriaus žodynėlis. Atskiras susitikimas su šalimi yra susitikimas, kuriame dalyvauja mediatorius ir tik viena iš ginčo šalių.

Atskirų susitikimų tikslai

5.12. paveikslas. Atskirų susitikimų tikslai

Atskiri susitikimai gali įvykti bet kurioje mediacijos proceso stadijoje, tačiau rekomenduojama juos rengti ne anksčiau kaip po individualių šalių pasisaky-

mo. Šiuos susitikimus gali inicijuoti tiek mediatorius, tiek ginčo šalys. Šalys individualiuose susitikimuose gali dalyvauti vienos arba drauge su atstovu.

Papildomos informacijos surinkimas

Bendrų susitikimų metu šalys nėra linkusios iš karto atskleisti savo interesus ir dažnai užstringa ties savo pirminėmis pozicijomis.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos būdu sprendžiant išlaikymo įsiskolinimo ir išlaikymo nepilnamečiui vaikui klausimą, tikrasis šalies poreikis gali būti didesnės periodinės išlaikymo išmokos ir tada nebus reikalaujamas išlaikymo įsiskolinimas. Sprendžiant žalos atlyginimo klausimą, tikras interesas nebūtinai turi būti piniginis reikalavimas. Pvz., dėl netinkamai sugipsuotos ir kreivai sugijusios lūžusios rankos kaulo reikalaujama 5 000 Eur piniginės kompensacijos. Tačiau, iš tiesų, per atskirus susitikimus gali būti atskleista, kad pinigai nėra svarbiausia, ir kad žala gali būti kompensuojama kitais būdais – kaulo rekonstrukcija ir, tarkime, rehabilitacija atitinkamoje gydymo įstaigoje ar sanatorijoje.

Gilesnio ryšio su šalimis užmezgimas

Daugeliui žmonių yra sunku pasitikėti nepažįstamais žmonėmis ir jiems atskleisti savo išgyvenimus. Mediacijoje mediatorius stengiasi užmegzti ryšį su abiem šalimis nuo pat proceso pradžios. Individualūs susitikimai taip pat yra puiki proga parodyti šalims dėmesį, supratimą, demonstruoti empatiją.

Proceso problemų sprendimas

Kada rekomenduojama organizuoti atskirus susitikimus?

Atvejai, kada rekomenduojama rengti atskirus susitikimus

Kai šalių elgesys ar veiksmai akivaizdžiai rodo, kad šalis nenori atskleisti tam tikros informacijos, bijo atvirai pasisakyti tam tikrais klausimais, diskusijos ar pasisakymų metu jaučiama įtampa ir stresas.

Jeigu šalių bendravimas tampa per daug emocionalus, pasireiškia vienos ar abiejų šalių agresija,

	<p>pradėjus diskutuoti atitinkamais ginčo klausimais arba diskusija tampa neproduktyvi.</p>
	<p>Kai šalys pačios nusprendžia, kad nori atskirai su mediatoriumi pasikalbėti apie konfidencialią informaciją, kurios jungtinėje mediacijos sesijoje nepageidauja atskleisti.</p>
	<p>Kai mediatorius nori geriau išsiaiškinti šalių interesus, nes šalių aptariami ir siūlomi ginčo sprendimo variantai yra nelogiški arba neadekvatūs nagrinėjamu atveju, arba kai siekiama išvengti manipuliacijų.</p>
	<p>Kai mediatorius jaučia tokių susitikimų poreikį dėl kitų priežasčių (pvz., būtinybę pasikalbėti su viena iš šalių apie būtinumą kreiptis teisinės konsultacijos, reikalingą kitokio pobūdžio pagalbą ar pan.).</p>

5.2. lentelė. Atvejai, kada rekomenduojama rengti atskirus susitikimus

Ginčiuose, paremtuose emocijomis (pvz., šeimos ginčai, ginčai tarp gydytojų ir pacientų, darbo ginčai) atskirus susitikimus rekomenduojama inicijuoti po šalių pasisakymų. Nebūtinai juose bus pasakyta kas nors naujo, tačiau eliminuosite prielaidą, kad kas nors buvo praleista. Šį klausimą kiekvienas mediatorius sprendžia savo nuožiūra ir pasirenka, jo manymu, jam priimtiausią ir tinkamiausią strategiją įvertinant ginčo pobūdį. Kai kuriuose ginčiuose tokių susitikimų gali net ir neprireikti.

Ar gali būti organizuojamas atskiras susitikimas tik su viena iš šalių?

Atskiruose susitikimuose nebūtinai norės dalyvauti abi šalys. Viena šalis nenorės nieko pasakyti, todėl gali atsitikti taip, kad atskiras susitikimas įvyks tik su viena iš šalių, po aiškiai išreikštos kitos šalies valios nedalyvauti atskiruose susitikimuose. Svarbu pažymėti tai, kad mediatorius į atskirus susitikimus bet kuriuo atveju šalis kviečia paeiliui. Negalima organizuoti susitikimo tik su viena šalimi. Jei antra šalis atsisako dalyvauti atskiruose susitikimuose, viskas yra gerai – tai šalies teisė.

Kur derėtų organizuoti atskirus susitikimus?

Atskirų susitikimų vieta mediacijos procese nėra konkrečiai apibrėžta. Kiekvienas mediatorius pasirenka savo taktiką ir strategiją dėl atskirų susitikimų.

Jeigu yra galimybė, mediatoriui reikėtų pasirūpinti atskiriems susitikimams su šalimis tinkama erdve (su gera garso izoliacija, kad kita šalis negirdėtų ir neturėtų galimybės išgirsti, apie ką individualiuose susitikimuose yra kalbama). Praktikoje dažnai atskiri susitikimai vykdomi toje pačioje mediacijos patalpoje, tik nedalyvaujant kitai šaliai. Mediatorius tiesiog paprašo kitos šalies palaukti už durų, kol vyks individualus pokalbis su pirma šalimi. Pasirūpinkite, kad kita šalis jaustųsi patogiai. Koridoriuje ar laukiamajame padėkite spaudos, vandens atsigerti.

Konfidencialumas atskirų susitikimų metu

Paradoksalu, bet informacija, sužinota atskiruose susitikimuose, gali

būti niekada neatskleista (apie konfidencialumo principą žr. 3.2.2. skyrių). Kaip elgtis su atskleista informacija, sprendžia tik ginčo šalis. Ginčo šalis po atskirų susitikimų gali paprašyti, kad mediatorius pristatytų sužinotą informaciją ar poziciją kitai šaliai tiesiogiai, klausimų forma arba iš viso neatskleistų jokių detalių, kurios buvo sužinotos. Šią informaciją po atskirų susitikimų gali atskleisti ir pati šalis. Svarbiausia yra tai, kad mediatorius be šalies sutikimo jokia forma negali atskleisti atskiruose susitikimuose sužinotos informacijos kitai šaliai.

Įdomu. JAV mediatorių praktikoje iš viso bandoma atsisakyti bet kokių mediacijos sesijos etapų, o organizuoti tik atskirus susitikimus (pvz., ginčiuose tarp sveikatos priežiūros įstaigų ir pacientų). Manytina, kad tai nėra tikslinga, nes tokia mediacija neužtikrina šalių tarpusavio santykio atstatymo, pasitikėjimo atkūrimo, o tik formaliai eliminuoja iš šalių sutrikusio santykio nesutarimą.

Kaip užtikrinti atskirų susitikimų efektyvumą?

- ✓ Susiekite bendros diskusijos ir atskirų susitikimų stadijas. Bendros diskusijos situacijos tyrinėjimo tikslas gali būti labai efektyviai pasiekiamas pasitelkus atskirus susitikimus.

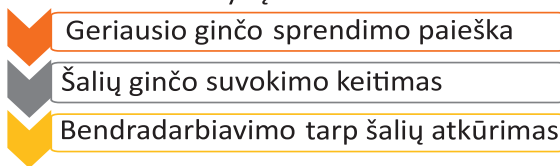
- ✓ Rekomenduotina, kad individualiuose susitikimuose šalys dalyvautų vienos (be atstovų) ir išsakytų išimtinai savo poziciją ir interesus.
- ✓ Neskubinkite šalių atskirų susitikimų metu. Visuomet pradėkite atskirą susitikimą pasiteiraudami, kaip šalis jaučiasi, kaip vertina proceso eigą.
- ✓ Kiekvieno atskiro susitikimo metu nepamirškite pasitikslinti dėl informacijos konfidencialumo. Pasiteiraukite, kokia informacija galite pasidalinti su kita šalimi, ar galite kažką kitai šaliai perduoti ir pan. Sąžiningai laikykitės konfidencialumo pareigos.
- ✓ Niekuomet nemanipuliuokite informacija. Nepateikite šalims iškreiptos ar bent kiek tikrovės neatitinkančios informacijos apie jų nusiteikimą, derybinių pozicijų lankstumą ir panašiai.
- ✓ Atskirų susitikimų metu nesidėkite šalies draugu, nesistenkite pelnyti jos palankumo tuo, kad ją labai gerai suprantate, jos gailitės ar panašiai. Neleiskite nepagarbiai kalbėti apie kitą šalį. Net ir atskirų susitikimų metu išlaikykite savo nešališkumą!

5.3.6. Galimų skirtingų sprendimų alternatyvų kūrimas

Bendra diskusija paprastai baigiasi tada, kai mediatorius pajunta, jog šalys nebeatskleidžia naujos informacijos, pradeda kartotis. Būtent tuo momentu yra tikslinga apibendrinti gautą informaciją ir pradėti generuoti skirtingas galimų sprendimų alternatyvas.

Galimų skirtingų sprendimų alternatyvų kūrimo tikslai

5.13. paveikslas. Galimų skirtingų sprendimų alternatyvų kūrimo tikslai

Mediatoriui, pereinant nuo diskusijos prie skirtingų alternatyvų kūrimo, rekomenduojama šalims užduoti po klausimą – kaip jos įsivaizduoja spręsti vieną ar kitą identifikuotą klausimą? Po šio pasiteiravimo dažniausiai sėkmingai prasideda sprendimų paieška.

Geriausio sprendimo paieška ir ginčo suvokimo keitimas

Sprendimų alternatyvų paieška yra vienas iš paskutinių mediacijos proceso etapų. Jis yra svarbus dėl to, kad šalys, išgirdusios viena kitos pasakojimus, sužinojusios apie viena kitos paskatas, jausmus ar lūkesčius, turi galimybę kartu su mediatoriumi tarpusavyje aptarti visas sprendimų galimybes ir, mediatoriaus pagalba viską apibendrinusios, priimti sprendimus visais ginčo klausimais.

Sprendimus šalys priima pačios, o ne mediatorius. Mediatorius šalis gali tik atvesti prie joms tinkamo sprendimo, pateikdamas tam tikrus nukreipiančius klausimus, formuluo-

damas hipotetinius klausimus, perfrazuodamas kitos šalies išsakytas mintis, perklausdamas, ką šalis turėjo omeny ir bandydamas perfrazuoti galutinę mintį. Tokiu būdu yra ugdomas šalių kūrybiškumas, skatinamos alternatyvių sprendimų paieškos.

Jeigu šalims išsyk nepavyksta būti kūrybingoms ir generuoti įvairių sprendimų alternatyvų, padėkite joms naudodamiesi įvairiomis kūrybiškumą skatinančiomis technikomis (pvz., minčių lietaus technika, apie kurią plačiau žr. 6.9. skyrių). Mediatorius šioje stadijoje turi visais būdais skatinti šalis teikti pasiūlymus. Jo tikslas – įtikinti šalis, kad problemos sprendimui visada yra daug įvairių alternatyvų.

Mediatoriaus veiksmi galimų sprendimo alternatyvų kūrimo stadijoje

Užduoda klausimus šalims;
Esant neaiškumams ar netikslumams perfrazuoja sakinius;
Teikia šalims užduotis;
Prašo iš šalių apibendrinimų ir patikslinimų;
Jeigu šalys nesilaiko bendravimo taisyklių, neutralizuoja nepagarbų bendravimo toną per stiprias emocijas.

Siekiant ginčo išsprendimo, skatina šalių derybas ir kūrybiškumą.

Jeigu šalims nepavyksta rasti sprendimo arba šalys apie tą patį sprendimą kalba skirtingai ir dėl to neranda bendrų sąlyčio taškų, užduoda nukreipiančius klausimus.

Kritiniais atvejais, kada matosi, jog šalys yra linkusios susitarti, tačiau negeba suvokti ar prieiti prie atrasto sprendimo, mediatorius gali pasiūlyti šalims apsvarstyti kitus sprendimo variantus, kurie šalių (ne)buvo paminėti.

5.3. lentelė. Mediatoriaus veiksmai galimų sprendimo alternatyvų kūrimo stadijoje

Pirmajai šaliai pateikus pasiūlymą, o antrajai jį atmetus, nerekomenduojama tai ignoruoti ir toliau tęsti mediacijos procesą. Siekiant kūrybiškumo ir tolesnių sprendimo paieškų, reikėtų pasiūlymą atmetusios šalies paklausti, dėl kokių priežasčių jai yra nepriimtinas pirmosios šalies pateiktas pasiūlymas. Gavus motyvuotą atsakymą, reikėtų paprašyti, kad šalis pateiktų savo alternatyvų pasiūlymą ir taip tęsti diskusiją, kol šalies pirminis pasiūlymas būtų iki galo išanalizuotas. Tik tokiu atveju šalys pasieks tinkamus sprendimus.

Šalių bendradarbiavimo atkūrimas

Svarbu paminėti, kad sprendimai gali būti priimti ir dėl dalies, ir dėl visų klausimų. Vis tik labai svarbu, šalims priėmus sprendimus dėl dalies klausimų, paskatinti šalis spręsti ir likusius klausimus, jeigu ne mediacijos, tai bent jau kitu taikiu būdu. Todėl kartais, net ir nepavykus klausimų išspręsti mediacijos pagalba, šalys ir likusiais klausimais vėliau susitaria taikiai. Tai yra pozityvi mediacijos proceso pasekmė. Šalys atkuria tarpusavio santykius, geba atskirti asmenį nuo problemos, interesus ir poreikius iškelia aukščiau nei pozicijas. Kitaip tariant, po mediacijos sesijos šalys išmoksta bendrauti.

Kaip užtikrinti skirtingų sprendimų alternatyvų kūrimo stadijos sėkmę?

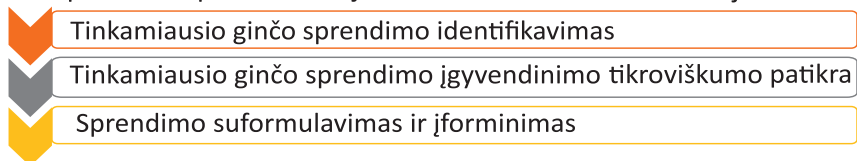
- ✓ Motyvuokite šalis ieškoti ir nebijoti nestandartinių kūrybiškų sprendimų.
- ✓ Įdėmiai klausykite šalių. Kartais jos neišdėsto savo pasiūlymo tiesiogiai ir mediatoriumi tenka šalims pagelbėti identifikuojant paslėptą siūlymą.
- ✓ Esant poreikiui organizuokite atskirus susitikimus su šalimis ir jų metu išsiaiškinkite, kokius pasiūlymus šalys nori teikti ir kaip jos reaguotų į kitos šalies analogiškus pasiūlymus.

- ✓ Jeigu situacija taip susiklosto, kad dėl šalių kūrybiškumo stokos mediatoriui tenka teikti pasiūlymus, teikite ne mažiau kaip du pasiūlymus. t. y., niekada neteikite vieno pasiūlymo, nes šalys gali jį priimti ir tuomet tai nebebus jų sugalvotas sprendimas.
- ✓ Visuomet (net ir tais atvejais, kai mediatoriui tenka teikti pasiūlymus) priminkite šalims, kad tik jos yra atsakingos už sprendimo pasirinkimą.
- ✓ Net ir tais atvejais, kai pavyksta rasti sprendimus tik daliai spręstinių klausimų, būtina pabrėžti šalių pasiektą pergalę.
- ✓ Šalims radus joms tinkamą sprendimą, būtina pasidžiaugti rezultatais, joms padėkoti. Jokiais būdais nesureikšminkite mediatoriaus pastangų ar pagalbos.

5.3.7. Sprendimo priėmimas ir jo tikroviškumo tikrinimas

Šalys, aptarusios visas galimas alternatyvas, turi priimti sprendimą ar sprendimus, kurių pagrindu bus išspręstas kilęs ginčas tarp šalių.

Sprendimo priėmimo ir jo tikroviškumo tikrinimo stadijos tikslai

5.14. paveikslas. Sprendimų priėmimo ir jo tikroviškumo tikrinimo stadijos tikslai

Rasti visapusiškai gerą sprendimo variantą yra sudėtinga. Tai yra psichologinis procesas, paremtas logika, jausmais, vidiniais išgyvenimais, suprojektuotais lūkesčiais, pagrįstas interesais. Tada, kai mediacijos metu abi šalys sutinka dėl tam tikro ginčo sprendimo, ateina laikas jį patikrinti, patobulinti ir priimti.

Tinkamiausio ginčo sprendimo identifikavimas

Iš visos alternatyvių sprendimų gausos šalys turi išsirinkti labiausiai joms tinkamą sprendimą ar keletą sprendimų, su kuriais mediacijos procese bus dirbama toliau. Tinkamiausio sprendimo identifikavimui galima naudoti įvairias problemų sprendimo technikas, pvz., nustatyti kiekvienos alternatyvos privalumus ir trūkumus, išsirinkti kriterijus, kuriuos turėtų tenkinti geriausias

sprendimas ir t. t. (plačiau apie problemų sprendimą žr. 6.11 skyrių).

Priimant sprendimą rekomenduojama mediatoriui atkreipti dėmesį į šiuos dalykus:

- priimamo sprendimo poreikio suvokimas (žinojimas kada, kodėl ir kurį sprendimą reikia priimti);
- sprendimo turinio suvokimas: suvokti sprendimo prigimtį, turinį, o svarbiausia – žinoti, kaip priimtas sprendimas bus ir ar gali būti įgyvendintas.

Tinkamiausio sprendimo tikroviškumo tikrinimas

Šalims iš pirmo žvilgsnio puikiai tinkamas sprendimas gali būti neįgyvendinamas. Mediatorius turi užtikrinti, kad šalių susitarimas neprieštarautų imperatyvioms teisės normoms ir jį būtų įmanoma realiai įgyvendinti.

Šiuo atveju yra labai svarbu, kad šalis žinotų, kaip jų sprendimas bus įgyvendinamas ateityje. Kartais, naudojantis prisitaikymo ar vengimo strategijomis, yra priimami spontaniški sprendimai, siekiant kuo greičiau juos priimti. Tačiau mediatorius po sprendimo priėmimo turi išsiaiškinti, kaip šalys suvokia sprendimą ir kaip, jų manymu, sprendimas bus įgyvendintas.

Šalims pasakojant apie jų įsivaizdavimą, kaip sprendimas bus

vykdomas, mediacijoje atliekamas pasirinkto sprendimo tikroviškumo vertinimas. Tai – vienas iš svarbiausių mediacijos baigiamosios stadijos uždavinių. Mediatorius ir šalys turi detalai aptarti visas įmanomas kliūtis, kurios gali sutrukdyti sprendimą įgyvendinti.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu šalys sutarė, kad skyrium gyvenantis sutuoktinis matysis su vaiku (14 metų) kiekvieną trečiadienį nuo 16 iki 20 val. ir kiekvieną sekmadienį nuo 11 iki 20 val. Šalys grįžo į mediaciją jau po dviejų savaičių, nes paaiškėjo, kad tokio susitarimo neįmanoma įgyvendinti. Trečiadieniais vaikui nuo 16 val. – krepšinio treniruotė, o skyrium gyvenančiam sutuoktiniui pagal darbo grafiką kartą per mėnesį reikia budėti darbe sekmadieniais.

Sprendimo suformulavimas ir įforminimas

Šalims apsisprendus dėl konkretaus sprendimo ir sėkmingai patikrinus jo įgyvendinimo realistiškumą, mediatorius paprastai apibendrina susitarimo sąlygas tam, kad būtų užtikrintas jų aiškumas ir įsitikinta, kad jos išsprendžia visus spręstus mediacijoje klausimus.

Pastebima, kad praktikoje, mediacijoje išsprendus visus spręstus

klausimus, vis tiek atsiranda susitarimo sąlygų, kurios nebuvo aptartos. Labai svarbu nepamiršti detaliai nustatyti terminus šalių prisiimtiems įsipareigojimams įvykdyti, sąlygas, susijusias su įsipareigojimų pagal susitarimą nevykdymą, šalių patirtas išlaidas, mokestinius klausimus (jei aktualu) ir kitus praktinius aspektus (CEDR vadovas, 2015).

Įsidėmėti! *Tai, kad šalys rado joms tinkamą sprendimą dėl ginčo objekto, dar nereiškia, kad ginčas išsisprendė. Kartais dar didesnės aistros užverda tada, kai šalys pradeda spręsti dėl kitų susitarimo sąlygų, ypač dėl išlaidų teisinei pagalbai.*

Įsidėmėti! *Taip pat svarbu suvokti, kad mediacijos metu neišsprendus kai kurių klausimų, net ir sėkminga mediacija gali baigtis blogai. Tą puikiai iliustruoja plačiai pasaulyje žinomas Australijos Viktorijos valstijos Aukščiausiojo teismo sprendimas (Tapoohi v Lewenberg & Ors (No 2) VSC 410, 2003). Sprendžiant ginčą dėl paveldėjimo, mediacijos būdu buvo pasiektas susitarimas ir pirmai iš šalių antroji atliko 1,4 milijono Australijos dolerių pavidimą bei perrašė jai akcijų, kurių vertė – 1 milijonas Australijos dolerių. Vėliau paaiškė-*

jo, kad už šias pajamas antroji iš šalių turi sumokėti mokesčių valstybei. Pirmoji šalis gražiuoju nesutiko padengti mokėtinos mokesčių sumos, tad antroji šalis kreipėsi į teismą dėl taikos sutarties negaliojimo. Vėliau ji pateikė ir ieškinį dėl žalos atlyginimo savo advokatams, kurie jai patarė taikos sutartį pasirašyti. Po dviejų bylinėjimosi metų antroji šalis atsisakė ieškinio prieš savo seserį (pirmąją šalį), tačiau tęsė bylinėjimąsi su savo buvusiais advokatais. Pastarieji pateikė ieškinį mediatoriui.

Ką daryti, jei mediacijos metu nepavyksta rasti susitarimo?

Tokių situacijų pasitaiko kiekvieno mediatoriaus veikloje. Visuomet priminkite sau, kad susitarimo radimas yra šalių, o ne mediatoriaus, pareiga.

CEDR vadove (2015), mediacijos metu nepasiekus susitarimo, mediatoriui rekomenduojama pasirinkti kažkurį vieną iš žemiau nurodytų elgesio variantų ar jų derinį:

- konstatuoti šalims, kad mediacija baigta;
- susitarti su šalimis, kad jų paskutiniai teikti pasiūlymai lieka galioti nustatytą laiko tarpą;
- susitarti su šalimis, kad mediatorius susisieks su kiekviena iš jų atskirai aptarti situacijos ir mediacijos proceso;

- rekomenduoti šalims suplanuoti savo tolesnius veiksmus, kreiptis dėl patarimų į teisininkus;
- tęsti derybas dėl tam tikrų atskirų klausimų;
- siūlyti apsvarstyti tolesnes mediacijos galimybes (neatmetant mediatoriaus keitimo);
- siūlyti pasirinkti kitą ginčų sprendimo būdą.

Mediacijos procese iškilusių sunkumų aptarimas su kolegomis

Tam, kad būtų galima tobulėti ir rasti naujų šalių bendradarbiavimo skatinimo mediacijoje būdų, mediatoriams patartina aptarti nesėkmės atvejus su kolegomis mediatoriais asmeninių pokalbių, intervizių ar supervizių metu. Išsakykite savo mintis, išklausykite kolegas ir diskutuoki-

te, ką buvo galima padaryti kitaip. Tai padės pasimokyti ir tobulėti.

Mediatoriaus žodynėlis.

Supervizija – tai asmenų tarpusavio sąveika, kai vienas asmuo, turintis aukštesnę kvalifikaciją, dirba su kitu asmeniu ar asmenimis tam, kad padėtų išspręsti jo ar jų darbo sunkumus ir padidintų to darbo efektyvumą.

Mediatoriaus žodynėlis.

Intervizija – vienodos kvalifikacijos profesionalų pasitarimas grupėje, kurių metu aptariami sudėtingi atvejai, dalijamasi patirtimi ir ieškoma būdų įveikti praktikoje kylančius sunkumus.

Kaip užtikrinti tinkamiausio sprendimo priėmimo ir jo tikroviškumo tikrinimo stadijos efektyvumą?

- ✓ Neskubėkite ir neskubinkite šalių priimant sprendimą. Radus tinkamą sprendimą, pasirenkite pats ir parenkite šalis rimtam darbui ties juo. Mediacija dar nėra baigta, tad neatsipalaiduokite.
- ✓ Šalims tinkanti ginčo sprendimo alternatyva Jums gali neatrodyti pačia geriausia. Visos situacijos yra skirtingos ir ginčo šalims gali netikti Jums priimtini sprendimo variantai. Tai, kas atrodo netinkama asmeniškai Jums, gali puikiai tikti kitiems žmonėms.
- ✓ Visuomet skatinkite ir sudarykite galimybes ginčo šalims prieš priimant sprendimus konsultuotis su teisininkais.
- ✓ Vertindami galimai tinkamo sprendimo įgyvendinimo realistiškumą, paprašykite šalių detalai papasakoti, kaip jos ketina priimtą sprendimą

vykdyti, kokių veiksmų imsis, kaip planuosis laiką, ką turės pakeisti savo kasdieninėje veikloje ir t. t.

- ✓ Radus abiem šalims tinkamą ir realiai įgyvendinamą sprendimą, aptarkite su šalimis, ko jos pasimokė iš konflikto, kas joms galėtų padėti ateityje tokių pat problemų išvengti, tam, kad būtų išsaugoti atkurti santykiai.
- ✓ Nesėkmės atveju nekaltinkite savęs, nepamirškite, kad šalys yra mediacijos proceso šeiminingės. Galbūt susitarimui dar neatėjo laikas.
- ✓ Mokykitės iš nesėkmių. Detaliai išnagrinėkite pats sau ar drauge su kolegomis Jūsų taikytas strategijas ir technikas. Įsivardinkite sau, ką kitą sykį turite daryti kitaip.

5.3.8. Taikos sutarties projekto rengimas, pasirašymas ir pateikimas tvirtinti

Sėkminga mediacija paprastai baigiama taikos sutartimi. Skyrybų mediacija baigiama santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutartimi (apie šeimos ginčų mediaciją plačiau žr. VII dalį).

Taikos sutarties samprata ir forma

Vadovaujantis įstatymų leidėjo formuluote, taikos sutartimi šalys tarpusavio nuolaidomis išsprendžia kilusį teisminį ginčą, užkerta kelią kilti teisminiam ginčui ateityje, išsprendžia teismo sprendimo įvykdymo klausimą arba kitus ginčytinus klausimus (CK, 6.983 str.).

Ginčo šalys turi teisę bet kurioje civilinio ar administracinio proceso stadijoje ginčą užbaigti taikos sutartimi. Taikos sutartis taip pat gali būti sudaroma dar nesikreipus į teismą.

Taikos sutartis privalo būti rašytinė, priešingu atveju sutartis bus

laikoma negaliojančia. Tai yra vienintelis formalus reikalavimas taikos sutarčiai. Kaip šalys pavadina sudaromą dokumentą – taikos sutartimi, sutartimi ar susitarimu, neturi esminės reikšmės ir tai negali būti laikoma pagrindu šalių susitarimo netvirtinti.

Vadovaujantis aukščiau nurodytu taikos sutarties apibrėžimu, šalys gali susitarti dėl visų ginčo klausimų, dėl kurių, jų manymu, susitarti yra būtina. Nors tarp teisėjų vyrauja skirtingos pozicijos, pasak autoriaus, šalys gali teismui pateikti tvirtinti

taikos sutartį ne tik dėl ginčo klausimų, kurie yra nagrinėjami teisme (teisminės mediacijos atveju), bet ir išeiti už nagrinėjamo ginčo ribų, ir bylą nagrinėjantis teismas turėtų pareigą tokią sutartį tvirtinti.

Vertinant taikos sutarties esmę ir jos tikslus (išspręsti ginčą taikiai arba užkirsti kelią kilti ginčams ateityje), taip pat šalių teisę sudaryti taikos sutartį tiek bylą nagrinėjant teisme, tiek ir iki teismo, ginčo ribos taikos sutartimi niekada negalėtų būti peržengtos, nes šalys turi teisę susitarti ne tik dėl nagrinėjamo ginčo, bet ir dėl kitų klausimų, kurie nebūtinai yra nagrinėjami byloje.

Praktinis pavyzdys. Ginčas kilo dėl 1000 Eur skolos pagal rangos sutartį sumokėjimo, tačiau derybų metu šalys susitaria ir dėl trūkumų pašalinimo. Tokiu būdu į taikos sutartį įtraukiamos sąlygos ir dėl skolos sumokėjimo, ir dėl trūkumų šalinimo, kas nebuvo ieškinio dalyku nagrinėjamoje byloje.

Reikalavimai taikos sutarties turiniui

Pirma, šalys turi aiškiai susitarti dėl ginčo klausimo, detalai aptarti, kaip ginčo klausimas yra išsprendžiamas ir kaip jis bus įgyvendintas ateityje. Visos sutarties sąlygos turi būti aiškios ir konkrečios. Svarbu, kad ša-

lys pačios teisingai suvoktų sutarties sąlygas, jas kelis sykius perskaitytų. Taip pat reikia priminti šalims, kad, esant poreikiui ar neaiškumams, jos visada gali pasikonsultuoti su savo atstovais (advokatais, teisininkais).

Praktinis pavyzdys. Šalys taikos sutartyje susitarė, kad kaimynas, kurio sodo medžių lapai nuolat užteršia kito kaimyno kiemą, kiekvieną vėlyvą rudenį užtikrins kaimyno kiemo sutvarkymą. Tam, kad šalys galėtų be trukdžių įvykdyti šį susitarimą, būtina jį tikslinti nurodant konkretų laiko tarpą, kada kiemas bus tvarkomas. Taip pat yra neaišku, ar kiemas bus sutvarkomas vieną kartą, ar jo tvarka prižiūrima nuolat tam tikrą tęstinį laiko tarpą.

Praktinis pavyzdys. Jeigu šalys susitaria, kad viena iš jų vaikų išlaikymui teiks 300 eurų per mėnesį, turi būti labai aiškiai nurodyta ir, be kita ko, šalių suprasta, kad išlaikymas yra teikiamas tik pinigais ir tik kartą per mėnesį. Išlaikymą teikiančiai šaliai neturi kilti minčių interpretuoti šią nuostatą taip, kad per ketvirtį sumokėjus 900 Eur arba kad sumokėjus 150 Eur pinigais, o likusią dalį pervedus vaiko ugdymo įstaigai, sutarties nuostatos bus tin-

kamai įgyvendinamos. Taip šalys susitarti gali, tačiau svarbu, kad jos abi taip norėtų ir suvoktų, jog būtų taip susitarė.

Antra, šalių sutarties nuostatos neturi prieštarauti imperatyvioms teisės normoms, viešajai tvarkai, negali pažeisti kitų šalių interesų. Sutarties nuostatos turi būti nedviprasmiškos, kiek įmanoma minimalizuoti dvejopą jų interpretavimą.

Praktinis pavyzdys. Bendrovei skolinantis iš akcininko, mokamos jam palūkanos negali viršyti paskolos davėjo gyvenamojoje ar verslo vietoje esančių komercinių bankų vidutinės palūkanų normos, galiojusios paskolos sutarties sudarymo momentu. Tokiu atveju bendrovei ir akcininkams draudžiama susitarti dėl didesnių palūkanų dydžio. Jeigu šalys dėl tokių sąlygų susitartų, tai reikštų sutarties sąlygos prieštaravimą imperatyvioms teisės normoms.

Praktinis pavyzdys. Du besiginčijantys namo kaimynai negali susitarti dėl rūkymo laiptinėje laiko, nes tai prieštarautų viešajai tvarkai (taisyklėms ir teisės aktams, numantiems draudimą rūkyti laiptinė-

se) ir kitų asmenų interesams (kitiems kaimynams, kurie gyvena daugiabutyje).

Kas turi rengti taikos sutartį?

Mediacijos įstatymas (2017) nenumato pareigos mediatoriui rengti taikos sutarties. Teisminės mediacijos taisyklėse (2018) mediatoriui (bylą nagrinėjančiam teisėjui) yra numatyta tik teisė tvirtinti šalių sudarytą taikos sutartį, tačiau neužsimenama apie jo pareigą padėti šalims šią sutartį paruošti. Tačiau teisingumo ministro įsakymu patvirtintose Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklėse (2019) yra numatyta, jog mediatorius, ginčo šalims susitarus dėl taikaus ginčo išsprendimo, parengia taikos sutartį. Vadovaujantis Vyriausybės nutarimu patvirtintomis Už antrinės teisinės pagalbos teikimą, koordinavimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklėmis (2016), valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos atveju į faktinę mediacijos laiką yra įskaičiuojamas laikas taikos sutarčiai parengti. Mediatoriui yra numatytas atlygis už mediacijos metu pasiektų rezultatų įforminimą, tad taikos sutarties rengimas yra priskiriamas jo pareigoms. Analogiškai, mediacijos proceso rezultatų įforminimui 1 val. laiko yra skiriama

ir Mediacijos įstatyme privalomos mediacijos atveju.

Taigi, nei vienas teisės aktas nedraudžia mediatoriui padėti šalims sudaryti taikos sutartį, bet kartu nėra ir teisės akto, numatančio tiesioginės pareigos padėti šalims taikos sutartį įforminti. Kiekvienu atveju reikia situaciją vertinti individualiai.

Jei šalys mediacijoje dalyvauja kartu su teisininkais, natūralu, kad taikos sutarties projektą turėtų rengti teisininkai. Šiuo atveju mediatoriui rekomenduojama kviešti šalis ir jų teisininkus parengtą sutarties projektą aptarti mediacijos metu. Tais atvejais, kai šalių teisininkai mediacijoje nedalyvauja, yra tikslinga juos pasikviesti į bendrą susitikimą ir jo metu aptarti pasiektą susitarimo sąlygas. Teisininkui, kuris nedalyvavo procese, yra sunku įvertinti taikaus susitarimo sąlygas, nes jis nežino, kokiomis abipusėmis nuolaidomis ir kodėl būtų toks susitarimas buvo pasiektas. Jeigu šalys neturi teisininkų ir jų nepageidauja samdyti taikos sutarčiai rengti, manytina, kad mediatorius turėtų joms padėti ir parengti taikos sutarties projektą.

Kokia yra taikos sutarties teisinė galia?

Taikos sutartis, kaip ir kiekviena sutartis, šalims turi įstatymo galią. Šalys privalo laikytis sutarčių, o vienai iš šalių jos nesilaikant, kita šalis

įgyja teisę kreiptis į teismą dėl sutarties nevykdymo.

Įsidėmėti! *Jeigu sutartis nėra patvirtinta teisme kaip taikos sutartis, ji automatiškai netampa vykdytinu dokumentu. Nevykdant tarpusavio susitarimo, dėl sutarto rezultato reikės pakovoti teisme, tai gali irgi ilgai trukti.*

Taikos sutarties tvirtinimas teisme

Bijant, kad šalys nesilaikys savo įsipareigojimų pagal taikos sutartį ir tam, kad būtų išvengta ilgų ir varginančių bylinėjimosi procesų, mediacijos metu sudarytą taikos sutartį abipusiu šalių sutarimu galima teikti tvirtinimui teisme net ir tais atvejais, kai mediacija buvo neteisinė.

Patvirtinus taikos sutartį teisme, jai suteikiama teismo sprendimo galia. Teismo patvirtinta taikos sutartis yra vykdomasis dokumentas ir, jeigu nėra laikomasi jos sąlygų, jis gali būti vykdomas naudojant valstybės prievartos priemones, t. y., per antstolius.

Taikos sutarties tvirtinimo sąlygos

Taikos sutartį supaprastinto proceso tvarka teismas tvirtina, jeigu nustato, kad:

Dėl sutarties teismo patvirtinimo sutampa abiejų jos šalių valia

Sutartis neprieštarauja imperatyviosioms įstatymo nuostatomis ir viešajam interesui

Nėra kitų sandorio negaliojimo pagrindų, taip pat kitų aplinkybių, dėl kurių pateikta taikos sutartis negali būti tvirtinama

5.15. paveikslas. Taikos sutarties tvirtinimo teisme kriterijai

Taikos sutarties tvirtinimo teisme tvarka neteisminės mediacijos atveju

Dėl taikos sutarties patvirtinimo po sėkmingos neteisminės mediacijos šalys su prašymu gali kreiptis į teismą CPK XXXIX skyriuje (CPK 579–582 str.) nustatyta supaprastinto proceso tvarka (šio leidinio X dalyje pateikiama prašymo tvirtinti taikos sutartį forma).

Kreipiantis į teismą su prašymu patvirtinti taikos sutartį supaprastinto proceso tvarka, turi būti išreikšta abiejų šalių suderinta valia, jų bendras prašymas, nes toks taikos sutarties patvirtinimas galimas tik tada, kai nėra ginčo tarp taikos sutarties šalių dėl šios sutarties sąlygų ir dėl sutarties teismo patvirtinimo, todėl yra svarbu, jog mediatorius šalims paaiškintų sutarties patvirtinimo teisme reikšmę bei įsitikintų, jog šalys tai suprato ir sutinka.

Taikos sutarties tvirtinimo teisme tvarka teisminės mediacijos atveju

Pagal CPK 231 str. 3 d. parengiamojo teismo posėdžio metu šalių sudaryta taikos sutartis patvirtinama pagal bendras taisykles (CPK 140 str. 3 d.), t. y., rašytinės šalių taikos sutarties tekstas pridedamas prie bylos, o žodinis pareiškimas dėl taikos sutarties įrašomas į teismo posėdžio protokolą. Prieš tvirtindamas šalių taikos sutartį, teismas išaiškina šalims šių procesinių veiksmų pasekmes, o tvirtindamas taikos sutartį, priima nutartį, kuria nutraukia bylą. Šioje nutartyje turi būti nurodomos tvirtinamos šalių taikos sutarties sąlygos. Taikos sutarties tvirtinimo klausimą teismas gali išspręsti rašytinio proceso tvarka, kai byla nagrinėjama rašytinio proceso tvarka arba kai yra šalių prašymas taikos sutartį tvirtinti rašytinio proceso tvarka. Teismas taip pat

turi teisę taikos sutarties tvirtinimo klausimą spręsti žodinio proceso tvarka, kai tai pripažįstama būtina.

Teisminės mediacijos metu ginčo šalims pasiekus taikų susitarimą ir pasirašius taikos sutartį, šią sutartį tvirtina civilinę bylą nagrinėjantis teisėjas. Kai teisminę mediaciją vykdo pats civilinę bylą nagrinėjantis teisėjas, jis turi teisę patvirtinti ginčo šalių sudarytą taikos sutartį.

Įsidėmėti! *Teismui patvirtinus taikos sutartį, nė vienai iš šalių nebus leidžiama vėl kreiptis į teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2008).*

5.4. Mediacijos proceso pabaiga ir jos teisinės pasekmės

Mediacijoje labai svarbu nustatyti šio proceso pabaigos momentą. Nuo to momento šalims kyla tam tikros teisinės pasekmės, kurios bus aptartos šiame leidinio poskyryje. Mediacijos įstatymo (2017) 19 str. yra įvardyta, kada baigiasi neteisminė mediacija:

Pabaigos momentas	Pastabos
Ginčo šalies rašytinio pareiškimo dėl nesutikimo spręsti ginčą mediacijos būdu gavimo diena.	Jeigu ginčo šalys nebuvo sudariusios susitarimo dėl mediacijos ir viena ginčo šalis pateikė kitai ginčo šaliai pasiūlymą dėl ginčo sprendimo mediacijos būdu, laikoma, kad mediacija yra baigta anksčiausiu iš šių momentų: pasiūlymą gavusios ginčo šalies rašytinio pareiškimo dėl nesutikimo spręsti ginčą mediacijos būdu gavimo dieną;

	praėjus 15 (penkiolikai) darbo dienų nuo to pasiūlymo išsiuntimo dienos, jeigu kita ginčo šalis per šį terminą raštu nepareiškė sutikimo ginčą spręsti mediacijos būdu.
Mediatoriaus rašytinio pareiškimo dėl mediacijos pabaigos pateikimo visoms ginčo šalims diena.	Mediatoriaus pažymos apie mediacijos pabaigą forma pateikiama leidinio X skyriuje.
Ginčo šalies rašytinio pareiškimo dėl pasitraukimo iš mediacijos pateikimo mediatoriui ir kitai ginčo šaliai diena.	Ginčo šalys bet kada gali pasitraukti iš mediacijos, apie tai raštu pranešdamos mediatoriui ir kitai ginčo šaliai.
Visų ginčo šalių rašytinio pareiškimo dėl mediacijos pabaigos pateikimo mediatoriui diena.	
Ginčo šalių taikos sutarties sudarymo diena.	

5.4. lentelė. Mediacijos proceso pabaiga

Privalomos mediacijos, valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos ir teisminės mediacijos atvejais yra nustatytos tam tikros papildomos mediatoriaus pareigos ar šiek tiek kitokios taisyklės. Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos atveju jos pabaigos momento nustatymo tvarka nustatyta Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklėse (2019), o teisminės mediacijos – Teisminės mediacijos taisyklėse (2018).

Įsidėmėti! Privalomos ir valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos atvejais, kai mediacija baigiasi ginčo šalims ar vienai iš jų nusprendus pasitraukti iš mediacijos, mediatorius iš karto, bet ne vėliau kaip per 3 darbo dienas, apie vienos iš šalių pasitraukimą raštu informuoja VGTPT.

Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos atveju mediacijos pabaigos momentas skaičiuojamas šiek tiek kitaip. Pagal Valstybės užtikrinamos neteis-

minės mediacijos taisyklės (2019), be ginčo šalies ar šalių pasitraukimo dienos, taikos sutarties sudarymo dienos, mediacijos nutraukimo mediatoriaus iniciatyva dienos, mediacija taip pat baigiasi pasibaigus jai skirtam 4 valandų laikui ir ginčo šalims nesikreipus į mediatorių per nurodytą terminą (šalys privalo kreiptis į mediatorių ne vėliau kaip per 15 darbo dienų nuo VGTPT sprendimo gavimo dienos).

Teisminės mediacijos pabaigos momentu, pagal Teisminės mediacijos taisyklės (2018), laikoma taikos sutarties pasirašymo diena, ginčo šalies ar šalių pasitraukimo iš mediacijos diena ir diena, kai mediatorius savo iniciatyva nutraukia mediaciją. Tačiau mediacija taip pat baigiasi, kai pasibaigia teismo nutartyje nustatytas terminas, kuriam buvo atidėtas bylos nagrinėjimas, perdavus ginčą teisminei mediacijai (Taisyklių 31.3. punktas). Šiuo atveju mediatorius gali kreiptis į teismą ir prašyti mediacijai suteikti daugiau laiko. Vadovaujantis ABTĮ 79¹ str. 5 d., jeigu iki nutartyje dėl bylos nagrinėjimo atidėjimo nurodyto laiko mediacija nesibaigia, mediatoriaus teikimu terminas, kuriam buvo atidėtas bylos nagrinėjimas, gali būti pratęstas administracinę bylą nagrinėjančio teisėjo (teisėjų kolegijos) nutartimi. Šiuo atveju nustatomas naujas tikslus kito teismo posėdžio laikas. CPK 231¹ str. 3 d. įtvirtinta analogiška taisyklė.

Nesėkmingo mediacijos proceso teisinės pasekmės

Tais atvejais, kai mediacijoje nepavyksta rasti šalims tinkamo sprendimo, šis procesas turi šias teises pasekmes:

5.16. paveikslas. Mediacijos teisinės pasekmės

Ieškinio senaties sustabdymas

Mediatoriaus žodynėlis.

Ieškinio senatis – įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises, pareikšdamas ieškinį teismui. Bendrasis ieškinio senaties terminas yra 10 metų.

Tam tikrų ginčų atvejais taikomi sutrumpinti ieškinio senaties terminai. Pagal CK 1.125 str. 3 d. sutrumpintas vieno mėnesio ieškinio senaties terminas taikomas iš konkurso rezultatų atsirandantiems reikalavi-

mams, 4 d. sutrumpintas trijų mėnesių ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams pripažinti juridinio asmens organų sprendimus negaliojančiais, 5 d. sutrumpintas šešių mėnesių ieškinio senaties terminas taikomas ieškiniams dėl netesybų (baudos, delspinigių) išieškojimo ir ieškiniams dėl perduotų daiktų trūkumų. Tokių išimčių yra gana daug.

Vadovaujantis Mediacijos įstatymo (2017) 18 str., pradėjus mediaciją, ieškinio senaties terminai sustabdomi. Mediacijos pradžios momentu ieškinio senaties terminų sustabdymo tikslais laikoma diena, kurią viena ginčo šalis tiesiogiai arba per kitą asmenį (atstovą, mediatorių, mediacijos paslaugų administratorių ar kitą įgaliotą asmenį) išsiunčia kitai ginčo šaliai rašytinį pasiūlymą dėl ginčo sprendimo mediacijos būdu.

Vadinasi, ieškinio senaties termino skaičiavimas sustabdomas net ne nuo mediacijos proceso pradžios, bet nuo kreipimosi į kitą šalį ar VGPT su pasiūlymu ar prašymu dėl ginčo sprendimo mediacijos būdu.

Praktinis patarimas. Kadangi nei Teisminės mediacijos taisyklės, nei Mediacijos įstatymas neapibrėžia, kaip turi būti pateikiamas pasiūlymas kitai šaliai spręsti ginčą mediacijos būdu, galima daryti prielaidą, kad siūlymas dėl mediacijos gali būti teikiamas registruotu

arba paprastu paštu ir/arba elektroniniu paštu. Bet kuriuo atveju, siekiant išvengti nesklandumų ateityje, yra svarbu išsaugoti pranešimo išsiuntimo faktą pagrindžiančius dokumentus.

Teismų praktikoje vyrauja nuomonė, kad elektroniniu paštu išsiųsti dokumentai laikomi išsiųstais tinkamai, jeigu galima nustatyti ir identifikuoti siuntėją (pvz., el. pašto adresas, parašas el. laiške, pasirašymas sertifikuotu el. parašu ir kt.) bei nustatyti gavėją. Tokiu būdu išsiųsti dokumentai bus laikomi išsiųstais ir įteiktais tinkamai.

Jeigu mediacija pasibaigia nesudarius taikos sutarties, ieškinio senaties terminas tęsiasi toliau. Senaties terminas pratęsiamas CK 1.129 str. 3 d. nustatyta tvarka, mediacijos atveju, nuo mediacijos pabaigos dienos senaties terminas tęsiasi toliau. Šiuo atveju likusi termino dalis prailginama iki šešių mėnesių, o jeigu ieškinio senaties terminas buvo trumpesnis negu šeši mėnesiai, – iki viso ieškinio senaties termino.

Praktinis pavyzdys. Pagal CK 1.125 str. 5 d. 2 p. ieškiniams dėl perduoto daikto trūkumo yra taikomas sutrumpintas šešių mėnesių ieškinio senaties terminas. Šalis nusipirko automobilį ir po mėnesio (vasario 1 d.) sužinojo, kad jai buvo

parduotas automobilis su nepataisomai sugedusia greičių dėže. Keturis su puse mėnesio pirkėjas susirašinėjo su pardavėju ir bandė visais būdais išspręsti ginčą. Po ilgų diskusijų birželio 15 d. ginčo šalys kreipėsi į mediatorių. Taigi, nuo šios dienos buvo sustabdytas ieškinio senaties terminas. Mediacija buvo nesėkminga, truko du mėnesius ir baigėsi rugpjūčio 15 d. Skaičiuojant nuo dienos, kai pirkėjas sužinojo apie jo įsigyto automobilio trūkumus, jau yra praėję daugiau nei 6 mėnesiai. Tačiau mediacijos metu ieškinio senaties terminas buvo sustabdytas, taigi, pasibaigus mediacijai, jis pratęsimas dar dviejų mėnesių laikotarpiui, t. y., pirkėjas gali ramiai rengti dokumentus teismui ir kreiptis su ieškiniu iki spalio 15 d.

Įsidėmėti! *Tam, kad būtų galima pasinaudoti ieškinio senaties sustabdymu mediacijos atveju, mediatorius turi pateikti šalims pažymą dėl mediacijos pabaigos, kurioje būtų identifikuoti mediacijos pradžios ir pabaigos momentai.*

Ieškinio senaties terminas neįpareigoja šalių apsiriboti mediacijos metu tik tais reikalavimais, dėl kurių ieškinio senaties terminas dar nėra pasibaigęs. Šalys yra laisvos tartis

ir dėl tų reikalavimų, kurių atžvilgiu galima būtų taikyti ieškinio senatį.

Ieškinio senatis nėra taikoma teismo iniciatyva. Ieškinio senatis yra taikoma kitai ginčo šaliai to reikalaujant (CK 1.126 str. 2 d.).

Įsidėmėti! *Draudžiama iš anksto atsisakyti taikyti ieškinio senatį.*

Žyminio mokesčio lengvatos

Mediatoriaus

žodynėlis.

Žyminis mokesčio – tai procesinio įstatymo nustatyta suma, kurią šalys, tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, pareiškėjai ar kreditoriai privalo sumokėti už tam tikrus įstatyme numatytus teisme atliekamus procesinius veiksmus (ieškinio, priešinio ieškinio, apeliacinio ar kasacinio skundo padavimą ir kt.) (CPK, 2002).

Žyminio mokesčio klausimas yra aktualus, kai mediacijai pasibaigus nesudaroma taikos sutartis – tiek neteisminės, tiek ir teisminės mediacijos atveju.

Teisminės mediacijos atveju, šalims pavykus susitarti ir joms byloje sudarius taikos sutartį, kurią patvirtina teismas ir tuo pagrindu nutraukia bylą, šalims yra gražinama 75 procentai sumokėto žyminio mokesčio.

Tiesa, tokia lengvata taikoma ginčą užbaigus taikos susitarimu bet kuriuo atveju, t. y., ne tik pritaikius teisminę mediaciją. Jeigu byla taikos sutartimi užbaigiama ją nagrinėjant apeliacine ar kasacine tvarka, gražinama 100 procentų žyminio mokesčio, sumokėto už apeliacinį ar kasacinį skundą, kai byla užbaigiama iki bylos nagrinėjimo iš esmės pradžios, arba 75 procentai žyminio mokesčio, sumokėto už apeliacinį ar kasacinį skundą, kai byla užbaigiama vėliau (CPK, 2002). Šios CPK nuostatos skatina šalis taikiai spręsti ginčus. ABTĮ 38 str. 2 d. nurodoma kiek kitokia taisyklė: jeigu teismas nutartimi patvirtina ginčo šalių sudarytą taikos sutartį, gražinama 50 procentų sumokėto žyminio mokesčio.

Nesėkmingos neteisminės mediacijos atveju šalys taip pat gali sutaupyti pinigų ir mažiau mokėti žyminio mokesčio. Jeigu prieš kreipdamosi į teismą šalys ginčą sprendė mediacijos būdu, mokama 75 procentai mokėtinos žyminio mokesčio sumos. Teismui turi būti pateikti rašytiniai įrodymai apie ginčo sprendimą mediacijos būdu (pvz., mediatoriaus pažyma).

Asmenims, kurie siekia šia lengvata pasinaudoti nesąžiningai, ji nebus taikoma.

Praktinis pavyzdys. Verslo ginče ieškovas, siekdamas sutaupyti, pareiškia

norą dalyvauti mediacijoje, tačiau į mediaciją neatvyksta arba dalyvauja joje neaktyviai. Jeigu mediatorius apie tai pažymės mediacijos pabaigos pažymoje, teismas turės pagrindą reikalauti ieškovo mokėti visą žyminį mokesťį.

Įsidėmėti! *Minėta žyminio mokesčio lengvata nebus taikoma ir tais atvejais, kai Mediacijos įstatymo nustatyta tvarka buvo vykdoma privalomoji mediacija. Tuo atveju, kai ginčo šalys pasinaudoja privaloma mediacija, bet joms nepavyksta rasti taikaus sprendimo, kreipiantis į teismą šalys turės mokėti visą privalomą mokėti žyminį mokesťį, nebent bus nustatyti kiti proceso normų reglamentuojami pagrindai atleisti ginčo šalį ar šalis nuo viso ar dalies žyminio mokesčio sumokėjimo ar jo atidėjimo iki teismo sprendimo įsiteisėjimo.*

Nukrypimas nuo bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės

Pabrėžtina, kad tik „dėl akių“ mediacija siekiantys pasinaudoti asmenys arba sąmoningai ir nepagrįstai atsisakantys pasinaudoti mediacija asmenys gali patirti ir daugiau finansinių nuostolių, net ir laimėję bylą. Tai dar viena mediacijos teisinė pasėkmė.

Bendroji bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklė numato, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. Jeigu ieškinys patenkintas iš dalies, bylinėjimosi išlaidos priteisiamos ieškovui proporcingai teismo patenkintų reikalavimų daliai, o atsakovui – proporcingai teismo atmetų ieškinio reikalavimų daliai (CPK 93 str. 1 ir 2 d.).

Mediacijos atveju yra numatyta ir šios taisyklės išimtis. CPK 93 str. 4 d. nurodo, kad teismas, nustatęs, jog šalis neargumentuotai atsisakė pasinaudoti privalomąja mediacija arba prašymą perduoti ginčą spręsti mediacijos būdu pareiškė nesąžiningai, arba nesąžiningai naudojos mediacija, arba mediacijos metu reišė nesąžiningus prašymus, teismas gali nukrypti nuo bendrosios bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės.

Praktinis pavyzdys. Privalomos mediacijos atveju, atsakovas atsisako dalyvauti mediacijoje.

Sprendžiant ginčą teisme toks jo negeranoriškumas taikaus sprendimo paieškoms gali sukelti neigiamų pasekmių, pvz., atmetus ieškinį teismas, vadovaudamasis CPK 93 str. 4 d., motyvuotu sprendimu gali atsakovui priteisti atly-

ginti ieškovui visas jo patirtas bylinėjimosi išlaidas.

Įdomu! Kitose valstybėse, pvz., Latvijoje, vengimas pasinaudoti mediacijos procesu nesukelia jokių neigiamų padarinių, ginčo šalims toliau nagrinėjant bylą teisme. JAV yra priešingai, teismas gali taikyti net pinigines sankcijas šaliai, kuri vengė pasinaudoti privaloma mediacija. Jungtinėje Karalystėje ginčiuose tarp sveikatos priežiūros įstaigų ir pacientų mediacija nėra privaloma. Tačiau jeigu viena ginčo šalis pasiūlo ginčą spręsti mediacijos būdu, kita šalis privalo dalyvauti mediacijoje. Neatvykimas į mediacijos sesiją gali taip pat lemti pinigines sankcijas. Be kita ko, svarbu pažymėti ir tai, kad ginčo šalis negali atsisakyti medijuoti vien tuo pagrindu, jog ji mano, kad byla laimėtina ir nėra jokio pagrindo naudotis mediacija. Ginčo šalis privalo pagrįsti tiek subjektyviai, tiek objektyviai, dėl kokių priežasčių atsisako medijuoti (T. Allen, 2018).

VI

MEDIATORIAUS
ĮRANKIŲ DĖŽUTĖ

Mediacijos proceso eiga ir rezultatas stipriai priklauso nuo mediatoriaus gebėjimo pasirinkti ir pritaikyti tinkamą bendravimo įgūdį arba įrankį. Tam, kad šalys pasiektų joms priimtina susitarimą, atkurtų pasitikėjimą viena kita bei gebėtų konstruktyviai bendradarbiauti, mediatoriui gali prireikti taikyti įvairius bendravimo įrankius. Interpretuojant mediaciją kaip meistrybę, galima teigti, kad kiekvienas mediatorius, rengdamasis savo profesinei veiklai ir ją vykdydamas, turi susikomplektuoti jam priimtinių įrankių dėžutę, kurioje būtų galima greitai rasti konkrečioje situacijoje tinkamą įrankį ir juo sėkmingai pasinaudoti. Šiame skyriuje aptarsime pagrindinius kiekvienam mediatoriui būtinus įrankius.

6.1. paveikslas. Mediatoriaus įrankiai.

6.1. Ryšio su šalimis kūrimas

Apklausa rodo, jog didžioji dauguma patyrusių mediatorių teigia, kad jiems pasiekti sėkmę mediacijoje padėjo ryšio, kuris yra pagrįstas supratimu, empatija ir pasitikėjimu, su abejomis ginčo šalimis sukūrimas (Goldberg, 2005; Goldberg and Shaw, 2007). Tam, kad atskleistų asmeninę, konfidencialią informaciją, šalys turi pasitikėti ir mediatoriumi, ir mediacijos procesu. Šiam pasitikėjimui būtina, kad šalys jaustųsi saugiai mediacijos sesijoje.

Praktinis pavyzdys. Mediatorius pastebi, kad su viena iš šalių jam pavyko užmegzti gerą ryšį. Ši šalis jaučiasi gerai, laisvai dalinasi savo mintimis mediacijos procese. Kita šalis yra įsitempusi, kalba labai sunkiai. Mediatorius nusprendžia pasikalbėti atskirai su kiekviena iš šalių. Šalis, su kuria mediatoriui nesiseka užmegzti ryšio, atskirame pokalbyje pasako, kad ji negali pasitikėti mediatoriumi, nes, jos nuomone, mediatorius labiau palaiko kitą šalį. Tokiu atveju mediacija nebūna veiksminga, nes jeigu bent viena iš šalių suvokia mediatorių kaip šališką, ji negali juo pasitikėti ir mediacijos procesas negali vykti. Kita vertus, mediatorius atskirą pokalbį gali panaudoti ryšio su šalimi užmezgimui, nes pasilikus tik su viena šalimi yra lengviau užmegzti ryšį, pagrįstą pasitikėjimu ir supratimu. Mediatoriui reikia kantriai ro-

dyti pagarbą, nuoširdų susidomėjimą ir rūpinimąsi, panaudojant aktyvų klausymąsi ir ypač emocijų atspindėjimą, net jeigu šalis nepasitikinti, kad ji pasijustų suprasta.

Taigi, mediatoriui yra svarbu kurti pasitikėjimu paremtą ryšį su abejomis ginčo šalimis. Tokiu būdu jis galės išsiaiškinti giliau glūdinčius abiejų šalių interesus, skatinti jų kooperaciją, problemų sprendimą. Šalių pasitikėjimas mediatoriumi leidžia joms net ir sunkiais momentais išlikti prie derybų stalo ir ieškoti susitarimų.

Šalių pasitikėjimo įgijimas

Gali būti tokių atvejų, kai abi šalys (arba jų atstovai) pasirenka konkretų mediatorių dėl jo geros reputacijos, tam tikros kvalifikacijos, patirties. Tuomet šalys pasitikinti mediatoriumi jau nuo pat mediacijos pradžios ir jam nebereikia jo pelnyti, bet būtina išlaikyti viso mediacijos proceso

metu. Kitais atvejais šalių pasitikėjimą reikia pelnyti.

Mediatorius šalių pasitikėjimą pelnyti galėtų šiais būdais:

- *Informuodamas šalis apie mediacijos procesą.* Pasirengimo mediacijos procesui metu ir mediatoriaus įvadinėje kalboje informuodamas šalis apie mediacijos procesą, mediatorius jau gali teikti nuraminimą šalims, kad jos pasijustų, jog su jomis dirba kompetentingas, patyręs ir neutralus specialistas.

Praktinis patarimas. Mediatoriui savo įvadinėje kalboje vertėtų užsiminti apie savo turimą kvalifikaciją ir patirtį mediacijos srityje, nes tai padeda pelnyti šalių pasitikėjimą.

- *Išlaikydamas nešališkumą.* Jeigu tik mediatorius tampa šališkas vienam iš ginčo dalyvių, kitos ginčo šalys gali pajusti priešišumą ir nepasitikėjimą mediatoriumi.

Įdomu. Moksliniai tyrimai rodo, kad kai mediacijos dalyviai jautė, jog mediatorius su jais elgėsi vienodai ir nešališkai, jos galėjo visiškai įsitraukti į mediacijos procesą (Stipanowich, cituojama pagal Exon, 2014).

- *Išlaikant šalių lygiateisiškumą procese.* Nuosekliai elgdamasis su visomis ginčo šalimis, vienodai įtraukdamas visas ginčo šalis, apsaugodamas kiekvienos ginčo šalies privatumą. Šalys, matydamos nuoseklų mediatoriaus elgesį su visais mediacijos dalyviais, pradeda suvokti jį kaip neutralų ir patikimą.

Praktinis pavyzdys. Mediatorius nusprendžia, kad būtų vertinga atskirai pasikalbėti su kiekviena ginčo šalimi. Su viena ginčo šalimi jis pakalba 20 min, o su kita – 10 min. Ta šalis, kuriai mediatorius skyrė mažiau laiko, pradeda abejoti ir nepasitikėti mediatoriumi.

- *Kurdamas pozityvią atmosferą mediacijoje, skatinant šalių entuziazmą ir rodant šalims empatiją.*

Praktinis patarimas. Mediatorius gali paskatinti šalių entuziazmą šiomis frazėmis: „Dėkoju, kad atvykote čia šiandien ir norite išspręsti ginčą taikiai“, „Vertinu jūsų intensyvų darbą ir pastangas“ ir pan.

Pozityvią atmosferą mediacijoje padeda kurti mediatoriaus rodoma empatija ginčo šalims.

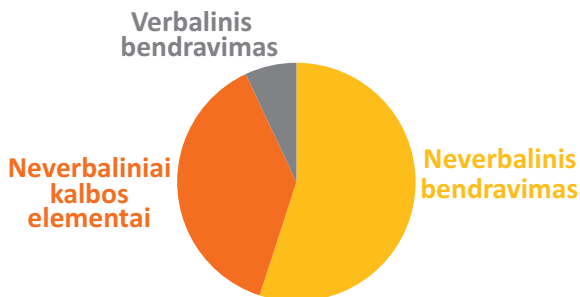

Mediatoriaus žodynėlis. Empatija – įsijautimas į kito žmogaus emocinę būseną (Psichologijos žodynas, 1993).

Mediatoriaus gebėjimas išklaudyti siejasi su jo gebėjimu parodyti empatiją šalims, nes klausymasis ir klausinėjimas rodo, kad mediatorius girdi mediacijos dalyvius ir siekia suprasti jų perduodamą informaciją. Mediatorius gali parodyti empatiją šalims taikydamas aktyvų klausymąsi, perfrazavimą, emocijų atspindėjimą ir atvirus klausimus, kurie padeda išsiaiškinti dalyvių reikalavimus ir nuogaštavimus.

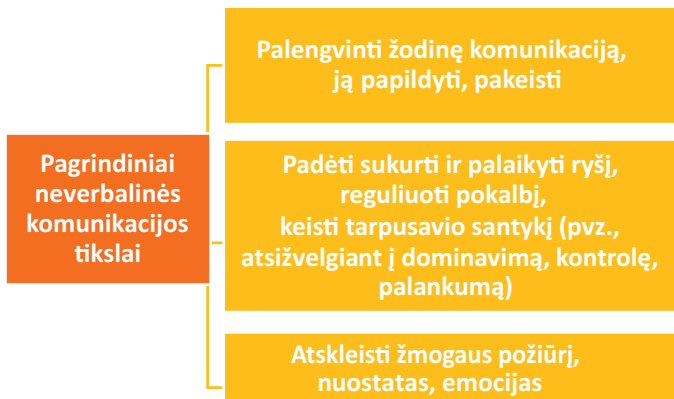
6.2. Neverbalinis bendravimas

Tam, kad mediatorius suprastų šalis ir pastarosios tinkamai suprastų jį, reikia būti dėmesingam ne tik žodinei bei rašytinei informacijai, bet ir nežodiniams bendravimo elementams. Komunikacijos literatūroje teigiama, kad apie 55 proc. informacijos žmonės perteikia neverbaliai, per kūno kalbą, 38 proc. perduodama per vokalizaciją (neverbalinius kalbos elementus: balso aukštį, intonaciją ir pan.) ir tik 7 proc. sudaro pati žodinė informacija (Hargie, Dicson, 2004, p. 46-47).

6.2. paveikslas. Informacijos perteikimas

Neverbaliniai signalai yra esminė kiekvienos sąveikos dalis, padedanti suprasti, kokia yra pasakytos informacijos prasmė, kaip asmuo jaučiasi, koks bendraujančiųjų asmenų tarpusavio santykis.

6.3. paveikslas. Neverbalinės komunikacijos tikslai (sudaryta pagal Hargie, Dicson)

Neverbalinio bendravimo elementai

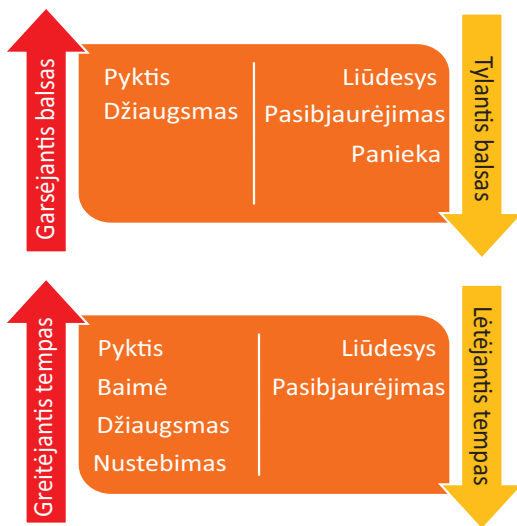

6.4. paveikslas. Neverbalinio bendravimo elementai

Įsidėmėti! Neverbalinis elgesys yra labai svarbus sprendžiant, ar kitas asmuo vertas pasitikėjimo, ar yra simpatiškas. Psichologų tyrimai rodo, kad pakanka dešimtąją sekundės dalį pamatyti nepažįstamo asmens veidą, jog automatiškai priimtume sprendimą, ar tas asmuo patikimas, ar jis patrauklus, ar malonus, ar agresyvus, ar kompetentingas (Willis, Todorov, 2006).

Vokalinių kalbos pokyčių stebėjimas dalyvių emocijoms atpažinti

Nors, dažniausiai, nustatydami emocijas kreipiame dėmesį į veido išraišką ir mimiką, moksliniai tyrimai patvirtina universalų ryšį tarp vokalizacijos ypatumų ir emocijų (labiausiai patikimas ryšys pyktčio, baimės, liūdesio, džiaugsmo atveju, kiek mažiau patikimas – paniekos, pasibjaurėjimo ir nustebimo) (Frank, Maroulis ir Griffin, 2013). Pyktis ir džiaugsmas siejasi su garsėjančiu balsu ir didėjančiu kalbos tempu. Baimė siejasi su didėjančiu kalbos tempu, tačiau kalbos garsumo pokyčiai gali būti priešingi: išsigandęs žmogus gali imti kalbėti arba tyliau, arba garsiau. Juntantis panieką žmogus nekeičia kalbos tempo, nustebimas neatsispindi kalbos garsumo pokyčiuose.

6.5. paveikslas. Ryšys tarp emocijų ir kalbos tempo bei garsumo pokyčių (sudaryta pagal Frank, Maroulis ir Griffin)

Konkrečias emocijas sužadinančios temos

Tyrėjai yra nustatę, kad tam tikros psichologinės temos sužadina konkrečias emocijas ir tos temos yra bendros visiems žmonėms, nepriklausomai nuo kultūros (Matsumoto, Sung Hwang, 2013a). Mediatorius gali daryti apytiksles prielaidas apie šalių patiriamas emocijas, remdamasis jų pasakojimų temomis, arba, atvirkščiai, iš pastebėtos emocijos spręsti, kokia psichologinė tema šaliai aktuali. Šios žinios gali padėti mediatoriui geriau įsisaugoti savo paties būseną, prognozuoti mediacijos sesijos eigą ir valdyti procesą.

Emocija	Universali psichologinė tema, sužadinti emociją	Emocijų funkcija
Pyktis 	Trukdymas pasiekti tikslą, neteisingumas, suvokiami normų pažeidimai	Pašalinti kliūtį
Liūdesys 	Mylimo asmens netektis, reikšmingo objekto praradimas	Pakviesti pagalbą, susigrąžinti išteklius arba kompensuoti praradimus
Pasibjaurėjimas 	Užteršimas, sugedę, atstumiantys objektai	Pašalinti taršų objektą arba nuo jo atsiriboti

Baimė 	Grėsmė fizinei ar psichologinei gerovei	Išvengti grėsmės, sumažinti žalą
Nustebimas 	Netikėti nauji objektai	Susiorientuoti ir gauti daugiau informacijos
Panieka 	Amoralūs, nedori veiksmai	Įtvirtinti savo viršenybę
Džiaugsmas 	Pasiektas tikslas, tikslų įgyvendinimas	Motyvuoti ateičiai

6.1. lentelė. Konkrečias emocijas sužadinančios universalios psichologinės temos
(sudaryta pagal Matsumoto, Sung Hwang)

Kodėl mediatoriui svarbu stebėti mediacijos dalyvių neverbalinį bendravimą?

Dalyvių neverbalinio elgesio stebėjimas gali padėti mediatoriui suprasti dalyvių emocijų intensyvumą, mediacijos proceso pažangą ir pasirinkti tinkamą reagavimą. Suprasti, kaip vyksta procesas, mediatoriui padeda stebėjimas, kaip šalys reaguoja į mediatoriaus

ir kitos šalies kalbą, ir kokia jų neverbalinė komunikacija tada, kai jos pačios kalba apie įvairius dalykus. Remdamasis dalyvių neverbalinės komunikacijos stebėjimu mediatorius gali spręsti:

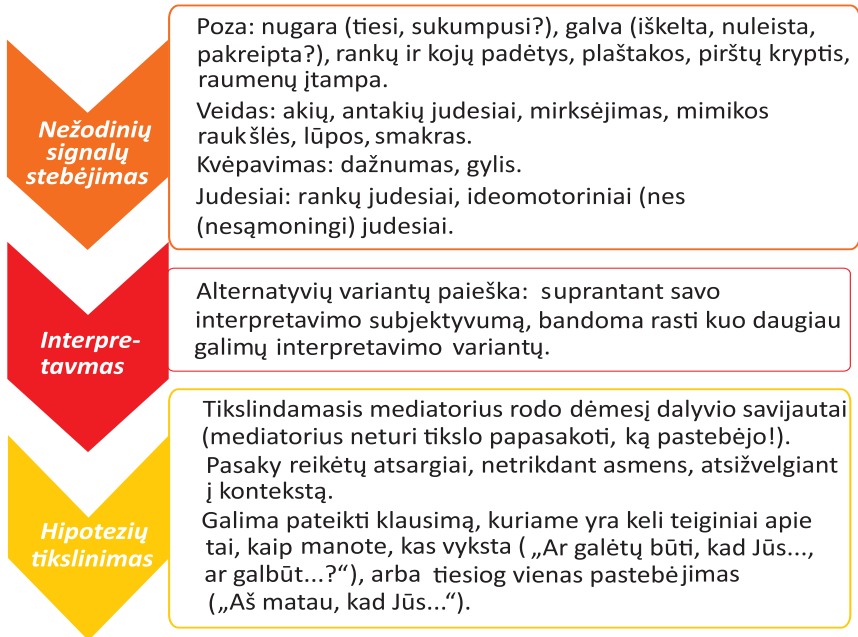
- ar mediacijos dalyviai tinkamai suprato jo pateiktą klausimą;
- ar jam reikėtų įsiterpti, kai dalyviai kalbasi tarpusavyje;
- ar šalys jau yra pasiruošusios pereiti prie kito mediacijos etapo;
- ar tam, kad išlaikytų tolygų ryšį su kiekviena šalimi, kuriai nors šaliai reikėtų skirti daugiau dėmesio.

Mediatoriui vertėtų atkreipti dėmesį į neatitikimus tarp šalies verbalinės ir neverbalinės kalbos ir turint omenyje, kad žmonės labiau linkę pasitikėti neverbalinės komunikacijos ženklais, tokiais atvejais tikslinga pasitikslinimui pateikti atvirus klausimus arba perfrazuoti.

Kalibravimo technika

Viena iš technikų, padedančių mediatoriui pasinaudoti mediacijos dalyvių neverbalinio elgesio stebėjimu, yra *kalibravimas* (Wuestehube, Hunder, 2011). Mediatoriui reikėtų įsidėmėti tipišką kiekvieno mediacijos dalyvio kūno kalbą ir paskui mediacijos metu į tai atsižvelgti, sprendžiant apie dalyvio savijautą, jos pokyčius. Ši technika remiasi idėja, kad protinė veikla ir emocijos atsispindi kūno signaluose, ir kiekvienas asmuo turi sau būdingų kūno kalbos ženklų (pvz., tai, kas vienam reikštų atsipalaidavimą, kitam rodo nesaugumą). Kai šalis pasakoja, mediatorius, stebėdamas pasakotojo kūno kalbą, gali įsidėmėti, kaip šis asmuo atrodo tuo metu, kai kalba apie kažką malonaus, ir kaip jis atrodo tuo metu, kai pasakoja apie jam keliančius susirūpinimą ar baimę dalykus. Tad jeigu sprendimo variantų paieškos metu dalyvio kūno kalba yra tokia pati, kokia ji buvo tuo metu, kai šalis kalbėjo apie konflikto jam keliamą grėsmę, mediatorius gali įtarti, kad ši šalis kol kas nėra pasiruošusi susitarimui. Taikant šią techniką pereinami trys etapai:

6.6. paveikslas. Kalibravimo eiga mediacijoje (sudaryta pagal Wuestehube, Hunder)

Kalibravimo technika yra panaši į emocijų atspindėjimą, suteikia galimybę pačiam mediacijos dalyviui reflektuoti savo mintis ir jausmus, kurie nebuvo išsakyti žodžiais (net jei dalyvis nenorės pasakyti mediatoriui, ką tuo metu pamąstė ar juto, jis gali rasti atsakymą sau, kas sukėlė pokyčius jo kūno kalboje, ir geriau įsąmoninti savijautą, poreikius).

 Praktinis pavyzdys. Pastebime, kad dalyvis pakreipė galvą, sunėrė rankas ir šyptelėjo (1 etapas). Interpretavimo variantai: jis galbūt nekantrauja, galbūt susitelkęs į save, galbūt save ramina, galbūt kažką prisiminė, galbūt nori kažko laikytis, o gal nori prieštarauti (2 etapas). Siekdami pasitikslinti, kreipiamės į asmenį: „Noriu pasitikslinti, ar Jūs dabar pagalvojote apie kažką kita, ar norėtumėte, kad procesas vyktų kitaip?“ arba „Matau, kad šyptelėjot“. Mediatoriaus žodžiai yra padaršini-mas dalyviui išsakyti savo mintis, apibūdinti savijautą. Remdamasis dalyvio atsakymu mediatorius gali spręsti, ar reikia pokyčių, tęsiant mediacijos pro-

cesą. Be to, toks mediatoriaus reagavimas – svarbus emocinio ryšio su šalimis palaikymui, jis dalyviui parodo, kad mediatorius seka procesą, yra atidus dalyvių poreikiams, rūpinasi, kad mediacijos procesas vyktų dalyviams priimtinu būdu.

Mediatoriaus neverbalinės komunikacijos svarba

Neverbalinė komunikacija yra ypač svarbi mediatoriui kuriant ir palaikant ryšį su konflikto šalimis, įgyjant šalių pasi-

tikėjimą, demonstruojant profesionalumą (Thompson, 2015). Mediacijos sėkmei svarbus mediatoriaus viltingas nusiteikimas, atvirumas, pagarbumas, tolerantiškumas, tad mediatoriaus kūno kalba mediacijos dalyviams turėtų rodyti pakankamą mediatoriaus atsipalaidavimą, atvirumą, pasitikėjimą.

Šalių judesių integravimo technika

Yra pastebėta, kad kai tarp pašnekovų yra geras tarpusavio ryšys ir jie jaučiasi saugiai ir patogiai, intensyviai bendrauja, jie gali nesąmoningai kartoti panašius judesius, supanašėja jų kūno pozos, judesiai tampa viena laikiu, sinchroniški. Bendravimo

metu natūraliai ir nesąmoningai kopijuojami kai kurie kito asmens kūno kalbos elementai padeda kurti ir palaikyti su tuo asmeniu geresnį ryšį (Matsumoto, Sung Hwang, 2013b). Tad mediatoriui įjungiant į savo elgesį dalį kito asmens kūno kalbos charakteristikų, tačiau pačiam neprarandant natūralumo, išlaikant savo judesių autentiškumą ir vienvę, galima sukurti su tuo asmeniu geresnį emocinį ryšį.

Lygiavertčio ryšio su abiem šalimis palaikymas

Mediacijos metu svarbu išlaikyti ryšį su abiem šalimis, tad mediatorius turi būti atidus, kad nesąmoningai nesektų tik viena šalimi. Jam reiktų į savo judesius integruoti abiejų šalių išraiškas.

Praktinis patarimas. Vienas lygiavertį kontaktą su abiem šalimis padedantis palaikyti neverbalinės kalbos niuansas, į kurį vertėtų atsižvelgti mediatoriui, yra kojų ir pėdų padėtis. Atsižvelgiant į tikimybę, kad žmonės mažiau įsisąmonina ir sąmoningai kontroliuoja apatinės kūno dalies judesius, nei rankų ar veido, bei vertindami kitų asmenų nuoširdumą ir tikrumą labiau pasikliauja jų stebėjimu, mediatorius gali sąmoningai atsisėsti ar atsistoti taip, kad viena

jo pėda būtų nukreipta kiekvieno mediacijos dalyvio kryptimi. Tuo metu, kai mediatorius kalbasi su vienu dalyviu ir su juo palaiko akių kontaktą, viena mediatoriaus plaštaka ir pėda gali būti nukreipta kito dalyvio kryptimi, taip padedant jam jaustis, kad nėra užmirštas ar paliktas, su juo išlaikomas kontaktas.

Vadovavimo technika: mediatoriaus judesių panaudojimas šalių atvirumo skatinimui

Kai jau yra sukurtas emocinis ryšys ir pasitikėjimas su šalimis, galima joms padėti pasinaudoti savo teigiama kūrybine energija, kai jos nesąmoningai kopijuoja mediatoriaus judesius. Mediatorius gali panaudoti savo judesius, kurie susiję su pozityviu santykiu, skatina kontaktą, siekdamas skatinti dalyvių atvirumą ir pozityvumą (Wuestehube, Hunder, 2011). Pvz., kai mediatorius atveria prieš tai sunertas rankas, atviros mediatoriaus rankos yra kaip kvietimas šalims atsiverti, tapti atviresnėmis kitos šalies siūlymams. Toks judesių panaudojimas neturėtų būti manipuliatyvus, ir jei šalys iš pradžių neperima mediatoriaus judesio, jį galima kartoti vėliau, atsižvelgus į pokalbio eigą.

Kaip efektyviai išnaudoti neverbalinį bendravimą, siekiant mediacijos sėkmės?

J. Thompson (2015) mediatoriams pataria:

Neverbalinės komunikacijos aspektas	Patarimai mediatoriui
Judesiai	<ul style="list-style-type: none">• naudoti atvires rankų judesius, padedančius paaiškinti, kas buvo sakoma, kviečiančius dialogui;• nekryžiuoti rankų;• laikyti savo rankas taip, kad jas matytų dalyviai (šalis gali sutrikdyti netikėtai pamatyta gesto dalis);• klausantis linktelėti galva, vengti purtyti galvą;• su abiem šalimis vienodai palaikyti akių kontaktą (žvilgsnis siejamas su dominavimu, galia, agresija, bet gali rodyti ir susižavėjimą, rūpinimąsi, pagarbą, taip pat svarbu atsižvelgti į kultūrinius skirtumus ar asmenines savybes);

	<ul style="list-style-type: none"> • tinkamu metu nusišypsoti; • veido išraiška parodyti susidomėjimą ir įsitraukimą, vengti grimasų, nevaryti akių; • tinkamu metu priderinti ar pakartoti dalyvių judesius; • palinkti kiek į priekį rodant savo įsitraukimą į pokalbį; • mediatoriaus kūno poza turėtų būti atsipalaidavusi (nei sustingusi, nei išglebusi), kūno judesiai turėtų būti tolygūs.
Aplinka	<ul style="list-style-type: none"> • išlaikyti vienodą atstumą nuo abiejų šalių; • turėti kiekvienam pasiekiamą reikalingą rašytinę medžiagą, reikiamas rašymui priemonės, tai padeda šalims sudaryti įspūdį, kad mediatorius rimtai pasiruošė mediacijos sesijai; • sumažinti ar pašalinti trukdžius (kad netrikdytų pašaliniai garsai, mediacijoje nedalyvaujantys asmenys; būtų tinkamas apšvietimas); • naudoti tinkamus baldus (funkcionalūs, patogūs).
Prisilietimai	<ul style="list-style-type: none"> • pasisveikinant ir atsisveikinant paspausti rankas višiemis dalyviams arba nespaušti nei vienam; • atsižvelgti į dalyvių kultūros specifiką; • vengti save liesti (pvz., jei mediatorius nerimsta, glosto sau plaukus, liečia savo kaklą iš nugaros pusės, tai gali dalyviams rodyti mediatoriaus nerimą, diskomfortą); • vengti judesių su daiktais (situacinį mediatoriaus stresą, diskomfortą rodo žaidimas su rašikliu, žiedu, apyranke).
Kalbos tonas	<ul style="list-style-type: none"> • kalbėti draugiškai, ekspresyviai; • naudoti raminantį balso toną; • kalbėti tvirtai; • vengti agresyvaus tono; • išklausanč šalis naudoti minimalius paskatinimus („mmm“, „taip“, „gerai“).

Apranga

- apranga turėtų atitikti mediacijos kontekstą (pasirinkti aprangą pagal tai, kur vykdoma mediacija, kas dalyvauja, kad nebūtų didelio dalyvių trikdančio kontrasto tarp dalyvių ir mediatoriaus aprangos);
- apranga turėtų būti praktiška ir patogiai;
- pasirinkti tinkamus papuošalus ir aksesuarus (atsižvelgti į vertę, paskirtį ir pan.);
- Apranga yra papildoma priemonė sudaryti profesionalumo įspūdžiui.

6.2. lentelė. Patarimai mediatorių neverbalinei komunikacijai

6.3. Aktyvus klausymas

Vienas iš svarbių mediatoriui bendravimo įgūdžių yra gebėjimas aktyviai klausyti. Aktyvus klausymas – procesas, orientuotas ne tik į mediacijos dalyvių pateikiamos informacijos išgirdimą, bet ir visos perduodamos žinios prasmės priėmimą bei pripažinimą. Toks išklausymas padeda asmeniui tobulėti, keisti nuostatas į save ir kitus žmones, leidžia peržiūrėti vertybes, asmeninę filosofiją.

Mediatoriaus žodynėlis. Aktyvus klausymas reiškia jautrų visos prasmės (tiek perduodamos žinios turinio, tiek emocijos ar nuostatų į šį turinį) klausymą, rodant pašnekovui, kad klausytojas supranta ir priima kalbėtojo išsakomą požiūrį.

Aktyvaus klausymo svarba mediacijoje

Aktyvus klausymas mediacijoje padeda:

- mediacijos dalyviams jaustis suprastiems, matomiems, pripažintiems;
- sukurti pasitikėjimą, saugią erdvę, skatinti pasisakyti, padrašinti žmones kalbėti apie tai, ką galvoja ir jaučia;
- sukurti dalyviams saugią palaikančią aplinką, kurioje jie gali sutelkti dėmesį į probleminius klausimus;
- kurti dalyvaujančių šalių tarpusavio ryšį ir pasitikėjimą, siekti aktyvaus, empatiško tarpusavio išklausymo;

- išreikšti empatiją ir pagarbą kiekvienam dalyviui;
- sulėtinti komunikaciją, sumažinti įtampą;
- glaustai apibendrinti kiekvienos šalies požiūrį, išdėstyti problemas nesuasmėnintai, kaip temas ir probleminius klausimus;
- leisti išreikšti emocijas;
- padėti kalbančiajam reflektuoti tai, ką jis ką tik pasakė;
- pasitikslinti neverbalinės komunikacijos signalus.

Kaip reikia klausytis?

Aktyvus klausytojas yra dėmesingas, girdintis ir pripažįstantis iš kalbančiojo gaunamą informaciją, žodinį turinį ir emocijas, atidus pašnekovo nežodinei kalbai. Aktyviai klausantis ieškoma atsakymų į klausimus: „Ką jis bando man pasakyti?, „Ką tai jam reiškia?“, „Kaip jis mato šią situaciją?“.

Aktyvus klausymas reikalauja klausančiojo pastangų. Aktyviai klausantis reikia:

- sutelkti dėmesį (gali kliudyti nuovargis, aptingimas, išsiblaškymas);
- išlaikyti nešališkumą, vengti vertinimo, teisimo (gali trukdyti išankstiniai įsitikinimai, nuostatos);
- rodyti tikrą rūpinimąsi (gali trukdyti nenuoširdumas).

Aktyviam klausymui yra svarbus klausančiojo neverbalinis elgesys:

atvira poza, kūnas, orientuotas į pašnekovą; palaikomas akių kontaktas, galvos linktelėjimai; dėmesinga veido išraiška; gestai, reiškiantys sutikimą; intonacija. Jeigu pašnekovo teiginių turinys yra mažiau svarbus už emocinę prasmę, ypač svarbu atsakyti į emocinį komponentą.

Aktyvaus klausymo elementai

Aktyviai klausant, pašnekovas gali būti skatinamas:

- pritarimo žodžiais „taip“, „mhm“ ir kitais;
- kalbančiojo žodžių ar frazių pakartojimais;
- minties perfravavimu („Ar teisingai Jus supratau, kad...“);
- atvirais klausimais, skirtais išplėsti ar pagilinti pasakojimo turinį („Kas įvyko..?“, „Kaip tai Jums atrodė...?“);
- žodiniu paskatinimu, padrąsinimu („Papasakokite daugiau...“)
- teiginio prasmės pasitikslinimu („Ką turit omenyje, kai sakote, kad...?“);
- apibendrinimu ir struktūravimu;
- pašnekovo emociniu priėmimu;
- savo emocinės būklės išsakymu.

Įsidėmėti! Aktyvaus klausymo metu klausantysis nesidalina savo patirtimi, nepateikia savo minčių ir jausmų, lygindamas save ar kokį nors kitą asmenį su pašnekovu.

Praktinis pavyzdys. Netinkamas mediatoriaus emocijų išsakyimas: „Man labai gaila, kad turėjote gyventi tokiomis sąlygomis“; „Aš pasipiktinusi! Šitaip su žmonėmis elgtis negalima! Tai pasibjaurėtina!“

Praktinis patarimas. Jeigu mediacijos dalyvis išreiškia stiprius jausmus, pvz., beviltiškumą, sielvartą, lyg jis vienintelis patyrė tokius sunkumus ar stiprias emocijas, mediatorius gali normalizuoti emocijas: „Mano patirtis sako, kad nėra neįprasta nusiminti ir netekti drąsos situacijose, kuriose sprendimas atrodo neįmanomas“.

Mediatoriaus žodynelis. Normalizavimas – išsakomas patvirtinimas, kad, atsižvelgiant į laiką ir kontekstą, asmens jaučiami jausmai yra suprantami ir atitinkantys situaciją.

Aktyvaus klausymo metu gali būti tylos pauzės, kai šalis apmąsto tai, kas buvo pasakyta. Tokia tyla yra svarbi, kuriant tarpusavio pasitikėjimą, tad būtų tikslinga leisti konflikto šaliai nuspręsti, kada ją nutraukti. Mediatoriui svarbu tiesiog išlikti dėmesingam.

Įsidėmėti! Aktyviai klausantis nepateikiami patarimai, pamokymai, kritika, moralizavimas, sumenkinimas, perspėjimai, vertinimai, hipotėzės. Netinka įkyrus, tardantis klausinėjimas.

6.4. Klausimų pateikimas

Mediatoriams klausinėjimas yra vienas iš svarbiausių įrankių, kuriais jie gali padėti mediacijos dalyviams geriau suprasti tarpusavio nesutarimo esmę, konflikto priežastis, kiekvienos šalies interesus ir poreikius. Klausimai gali padėti surinkti išsamesnę informaciją, suprasti patirtis, išsiaiškinti požiūrius, išnagrinėti probleminius klausimus, atskleisti interesus, sukurti alternatyvias galimybes, rasti sprendimus. Svarbu, kad mediatoriaus klausimai būtų pateikiami draugišku

tonu, skatintų įžvalgas, rodytų domėjimąsi, gilinimąsi ir neatrodytų kaip priekaištai, neverstų teisintis, neprovokuotų gynybos.

Klausimų rūšys mediacijoje

Mediacijos metu pateikiami ir uždari, ir atviri klausimai.

Uždari klausimai leidžia gauti konkrečius atsakymus, riboto pobūdžio informaciją, kartais yra taikomi siekiant stabdyti pašnekovą. Uždaru klausimų pvz.: „Ar pritariate šiam siūlymui?“, „Kada pirmąkart susidūrėte su šia problema?“. Uždari klausimai yra labai svarbūs renkant faktus, tiksliai įvardijant sutikimą ar nesutikimą. Tai leidžia aiškiau suprasti situacijos faktinę pusę ir šalių pozicijas. Tačiau uždari klausimai neskatina išsakyti, atskleisti gilesnį problemos supratimą.

Praktinis patarimas. Tais atvejais, kai mediacijos dalyvis plėtoja savo kalbą, išsakydamas su sprendžiamu klausimu nesusijusius pastebėjimus, pakartotinai perpasakoja tą patį tekstą ar pernelyg emocingai reaguoja, galite jį pristabdyti, pateikdami uždarą klausimą, tikėtina su atsakymu *taip* arba *ne*. Toks įsiterpimas paprastai leidžia lengviau keisti pokalbio tėkmę.

Atviri klausimai padeda surinkti platesnę informaciją, leidžia atsaky-

ti išsamiau, gali paskatinti atsiverti. Atviri klausimai gali padėti mediatoriui išsiaiškinti, kaip šalys supranta problemą, leisti šalims išsiliesti, pasireikšti bei sukurti ryšį, kontaktą tarp mediatoriaus ir dalyvių. Atviri klausimai labai svarbūs gilinantis į ginčo esmę, siekiant išsiaiškinti tikruosius šalių interesus, glūdinčius už šalių reikalavimų ir pozicijų.

Tinkamų klausimų pasirinkimas

Mediatorius pasirenka pateikiamų klausimų pobūdį pagal sau keliamus uždavinius: „Kokią informaciją aš noriu gauti?“, „Kaip veiksmingiausiai galiu išsiaiškinti?“, „Ką norėčiau paskatinti arba pasiekti?“. Klausimai gali padėti surinkti daugiau žinių apie situaciją arba pagilinti supratimą apie tai, kas buvo pasakyta. Siekiant išplėsti žinias apie situaciją ar šalis, reikėtų pateikti bendrus, netiesioginius klausimus, pvz., „Apie ką norėtumėt šiandien kalbėtis?“, „Kas yra problema?“, „Į kokius kitus faktus reikėtų atsižvelgti?“, „Kas dar įvyko, dėl ko taip suprantate situaciją?“, „Kokie kiti Jums svarbūs dalykai?“. Plečiantis žinias klausimai padeda susidaryti išsamesnį situacijos ar problemos vaizdą, plėtoti galimus probleminius klausimus, interesus, poreikius, šias žinias galima panaudoti ieškant priimtino susitarimo. Gilinantys supratimą klausimai paprastai pateikiami po atsakymo į plečiančius žinias

klausimus, pvz., „Kaip elgiantis B. jūs imat jausti susierzinimą?“

Klausimų mediacijoje tikslai

Mediacijoje klausimai taikomi įvairiais tikslais (Picard, et al., 2004; Moore, Woodrow, 2010):

- *Išsiaiškinimui, supratimui* (surinkti daugiau informacijos, patikslinti duomenis, pasitikrinti supratimą, pereiti nuo bendros prie konkretesnės informacijos): „Ką turite omenyje, kai sakote...“, „Gal galėtumėte padėti mums žinoti, ar mes supratome, ko Jūs norite?“, „Gal galėtumėte pateikti daugiau savo siūlymo detalių, kad mes galėtume geriau suprasti Jūsų mąstymą ir tikslus?“, „Kaip Jūs galėtumėte apibūdinti žodį „garbingas“?“
- *Paaiškinimui, požiūrio pagrimdimui ir logikai* (išsiaiškinti, kuo grindžiama kalbančiojo pozicija, požiūris, paskatinti savistabą): „Kas daro tai Jums tokiu svarbiu dalyku?“, „Kas verčia Jus manyti, kad jis turėtų...“, „Kuo paaiškintumėte tai, kad...“, „Kaip nusprendėte, kas turi būti padaryta?“
- *Iššūkiui* (paskatinti mąstymo pokyčius, padėti atskleisti logikos ar numanomų pasekmių prieštaravimus): „Kas nutiktų, jei jūs dviese nesugebėtumėt išspręsti šio dalyko šiandien?“, „Ar galėtumėte paaiškinti, kaip tai veiks ir kaip tai atitiks jūsų interesus?“
- *„Minčių lietu“* (dražinti dalyvius kurti alternatyvas, galimus variantus ir įrėminti alternatyvų kūrimą, kad jos atitiktų bendrus tikslus ir interesus): „Kokios būtų visos galimybės, kurias galėtumėt sugalvoti šiam klausimui išspręsti?“, „Kas galėtų būti padaryta, kad geriau pasiektumėte savo tikslų ir patenkintumėte interesus?“
- *Interesų identifikavimui* (išsiaiškinti šalių turinio, procedūrinius ir psichologinius, santykių interesus): „Ko jūs baiminatės, kas galėtų nutikti, jeigu ...?“, „Kuo tai Jums svarbu?“, „Kas Jums svarbiausia siekiant šio probleminio klausimo sprendimo?“, „Kaip norėtumėte spręsti šią problemą?“, „Jeigu turėtumėte stebuklingą lazdelę pakeisti dalykus, kuo ateitis būtų kitokia?“
- *Faktams išsiaiškinti*: „Kiek jums prireiks laiko, kol galėsite pasiūlyti mokymus?“
- *Nuomonėms išsiaiškinti*: „Ką manote apie idėją susitikti po savaitės aptarti grupių požiūrius?“, „Įsivaizduokite, kad Jūs galėtumėte tai atlikti Jums priimtinausiu būdu. Koks būdas tai būtų?“, „Kaip atrodytų santuoka, kurioje norėtumėte gyventi?“
- *Numanomoms pasekmėms patikrinti* (realistiškai įvertinti pasekmes ateityje, kainą, veiksmų ar susitarimo privalumus): „Ką ma-

note, kaip jis reaguos, išgirdęs šį sprendimą?“, „Kas nutiks, jei taip pasielsite?“, „Kokie tikėtini šios alternatyvos pranašumai ateityje?“, „Kiek iš tiesų kainuos šios alternatyvos įgyvendinimas?“.

- *Skatinti dalyvavimą, išitraukimą:* „Jonai, Jūs kol kas tylite. Ką manote šiuo klausimu?“.
- *Įgalinimui:* „Prisiminkite, kai kas nors Jums pasakė, kad vertina Jūsų pagalbą dirbant šioje situacijoje. Ką tas pripažinimas leido suprasti apie savo gebėjimus, kaip tai galėtų padėti dabar?“.
- *Problemos sprendimui:* „Kaip anksčiau bandėte spręsti šią problemą ir kas jums kliudo išspręsti ją dabar?“, „Grįžtant prie aptariamo klausimo..., ką Jūs dabar galvojate dėl ...?“, „Kokį patarimą duotumėte draugui tokioje situacijoje?“.
- *Skatinant priimti baigiamuosius sprendimus:* „Ar mes pakankamai aptarėme šią problemą?“, „Ar Jūs dar norite apie tai pagalvoti ir nuspręsti kitą savaitę?“, „Jei aš teisingai supratau, Jūs iš esmės radote bendrą sprendimą?“.

Vertėtų įsidėmėti, kad vienas iš mediatoriumi svarbiausių klausimų – „Jeigu...“

Dar vienas labai svarbus, ypač šalims įstrigus savo pozicijose, klausimų tikslas yra padėti šalims geriau suprasti kitą šalį. Tam siūloma akimirksniškai save įsivaizduoti kitos šalies vietoje (Whatling, 2012). Tokių klau-

simų pvz.: „Kaip manote, ką jaučia kaimynai, kai Jūs pasistatote mašiną jų rezervuotoje vietoje ir ką jie apie tai gali Jums pasakyti?“, „Kaip galvojate, kas vyksta Jūsų vaikų galvose, kai Jūs grįžtate labai vėlai vakare arba išvis negrįžtate ir, kaip įsivaizduojate, tai veikia jų jausmus Jums?“

Praktinis patarimas.

Klausimai turi būti pateikiami taip, kad dalyvis turėtų galimybę į jį atsakyti. Tad jei pateikėte klausimą, tai reikėtų sulaukti į jį mediacijos dalyvio atsakymo ir tik po jo klausti toliau. Jeigu atsakymas jums atrodys nepakankamas, įtarsite, kad Jūsų klausimas buvo netinkamai supastas, galite po to tikslinti formuluotę, bet venkite klausimų kaskadų arba pateikti kelis klausimus iškart. Tai gali trikdyti dalyvį, blaškyti jo mintis arba rodyti, kad nėra aiškios krypties mediacijos procese. Mediacijos dalyvis gali sutrikti, nežinodamas, į kurį klausimą atsakinėti, kuris svarbesnis, arba tiesiog pasimesti ir pamiršti dalį pateiktų klausimų.

Įsidėmėti! Patartina nepiktinaudžiauti tiesioginiu klausimu „Kodėl?“. Šis klausimas gali skatinti formalų atsakymą arba gynybiškumą, jis gali būti suprantamas kaip priekaištavimas, jį išgir-

dusi šalis gali pasijusti besiteisinančiojo vaidmenyje. Geriau klausti: „Kas nutiko, kad penktadienį nepaskambinote?“ nei „Kodėl Jūs nepaskambinote penktadienį?“. Klausimas „Kas lėmė, kad palikote šeimą?“ yra tinkamesnis nei klausimas „Kodėl palikote šeimą?“.

Praktinis patarimas. Rinkdamas informaciją mediatorius gali lengviau kurti tarpusavio pasitikėjimą su šalimis, kai dažniau taiko teiginius, o ne klausimus. Pvz., vietoj tiesmukų klausimų „Kas?“, „Kada?“, „Kaip?“, galima sakyti „Papasakokite daugiau apie...“, „Pasakykite, kas įvyko ...“, „Apibūdinkite/paaiškinkite...“.

6.5. Apibendrinimas

Mediatoriaus

žodynėlis.

Apibendrinimas, susumavimas yra koncentruotas šalies išsakyto teksto esmės, svarbiausių dalykų persakymas.

Apibendrinimas naudingas apžvelgiant vykusį procesą, struktūruojant darbą, kuriant pagrindą tolesniam darbui, planuojant tolesnius žingsnius.

Kada reikia apibendrinti?

Mediatorius gali apibendrinti šalių kalbą arba iškart po kiekvieno pasisakymo, arba po to, kai pasisako abi šalys. Tokie sumavimai turi apimti šalių pasisakymų struktūrą ir chronologiją, joms rūpimus dalykus ir tikslus. Tokie individualūs apibendrinimai

kiekvienai šaliai aiškiai parodo, kad ji yra išgirsta ir suprasta, ir padeda kitai šaliai iš tikrųjų išgirsti pranešimą.

Apibendrinimas, išskiriant atskirus probleminius klausimus, padeda struktūruoti mediacijos proceso dienotvarkę. Apibendrinimas naudingas ir tada, kai mediatorius nori pereiti nuo vieno dienotvarkės punkto prie kito, atvesti diskusiją prie išvadų, prieš pereidamas prie kitos temos. Apibendrinimais dažnai baigiamos mediacijos stadijos. Tokie apibendrinimai turėtų apimti pagrindinius punktus, kurie buvo aptarti ar sutarti.

Apibendrinimas yra naudingas, kai diskusija tampa dezorganizuota, šalys ima veltis į ginčo ciklą, šalys ima kartoti savo teiginius, tad pateikdamas apibendrinimą mediatorius gali suteikti diskusijai tvarką, organizuoti informaciją.

Periodiškai apibendrinamas mediatorius gali identifikuoti šalių rūpesčius ir interesus, atkreipti dėmesį į bendrus interesus arba galimas sutarimo sritis, arba apžvelgti nesutarimo sritis, taip sutelkdamas dalyvių dėmesį į svarbiausius dalykus. Kartais verta pabrėžti, kas ką pasakė, ypač jeigu dėl konkrečių dalykų yra nesutariama. Kai šalys stipriai nesutinka viena su kita, naudinga apibendrinti šį nesutarimą (įvardijant ir tuos dalykus, dėl kurių sutinka). Dėmesys, parodant, kad šalys turi skirtingus požiūrius ar vertybes, padeda abiem šalims jaustis išgirstoms ir suprastoms.

Apibendrinant nuveiktą darbą, bet kokią šalių pažangą mediacijoje, galima paskatinti dalyvių įsitraukimą ir palaikyti jų viltį. Vykstant diskusijai, deryboms, galimų sprendimo alternatyvų paieškos metu mediatorius turi periodiškai apibendrinti diskusijos pažangą, kad primintų, kas buvo aptariama, kam reikėtų skirti daugiau dėmesio. Šie sumavimai apima svarbius dalykus, kuriuos iškėlė abi šalys. Kai randamas potencialus sutarimas, mediatoriai turi labai detalai apibendrinti, įvardinti atskirus veiksmus (datas, kas, ką daro ir pan.)

Praktiniai patarimai. Apibendrinime gali būti kartojami kalbėjusiojo pasakyti žodžiai, ypač, kai apiben-

drinama pirmojo bendro susitikimo metu, arba tuo atveju, jei šalys dar nėra įgijusios pasitikėjimo ir konfliktas vis dar eskaluojamas.

Kai apibendriname, reikėtų kalbėti glaustai, parinkti neutralius žodžius, netaikyti vertinimo.

Apibendrinime galima pasitikslinti, ar tinkamai supratote.

Praktiniai apibendrinimų pradžios pvz.:

„Jūs susitarėte dėl...“

„Taigi, šiandien Jūs norite kalbėtis apie...“

„Mes išsiaiškinome šiuos klausimus...“

„Taigi, dar liko neaptarta...“

„Apibendrinant tai, ką Jūs abu kalbėjote,...“

„Ar aš teisingai supratau, kad Jūs...“

Įsidėmėti! Pateikdamas apibendrinimus mediatorius turi būti atidus, kad šalys jo neįtartų šališkumu. Mediatorius turėtų skirti tolygų dėmesį kiekvieno dalyvio pasisakymo apibendrinimui ir tikslintis su abiem šalimis, ar jų pasisakymų apibendrinimai yra tikslūs, apimantys svarbiausius dalykus.

6.6. Perfrazavimas

Mediatoriaus žodynėlis. Perfrazuoti reiškia savais žodžiais, glaustai persakyti faktus ir jausmus, tai, ką išgirdome, klausydami kito asmens kalbos. Svarbu, kad būtų išlaikoma originalaus teiginio prasmė ir dvasia.

Kada rekomenduojama perfrazuoti?

Perfrazavimas gali būti taikomas tiek bendro šalių susitikimo metu, ypač tuomet, kai šalis išdėsto savo požiūrius, taip pat ir individualiuose susitikimuose. Perfrazavimui tinkamas metas yra pauzės, pasisakymo pabaiga, perėjimas prie kitos temos.

Pagrindiniai perfrazavimo tikslai:

- informuoti, kad supratote, ką šalis pasakė;
- pasitikslinti, ar tinkamai supratote, ką šalis sakė, kad šalis galėtų pakoreguoti ar papildyti, jeigu buvo nepakankamai suprasta;
- nuaštrinti kalbą, sušvelninant provokuojančius žodžius, suformuluojant kitai šaliai priimtinesnius teiginius, kad ji galėtų išklaudyti nesijausdama kaltinama ar teisiama;
- sulėtinti šalių pokalbio tempą, kad mediatorius spėtų sekti pokalbį;
- išreikšti empatiją kalbančiajam, patvirtinti šalies patirties ir jausmų priėmimą, pripažinimą, taip kurti pasitikėjimą ir saugią erdvę;

- kurti šalių savitarpio ryšį, padedant šalims suprasti viena kitą.

Perfrazavimas padeda suprasti kalbančiajam, kad jo pasakyta žinia yra aiški, teisingai suprasta, jo požiūris pripažįstamas ir gerbiamas. Perfrazavimas gali tapti pavyzdžiu konflikto šalims, perimdamos mediatoriaus bendravimo modelį, jos gali taikyti perfrazavimą sprendamos savo nesutarimus.

Praktinis patarimas. Perfrazavime neturi būti reiškiamas sutikimas ar nesutikimas, simpatija ar pritarimas. Perfrazavimas turėtų

būti be kritikos, vertinimo, savos nuomonės ar patarimo, pasidalinimo savo panašia patirtimi, nes tai keltų pavojų mediatoriaus nešališkumui. Galima pateikti faktus, atspindėti jausmus, ketinimus.

Praktiniai pavyzdžiai.

Abi šalys papasakojo apie tai, kuo kita šalis ją įskaudino, ir kiekviena savaip

išreikškė nusivylimą dėl besitęsiančių tarpusavio kivirčių. Mediatorius galėtų apibendrintai perfrazuoti abiejų šalių pasisakymus: „Dėl skirtingų priežasčių Jūs abu jaučiatės išsekinti ir įskaudinti“.

Vienas dalyvis teigia, kad kita šalis nepripažįsta jo kompetencijos, ir kaip įrodymą papasakoja, kad kita šalis neperdavė pakvietimo į renginį, kuriame būtų galėjęs pademonstruoti savo gebėjimus. Mediatorius galėtų perfrazuoti: „Jei teisingai supratau, šis renginys Jums buvo svarbus ir Jums buvo svarbu, kad būtumėt į jį pakviestas“.

6.7. Neutralizavimas

Mediatoriaus žodynelis. Neutralizuoti reiškia persakyti kito asmens kalbą, pakeičiant išreikštus neigiamus, žeminančius apibūdinimus ir vertinimus neutraliomis formuluo-tėmis.

Mediacijos metu šalys, išreikšdamos savo požiūrį į tarpusavio nesutarimą, kitos šalies veiksmus, požiūrį ar vertybes, kartais vartoja kaltinančius, piktus, priešiškus žodžius, tuo tarpu savo požiūrį ir poziciją įvardina palankiais apibūdinimais. Mediacijos metu šalys gali jautriai reaguoti į neigiamus vertinimus, smerkimą, nepriėmimą, tad gali įtarti mediatoriaus šališkumą ir nepalankų požiūrį, jeigu mediatorius kartoja jai nepalankius kitos šalies žodžius, arba šalis paties mediatoriaus kalboje išgirsta žodžius, kurie galėtų būti interpretuojami kaip kritiški, reiškiantys nepriėmimą, neigiamą šalies, jos požiūrio ar vertybių vertinimą.

Mediatoriui reikėtų ne tik pačiam savo kalba, formuluotėmis išlikti neutraliam, vengti vertinamųjų epitetų lyginant šalių požiūrius, elgesį, išsakytus siūlymus („puikus – prastas“, „protingas – neišmintingas“ ir pan.), bet ir skatinti dalyvius kalbėti abiem šalims priimtina kalba, kad jos susilaukėtų nuo kitų smerkiančių, kaltinančių, niekinančių, gėdinančių žodžių.

Praktinis patarimas. Labai svarbu neutralias formuluotes taikyti įvardijant probleminius klausimus, sudarant dienotvarkę, fiksuojant alternatyvas svarstymui. Tai yra esminė komunikacijos mediacijoje.

je taisyklė. Mediatorius turi įžvelgti jausmus bei interesus, glūdinčius už kurstančių žodžių, ir, taikydamas neutralią kalbą, skatinti šalis judėti link derybinės problemos.

Praktiniai pavyzdžiai:

Šalis: „Jis yra sukčius, bet ką apvynios apie pirštą.“

Mediatorius: „Jums rūpi, kad su Jumis būtų elgiamasi sąžiningai.“

Šalis: „Tai yra labai atgyvenęs, nešiuolaikiškas požiūris.“

Mediatorius: „Jums svarbu, kad priimant sprendimą būtų atsižvelgiama į dabarties pasiekimus ir situaciją.“

6.8. Įrėminimo keitimas

Tam, kad sudėtinga informacija turėtų prasmę, žmonės naudoja tam tikrą mąstymo priemonę arba rėmus, kurie yra lyg filtras „greitoji prieiga“, kai žmogus suteikia prasmę vieniems aspektams ir ignoruoja arba nuvertina kitus.

Įrėminimas

Mediatoriaus žodynelis. Įrėminimas – naujos informacijos šališkas suvokimas ir vertinimas, remiantis pirmiau gauta informacija (Bagdonas, Bliumas, 2019). Konflikto įrėminimas – tai pasakojimas, kurį šalis pateikia sau ir kitiems apie konflikto esmę ir atsiradimą. Probleminiam klausimui suteikiama prasmė ar apibūdinimas, kurie atspindi asmeninį šališkumą.

Tam tikrą konflikto esmės paaiškinimą, t. y., tam tikrą jo įrėminimą turi tiek mediatorius, tiek mediacijos šalys. Neišvengiamai visos šalys koncentruoja dėmesį į vienas konflikto charakteristikas ir ignoruoja kitas, tad galimi įvairūs konflikto įrėminimo variantai (Kaufman, Smith, 1999):

Įrėminimo variantas	Kas akcentuojama	Įrėminimą iliustruojančių teiginių pavyzdžiai
Turinys (elgesio pasekmės ir pokyčiai)	Koks pagrindinis probleminis klausimas konflikte.	Jis man pakenkė, tačiau neatsiprašė ir neištaisė savo darbo klaidų.
Praradimas/laimėjimas	Kaip šalys apibrėžia riziką ir atpildą.	Jeigu jis gaus teisę pasiimti vaiką savaitgaliais, aš prarasiu galimybę su vaiku lankyti jo mėgstamas savaitgalio kultūrinės pramogas.
Charakterizavimas, apibūdinimas	Vertinamas kitų elgesys, nuostatos, motyvai, patikimumas, kaip šalys apibūdina kitas šalis.	Dėl jos lengvabūdiškumo sudarant sandėrį, organizacija patyrė milžiniškus nuostolius.
Procesas (vertinami etapai, sprendimo taisyklės)	Kaip šalys elgsis sprendžiamos konflikto: didesnis dėmesys gali būti skiriamas procedūrai, o ne turiniui.	Ji apsimitinėja, kad prateptų laiką. Man svarbiausia, kad konfliktas būtų sprendžiamas garbingai, tada sutiksiu su bet kokių sprendimu.
Pasekmės, rezultatai	Interpretuojama pagal šalių pozicijas, dažnai išreiškiamas pageidaujama sprendimais.	Konfliktas bus išspręstas, jei jie padengs pusę patirtų nuostolių.
Aspiracijos, lūkesčiai (vertinamos galimybės pagal poreikius, interesus, troškimus, rūpesčius)	Jei šalis stipriai orientuota į siekius, tikėtina, ji bus linkusi į integruojamąsias derybas.	Svarbu, kad būtų patenkinami pagrindiniai vaiko poreikiai ir jis turėtų galimybę bendrauti su abiem tėvais.

Kompleksiškumas (mokslinės informacijos vertė)	Kiek šalys pasikliauja, kokią vertę suteikia mokliškai grįstai ir techninei informacijai.	Mokliškai įrodyta, kad sėkmingai vaiko raidai labai svarbu, jog pirmaisiais gyvenimo metais jis sukurtų saugų prieraišumo santykį su motina, tad akivaizdu, su kuo jis turi gyventi.
---	---	--

6.3. lentelė. Konflikto įrėminimo variantai (sudaryta pagal Kaufman, Smith)

Tarpusavio ginčas šalims gali reikšti skirtingus dalykus, kiekviena jų gali koncentruoti dėmesį į skirtingus aspektus. Pvz., santykių/užduoties įrėminimas: viena šalis koncentruoja dėmesį į besitęsiančius tarpusavio santykius, kita – į ginčo dalykinę pusę, turinį; emocinis/intelektualinis įrėminimas: viena šalis kreipia dėmesį į ginčo emocinius komponentus, kita – į šalių elgesį; bendradarbiavimo/laimėjimo įrėminimas: viena šalis siekia abipusio laimėjimo, kita – maksimalios naudos sau. Ginčo įrėminimas gali būti trukdis šalims įvairiapusiškiau įvertinti situaciją ir rasti konstruktyvią išeitį (pvz., jeigu akcentuojamas neigiamas kitos šalies apibūdinimas, ginčas vertinamas vien kaip laimėjimas arba pralaimėjimas).

Įrėminimo keitimo samprata

Mediatoriaus

žodynelis. Įrėminimo keitimas – tai interpretacijos apie įvykį arba situaciją

keitimas. Mediatorius taip padeda sukurti šalims naują požiūrį į tarpusavio sąveiką ir situaciją.

Mediatorius, pastebėjęs, kad mediacijos procesui trukdo šalių įstrigimas akcentuojant tam tikrus konflikto aspektus, gali padėti šalims keisti konflikto įrėminimą į labiau konstruktyvų. Tačiau labai svarbu, kad būtų išsaugotas nesutarimo esmės ir gelmės supratimas.

Siekiant pakeisti įrėminimą, svarbu susitelkti į šiuos pokyčius:

- ginčytinų klausimų įvardijimą;
- pereiti nuo pozicijų prie interesų ir poreikių;
- pereiti nuo nusiskundimų prie prašymų;
- pereiti nuo individualių dalykų prie bendrų;
- dėmesio akcentą perkelti nuo praeities problemų į ateities galimybes.

Veiksmingas įrėminimo keitimas gali būti „detoksikuojantis“, keičiantis apibrėžimą, metaforiškai (Mayer,

2012). Jame išlieka įvardinti esminiai šalies interesai, bet pašalinama ne-produktyvi kalba, „įgėlimai“, pozicijų įtvirtinimas.

Praktinis pavyzdys. Ironizuojantis, kandus šalies teiginys „Jis galėtų mažiau rūpintis mūsų vaiku.

Viskas, kuo jis rūpinasi, yra apie tai, kiek pinigų jis ruošiasi sumokėti paremdamas“ galėtų būti lydimas mediatoriaus teiginio „Jūs manote, kad jis iš tiesų nėra motyvuotas rūpintis Jūsų vaiko gerove, tačiau Jums aišku, kad jis nori sumažinti iki minimumo sumą, kurią turėtų mokėti“ (Mayer, 2012).

Keičiant įrėminimą, probleminis klausimas įvardijamas mažiau polarizuotai, dažniausiai pabrėžiant abipusiškumą arba turimos išspręsti problemos integruotą prigimtį.

Praktinis pavyzdys. Šalies teiginys „Mes turime nuspręsti, kam teks globa, kur vaikai gyvens, ir kiek laiko praleis lankydami tą iš tėvų, su kuriuo negyvens“ gali būti lydimas mediatoriaus žodžių „Jūs turite nuspręsti, kaip Jūs dalinsitės atsakomybę kaip tėvai ir kokį laiką Jūsų vaikai praleis kiekvieno Jūsų namuose“ (Mayer, 2012).

Praktinis patarimas.

Pereiti nuo pozicijų prie interesų gali padėti pozicijų išskaidymas į elemen-

tus:

„Dėl ko...?“, „Kas skatina/verčia Jus...?“;

„Kuo ne...?“ (aiškinantis, ko šalis norėtų išvengti);

„Kokia čia būtų geriausia įmanoma išeitis Jums?“;

„Kas jeigu...?“ (atsižvelgti į pateikiamos pozicijos alternatyvas).

Įrėminimo keitimas siekiant pozityvių pokyčių

Probleminius klausimus reikėtų formuluoti ir pateikti kaip spręstinas bei išsprendžiamas problemas (Orme-Johnson, Cason-Snow, 2002):

- keisti praeities blogybių sąrašą ateities tikslų sąrašu (gali būti, kad kuriam nors dalyviui pirmiausia svarbu sulaukti atsiprašymo už ankstesnę elgesį, kad jis galėtų perkelti dėmesį į ateitį);
- suskaidyti plačius reikalavimus į komponentus (pakankamai sėkmingai įveikus lengvesnes dalis, gali atsirasti daugiau energijos sunkesniems dalims įveikti);
- keisti kito asmens užsipuolimą į probleminio klausimo apibūdinimą (ypač, jei informacija pateikiama kaip kito asmens

skundimas), telkiant dėmesį į pasisakantįjį, o ne į kitą asmenį. Siekiant stabdyti šalių priešpriešos plėtojimąsi, mažinti emocinę įtampą, nuraminti šalį, reikėtų perkelti pokalbio kryptį į dalykinę pusę: leisti kalbėtojui pasijusti išgirstam, atspindėti jo kalbos turinį ir emocijas; vartoti neutralią kalbą; apibūdinti kalbėtojo jausmus, o ne kito asmens ypatybes.

Praktinis pavyzdys. Į šalies teiginį „Ji yra apgavikė!“ mediatorius galėtų reaguoti „Jūs piktinatės, kad ji nepadarė to, ką Jums buvo žadėjusi. Jums rūpi, kad būtų atlikti reikalingi darbai“. Šiuo atveju šalys skatinamos aptarti darbų atlikimą, o ne asmeninius įpročius ar savybes.

Įsidėmėti! Mediatoriui reikėtų išlikti nešališkam, empatiškam abiem šalims, neprimesti joms savo supratimo, kad jo pateikiami teiginiai, neprarasdami turinio arba tikslų, būtų kiek įmanoma pozityvūs ir objektyvūs, nežemintų bei netrikdytų nei vienos konflikto šalies. Keičiant įrėminimą kyla pavojus, kad pašnekovo mintys bus supaprastintos arba interpretuojamos neteisingai. Tad mediatorius turėtų pasitikslinti, ar jo pateikta

formuluotė šalims tinka. Šalys turi žinoti, kad gali atmesti mediatoriaus pateikiamą interpretaciją, jeigu ji nėra priimtina.

Pagrindinės technikos, padedantios keisti konflikto įrėminimą

Išskiriamos šios technikos, kurias patartina naudoti, mediatoriui siekiant pakeisti konflikto įrėminimą (Understanding, Negotiating and Mediating Conflict, 2017):

- išklaudyti ir po to performuluoti;
- pasitikslinti, ar performulavimas yra tikslus, ar atitinka suvokiamą poreikį ar interesą;
- keičiant įrėminimą, galima padėti šaliai identifikuoti už pozicijos glūdintį interesą, pastebėti teigiamą kalbėtojo ketinimą;
- naudoti neutralią, objektyvią kalbą, pašalinti kaltinimus, padėti pakeisti nuostatas iš neigiamų į teigiamas, pateikti performuluotą teiginį ir klausimų, kad gautumėte patvirtinimą, jog performuluotas teiginys atitinka kalbėtojo požiūrį;
- performuluoti neigiamą teiginį (tvirtinimą arba poziciją), įvardijant nepatenkintą poreikį ar interesą;
- keičiant įrėminimą, dažnai pateikiami klausimai, padedantys šalims atrasti naują situacijos prasmę.

Įsidėmėti! Mediatoriui reikėtų būti atidžiam, kad neperskubėtų pateikti savo įreminimą. Jei mediatorius įsiterps, kol šalis nebaigė dėstyti savo požiūrio, ši gali pasijusti neišklausyta ir nesuprasta. Nepageidautinas pernelg dažnas įreminimo keitimas, tai gali erzinti kalbėtojus ir atrodyti kaip mediatoriaus nesupratingumo arba globėjiškumo rezultatas.

6.9. Šalių kūrybiškumą skatinančios technikos

Mediatoriui yra labai svarbu skatinti šalių kūrybiškumą, platų mąstymą, kad šalys pasiūlytų kuo daugiau alternatyvų kiekvienam ginčytinam klausimui spręsti, kad po to būtų galima įvertinti kiekvieną alternatyvą ir išsirinkti tinkamiausią.

Yra įvairių būdų, kaip mediatorius galėtų skatinti šalių kūrybiškumą generuojant alternatyvas. Galima tiesiogiai klausti šalių: „Gal jūs galėtumėte pagalvoti apie tai ir pasiūlyti sprendimo galimybes?“. Galima skatinti šalis pagalvoti apie analogiškas situacijas: „Pagalvokite, kaip kiti jūsų pažįstami žmonės sprendė panašias problemas?“ (Boulle, Colatrella & Picchioni, 2008).

Įsidėmėti! Šalims kūrybiškai generuoti alternatyvas dažnai trukdo: a) įsitikinimas, kad yra tik vienas galimas sprendimo variantas, b) įsitikinimas, kad ištekliai, dėl kurių deramasi, yra riboti, c) polinkis negatyviai vertinti kitos šalies pasiūlymus.

Minčių lietaus technika

Viena iš dažniausiai taikomų kūrybiškumo skatinimo technikų yra minčių lietus. Ši technika padeda įveikti trukdančius įsitikinimus ir padėti šalims mąstyti kūrybiškai ir konstruktyviai svarstant galimus susitarimus. Minčių lietaus technikos pagalba galima generuoti ir apsvarstyti platų spektrą pasirinkimo alternatyvų tam tikrai problemai spręsti. Šalys yra skatinamos siūlyti įvairius sprendimo variantus, netgi jeigu tie sprendimai būtų nerealistiški. Taip pat nėra jokio reikalo pateisinti arba apginti savo pasiūlymus. Šalims negalima vertinti arba kritikuoti kitos šalies pasiūlymų, tokiu būdu yra mažinamas gynybiškumas ir leidžiama laisvai generuoti idėjas be jokio įsipareigojimo tai

idėjai. Ši technika leidžia šalims dalintis viena su kita savo įžvalgomis ir įvairiais įmanomais problemos sprendimo būdais.

Išskiriamos dvi minčių lietaus stadijos:

Stadija	Veiklos	Pavyzdys
Pirmoji stadija	leidžiama siūlyti įvairias idėjas; šalys skatinamos gilintis į viena kitos idėjas; neleidžiama pertraukinėti ir kritikuoti; neleidžiama pasiūlymų vertinti ar skirstyti pagal svarbą.	Tėvai skyrybų teisminėje mediacijoje nesutaria dėl vaikų (dviejų sūnų) gyvenamosios vietos. Motina nori, kad abiejų sūnų gyvenamoji vieta būtų nustatyta su ja, o tėvas nori, kad vyresnio sūnaus gyvenamoji vieta būtų nustatyta su juo, o jaunesnio sūnaus gyvenamoji vieta būtų nustatyta su motina. Taigi, pradžioje buvo tik du pasiūlymai. Paskatinus šalis pagalvoti ir pasiūlyti daugiau galimų susitarimo variantų, motina pasiūlė, kad pirmus dvejus metus po skyrybų abiejų vaikų gyvenamoji vieta būtų nustatyta su ja, o vėliau vyresnio vaiko gyvenamoji vieta būtų nustatyta su tėvu, o jaunesnio vaiko gyvenamoji vieta būtų nustatyta su ja. Tėvas pasiūlė, kad 6 mėnesius vaikų gyvenamoji vieta būtų nustatyta su vienu iš tėvų, o kitus 6 mėnesius vaikų gyvenamoji vieta būtų nustatyta su kitu iš tėvų (tėvai gyveno netoli vienas nuo kito) ir taip keistųsi kas 6 mėnesiai. Pasitarus su advokatais buvo sugeneruota dar viena alternatyva: abiejų vaikų gyvenamoji vieta bus nustatyta su motina, bet vyresniojo sūnaus bendravimo tvarka su tėvu bus nustatyta tokia,

		<p>kad vyresnis sūnus pas tėvą praleis 70 proc. laiko, o pas motiną – 30 proc. bendravimo laiko. Taigi, buvo sugeneruotos 5 alternatyvos, o tai yra geriau negu tik 2.</p>
Antroji stadija	<p>suskirsto alternatyvas į reikšmingas grupes; suformuoja į interesus orientuotus kriterijus, kad įvertintų jas; remiantis nusistatytais kriterijais atmeta netinkamus variantus; įvertina geriausių alternatyvų privalumus ir trūkumus.</p>	<p>Abu tėvai nusprendė, kad jiems yra svarbu, jog jų pasirinkimas būtų suderintas su vaikų interesais, tai jiems abiem buvo svarbus kriterijus. Tad motina nusprendė pati pasikalbėti su vyresniuoju sūnumi ir išsiaiškinti jo nuomonę. Po pokalbio su vyresniuoju sūnumi ji pritarė tai alternatyvai, kurią tėvas siūlė iš pat pradžių, kad vyresnio sūnaus gyvenamoji vieta būtų nustatyta su tėvu, o jaunesniojo sūnaus su ja. Kai yra pasiūlyta daugiau alternatyvų ir šalys nusistato sau svarbius kriterijus, joms yra lengviau pasirinkti tinkamą alternatyvą.</p>

6.4. lentelė. Minčių lietaus stadijos

Įdomu. Siekiant šalis paskatinti generuoti alternatyvas, galima bandyti pritaikyti specifinį minčių lietaus technikos variantą, klausiant: „Ką darytų šioje situacijoje karalius Krezas?“ (karalius Krezas buvo Lydijos (dabartinė Turkija) karalius, kuris valdė nuo 560 iki 546 m pr. Kr. ir garsėjo pasakiškais turtais). Šalių prašoma įsivaizduoti, jeigu jie turėtų neribotus išteklius: pinigus, laiką, technologijas, gabumus ir kt., kaip tuomet spręstų problemą? Kadangi šalių kūrybiškumą dažnai stabdo suvaržymai dėl išteklių, šis metodas padeda atpalaiduoti tokio pobūdžio suvaržymus. Antrojoje šio specifinio minčių lietaus stadijoje šalys turi pamąstyti, kaip tie nesuvaržyti sprendimai gali būti pakeisti ir pritaikyti, atsižvelgiant į esamus apribojimus (Menkel-Meadow, Love, Schneider & Sternlight, 2005).

Įdomu. Galimas dar vienas minčių lietaus variantas, kai šalys prašomos generuoti blogiausius galimus problemos sprendimo variantus. Generuodamos blogiausius variantus šalys gali atsipalaiduoti ir siūlyti idėjas, kurioms jos iš dalies arba slaptai pritaria. Pasiūlymas generuoti blogiausias sprendimo idėjas labai stimuliuoja kūrybiškumą, nes tai sukelia juoką, o juokas, humoras yra geras kūrybiškumo stimuliatorius.

6.10. Tikroviškumo įvertinimo priemonės

Šalys dažnai atvyksta į mediaciją užimdamos nerealistiškas pozicijas, turėdamos iškreiptą suvokimą, įvykių interpretavimą. Mediatoriaus tikslas yra padėti šaliai giliau ir tikroviškiau mąstyti apie savo poziciją ir elgesį, paskatinti atviriau ir išsamiau nagrinėti esamą situaciją, atverti šalis, kad jos galėtų rasti alternatyvius būdus matyti situaciją, suprasti interpretacijos skirtumus, pamatyti problemas iš kitos šalies perspektyvos.

Mediatoriaus žodynis. Tikroviškumo tikrinimu arba realybės testavimu vadinamos technikos, taikomos pakoreguoti, pagerinti suvokinius, neatitinkančius situacijos realijų (Dictionary of Conflict Resolution, 1999). Tai yra vienas iš esminių elementų, padedančių įveikti mediacijos strigimo kliūtis.

Kada taikomas tikroviškumo tikrinimas?

Tikroviškumo tikrinimas gali būti taikomas pradiniam etape, kai šalis linkusi neigti prisidėjusi prie konflikto atsiradimo, arba nepripažįsta įvykusių pokyčių, jis dažnai svarbus derybų etape, kai šalys ieško priimtino sprendimo, ir gali būti linkusios pervertinti turimą geriausią alternatyvą derybiniam sprendimui arba tikėtiną derybų rezultatą.

Į mediatoriaus vaidmenį įeina padėti konflikto šalims priimti kompetentingą, pagrįstą sprendimą, ir tai kartais reiškia, kad reikia lėtinti šalis, pakartotinai pasitiklinant, kiek yra pagrįstas jų sprendimas. Mediatorius gali atlikti „velnio advokato“ vaidmenį derybų etape, kai ieškoma alternatyvų ir svarbu įvertinti turimų sprendimo variantų tikroviškumą bei įgyvendinamumą. Ša-

lims klausimai pateikiami tam, kad būtų galima (Loodle, 2017):

- skatinti šalis surinkti daugiau informacijos, kurti daugiau sprendimo variantų;
- kelti abejones, kiek pasirinktas sprendinio variantas gali būti įgyvendinamas;
- užtikrinti, jog šalys realistiškai įvertintų siūlytus variantus;
- išsamiai patikrinti galimus susitarimus;
- užtikrinti pasiūlyto varianto trumpalaikį ir ilgalaikį įgyvendinamumą;
- išsiaiškinti, ko iš tiesų tikisi šalys iš kiekvieno pasiūlyto varianto.

Tikroviškumo tikrinimas gali būti naudingas rizikos įvertinimui arba pervertinimui, keliant iššūkį prielaidoms, pagal kurias šalys atlieka įvertinimą (pvz., pateikiant hipotetinius klausimus: „Kas būtų, jei paaiškėtų, kad jie...“); kainos apskaičiavimui (galimos bylinėjimosi nagrinėjimo išlaidos, laiko sąnaudos ir kita); veiklos pasekmių įvertinimui (pvz., jei mediacijos dalyvis jaučia kaltę dėl padaryto nusizengimo arba nelinkęs prisiimti atsakomybės); siūlomų alternatyvų pagrindimo nagrinėjimui; kitos šalies požiūrio supratimui (dėl faktų ir įvykių interpretavimo, galimų sprendimo alternatyvų priimtino).

Įsidėmėti! *Tikroviškumo tikrinimas šalims gali atrodyti gana konfrontacinis, kai mediatorius jų prašo pamatyti įvairiapusę si-*

tuacijos tikrovę, jų galimybes ir alternatyvas. Šalių idėjų tikroviškumo patikrinimą reikėtų daryti labai atsargiai, švelniai, kai mediatorius jau turi sukurtą šalies pasitikėjimą, nes jis gali labai lengvai būti suvoktas kaip suabejojimas jų versija, ginama pozicija, kasimasis po jų derybinių pozicijų pagrindais. Mediatorius labai greitai gali būti pradėtas laikyti šališku, palankiu kitai konflikto šaliai.

Mediatoriai paprastai imasi su šalimis tikrinti realistiškumą individualių susitikimų metu. Tokiu atveju nepatirdama papildomo spaudimo ir streso dėl kitos šalies dalyvavimo, šalys gali realistiškiau įvertinti galimą susitarimą. Nerealistiškų pozicijų tyrinėjimą patariama daryti atvirai, nuoširdžiai, smalsaujant. Kartais pakanka paprasčiausiai paklausti: „Iš ko Jūs taip sprendžiate?“, „Kaip manote, ką jie darys, jeigu Jūs laikysitės tokio požiūrio?“, „Kaip, Jūsų manymu, jie reaguos į šį siūlymą?“.

Klausimų, teikiamų tikrinant šalių pozicijų ar siūlomo sprendimo realistiškumą, pavyzdžiai

Pasak S. Loodle (2017), mediatoriai galėtų naudoti šiuos klausimus tikroviškumui tikrinti:

„Kuris iš Jūsų ketina laimėti?“;

„Kokia rizika, kad jūsų pateikti įrodymai bus atmesti?“;

„Kiek laiko užtruks, kol bus priimtas nuosprendis?“;
„Ar laikas yra Jums svarbus aspektas?“;
„Jeigu pralošite, ar viską mesite?“;
„Jeigu laimėsite, kas viską išspręš?“;
„Jeigu pralošite, ką tai Jums reikš?“;
„Kiek teisminis nagrinėjimas Jums kainuos daugiau (lėšos, stresas)?“;
„Ar norėtumėte draugiškesnių santykių su kita šalimi? Ar teisminis nagrinėjimas tuo požiūriu Jums padės?“;
„Ar Jūs esate įpratęs savo problemas spręsti pats? Ar galėsite tai daryti teismo nagrinėjimo metu?“.

Veiksmingas iššūkis šalies teiginiams gali būti pateiktas uždaro klausimo forma, pvz., „Ar Jūs teigiate, kad teikiate pirmenybę palikti šį ginčą neišspręstą dėl visų aspektų, kuriems pateikė siūlymus kita šalis?“

6.11. Problemų sprendimo technikos

Mediatoriui tenka užduotis mediacijos dalyviams padėti spręsti problemas. Jis gali padražinti dalyvius bendradarbiauti analizuojant problemą, ieškant alternatyvų ir kuriant visų dalyvių interesus atitinkančius sprendimus. Problemų sprendimo įgūdžiai, skirti tvarkos išlaikymui, struktūravimui, diskusijos skatinimui, padedantys mediatoriui matyti platesnį vaizdą, svarbesni lengvinamojoje mediacijoje. Mediatorius gali padėti dalyviams pasiruošti spręsti problemą (per ugdomąjį vadovavimą, edukaciją) bei paskatinti taikyti problemų sprendimui padedančias priemones (pvz., identifikuoti poreikius bei interesus, neliekant pozicijų aiškinimesi; minčių lietaus metodu rasti kūrybiškas galimybes; pasirinkti alternatyvas, kad būtų pasiektas priimtinas sprendimas).

Klasikinis problemų sprendimo modelis

Paprastai, ypač lengvinamojoje mediacijoje, taikomi klasikinio problemų sprendimo etapai:

1. apibrėžti problemą;
2. sukurti kiek įmanoma daugiau galimų sprendimo variantų;
3. įvertinti pasirinkimus;
4. pasirinkti geriausias galimybes;
5. sukurti įgyvendinimo planą.

Priklausomai nuo ginčo pobūdžio, kartais mediatoriui pravartu taikyti problemų sprendimo seką, kurioje problemų sprendimas orientuotas į ginčo šalims priimtinių principų, kriterijų paiešką ir taikymą arba į ateitį (Advanced Mediation Skills, 2000).

Principų taikymo problemų sprendimo modelis

Jeigu problemai spręsti aktualiausias sutartų *principų taikymo* aspektas, problemos sprendimo seka galėtų būti tokia:

1. nustatyti problemas, su kuriomis susiduria kiekviena šalis;
2. susitarti dėl principų, kuriuos gali paremti kiekviena šalis;
3. dirbti dėl konkretaus principų įgyvendinimo problemiškos srityse;
4. sukurti aiškų įgyvendinimo planą.

Kriterijų nustatymo problemų sprendimo modelis

Problemų sprendimo seka, jeigu labiausiai orientuojamasi *į šalims priimtinius kriterijus*:

1. sudaryti problemų/temų sąrašą;
2. sukurti sąrašą kriterijų, pagal kuriuos būtų galima taikyti siekiant priimtino sprendimo;
3. sukurti galimų sprendimų sąrašą;

4. įvertinti visus sprendimų pasiūlymus pagal turimus sąrašo kriterijus;
5. pasirinkti geriausią sprendimą;
6. sukurti įgyvendinimo planą.

Į ateitį orientuotas problemų sprendimo modelis

Problemų sprendimo seka, jei pirmiausia orientuojamasi *į ateitį*:

1. apibrėžti esamą situaciją kiek įmanoma konkrečiau, įvardinant, kas tuo metu vyksta;
2. sukurti norimą ateities būseną – apibūdinti situacijos ar santykių pobūdį, kokio norėtų;
3. sukurti sąrašą galimų strategijų, kaip būtų galima pasiekti pageidaujamą ateities padėtį;
4. išanalizuoti atsakymus;
5. pasirinkti geriausią atsakymą.
6. sukonkretinti žingsnius, kaip būtų galima įgyvendinti pasirinktą strategiją.

Kaip mediatorius gali padėti šalims spręsti problemas, kai mediacija orientuota į sprendimo, tenkinančio ginčo šalių interesus, paiešką?

Šiuo atveju mediatorius gali padėti, taikydamas priemones pagal šalims aktualiausių ginče interesų pobūdį (ginčo šalių interesai supran-

tami kaip tikros ar suvokiamos asmeninės ar bendros reikmės, iš kurių kyla tikslai, siekiai, kartu ir siūlymai ar reikalavimai kitiems (Dictionary of Conflict Resolution, 1999)).

Rezultato interesų tenkinimas

Mediacijoje ieškant sprendimo, kaip ginčo šalys galėtų patenkinti rezultato interesus (rezultato arba turinio interesais vadinama tai, ko siekiama, paprastai tai gali būti įvairiausi išteklių, pvz., lėšos, daiktai, teritorija, laikas, postas), siūloma taikyti šias priemones (Furlong, 2005):

Šalių interesų pobūdis	Siūlytinos priemonės
Rezultato/ turinio interesai	<ul style="list-style-type: none"> – Minčių lietus idėjoms kurti. – Bendras problemų sprendimas. – Alternatyvų, galimų pasirinkimų sprendiniams kūrimas. – Apsikeitimas šalims turinčiais skirtingą vertę dalykais, verčių priderinimas, suderinimas. – Kompromisinių sprendinių apgalvojimas. – Derėjimasis, jei būtina, ką kiekviena šalis galėtų padaryti, kad būtų patenkinti kitos šalies interesai, jeigu kita šalis padarytų tai, kas tenkintų pirmosios šalies interesus.

6.5. lentelė. Priemonės patenkinti rezultato interesus (sudaryta pagal Furlong)

Alternatyvų vertinimo etape galima pasinaudoti idėjų vertinimu pagal Alexą Osborną, „Minčių lietaus“ taikymo, sprendžiant problemas, pradininką, ir pateikti šalims kuriuos nors iš šių klausimų:

1. *Kiti pritaikymai.* „Ar galima kitur/kitaip pritaikyti? Kam dar ši idėja gali pasirodyti naudinga?“;
2. *Adaptacija.* „Kokie panašumai su kitais dalykais?“;
3. *Pakeitimas.* „Ką būtų galima pakeisti..., kitaip pertvarkyti, pvz., pakeisti formą ir pan.?“;
4. *Padidinimas.* „Ką galima pridėti ar išplėsti?“;
5. *Sumažinimas.* „Ką galima sumažinti ar sutrumpinti?“;
6. *Apkeitimas.* „Ką galima pakeisti, pvz., procesą, sąlygas?“;

7. *Perstruktūravimas*. „Ką galima pakeisti, perstatyti, perstruktūruoti?“;
8. *Apvertimas, pavertimas priešingybe*. „Ar tai veiks, jei bus pakeista kryptis? Ar galėtumėte tai daryti atvirkščiai? O jei Jūs pakeisite idėją priešingai?“;
9. *Kombinacija*. „Ar galima šią idėją susieti su kitomis?“;
10. *Transformavimas*. „Ką galima pakeisti, kad pakistų būseną?“.

Procedūrinių interesų tenkinimas

Jeigu sprendžiama *problema koncentruojasi į proceso, procedūrinius šalių interesus* (tai yra apie tai, kaip siekiama susitarti, pvz., sprendimo priėmimo proceso skaidrumas, koks tinkamiausias dalyvavimas, procedūros), mediatoriui patariama taikyti šias priemones (Furlong, 2005):

Šalių interesų pobūdis	Siūlytinos priemonės
Proceso/ procedūriniai interesai	<ul style="list-style-type: none"> – Nuolat tarkitės dėl proceso, kad jis atitiktų šalių interesus. – Jeigu tai tampa būtina, įtraukite naujus ar kitus žmones (pvz., ekspertus, atstovus), kad pakeistumėte tariamosi dinamiką. – Apmąstykite ir skatinkite šalis mąstyti plačiau, už probleminių turinio klausimų ribų. – Ieškokite objektyvių standartų. – Užtikrinkite, kad šalys vertintų procesą kaip skaidrą ir garbingą. – Užtikrinkite proceso pusiausvyrą ir tai, kad jis apimtų visa, kas reikalinga sprendimui. – Telkite ir siekite išlaikyti dėmesį, nukreiptą į ateitį (sprendimą), o ne į praeitį (kaltes).

6.6. lentelė. Proceso interesų suderinimui ir tenkinimui siūlomos priemonės (sudaryta pagal Furlong)

Psichologinių interesų tenkinimas

Jeigu svarbus *konflikto šaltinis yra nepatenkinti dalyvių psichologiniai (emociniai) interesai* (tai gali būti įvairūs gilesni dalykai, pagrindžiantys šalių siekimus, pvz., orumo išsaugojimas, pripažinimas, pagarba, emocinis saugumas), mediatoriui vertėtų atsižvelgti į šiuos patarimus (Furlong, 2005):

Šalių interesų pobūdis	Siūlytinos priemonės
Emociniai/psichologiniai interesai	<ul style="list-style-type: none"> – Nebandykite „išspręsti“ ar derėtis dėl dalyvių jausmų. – Nebandykite psichologinių interesų sumenkinti ar nesvarsčius atmesti, laikyti nesvarbiais („Prašom dabar vien faktais...“). – Išklauykite, atpažinkite ir pripažinkite jausmus. – Nevertinkite emocinių interesų, priimkite juos ir su jais dirbkite. – Susitelkite į ateitį, probleminius tarpusavio santykių atkūrimo klausimus. – Atraskite, įvardinkite, atskleiskite, aptarkite tapatumo klausimus ir išlikite sutelkę dėmesį į įvairių interesų visumą.

6.7. lentelė. Dirbant ties emociniais interesais taikytinos priemonės (sudaryta pagal Furlong)

Kaip išvengti aklaviečių, siekiant patenkinti skirtingo pobūdžio šalių interesus?

Jeigu procesas ima strigti dirbant su skirtingo pobūdžio interesais, tam, kad būtų išvengta aklavietės, mediatoriui patariama pereiti nuo darbo ties vienu interesų tipu prie kito (Furlong, 2005):

- Kilus problemoms dėl rezultato interesų, apgalvokite, kokios proceso intervencijos tiktų, ir jas taikykite.

Praktinis pavyzdys. Šalys, niekaip nesusitariančios dėl lėšų pasidalinimo, gali pereiti prie tarimosi, kokių abiem priimtinių pokyčių reikėtų sprendimo procese, arba koks procesas bus taikomas spręsti jų tarpusavio nesutarimui.

- Jei kilo problemų dėl proceso arba rezultato interesų, apgalvokite intervencijas, padedančias dirbti su psichologiniais interesais. Jei mediacijoje šalys stringa besitardamos dėl finansinių klausimų, atsako aptarti kai kuriuos būtinus dalykus, mediatorius gali padėti šalims pamatyti probleminius klausimus truputį iš kitos šalies perspektyvos.

Praktinis pavyzdys. Mediatorius, paskatindamas šalis pasidalinti patirtimi, kokį poveikį konfliktas

turi jiems asmeniškai, arba šeimai, verslui, gali padėti sukurti tam tikrą šalių tarpusavio supratimą, pripažinimą, kita šalis tampa sužmoginama, suprantamesnė, priimtinesnė. Tikėtina, kad tai padės šalims tapti lankstesnėmis, jos ims labiau atsižvelgti į kitą, toliau siekdamos sau palankaus rezultato.

- Jeigu mediacijos metu kilo problemų dirbant su psichologiniais interesais, pereikite prie rezultato arba proceso priemonių. Pvz., jeigu procesas ima stringti dėl tarpusavio pasitikėjimo stokos, viena šalis gali padaryti vienašališką nuolaidą dėl turinio interesų, arba šalys gali sutarti, kad trečioji šalis stebėtų, kaip jos laikosi susitartų dalykų, ir taip užtikrintų reikiamą procedūrinio pasitikėjimo lygį. Jeigu procesas stringa dėl dalyvių pernelyg intensyvių emocijų, mediatorius gali tapti perdavimo kanalu, taikyti „šaudyklinę diplomatiją“ (šiuo atveju nevyksta bendros šalių mediacijos sesijos. Mediatorius tam, kad padėtų šalims išspręsti ginčą, atskirai susitinka su kiekviena šalimi, perduodamas požiūrius, siūlymus, padėdamas svarstyti sprendimo alternatyvas ir pan.).

Kokie socialinio suvokimo ir mąstymo ypatumai turi įtakos žmonių sprendimų priėmimui?

Mediatoriui reikėtų turėti omenyje, kad sprendimų priėmimui turi įtakos žmonėms būdingi socialinio suvokimo ir mąstymo ypatumai, pvz.:

- Daugelis žmonių priima sprendimus remdamiesi tuo, ko jie nori arba nenori. Mūsų mąstymas veikia taip, kad bandome pateisinti, patvirtinti, pagrįsti situaciją, atrinkti faktus, kurie atitinka tai, ko norėtume, kad įvyktų, ir neieškome tikrų faktų, to, kas įvyks, jei priimsime sprendimą ir susitarsime (pvz., paprastai ieškome argumentų, grindžiančių mūsų požiūrį, o ne kontrargumentų, kodėl mūsų požiūris gali būti neteisis, ir kokie kiti galimi požiūriai).
- Žmonėms būdingas šališkas palankumas sau – polinkis save vertinti palankiai. Dauguma žmonių save vertina palankiau nei vidutiniškai. Žmonės yra labiau linkę priimti atsakomybę už savo sėkmes, o ne nesėkmes.
- Žmonėms būdingos klaidos, interpretuojant savo ir kitų asmenų motyvus, poelgių priežastis: polinkis nepakankamai įvertinti situacijos, aplinkos jėgų įtaką ir pervertinti nuo asmenybės priklausančių jėgų (dispozicijos arba nusiteikimo) įtaką kitų

žmonių elgesiui; polinkis priskirti netinkamo savo elgesio priežastis situaciniams veiksniams, kitų žmonių netinkamo elgesio priežastis – vidiniams veiksniams.

Į ką reikia atkreipti šalių dėmesį mediatoriui?

Mediatoriui reikėtų atsižvelgti į tai, kad, priimant sprendimus, šalims gali kilti problemų dėl žmonėms būdingų elgesio dėsningumų: delsimo, skubotumo, negebėjimo tiesiog pasakyti „Ne“ (Chern, 2015). Mediatorius turėtų atkreipti šalių dėmesį, kad:

- sprendimas atidėlioti problemos sprendimą taip pat yra sprendimas, tik jis retai baigiasi sėkmingu susitarimu;

- šalys gali skirti tiek laiko, kiek jo būtinai reikia priimti sprendimui (aišku, priklausomai nuo mediacijos pobūdžio, atsižvelgiant į mediacijos vykdymo ribas). Svarbu, kad dalyviai būtų tikri, jog galėjo skirti reikalingo dėmesio, nes pakako laiko;
- geriau atsisakyti, negu sutikti vien dėl susitarimo, kuris nebus ilgalaikis. Sprendimo tinkamumas ir patvarumas svarbesnis už mandagumą ir sutariamumą. Tad matant, kad šalis ima nepagrįstai nusileidinėti, galima daryti pertraukėlę, pvz., 30 min., kad probleminiai klausimai būtų aptarti individualiai su šalimis, ir būtų užtikrinta, kad šalių tarimasis vyko atsižvelgiant į jų interesus.

6.12. Aklaviečių įveikimas

Mediatoriaus žodynelis. Mediacijos aklavietė vadinama situacija, kai mediacijos procesas įstringa, šalys nusivilia, neranda būdų, kaip toliau siekti susitarimo, kas joms galėtų padėti, ima kartotis.

Tokioje situacijoje mediatorius turi imtis papildomų priemonių procesui pastūmėti iš įstringimo taško. Mediatoriaus pasirenkamos priemonės priklauso nuo to, ar aklavietė yra tikra, ar tai kurios nors šalies taktinė priemonė, kai šalis atsisako tęsti dialogą, taip darydama spaudimą kitai šaliai, siekdama sustiprinti savo galią ir gauti nuolaidų derybų ar problemų sprendimo procese. Taktinės aklavietės paprastai netrunka ilgai, tačiau jos apsunkina produktyvias derybas, sprendimų priėmimą ir kyla pavojus, kad aklavietė taps neapsimistine (Mayer, 2012). Tikrojoje aklavietėje šalis iš tiesų jaučiasi neturinti sau priimtino pasirinkimo, negalinti judėti pirmyn, neaukodama kažko svarbaus.

Tam, kad padėtų šalims konstruktyviai tęsti procesą, mediatorius turi įvertinti susiklosčiusią situaciją ir pasirinkti taikytinas priemones. Mediatorius kartu su šalimis ieško aklavietės priežasčių ir padeda joms kūrybiškai ją įveikti, bent jau rasti kitą konstruktyvų žingsnį, kas geriausia tuo metu gali būti padaryta. Kartais, žvelgiant iš ilgalaikės perspektyvos, aklavietė gali pasirodyti kaip natūrali ir netgi produktyvi konflikto proceso dalis.

Ką daryti aklavietėje?

Mediatorius turėtų įvertinti, ko reikėtų, ką įmanoma padaryti, kokie pokyčiai yra būtini aklavietei įveikti, ir nuspręsti:

- ar tikslinga keisti procesą (tai, kaip šalys supranta, kaip naudoja procesą; kaip už jį atsako; kokia derybų strategija; koks mediatoriaus vaidmuo procese);
- ar vertėtų keisti šalių sąveiką (mediacijos forma; mediatoriai; diskusijos tempas; fizinė aplinka; derybinis stilius; probleminių klausimų svarstymo tvarka; požiūris į tai, kas svarbiausia; mediatoriaus balso naudojimo būdas);
- ar siekti keisti turinį (prielaidos, kuriomis šalys vadovaujasi; prieinama informacija; probleminių klausimų sprendimo tvarka; svarstyti probleminius

klausimai; svarstomos galimybės, pateikiami siūlymai).

Kaip išsiaiškinti aklavietės priežastis?

Aiškinantis aklavietės priežastis ir ieškant būdų padėti šalims įveikti aklavietę, mediatoriui patariama atsakyti į šiuos klausimus (Mayer, 2012):

- Kas turi būti įtrauktas, kad būtų galima pajudėti iš aklavietės?
- Kokius laiko rėmus turėtų svarstyti šalys, gal reikėtų plėsti arba siaurinti laiko ribas?
- Ar šalys nagrinėja probleminį klausimą tinkamame apibendrinimo arba konkretumo lygmenyje?
- Ar ginčo dalyvių interesai suprantami pakankamai giliai, ar į juos atsižvelgiama?
- Ar šalys turi netikrumo, abejonių dėl pozicijų ir galimybių?
- Ar pakankamai atsižvelgiama į integruojantį potencialą, kaip abi šalys galėtų laimėti?
- Ar dalyviai priima tai, kad jie turi priimti sprendimus ir yra už tai patys atsakingi?
- Kaip būtų galima išvengti ar suardyti įsipareigojimo taktikas (kai keliamos sąlygos, siejančios savo būsimus veiksmus su kitos šalies pageidaujama veiksmis)?
- Ar tinkamai „įrėmintas“ probleminis klausimas, galbūt galima konstruktyviau suformuluoti klausimo alternatyvą?

- Koks būtų geriausias tolesnis konstruktyvus žingsnis, kurį šalys galėtų žengti?

Aklaviečių procese, kai dalis klausimų jau išspręsta, įveikimas

Kartais mediacijos procesas ima strigti, kai šalys jau pasistūmėjo sutardamos dėl kai kurių sprendžiamų klausimų. Tokiais atvejais *mediatorius padės šalims įveikti aklavietę, akcentuodamas ginčo sprendimo turinį, orientuodamas šalis į sprendimą.*

Praktiniai patarimai:

Mediatoriaus veiklos kryptis	Siūlymai mediatoriams
Ginčo turinys/ sprendimas 	<ul style="list-style-type: none"> – Apibendrinkite, dėl ko abi šalys sutarė prieš patekdamos į aklavietę. – Surašykite pasiektus sutarimus ir tuos probleminius klausimus, ties kuriais šalys nesutaria. – Suformuluokite prieštaravimą kaip abiem šalims bendrą problemą, kurią reikia išspręsti.

6.8. lentelė. Praktiniai patarimai

Aklaviečių procese, kai šalys neranda svarstytinų alternatyvų, įveikimas

Neretai mediacija patenka į aklavietę, dalyviams nerandant priimtinių svarstymui alternatyvų, kai vienos šalies siūlomi sprendimai kitai atrodo nepriimtini.

Veiklos, orientuotos į sprendimo paiešką, kurios padės įveikti aklavietę:

Mediatoriaus veiklos kryptis	Siūlymai mediatoriams
Sprendimo paieška	<ul style="list-style-type: none"> – Paprašykite šalis iš naujo pažvelgti į problemą, ieškant kitų kūrybiškų galimybių. – Sukelkite konflikto šalims abejonių dėl užimamų pozicijų (perdėto įsitikinimo savo teisumu).

- Skatinkite šalis pagrįsti savo nuostatas ir atsakyti į kitos pusės argumentus.
- Pateikite hipotetinių klausimų, kurie skatintų konflikto šalis ieškoti geresnių sprendimų, aptarkite kiekvienos galimybės pasekmes.
- Atidžiai sekite, ar vyksta požiūrių, siūlymų, nuostatų pokyčiai, kad pastebėtumėte kurios nors šalies nuolaidų galimybę.
- Padėkite šalims sutelkti dėmesį į ateitį, o ne į praeitį.
- Parodykite, kas bus, jei nebus pasiektas sprendimas, paabrėžkite nesutarimo kainą.

6.9. lentelė. Praktiniai patarimai

Įsidėmėti! Nerimas ir baimė gali būti vienos iš didžiausių kliūčių aklavietėje, trukdančių bendravimui, slopinančių kūrybiškumą bei lankstumą, tad reikėtų vengti bandymų įveikti aklavietę didinant dalyvių nerimo ir baimės lygį (Mayer, 2012).

Aklaviečių įveikimo būdai, nukreipti į šalių santykius ir emocijas

Mediatorius gali padėti dalyviams įveikti aklavietę, orientuodamasis į tarpusavio santykių aspektą ir emocijas.

Praktiniai patarimai:

Mediatoriaus veiklos kryptis	Siūlymai mediatoriams
Tarpusavio santykiai ir emocijos 	<ul style="list-style-type: none">– Naudokite empatiją, siekdami sukurti arba sustiprinti šalių tarpusavio ryšį.– Skatinkite šalis aiškiai išreikšti savo poreikius ir interesus, padėkite aptarti interesus bendrų susitikimų metu, didinti tarpusavio supratimą.– Skirkite dėmesio daugiau sužinoti apie kiekvieną šalį ir jų rūpesčius, kad geriau suprastumėt jų poreikius ir interesus, kad didėtų pasitikėjimas, šalys jaustų didesnę tarpusavio supratimą.

	<ul style="list-style-type: none"> – Sutarkite, kad šalys turi teisę turėti skirtingus požiūrius į tai, dėl kokių priežasčių įvyko „įstrigimas“. – Pateikite klausimus tokiu būdu, kad atsakymas į juos būtų teigiamas.
--	---

6.10. lentelė. Praktiniai patarimai

Aklaviečių įveikimas, keičiant proceso organizavimą

Aklavietei įveikti mediatorius gali panaudoti proceso organizavimo pokyčius.

Praktiniai patarimai:

Mediatoriaus veiklos kryptis	Siūlymai mediatoriams
<p>Proceso organizavimo pokyčiai</p> 	<ul style="list-style-type: none"> – Peržiūrėkite dienotvarkę, keiskite temų ir pasiūlytų sprendimų svarstymo seką, atsižvelgdami į opiausius klausimus. – Jeigu mediacija stringa, nes dalyviai praranda viltis ir energiją dėl komplikuoto daugialypio klausimo, perikite prie paprastesnės temos arba prie kito spęstino probleminio klausimo, kurį būtų lengviau išspręsti. – Jeigu iškyla klausimų, kurių sprendimą šalys, nerasdamos abi tenkinančio varianto, abipusiu sutarimu atideda vėlesniam laikui, siekite, kad šalys susitartų dėl procedūros, kaip aptars neišspręstus ginčytinus klausimus. – Darykite pertraukėlę. – Panaudokite išorinį spaudimą (pvz., nustatykite laiko apribojimus). – Susitikite su šalimis individualiai, kad būtų galima sužinoti slaptus šalių interesus.

6.11. lentelė. Praktiniai patarimai

Įsidėmėti! Išorinio spaudimo priemonę reikėtų taikyti labai apgalvotai. Paprastai žmonės yra linkę nesirinkti iš nepatrauklių alternatyvų, kol nesibaigia terminai, tad kartais galutinės laiko ribos nurodymas gali pasiteisinti. Tačiau toks spaudimas gali sutrukdyti sprendimui. Kai šalims suteikiamas papildomas laikas svarstymui, jos gali permąstyti pasirinki-

mus, pasitikslinti susirūpinimą keliančius dalykus, padaryti savo išvadas ir tapti lankstesnėmis, realistiškesnėmis. Tad tampa tikėtina, kad kompromisinius siūlymus jos ims vertinti ne kaip kapituliaciją, o kaip pagrįstą susitaikymo žingsnį (Mayer, 2012).

Aklaviečių įveikimas, naudojant atskirus susitikimus

Jeigu aklavietei įveikti pasinaudojama individualiais susitikimais su šalimis, vertėtų struktūruoti šalims pateikiamus klausimus, kad jie sudarytų šalims galimybę (Loodle, 2017):

- išreikšti požiūrį: „Ką manote, kaip vyksta mediacija?“;
- iškelti tuos probleminius klausimus, kurių šalis nesiryžo pasakyti dalyvaujant kitai konflikto šaliai: „Ar yra kas nors, ką norėtumėte pasakyti dabar, ir ką Jums buvo nepatogu sakyti bendro susitikimo metu?“;
- kiekvienam atskirai įvertinti bendrų mediacijos sesijų metu rastas sprendimo alternatyvas: „Ką manote apie variantus, galimybes, idėjas, kas buvo iškelta bendro susitikimo metu. Kurie Jums galėtų būti tinkami?“. Kartais, nagrinėdama anksčiau pateiktus siūlymus, kuri nors šalis atranda naujų galimo sprendimo variantų, tad mediatorius gali paska-

tinti šią šalį naujai atrastas alternatyvas aptarti kitoje bendroje mediacijos sesijoje;

- išnagrinėti geriausią alternatyvą derybiniam sprendimui (GADS) ir blogiausią alternatyvą derybiniam sprendimui (BADs): „Ką Jūs ketintumėt daryti, jeigu dabar nepavyktų susitarti su kita šalimi?“. Tai reiškia, kad šalis turėtų peržvelgti, kokias kitas išeitis sprendžiamam konfliktui ji turi (be šioje mediacijoje vykdomų derybų, arba tuo atveju, jeigu nepavyktų mediacijos metu susitarti su kita šalimi). Išnagrinėjus tikėtinus variantus, variantas su šaliai pačiomis palankiausiomis pasekmėmis bus geriausia alternatyva derybiniam sprendimui, o galimas scenarijus su pačiomis nepalankiausiomis pasekmėmis bus blogiausia alternatyva derybiniam sprendimui. Tikrovės tikrinimas gali padėti atskleisti svarbiausius interesus, glūdinčius už stipriai ginamų pozicijų;
- įvertinti pasirinktas galimybes iš kitos šalies perspektyvos: „Kaip manote, kaip šis siūlymas atrodys kitai šaliai? Kaip Jums reikia tai pateikti, kad ji Jūsų siūlymą priimtų?“. Po to, kai šalis pateikia savo vertinimą, naudinga paprašyti pasikeisti vaidmenimis, „įlįsti į kito kailį“.

6.13. Emocijų valdymas

Paprastai mediacijos šalis yra būdingos stiprios emocijos. Tad kaip su jomis elgtis mediacijoje?

Emocijų reikšmė mediacijoje

Įdomu. Emocijos yra labai svarbi žmonių bendravimo ir sprendimų priėmimo dalis (neuromokslininkų tyrimai patvirtina, kad neturėdami emocijų žmonės nepajėgtų išspręsti net paprastų problemų! (Angie, Connelly, Waples, Kligyte, 2011)). Remiantis evoliuciniu požiūriu, teigtina, kad emocijos ne tik daro įtaką asmens socialinei komunikacijai, savireguliacijai, išreikštam elgesiui, bet ir yra atsakingos už koordinavimą įvairių kitų su informacijos tvarkymu susijusių procesų, apimančių dėmesį, suvokimą, atmintį, kategorizavimą, išmokimą (Al-Shawaf, Conroy-Beam, Asao, Buss, 2015).

Pagal dalyvių išreiškiamas emocijas, jų kitimą, mediatorius gali spręsti apie tai, kas jiems yra reikšminga. Supratimas, kas lemia intensyvias mediacijos dalyvių emocijas, padeda mediatoriui pasirinkti tinkamą atsaką. Paprastai mediatoriui rekomenduojama bendrauti pagarbiai, toleruoti ir skatinti konflikto šalis reikšti emocijas taip, kad jų poveikis nebūtų destruktivus. Mediatorius turėtų

būti empatiškas, t. y., atpažįstantis dalyvių emocijas ir jas suprantantis, tačiau išlaikyti reikiamą emocinę distanciją, nesitapatindamas nei su vienos šalies būsena.

Skirtingi mediacijos stiliai turi skirtingą požiūrį į emocijas mediacijoje: vertinamojo stiliaus atveju svarbiau jas suvaldyti, kad netrukdytų sprendimui, lengvinamojoje mediacijoje siekiama konstruktyvios emocijų raiškos, transformuojamoje mediacijoje jų laisvas reiškinys pripažįstamas kaip priemonė šalies pripažinimui ir įgalinimui.

Dėl kokių priežasčių pyksta ginčo šalis ir kam naudoja savo pyktį?

Matyt, dažniausiai mediatoriams kelianti iššūkį emocija yra pyktis. Pykčio šaltiniai būna įvairiausi: pyktis gali kilti dėl patiriamos grėsmės, pavojaus savivertei ir savigarbai, baimės, prarastos kontrolės ar bejėgiškumo, frustracijos, kitų priežasčių. Ginčo šalis gali naudoti pyktį kaip priemonę savo galios demonstravimui, situacijos kontrolei, vildamiesi kitos šalies nuolaidų, nes reiškiamas pyktis gali kitai šaliai kelti baimę, nerimą, norą sumažinti emocijų inten-

syvumą. Kartais pyktis yra skirtas pademonstruoti savo teisumui, apsaugoti ar bandyti atkurti turėtas teises, nubausti kitą dėl sukeltų rūpesčių ar skausmo. Kraštutinis pyktis gali būti požymis, kad asmuo jaučiasi sukrėstas arba užlietas neįveikiamų jausmų. Supykęs mediacijos dalyvis gali elgtis agresyviai arba palikti mediacijos susitikimą.

Kaip reaguoti mediatoriui, pastebėjus šalies pyktį?

- ✓ Jeigu šalies pyktį stiprino jausmas, jog liko neišgirsta, ji nepajėgė išklaudyti ir suprasti kitos šalies požiūrio, kol nejautė, kad kiti išgirdo ir suprato jos pačios išgyvenimus. Naudokite emocijų perfrazavimą, kuris padės sukurti ryšį su šalimi ir sumažinti įtampą.
- ✓ Jeigu įtūžusi konflikto šalis žiūri į kitą šalį, pykčio objektą, ir juda kūnu link jos, mediatorius turi atkreipti supykusio dalyvio dėmesį į save. Išstarkite jo vardą (jei neatsako, galima pakartoti garsiau) ir prašykite pasižiūrėti į jus (mediatorių). Kai šalis perkelia dėmesį į mediatorių, patariama palaikyti akių kontaktą, išreikšti jo pykčio pripažinimą, ir paskelbti pertraukėlę (ir atsistoti parodant, kad tai vyks). Siūloma pasyvesnės šalies paprašyti, kad ji pirmiau paliktų kambarį, nes tikėtina, kad ji bus mažiau linkusi ginčytis (Whatling, 2012).
- ✓ Jei mediatorius pastebi, kad šalies pyktis netrukus gali tapti nevaldomas ir pavojingas, jis gali pasiūlyti 15 min. individualų susitikimą arba pertrauką, arba pasiūlyti tęsti sesiją kitu metu. Per tą laiką mediatorius gali susitikti su kiekviena šalimi atskirai ir suteikti galimybę išlieti jausmus.
- ✓ Jeigu šalys yra pernelyg piktos, kad galėtų susitikti akistatoje, galima taikyti šaudyklinę mediaciją, ir laikinai rengti susitikimus su kiekviena iš šalių atskirai, perduodant šalių idėjas bei siūlymus.
- ✓ Jeigu dalyvių pykčio taikiniu tampa pats mediatorius, reikėtų pripažinti jų reakciją, prisiimti atsakomybę už savo elgesį. Mediatoriui svarbu išlikti konstruktyviam, nemoralizuoti. Veiksmingiau yra rodyti pagarbą, elgtis pagarbiai, o ne reikalauti gerbti. Jei tinka, galima padėkoti už tai, kad šalis atkreipė mediatoriaus dėmesį į svarbius dalykus, prireikus galima atsiprašyti už savo teiginius, paprašyti sutikimo grįžti prie keliančių susirūpinimą klausimų. Renkantis reagavimo būdą, verta atsižvelgti, kad skirtingai žmonės emocijas išreiškia skirtingai.
- ✓ Jeigu mediacijos metu siekiant proveržio taikomas spaudimas, šalis, kuri jaučiasi spaudžiama į kampą, gali tapti agresyvi, naudoti pyktį

kaip gynybos priemonę. Bauginimas, grasinantis elgesys yra ženklas, rodantis, kad reikia baigti mediacijos sesiją, pasiūlyti šalims individualius susitikimus.

- ✓ Jeigu iš šalies agresyvios reakcijos matyti, kad ji yra praradusi pasitikėjimą tiek ginčo sprendimu mediacijoje, tiek pačiu mediatoriumi, siūlytina apskritai nutraukti mediaciją.

Kokių sunkumų dėl šalių elgesio, kurį lemia jų emocijos, gali kilti mediacijoje?

Kartais mediacijos metu mediatoriui kyla sunkumų dėl dalyvių pasyvumo, jų emocijų nulemtos ilgalaikės tylos. Kai atrodo, kad tyla išreiškiamas dalyvio nerimas, pasimetimas, kylanti įtampa, priešiškas, mediatorius turėtų imtis priemonių, mažinančių įtampą, prieštarų norų, minčių, jausmų išgyvenimą, didinančių pasitikėjimą. Jeigu tai vyksta bendro susitikimo su abiem šalimis metu, mediatorius turėtų būti atidus ir kitos šalies reakcijai.

Jei konflikto šalis mediacijos metu ima šaipytis, mediatoriui svarbu suprasti, kas sukėlė tokią konflikto šalies reakciją (nepasitikėjimas kita šalimi, panieka, noras pažeminti kitą, saviironija, pasimetimas?), ir pagal tai pasirinkti tinkamą atsakymą. Jeigu konflikto šalis juokiasi tuo metu, kai kita šalis pasakoja, ir tas juokas netinka tai situacijai, pašaipus, paniekinantis, galima priminti taisykles: „Ar prisimenate, kad mediacijos pradžioje susitarėme dėl pagrindinių taisyklių ir visi sutikome mediacijos metu elgtis su pašnekovais pagar-

biai? Kai Jūs taip reaguojate, aš imu rūpintis, kaip mes laikomės pagrindinių taisyklių. Stenkimės gerbti vienas kitą“.

Jeigu susijaudinęs dalyvis mediacijos metu ima verksti, rinkdamiesi savo reagavimo būdą, atsižvelkite į tai, kaip dalyvio verkimas veikia mediacijos šalį ir procesą. Būtų verta tęsti mediaciją, jeigu atrodo, kad išlietas emocinis skausmas gali sumažinti stresą, įtampą, šalis gali pajusti palengvėjimą, o galimybė atskleisti silpnąsias vietas, pažeidžiamumą gali sumažinti tiek jos, tiek kitos šalies gynybiškumą ir priešišumą. Tokie atveju nereikėtų skubinti dalyvio, galima minimali pauzė pasiimti nosinaitei ar nuraminantis atsakas į dalyvio atsiprašinėjimą dėl ašarų. Tačiau vertėtų stabdyti mediaciją ir daryti pertrauką, jei mediatorius mato, kad stiprios emocijos gali blaškyti, trikdyti dalyvius, o kartais slopinti arba provokuoti kitą šalį.

Įsidėmėti! Šalys gali ašaromis manipuliuoti, o vienai šaliai išreikšta mediatoriaus užuojauta gali kitai šaliai atrodyti kaip šališkumo požymis.

Kaip suvaldyti situaciją mediacijoje, kai dalyviai išgyvena intensyviais emocijas?

- ✓ Jeigu numatomas problemiškas elgesys, galima tartis dėl konkrečių taisyklių, pvz., jeigu šalis linkusi pasitraukti iš sunkių diskusijų, nepasitikėdama savimi ir manydama, kad yra nedaug vilčių rasti jai priimtina sprendimą, galima sutarti, kad „Mes sutinkame dalyvauti susitikime, iki kol jame dalyvauja mediatorius“. Tokia taisyklė šaliai yra lyg pasitikėjimo šalių galimybėmis išspręsti ginčą išraiška (be abejonės, savanoriškumo principas, kaip ir visi kiti mediacijos principai, galioja ir šiuo atveju!).
- ✓ Prireikus, mediacijos proceso metu galima pasiūlyti naujas taisykles, kreipiantis į visus dalyvaujančiuosius, pvz., „Man sunku suprasti situaciją. Ar galime susitarti kalbėti pagarbiai, kad geriau suprastume situaciją?“ (Mediation Skills and Process: Participant Guide / Resource Manual, 2015).
- ✓ Kad intensyvios dalyvių emocijos nebūtų esminis trukdis mediacijos procesui, prieš mediaciją mediatorius gali atlikti tam tikrą paruošiamąjį darbą: numatyti atskirą erdvę kiekvienai šaliai, laukiančiai mediacijos sesijos, suplanuoti patalpos, kurioje vyks mediacija, erdvę, numatyti vietas, kur sėdės šalys. Ypatingais atvejais, kai gali kilti grėsmė saugumui, mediatoriumi reikėtų prieš mediaciją pasitikslinti, kur netoliese yra kiti asmenys, numatyti galimybę kreipiantis telefonu sulaukti pagalbos.

Skirtingiems mediacijos etapams būdingos emocijos ir jų valdymas

Mediacijos dalyvių emocijos proceso metu kinta, tad galima įvardinti tam tikrus skirtingiems mediacijos etapams būdingesnių emocijų dėšningumus.

Etapas	Emocijos	Emocijų valdymas
Prieš mediacijos sesiją	Nerimas, baimė, susirūpinimas	Mediatoriumi rekomenduojama: padėti šalims, papasakojant apie procesą, aptariant tai, ko tikėtis, pateikiant detalių paaiškinimą; padrąsinti dalyvius būti gerai pasiruošusiems;

		<p>surengti priešmediacinius susitikimus, individualiuose susitikimuose su šalimis jas Edukuoti, supažindinti šalis su būsimo procesu, numatyti realistiškus lūkesčius;</p> <p>pasiteirauti nerimastingų šalių apie galimybę joms pasitelkti trečiąją šalį atstovavimui; sumažinti įtampą kartais gali padėti raminantys mediatoriaus žodžiai, truputis humoro.</p>
Mediacijos pradžia	Pyktis, pasibjaurėjimas, nepasitikėjimas	<p>Pradiniame mediacijos etape mediatoriaus kuriamas pasitikėjimo santykis su šalimis mažina destruktivių emocijų proveržių tikimybę. Tariantis su dalyviais dėl pagrindinių taisyklių, svarbu aiškiai įvardinti, koks elgesys mediacijos metu yra tinkamas, ir vėliau prireikus priminti pagrindines taisykles.</p>
Mediacijos tolesnė eiga	Nusivylimas, liūdesys	<p>Pastebėjus dalyvių nusivylimą ir liūdesį, galima sulėtinti procesą, vykdyti procesą atsargiai, apdairiai, išsaugojant mediaciją iki galutinio susitarimo. Nusivylimą galima panaudoti konstruktyviai, kritinei sprendinių analizei ir tobulinimui. Nusivylimą taip pat galima panaudoti gynybiškumui sumažinti, pokyčiams paskatinti. Jei šie jausmai siejasi su neišsipildžiusiais lūkesčiais, galima padėti dalyviams kitam kartui numatyti labiau tikroviškus lūkesčius.</p>
Mediacijos pabaigoje	Gailėjimasis, apgailėstvimas, graužatis	<p>Mediatoriui rekomenduojama: pateikti šalims klausimus, leidžiančius išklausyti, ištyrinėti; pasitikrinti, ar proceso metu nebuvo praleistų etapų ar galimybių, neišnagrinėtų išeičių;</p>

kaip susitarimas pasiektas, vertėtų panagrinėti galimus tolesnius sprendinius po susitarimo, nes tikėtina, kad įmanoma rasti palankių abiem mediacijos šalims variantų.

6.12. lentelė. Parengta pagal Bultena, Ramser, Tilker, 2016

Kaip atsakyti į šalių provokuojantį elgesį?

Rekomenduojama, kad mediatorius į įvairius iššūkius, provokuojantį dalyvio elgesį atsakytų laikydamasis bendrųjų elgesio principų (Whatling, 2012):

6.7. paveikslas. Mediatoriaus atsakas į provokuojantį dalyvių elgesį (sudaryta pagal Whatling)

6.14. Bendravimo sunkumų įveikimas

Bendravimo sunkumus mediacijoje gali padėti įveikti žinojimas ir informacijos panaudojimas apie kairįjį ir dešinįjį smegenų pusrutulius.

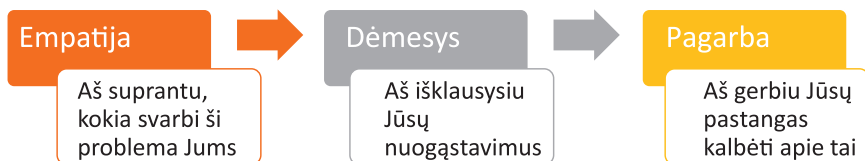
Įdomu. Neuromokslininkai pabrėžia dešiniojo ir kairiojo smegenų pusrutulių skirtumus. Kairysis smegenų pusrutulis siejasi su loginiu mąstymu, skaitymu, rašymu, kalbėjimu. Jis padeda spręsti problemas, naudojant linijinį mąstymą. Dešinysis smegenų pusrutulis yra atsakingas už vaizdinius ir siejasi su kūrybiškumu ir intuicija. Dešinysis pusrutulis taip pat siejasi su neigiamomis ir kitokiomis intensyviomis emocijomis. Dešinysis pusrutulis reaguoja į grėsmę ir yra atsakingas už reakciją „kovoti arba bėgti“ konflikto situacijoje. Dešinysis pusrutulis taip pat reaguoja į neverbalinio bendravimo signalus: veido išraišką, akių kontaktą, balso toną, gestus ir kt. (Exon, 2014).

Įsidėmėti! *Neverta ką nors logiškai aiškinti žmogui, kuris yra labai supykęs arba nuliūdęs. Tuo metu, kai stipriai aktyvuotas dešinysis pusrutulis, „kreiptis“ į kairinį smegenų pusrutulį nebus tinkama strategija. Geriau yra padaryti pertrauką ir tęsti mediaciją, kai žmogus nusiramins.*

Empatija, dėmesiu ir pagarba paremta strategija

Eddy (2011, cituojama pagal Exon, 2014) suformulavo šią strategiją darbu su aukšto konfliktiškumo žmonėmis.

6.8. paveikslas. Empatija, dėmesiu ir pagarba paremta strategija

Ši strategija yra orientuota į dešinįjį smegenų pusrutulį. Panaudojus šią strategiją, jau galima būtų orientuotis į logišką problemų sprendimą, kuris yra būdingas kairiajam smegenų pusrutuliui, tačiau visuomet reikia turėti omenyje, kad dešiniojo smegenų pusrutulio gynybiškumas gali bet kada iškilti. Kai tai atsitinka, atsitraukimas atgal ir *empatija, dėmesiu ir pagarba* paremtos strategijos panaudojimas gali būti vėl labai svarbus.

Neadaptyvūs psichologiniai gynybos būdai: kaip padėti šalims?

Mediacijoje problemų dažnai sukelia neadaptivūs psichologinės gynybos būdai.

Mediatoriaus žodynis. Psichologinės gynybos būdai (mechanizmai) – tai priemonės, kurių pagalba asmuo stengiasi apsaugoti nuo nepriimtinių impulsų, vidinių konfliktų (Psichologijos žodynas, 1993).

Psichologinės gynybos būdai gali būti adaptivūs ir neadaptivūs. Adaptivūs psichologinės gynybos būdai mediacijoje problemų nesukelia, o neadaptivūs psichologinės gynybos būdai mediaciją dažnai žlungdo. Dažniausiai mediacijoje pasitaiko šie neadaptivūs psichologinės gynybos būdai

6.9. paveikslas. Dažniausi neadaptivūs psichologinės gynybos būdai

Atsitraukimas

Kai mediacijoje šalis taiko *atsitraukimą*, jai sunku susidoroti su derybų stresu, tad ji dažniausiai nustoja bendrauti, todėl derybos (diskusija) sustoja.

Kaip padėti šalims?

- ✓ Svarbu kurti pasitikėjimą, saugumą su atsitraukusia šalimi, kad ji pasijustų vėl saugi (Munsinger, Philbin, 2017). Tinka taikyti *empatija, dėmesiu ir pagalba* paremtą strategiją.
- ✓ Galima pasitelkti į pagalbą atsitraukusios šalies advokatą, kad

jis savo aktyviais veiksmais (pvz., pokalbiais telefonu) palaikytų savo klientą.

- ✓ Gali būti prasminga taikyti šaudyklinę mediaciją, nes, šalims esant skirtinguose kambariuose, įtampa nuslūgsta.
- ✓ Gali būti veiksminga padaryti pertrauką, kad atsitraukusioji šalis nusiramintų ir galėtų racionaliau įvertinti situaciją.

Neigimas

Kai mediacijoje šalis taiko *neigimą*, ji atsisako pripažinti faktą, kuris yra akivaizdus. Tas, kuris nepripažįsta faktų, negali prisiimti atsakomybės

už sprendimą. Tokiu būdu šalys ginčo nesprendžia, o ginčijasi dėl faktų.

Kaip padėti šalims?

- ✓ Svarbu suprasti, kad tam, kuris taiko neigimą, trūksta saugumo. Tik pasijutusi saugi, šalis gali sumažinti savo gynybiškumą ir pripažinti faktus.
- ✓ Gali būti prasminga taikyti šaudyklinę mediaciją ir visą mediacijos laikotarpį dirbti su šalimis atskirai.

Projekcija

Mediacijoje taip pat dažnai pasireiškia *projekcija* – savo pašąmoningų jausmų nukreipimas į kitą asmenį, pvz., viena šalis jaučia pyktį, bet negali jo priimti. Ji gali nuslopinti pyktį ir priskirti jį kitai šaliai. Tie, kurie taiko projekciją mediacijoje, tiki, kad jų problemos yra kitos šalies kaltė. Jie gali suvokti kitą šalį kaip agresyvią ir tuo pačiu pateisinti savo pyktį. Aukšto konfliktiškumo mediacijoje taip elgiasi abi šalys.

Kaip padėti šalims?

- ✓ Taikyti aktyvų klausymą ir palaiškumą. Tai gali nuraminti šalis.
- ✓ Taikyti atskirus susitikimus arba šaudyklinę mediaciją.

Skilimas

Skilimas mediacijoje pasireiškia kaip skėlimas pasaulio į juodą ir baltą, teisingą ir klaidingą, paliekant mažai erdvės kompromisui. Kai taikomas šis psichologinės gynybos būdas, tampa sunku pasiekti susitarimą mediacijoje, nes sunku išjudėti iš rigidiškos pozicijos ir priimti kompromisą.

Kaip padėti šalims?

- ✓ Mediatoriui patariama bendradarbiauti su tos šalies, kuriai pasireiškia *skilimas*, advokatu ir jam padedant parodyti kiekvieno pasirinkimo stipriąsias ir silpnąsias puses (Munsinger, Philbin, 2017).

Protrūkis

Protrūkis įvyksta, kai žmogus veikia impulsyviai skatinamas emocijų, neįvertinęs, ar toks elgesys bus racionalus ir produktyvus. Toks elgesys mediacijoje labai sutrikdo kitą šalį ir sukelia jos pasimetimą.

Kaip padėti šalims?

- ✓ Mediacijoje reikia padaryti pertrauką.
- ✓ Atskirame pokalbyje išklauskite pratrūkusios šalies argumentus.

Įsidėmėti! Žmonėms, kurie yra patyrę diskriminaciją, nepadarytą psichologinės gynybos būdai, ypač tokie kaip atsitraukimas, projekcija, protrūkis, pasireiškia dažniau. Mediatorius turi būti jautrus dirbdamas su žmonių grupėmis, kurios yra patyrusios arba patiria diskriminaciją. Labai svarbu taikyti empatiją, dėmesiu ir pagarba paremtą strategiją, skatinti pasitikėjimą.

6.15. Priemonės, taikomos šalių galios disbalanso atveju

Kas sudaro mediacijos šalių galią ir kokie yra jos šaltiniai?

Konfliktas dažnai reiškia šalių siekį išlaikyti ar pasiekti tarpusavio galios pusiausvyrą ar pranašumą. Galia yra konflikto valiuta (Mayer, 2012). Konflikto šalių ga-

lios šaltiniai gali būti susiję su konflikto sprendimo procesu ir konflikto šalių santykiais (santykių kontekstu). Paprastai pagrindiniu galios šaltiniu laikoma galimybė naudotis ištekliais (tai gali būti pinigai, materialinės vertybės, darbo ištekliai, laikas, intelektualinė nuosavybė). Labai svarbūs galios šaltiniai yra formali valdžia, įgaliojimai apdovanoti, taikyti sankcijas arba apsaugoti nuo bausmės, socialinis teisėtumas.

Tačiau šalių galią gali sudaryti ir kiti, sunkiau įvertinami ištekliai, pvz., asmens reputacija, gebėjimai arba informuotumas, žinios. Siekdami sau palankaus sprendimo, mediacijos dalyviai gali pasinaudoti turima geriausia derybų sprendimo alternatyva. Kai konflikto šalis turi patrauklų variantą, ką ji galėtų daryti, jei nepa-

vyktų sėkmingai išspręsti konflikto su kita šalimi, tai ši alternatyva gali būti labai veiksminga priemonė, skatinanti kitą konflikto šalį nusileisti. Šalies galios šaltinis taip pat yra galimybė gauti trečiųjų šalių paramą arba sudaryti koalicijas. Asmeninės savybės (intelektas, bendravimo įgūdžiai, empatija, gebėjimas koncentruoti dėmesį, emocinis stabilumas, nuovokumas, ištvermingumas, ryžtingumas, drąsa) taip pat gali būti veiksniai, sudarantys ir stiprinantys mediacijos dalyvio galią.

Konfliktuose yra įprasta, kad nesutariančios šalys turi nevienodą galią. Galios disbalansas tarp mediacijos šalių gali būti dvejopas: galios disbalansas gali būti iki mediacijos ir po jos, ir galios disbalansas gali būti mediacijos proceso metu. Vienas la-

bai svarbus uždavinys mediatoriui yra siekti, kad dalyvių galios skirtumai ne-trukdytų mediacijos procesui ir rezultatui.

!sidėmėti! *Mediatorius turėtų pasitikslinti, ar iš tiesų egzistuoja galios disbalansas, nepasikliaudamas išankstiniais stereotipizuotais numanymais. Pvz., nebūtinai daug pajamų gaunantis, užimantis aukštą postą, turintis paklausią specialybę vyras iš tiesų turi galios pranašumą prieš menkiau išsilavinusią ir negaunančią pajamų žmoną. Gali būti ne tokių akivaizdžių galios šaltinių.*

Kaip palaikyti šalių galios pusiausvyrą?

Tam, kad nekiltų galios disbalansas mediacijos proceso metu, dirbant su šalių galia mediatoriui svarbu (Mediation Skills and Process: Participant Guide/Resource Manual, 2015):

- ✓ būti atidžiam: stebėti šalis nuo pat pradžių, būti dėmesingam išorinei išraiškai, pačiam lygiavertiškai elgtis su abiem šalimis (sveikinantis, kreipiantis, sodinant, atidžiai klausantis ir rodant tokį patį dėmesį);
- ✓ su abiem šalimis elgtis vienodai pagarbiai: vienodai įtraukti abi šalis identifikuojant probleminius klausimus, nagrinėjant galimus variantus, renkantis sprendimus;
- ✓ abiejų šalių interesus traktuoti kaip vienodai svarbius ir reikalaujančius pripažinimo: suteikti patvirtinimą, išreikšti manymą, kad jos abi kompetentingos išspręsti tarpusavio ginčus.

Ką daryti, kad stipresnioji šalis nepiktnaudžiautų savo galia?

Mediatorius gali taikyti šias intervencijas, padedančias sumažinti stipresnės šalies galią (Loodle, 2017):

- ✓ kontroliuoti komunikacijos procesą, prašydamas šalis kreiptis į mediatorių, o ne tiesiogiai į kitą šalį;
- ✓ sukurti abejones stipresnės šalies mintyse, atkreipus jos dėmesį (pastebint, nurodant) į jos argumentų silpnąsias puses (faktų, teisi-nes, procedūrinės);
- ✓ identifikuoti pasiūlytų ateities veiksmų neigiamus aspektus ar savybes, galimas grėsmes;

- ✓ taikyti tikrovės tikrinimo priemones, vertinant siūlymus, kurie nepa-
rankūs, nenaudingi silpnesnei šaliai;
- ✓ perspėti, kad nutrauksite mediaciją, jei konkretus šalies elgesys bus
nekontroliuojamas;
- ✓ daryti pertrauką arba stabdyti mediaciją, jei pasiūlytas susitarimas
akivaizdžiai neįgyvendinamas. Jeigu galios disbalansas yra pernelyg
didelis, kad šalys priimtų pagrįstą ir išmintingą sprendimą, vertėtų iš
viso nutraukti mediaciją;
- ✓ skatinti bendradarbiavimo elgesį, pačiam būti gerų bendravimo įgū-
džių pavyzdžiu;
- ✓ atvirai įvardinti stipresniosios šalies taikomas galios taktikas (pvz.,
dirbtinis galutinių terminų nurodymas taikomas tam, kad kita šalis
nusileistų).

Kaip padėti išlaikyti galios pusiausvyrą, sustiprinant silpnesniųjų ša- lių galią?

Keli papildomi patarimai mediatoriui, kokios priemonės galėtų padėti pa-
laikyti galios pusiausvyrą (Mediation Skills and Process: Participant Guide/
Resource Manual, 2015; Loodle, 2017):

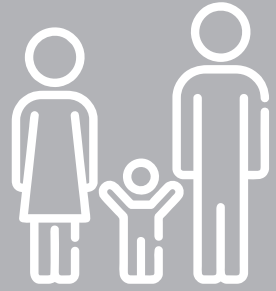
- ✓ paaiškinkite procesą, ir užtikrinkite, kad šalys supranta mediacijos
esmę, ir konkrečius jos pranašumus bei silpnąsias puses;
- ✓ primygtinai reikalaukite laikytis mediacijos principų ir taisyklių, kad
būtų išvengta stipresniosios šalies gąsdinimų;
- ✓ suteikite šalims galimybę papasakoti visą istoriją apie ginčo esmę, ir
primygtinai reikalaukite, atkakliai laikykitės to, kad kita šalis išklausy-
tų šį pasakojimą nepertraukdama;
- ✓ pasiūlykite šalims, kad dalyvautų advokatai ar kiti paremiantys ir pa-
tariantys asmenys (pvz., kai tai tinka mediacijos procesui, gali daly-
vauti profsąjungų atstovai, sveikatos priežiūros specialistai). Tai ypač
rekomenduojama tuo atveju, jeigu viena arba abi šalys jaučiasi bejė-
gės;
- ✓ konsultuokitės su ekspertais. Ekspertų suteikta informacija arba pa-
tarimas gali suteikti pasitikėjimo savimi ir užtikrintumo, kas svarbu
šalims, siekiančioms priimti sprendimus;
- ✓ panaudokite individualius susitikimus. Šalys gali jaustis laisviau, kai
gali dalį darbo nuveikti atskirai, nedalyvaujant kitai. Naudokite indi-

- vidualius susitikimus patikrinimui, ar silpnese atrodanti šalis yra patenkinta derybų pažanga, ar reikėtų nagrinėti probleminius klausimus, kurie nebuvo identifikuoti bendrų susitikimų metu;
- ✓ įgalinkite šalį, padėkite joms identifikuoti ir sustiprinti savo galios pagrindą. Tai gali būti atliekama paaiškinant ir atrandant geriausią alternatyvą derybiniam sprendimui, patariant šalims gauti teisinį patarimą, arba paaiškinant jiems pozicinių ir interesais grįstų derybų esmę ir taikymo principus;
 - ✓ jei situacija leidžia, pakeiskite procesą, naudokite šaudyklinę mediaciją, vaizdo konferenciją, elektroninį pašta;
 - ✓ padėkite šalims ieškant ir formuluojant būdus, kaip jos galėtų patenkinti svarbių asmenų (pvz., naujų partnerių) poreikius ir reikalavimus.

Įsidėmėti! *Jeigu galios skirtumai – pernelyg dideli, mediatoriui gali prireikti laikinai nutraukti mediaciją ir padėti šalims rasti kitus procesus, kaip jos gali išspręsti probleminius klausimus, atsižvelgiant į jų skirtumus. Mediatorius turėtų informuoti silpnesniąją šalį apie alternatyvias teisines galimybes (arbitražas, teismas).*

VII

ŠEIMOS GINČŲ MEDIACIJA

7.1. Šeimos ginčo samprata

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau tekste – Konstitucija) 38 str. nustatyta, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, ir valstybė saugo bei globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę.

Įdomu. Konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prierašumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisimti tam tikras teises ir pareigas, t. y., santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi (Konstitucinis Teismas, 2011).

Nors Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra nustatytos „šeimos“ sąvokos, pagal CK įtvirtintą „šeimos nario“ sampratą, šeima teisiniu požiūriu yra grupė fizinių asmenų, kuriuos sieja turtiniai ir asmeniniai neturtiniai teisiniai santykiai, atsirandantys santuokos, bendro gyvenimo neįregistravus santuokos, kraujo giminystės, įvaikinimo ar kitokios vaikų priežiūros ir auklėjimo teisinės formos pagrindu.

Šeimos teisė

Šeimos teisę galima apibūdinti kaip civilinės teisės pošakį. Tai yra sistema teisės normų, reguliuojančių šeiminius teisinius santykius, t. y., asmeninius neturtinius ir turtinius santykius, atsirandančius iš santuokos, bendro gyvenimo nesudarius santuokos, giminystės, įvaikinimo, globos ir rūpybos, vaikų auklėjimo pagrindu. Šie santykiai susiklosto tarp įvairių asmenų – sutuoktinių, partnerių, tėvų ir vaikų, kitų šeimos narių; globėjo ir globotinio, ir pan.

Šeimos teisė apibrėžia asmens šeimos teisinio statuso (kaip sutuoktinio, tėvo, motinos, vaiko, globėjo ir pan.) pradžią ir pabaigą, reglamentuoja šeimos santykių turinį: asmeninius neturtinius, turtinius sutuoktinių santykius, tėvų ir vaikų tarpusavio teises ir pareigas, valstybės intervenciją į šeimą, globą, įvaikinimą.

Mediatoriaus žodynėlis. Asmeniniai neturtiniai šeiminiai santykiai – tai tokie visuomeniniai santykiai, kurie susidaro tarp sutuoktinių, sutuoktinių ir jų vaikų bei kitų šeimos narių dėl nematerialaus pobūdžio vertybių.

Mediatoriaus žodynėlis. Turtiniai šeiminiai santykiai – tokie visuomeniniai santykiai, kurie atsiranda tarp sutuoktinių, tėvų ir vaikų, kitų šeimos narių iš asmeninių neturtinių santykių dėl materialinių vertybių valdymo, naudojimo ir disponavimo jomis, taip pat dėl materialinės paramos/išlaikymo teikimo.

Turtiniai santykiai, sudarantys šeimos teisės dalyką, savo ruožtu gali būti suskirstyti į:

1. turtinius santykius dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė ar asmeninė sutuoktinių nuosavybė, valdymo, naudojimo ir disponavimo juo;
2. turtinius santykius dėl materialinės paramos teikimo vienas kitam tiek esant santuokoje, tiek ją nutraukus įstatymo numatytais atvejais;
3. turtinius tėvų ir vaikų, kitų šeimos narių santykius dėl išlaikymo teikimo įstatymo numatytais pagrindais ir sąlygomis.

Šeimos teisių įgyvendinimas ir užtikrinimas

Asmenys savo nuožiūra įgyvendina šeimos teises ir nevaržomai jomis naudojami, taip pat ir teise į šeimos teisių gynybą. Galimybė savo nuožiūra įgyvendinti teises yra įmanoma tiek, kiek ji nepažeidžia kitų šeimos narių ar kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų (pvz., tėvai negali drausminti vaikų, taikydami fizines bausmes; sutuoktiniai – įgyvendinti teisės pasidalinti bendrą turta, pažeisdami jų kreditorių interesus). CK 3.5 str. 4 d. nustato, kad šeimos teises gina teismas, globos ir rūpybos bei kitos valstybės ar visuomeninės institucijos CK numatytais būdais. Ginčai, kylantys iš šeimos teisių santykių, ir yra vadinami šeimos ginčais.

Įsidėmėti! Šeiminių santykių specifika nulemia pareigą teismui siekti, kad šeimos bylos būtų išspręstos taikiai, kompromisų, nepažeidžiančių įstatymų bei šeimos narių teisių, paieškos būdu. Įstatymas įsakmiai nustato, kad teismas turi imtis priemonių sutuoktinių ar kitų šeimos narių sutaikymui (CK 3.54, 3.64, 3.75 str.).

Dažniausiai pasitaikantys šeimos ginčai

Dažniausiai šeimose kyla ginčai, susiję su šiais šeimos narių asmeniniais neturtiniais ir turтинiais santykiais bei tarpusavio teisėmis ir pareigomis:

- ✓ konfliktiniais šeimos narių tarpusavio santykiais;
- ✓ santuokos nutraukimo klausimais;
- ✓ finansiniais ir turto dalybų klausimais;
- ✓ paveldėjimo klausimais;
- ✓ vaikais: ginčai dėl vaiko kilmės nustatymo; jo gyvenamosios vietos; kartu negyvenančio tėvo/motinos dalyvavimo vaiko auklėjime, ugdyme; bendravimo, išlaikymo dydžio ir mokėjimo tvarkos nustatymo; dėl leidimo išvykti gyventi į kitą valstybę; dėl neteisėto vaiko išvežimo;
- ✓ ginčai dėl kitų artimųjų bendravimo, matymosi su vaiku;
- ✓ tėvų – vaikų (nepilnamečių ir pilnamečių) tarpusavio ginčai;
- ✓ giminių ginčai ir kt.

Dažniausiai praktikoje pasitaikantys šeimos ginčai yra susiję su santuokos nutraukimu ir jo pasekmėmis. Jie neretai būna susiję su stipriais tarpusavio konfliktais, dėl kurių, net ir teismui priėmus sprendimą, emociniai išgyvenimai patys savaime nepasibaigia. Dėl to dažnai kyla sunkumų vykdant teismo sprendimą.

7.2. Šeimos mediacijos ypatumai

Šeimos mediacijos tikslas

Šeimos mediacijos tikslas – sudaryti galimybes šeimos nariams bendrauti, ieškoti sprendimų ir tapti atsakingiems už savo priimtus sprendimus, kurie tiesiogiai liečia ne tik juos, bet ir kitus, taip pat ir vaikus, šeimos narius. Šeimos mediacijos metu mediatorius turėtų siekti ginčo šalims padėti susitaikyti su pasikeitimais, išgirsti vienas kitą, skatinti tarpusavio bendravimą, bendradarbiavimą, priimant sprendimus. Šeimos ginčiuose, kurie yra susiję su vaikais, tėvų tarpusavio santykis ir bendravimas ateityje yra neišvengiamas. Svarbu padėti tėvams suprasti, kad niekas geriau už tėvus nežino, kas geriausia jų vaikams.

Praktinis pavyzdys. Mediacijoje dalyvaujantys vyras ir žmona jau kelerius metus gyvena skyriumi, nebendrauja. Šeima turi du vaikus. Žmona negali atleisti vyrui neištikimybės, jaučiasi pažeminta,

įskaudinta, pikta. Ji mano, kad toks tėvas vaikams nereikalingas, todėl neleidžia jam matytis su vaikais. Vyras gailisi dėl to, kas įvyko, bet taip pat pyksta ant žmonos, kad ji nori „atimti“ iš jo vaikus. Nenorėdamas prarasti vaikų, tėvas rašo skundus įvairioms institucijoms. Mediacijos metu daug dėmesio buvo skirta šalių jausmams ir patirtims, sudarytos galimybės, neįžeidžiant vienas kito, išsakyti savo nuoskaudas, tuo pačiu padedant suprasti, kad tai, kas įvyko, jau nebepakeisi, o toks jų tarpusavio santykis labiausiai kenkia vaikams. Abu tėvai sutarė, kad juos vienija noras užtikrinti vaikų gerovę ir jie, kaip vaikų tėvai, turėtų dėti pastangas ir prisitaikyti prie pasikeitusių vaidmenų, t. y., vienas į kitą po santuokos nutraukimo žiūrėti, kaip į savo vaikų tėtį ir mamą, o ne buvusį sutuoktinį (-ę).

Kokie yra svarbiausi šeimos mediacijos ypatumai?

7.1. paveikslas. Šeimos mediacijos ypatumai

Specialiųjų mediatoriaus žinių ir savybių poreikis

Šeimos mediacija reikalauja iš mediatoriaus ypatingų žinių bei gebėjimų. Mediatoriaus žinios bei gebėjimai susiję ne tik su mediacija, bet ir su šeimų terapija, psichologija, šeimos paslaugų, pagalbos mechanizmo išmanymu. Jis turi žinoti, esant poreikiui (pvz., psichologo pagalbos, vaiko teisių apsaugos ir pan.), kur nukreipti šalis.

Mediatorius šeimos ginčiuose turi būti ne tik nešališkas, bet ir pasižymėti tam tikromis savybėmis.

Profesinės
savybės

išmanyti šeimos teisę, gebėti, planuoti procesą, suprasti tiek šalių, tiek vaikų poreikius, gebėti valdyti konfliktus, rinkti, analizuoti, apibendrinti informaciją, tinkamai formuluoti ir užduoti klausimus, kartu su šalimis aptarti ir ieškoti galimybių ir pan.

Asmeninės
savybės

būti empatišku, drąsinančiu, gebančiu kurti pasitikėjimą, kantriu, mokančiu išklaudyti ir pan.

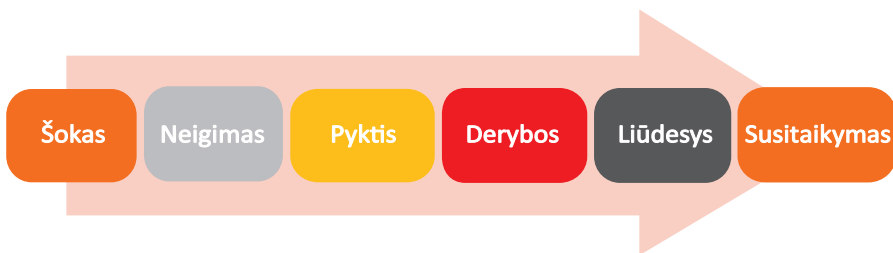
7.2. paveikslas. Mediatoriaus savybės

Neigiamos ginčo šalių emocijos ir jausmai

Dažniausiai šeimos ginčiuose mediacija taikoma santuokos nutraukimo atveju. Tokiems konfliktams būdingas didelis šalių nepasitikėjimas vienas kitu, nesąžiningumas, noras nuslėpti informaciją, priešiškus, nepateisinti lūkesčiai, skirtingi interesai, jėgos disbalansas ir pan.

Išsiskyrimas – dviejų žmonių bendro gyvenimo pabaiga. Skyrybos vertinamos kaip vienas iš didžiausių stresą sukeliančių įvykių. Gyvenimas ilgesnį laiką kartu su kitu asmeniu sukuria emocinį intymumą: intensyvų dalinimąsi jausmais, viltimis, svajonėmis ir kt. (Ricci, 1997). Partneriai, gyvendami kartu, gerai pažįsta vienas kito jautrias vietas ir kai tarpusavio santykiai pradeda nebesiklostyti, gali labai sustiprėti psichologinio pažeidžiamumo jausmas vienas kito atžvilgiu. Neigiamos emocijos, tokios kaip įsižeidimas, skausmas, baimė, nusivylimas, pyktis, nerimas, gėda, kaltė, liūdesys ir pan., dažniausiai pradeda dominuoti tarp partnerių jau ilgą laiką iki to, kol priimamas sprendimas skirtis ir pradeda gyventi atskirai.

Skirtingais išsiskyrimo periodais išgyvenamos emocijos ir jausmai

7.3. paveikslas. Skirtinguose išsiskyrimo perioduose patiriamos emocijos

Paprastai pradžioje patiriamas **šokas** – sukrėtimas dėl to, kas vyksta. Vėliau sekantis **neigimo** jausmas gali pasireikšti įvairiomis formomis: neigimu, nenoru matyti to, kas vyksta, problemų ignoravimu, vengimu pripažinti realybę. Sprendimas apie galimą išsiskyrimą gali atrodyti nepriimtinas, o lūkestis, kad viskas išsispęš, – stiprus. Suvokus pokyčių neišvengiamumą, neretai kyla **pyktis**, nusivylimas, noras kerštauti, įskaudinti. Šis periodas gali būti ilgas ir destruktivus. Kita stadija – **derybės**, siekis rasti išeitį iš situacijos, pabandyti pradėti viską iš naujo. Kai pyktis atlégsta, pradeda atrodyti, kad išsiskyrimas yra didelė klaida, bandoma taikytis. Neretai, suvokus, kad susitaikyti nepavyks, šalis gali **liūdėti ir gedėti**, išgyventi stiprius netekties jausmus. **Susitaikius** su situacija, šalis siekia racionalaus sprendimo.

Pasitaiko, kad pora kartu priima sprendimą skirtis ar gyventi skyrium, tačiau dažniausiai tai būna vieno iš partnerių sprendimas, o kitam tenka su tuo susitaikyti. Tas, kuriam tenka susitaikyti su tokiu sprendimu, dažnai išgyvena šoką, atmetimą, išdavystę ir jaučiasi labiau pažeidžiamas. Emocinis ir psichologinis prisitaikymas prasideda anksčiau tam iš partnerių, kuris priėmė sprendimą skirtis (Parkinson, 2011).

Praktinis pavyzdys. Mediacijoje dalyvauja nesusituokusi pora. Vyras ne-

nori nutraukti santykių, nori pabandyti santykius išsaugoti, negali susitaikyti su tuo, kad viskas baigta. Moteris teigia, kad jau viskas išbandyta, niekas nepasikeis ir ji nemato prasmės gyventi toliau kartu, nori išspręsti bendro turto pasidalijimo klausimą. Abi šalys yra skirtinguose susitaikymo su išsiskyrimu perioduose.

Kaip efektyviai dirbti su šalimis, kurios patiria neigiamas emocijas?

- ✓ Mediacijos metu pastebėjus, kad viena iš šalių negali priimti sprendimų dėl to, nes išgyvena stiprius netekties jausmus, kurie trukdo racionaliai mąstyti, arba sutinka su bet koku kitos šalies siūlymu, puoselėdama lūkesčius jį/ją susigrąžinti, nors tokie siūlymai jai/jam nenaudingi (tarkime, atsisako teisių į bendrą turtą ar pan.), mediatorius turi siūlyti šalims pasitarti su teisininkais, esant reikalui – su psichologu.
- ✓ Mediatoriui svarbu žinoti, kad šalims, dalyvaujančioms skyrybų mediacijoje, dėl stiprių išgyvenamų emocijų gali būti sunku racionaliai vertinti situaciją ir racionaliai diskutuoti, taip pat jos gali vengti ir nenorėti dalyvauti mediacijoje. Nepriklausomai nuo to, kokį išsilavinimą turi ir kokias pareigas užima, žmonės, dalyvaudami šeimos mediaci-

joje, gali labai jaudintis, sunkiai kontroliuoti savo emocijas, verk-
ti ir kt. Mediatoriui svarbu empa-
tiškai ir supratingai priimti tokias
šalių reakcijas. Jeigu emocijos
mediacijos procese dominuo-
ja, nereikėtų skubėti priiminėti
sprendimus, ypač ilgalaikius,
verta padaryti ilgesnius tarpus
tarp medicijos sesijų, kad šalys
galėtų apmąstyti tai, kas įvyko
mediacijos sesijoje ir tinkamai
pasiruošti kitam susitikimui.

✓ Neigiamas emocijas kontroliuoti
gali padėti mediatoriaus aiškiai
apibrėžta medicijos struktūra
ir sutartos taisyklės, apie kurias
mediatorius turėtų priminti (pla-
čiau apie emocijų valdymą žr.
6.13 skyrių).

✓ Šeimos medicijoje dažnai jau
pirmo susitikimo metu stipriai
dominuoja vienos iš šalių arba
abiejų šalių vienas kito kaltini-
mas, noras nubausti, rasti kaltą,
nenoras dalyvauti medicijoje.
Tokiais atvejais padeda:

- klausimai, orientuoti į ateities
perspektyvas, t. y., kaip šalys
mato šio ginčo sprendimą po
vienos savaitės, mėnesio, po
kelerių metų;
- aptarti, kokios nesutarimų
pasekmės ir kokie kiti galimi
sprendimo būdai bei jų priva-
lumai ir minusai;
- pirmuosius susitikimus pradėti
nuo atskirų susitikimų ir tik po

to organizuoti bendrus susiti-
kimus;

- susitikimą pradėti ne nuo šalių
pasakojimo, o nuo konkrečių
klausimų.
- ✓ Kartais, apimtos neigiamų emo-
cijų, šalys nenori dalyvauti me-
diacijoje. Siūlytina mediatoriui
atkreipti dėmesį į šiuos požy-
mius, kurie gali rodyti šalies ar
abiejų šalių nenorą dalyvauti
mediacijoje:
 - nuolatinis vėlavimas į susitiki-
mus, neatvykimas į mediciją;
 - kūno kalba (pvz., viršutinė
kūno dalis pasvirusi atgal
(labai atsilošęs) – savęs iš-
aukštinimas, parodoma, kad
nepriimame pašnekovo, de-
monstruojama nuostata „Man
nesvarbu“; sukryžiuotos kojos
– pasipriešinimo, informacijos
nepriėmimo ženklas, netinka-
mas derybų metu; galvos pa-
lenkimas į priekį, smakro nulei-
dimas – kritiškas klausymasis,
galbūt nepritarimas išsakomai
minčiai, smarkus galvos nuna-
rinimas, pasilenkimas į priekį –
atsiribojimas ar nenoras rodyti
emocijų, pvz., gėdos jausmo ir
pan. (plačiau apie neverbalinį
bendravimą žr. 6.2. skyrių);
 - taikoma vengimo taktika
arba priešingai – „spaudimas“
spręsti viską kuo greičiau;
 - reikiamos informacijos (pvz.,
registrų pažymų apie dalinti-
ną turtą nepateikimas ir pan.);

- išsisukinėjimas, tiesioginių atsakymų į mediatoriaus ar kitos šalies užduotus klausimus vengimas;
- nesilaikymas laikinų susitarimų;
- manipuliavimas, laiko „tempimas“;
- vengimas bendradarbiauti, ieškoti galimų kompromisų, bekompromisinis užimtos pozicijos gynimas – „Arba viskas taip, kaip noriu, arba nieko“.

Esant tokiai situacijai, mediatorius turėtų patikslinti, ar šalys tikrai nori dalyvauti mediacijoje, ar jos gerai supranta mediacijos tikslą ir prisimena sutartas taisykles, užduoti atviro tipo, derybas skatinančius, hipotetinius, strateginius, realybės testavimo klausimus (pvz., „Gal galėtumėte pasakyti, kodėl nusprendėte dalyvauti mediacijoje/kokius lūkesčius turite/ką norėtumėte išspręsti/kada galite pateikti reikiamus dokumentus/jeigu tai nepavyks, kas tada, kaip tai bus galima įgyvendinti“ ir pan.).

- ✓ Šeimos mediacijos metu dominuojančius stiprius jausmus ir emocijas, mediatorius turi pastebėti ir juos įvardinti (pvz., „Matau, kad jūs pykstate; girdžiu, kad jūsų balso tonas kyla“), bet neaiškinti jų priežasčių. Priežastis turi įvardinti ir paaiškinti pačios šalys.

Ginčo šalių tarpusavio pasitikėjimo stoka

Mediacijoje labai svarbus tam tikras mediacijos šalių pasitikėjimas tiek mediatoriumi, tiek viena kita. Konflikto situacijoje, o ypač skyrybų atveju, susilpnėjęs šalių pasitikėjimas viena kita yra labai dažnas. Tam tikras pasitikėjimo laipsnis, kaip ir tam tikras nepasitikėjimo laipsnis, yra svarbus derybose. Per didelis pasitikėjimas kita šalimi gali lemti tai, kad tu, kuris pasitiki, bus pasinaudota, per didelis nepasitikėjimas gali sutrukdyti sėsti prie derybų stalo (Exon, 2014).

Praktinis pavyzdys.

Mediacijoje tėvas sutiko, kad vaiko gyvenamoji vieta būtų nustatyta su motina, jis pasitikėjo, kad ji gali gerai prižiūrėti vaiką, tačiau baiminosi, kad motina gali nuteikinti vaiką prieš jį, trukdyti jo bendravimui su vaiku. Motina, savo ruožtu, galėjo pripažinti, kad tėvas gali su vaiku įdomiai praleisti laisvalaikį, pasiūlyti vaikui patrauklias pramogas, tačiau nepasitikėjo, kad jis galės tinkamai apmokyti vaiką, kai oras vėsesnis ir kai oras šiltesnis, tinkamai prižiūrėti vaiką, jeigu vaikas susirgtų.

Praktinis pavyzdys.

Mediacijoje dalyvavo dvi seserys, kurios susipyko dėl

pagal testamentą paveldėto nekilnojamojo turto. Pagal motinos testamentą viena vyresnioji sesuo paveldėjo žemės sklypą, o jaunesnioji sesuo – sodybą su senais pastatais. Sklypą paveldėjusi sesuo manė, kad toks testamentas – neteisingas. Mediacijos metu paaiškėjo, kad sklypą paveldėjusi sesuo jautėsi mažiau mylima mamos ir manė, kad mama visada daugiau dėmesio skyrė jaunesniajai seseriai, todėl ji seseriai paliko seną sodybą. Mediacijos metu jaunesnioji sesuo teigė, kad jos paveldėtos senos sodybos vertė yra žymiai mažesnė už žemės sklypo vertę. Tuo tarpu vyresnioji sesuo nurodė, kad sodyba, kurią paveldėjo jaunesnioji sesuo, jai yra svarbi ir vertinga. Mediacijos metu paaiškėjo, kad seserys nepasitikėjo viena kita, jautė nuoskaudas dėl mamos santykio, skirtingai „matavo“ sodybos vertę. Vyresniajai seseriai sodyba buvo vertinga, nes tai – jos tėviškės namai, laimingos vaikystės vieta. Vyresnioji sesuo manė, kad jaunesniajai seseriai pardavus sodybą, naujieji savinin-

kai šią sodybą nugriaus. Mediacijos metu seserys daug kalbėjo apie vaikystės patirtis, nuoskaudas, apie savo jausmus viena kitai. Taip buvo atstatytas seserų tarpusavio bendravimas, pasitikėjimas viena kita.

Įsidėmėti! *Tai, kad šalys tam tikru laipsniu nepasitiki viena kita, nėra kliūtis dalyvauti mediacijoje ir bandyti ieškoti susitarimo. Labai svarbu, kad šalys pasitikėtų mediatoriumi ir mediacijos procesu. Mediatoriui yra svarbu kurti abiem šalims saugią ir pagarbią erdvę, kurioje kiekviena šalis jaustųsi išklausyta, būtų kreipiamas dėmesys į kiekvienos šalies nuomonę, poreikius ir pasiūlymus.*

Šeimos mediacijoje mediatorius yra savotiškas „vertėjas“, padedantis šalims viena kitą išgirsti, suprasti, pažiūrėti į situaciją iš kitos šalies perspektyvos, jis – kaip tiltas, sujungiantis naujas šeimos struktūras, padedantis šalims susitaikyti su situacijos pasikeitimais (Parkinson, 2014).

Kaip atkurti šalių tarpusavio pasitikėjimą?

Mediatorius gali padėti atkurti šalių tarpusavio pasitikėjimą:

- ✓ jau pirmo kontakto su šalimis metu kurdamas šiltą santykį, būdamas nuosekliu, laikydamasis susitarimų (jeigu pažadėjo atsiųsti informaciją, būtinai ją turi nusiųsti, nežadėti to, ko negali padaryti, laikydamasis sutartų taisyklių ir pan.);
- ✓ aptardamas galimybes ir drąsindamas šalis tartis dėl laikinų sprendimų/susitarimų ypač svarbiais ir neatidėliotinai sprendiniais klausimais

- (pvz., vaiko išlaikymas, laikinas bendravimas su skyrium gyvenančiu tėvu). Šie susitarimai gali padėti šalims pasitikrinti, kaip kiekviena iš jų laikosi priimtų susitarimų, kokie sunkumai kyla ir ar galimi tokie pat ilgalaikiai sprendimai. Jeigu šalys laikosi priimtų laikinų susitarimų, jų pasitikėjimas viena kita stiprėja;
- ✓ taikant perfrazavimą, įvardinti nepasitikėjimą keliančias aplinkybes, faktus (pvz., teiginį „Jis niekada negrąžina vaiko laiku“ perfrazuoti: „Jeigu tėtis vaiką grąžintų sutartu laiku, jūs neprieštarautumėte, kad vaikas bendrautų su tėčiu“);
 - ✓ jeigu nepasitikėjimas susijęs su turiniais klausimais, paprašydamas į kitą mediacijos susitikimą atsinešti dokumentus, kurie leistų padėti suprasti ir susitarti dėl turto vertės;
 - ✓ skatindamas kalbėti apie save, o ne apie kitą šalį, t. y., ko noriu aš, ką galiu padaryti aš.

Skirtingi ginčo šalių tarpusavio santykių tipai

Derybos dėl galimų sprendimų šeimos ginčiuose priklauso ir nuo poros struktūros, tarpusavio bendravimo, reakcijos į esamą situaciją. Šeimos mediatorė Parkinson (2014) išskyrė tam tikrus porų tipus ir pateikė rekomendacijas, kaip su jomis reikėtų dirbti mediatoriui.

Poros tipas	Poros santykių apibūdinimas
Bendradarbiaujančios poros	Jos nori išspręsti konfliktą ir susitarti. Tokiais atvejais mediacijos procesas būna sklandus, lengvai pereina iš vieno mediacijos etapo į kitą. Tačiau ne visais atvejais šalys suvokia galimo susitarimo pasekmes, todėl labai svarbus tikroviškumo patikrinimas.
Konflikto vengiančios poros	Dažnai pasitaikantis porų tipas. Dažniausiai tokie žmonės tiki, kad ginčas pats savaime išsispręs, bijo būti įskaudinti, save realizuoja darbe, kitoje veikloje, užsidaro savyje. Tipiška jų reakcija – vengimas, nebendravimas, baimė. Šiuo atveju gali padėti šeimos konsultacijos ir terapija. Šeimos mediatorius atskirų susitikimų metu šalims gali suteikti informacijos apie galimas paslaugas ir pagalbą.

<p>Norinčios nugalėti, piktos, kariaujančios poros</p>	<p>Tokios poros kovoja, nes nori dominuoti, siekia bet kokiais priemonėmis ir būdais įrodyti savo tiesą. Joms būdingas išankstinis nusistatymas vienas kito atžvilgiu. Poros, esančios ilgalaikėje nesantaikoje, tampa priklausomos nuo kovos. Karo jos nori labiau nei taikos. Mediacija tokiu atveju ne visada galima. Ateities, o ne praeities, įvykių akcentavimas gali padėti ginčo šalims išeiti iš užimamų pozicijų ir ieškoti jų interesus atitinkančių sprendimų. Mediatoriaus užduotis – reaguoti, įvardinti jausmus, emocijas, taikyti perfravimą, ieškoti sąlyčio taškų.</p>
<p>Užsiėmusios poros</p>	<p>Tokias poras sieja ne jausmai, o bendri interesai. Šios poros dažnai neturi vaikų, o santykių pabaigą, skyrybas vertina, kaip tam tikrą verslo susitarimą. Tokie santykiai neretai būdingi ir vyresnio amžiaus poroms, kurias sieja finansiniai, bet ne emociniai ryšiai. Tokios poros yra pasiruošusios diskutuoti apie ginčytinus klausimus, nori greitai susitarti, tačiau jos visiškai nenori kalbėti apie emocijas ir mediatoriui pasiteiravus apie emocijas, gali reaguoti labai gynybiškai. Šios poros dažniausiai pasiekia susitarimus mediacijoje, tačiau mediatoriui pravartu atpažinti šalių neigiamas emocijas, nors ir nediskutuojant apie tai su jomis.</p>
<p>Projektuojančios konfliktą poros</p>	<p>Tai – poros, kurios neatskleidžia tikrosios konflikto priežasties. Pvz., pagrindiniu konfliktu įvardinamas nesutarimas dėl vaikų, jų išlaikymo yra tik paviršinys, tikrosios konflikto priežastys glūdi giliau, o vaikai naudojami kaip priemonė savo tikslams (gauti didesnę turto dalį, nubausti „kaltąjį“) pasiekti.</p>

7.1. lentelė. Porų tipai (parengta leidinio autorių pagal Parkinson (2014))

Lankstumo poreikis

Daugeliu atveju šeimos mediacijai būdingi įprastiniai mediacijos proceso etapai (apie mediacijos proceso etapus žr. 5.3. skyrių), kurie gali šiek tiek

skirtis priklausomai nuo ginčo pobūdžio, taikomo mediacijos stiliaus, teisinio reguliavimo. Taip pat egzistuoja ir tam tikri ypatumai, būdingi tik šeimos mediacijos procesui. Tokie ypatumai rodo didelį mediatoriaus ir mediacijos proceso lankstumo ir prisitaikymo prie šalių poreikį.

Tinkamumo mediacijai vertinimas

Ne visi šeimos ginčai gali būti sprendžiami mediacijos pagalba. Jei-gu tarp šeimos narių vyrauja smurtinis elgesys, jeigu viena iš šalių dėl sveikatos problemų negeba priimti sprendimų, jeigu viena iš šalių manipuliuoja ir pan., mediacijos taikymas nėra įmanomas (plačiau apie ginčo tinkamumą mediacijai žr. II dalį).

Šeimos mediacijoje procesas turi lanksčiai prisitaikyti prie esamos situacijos. Pvz., mediatorius, matydamas, kad santykis tarp ginčo šalių yra labai įtemptas, pirmą susitikimą gali pradėti ne nuo šalių pasisakymo, o nuo klausimų, kurie padėtų išsiaiškinti spręstinus klausimus ir surinkti reikiamą informaciją, uždavimo.

Tinkamos vietos ir laiko parinkimas

Kiekvienam konflikto sprendimui yra svarbi saugi vieta ir tinkamas laikas. Dažniausiai mediacija vykdoma tiesiogiai dalyvaujant ginčo šalims, tačiau auganti asmenų migracija sąlygoja ir kitų mediacijos būdų populiarėjimą, pvz., šaudyklinės (netie-

sioginės) arba nuotolinės mediacijų. Šaudyklinė mediacija, kuri vykdoma mediatoriui susitinkant su kiekviena iš šalių atskirai, gali būti alternatyva tais atvejais, kai šeimoje yra buvęs smurtas, bet šalys nori išspręsti klausimus, susijusius su vaiko išlaikymu, bendravimo su vaiku tvarka ir pan. (apie nuotoliniu būdu vykdomą mediaciją plačiau žr. IX skyriuje).

Ruošiantis mediacijai mediatorius turi išsiaiškinti, ar nei viena iš šalių neturi specialių poreikių, tarkime, judėjimo negalios ir pan. Svarbu, kad patalpos, kuriose vykdoma mediacija, būtų pritaikytos prie šalių poreikių ir į mediaciją atvykusios šalys jaustųsi saugiai ir patogiai.

Mediatorius taip pat turi sude-rinti susitikimo laiką. Jis turi būti tinkamas ir patogus abiem šalims. Nepatogus susitikimo laikas ir vieta šalims kelia papildomą įtampą ir nepasitenkinimą. Pvz., jei susitikimas organizuojamas anksti ryte, o viena iš šalių gyvena poros šimtų kilometrų atstumu; arba susitikimas organizuojamas darbo metu, kai vienai iš šalių arba abiem šalim yra sudėtinga susitarti su darbdaviu dėl išleidimo iš darbo. Siūlytina, pagal galimybes, atsižvelgti ir organizuoti mediaciją abiem šalims tinkamu laiku.

Punktualumas ir laiko limitas

Mediatorius, organizuodamas susitikimus, turi siekti, kad abi ginčo šalys atvyktų laiku, esant galimybei,

užtikrinti, kad šalims netektų laukti mediacijos susitikimo bendroje patalpoje. Šeimos ginčiuose šalių santykiai gali būti labai įtempti, ypač pirmo susitikimo metu šalims gali būti sudėtinga klausyti vienas kito nepertraukiant ir neįžeidinėjant. Mediatorius turi išlikti ramus, susikaupęs ir dėmesingas, gebėti struktūruoti ir

valdyti procesą, nustatyti laiko limitus ir jų laikytis.

Jėgos disbalansas

Mediacija šeimos ginčiuose neretai sulaukia kritikos dėl galimo jėgos disbalanso, kuris gali pasireikšti:

7.4. paveikslas. Jėgos disbalanso pasireiškimas mediacijoje

Kai mediacijoje vyrauja stiprus jėgos disbalansas, mediatorius turėtų aktyviau užduoti klausimus, sudaryti vienodas galimybes abiem šalims pasisakyti, identifikuoti kiekvienos šalies poreikius ir interesus, juos sistemiškai aptarti,

esant reikalui, priminti mediacijos taisykles, organizuoti atskirus susitikimus, siūlyti pasitarti su teisininkais (plačiau apie galios balansą mediacijoje žr. 6.15 skyrių).

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu šalys nurodė, kad daugiau nei 15 metų gyvena vyrui asmenine nuosavybe priklausančiame būste. Per šį laikotarpį iš bendrų sutuoktinių pajamų buvo atliktas kapitalinis namo remontas. Vyras mediacijos metu nurodė, kad namas lieka jam, nes jis jį paveldėjo, žmona į namą jokių teisių neturi. Žmona su tuo sutiko. Mediatorius pasiūlė šiuo klausimu pasitarti su teisininku. Teisininkas informavo sutuoktinius, kad moteris turi teisę reikalauti kompensacijos už namo būklės pagerinimą.

Šeimos ginčų įvairialypiškumas

Šeimos ginčai būna susiję tiek su tarpusavio santykiais, tiek su turtiniais klausimais, todėl šeimos mediatoriui reikalingos tarpdisciplininės žinios ir įgūdžiai: konfliktų valdymo, gebėjimo dirbti su stresą patiriančiais klientais, proceso struktūravimo, derybų, bendravimo, situacijos, galimų rizikų vertinimo įgūdžiai, teisinės ir kitos specifinės (pvz., turto vertinimo ir dalybų atveju) žinios.

Šeimos ginčams būdinga tai, kad spręstini klausimai gali būti tarpusavyje glaudžiai susiję. Neretai, kai ginčo šalys yra tėvai, jie nurodo, kad vaiko interesai jiems yra svarbiausi, tačiau mediacijos metu ryškėja, kad esminė konflikto priežastis yra neišspręstas tarpusavio santykis, turto dalybos ir panašiai. Todėl mediatoriaus užduotis – išsigrūninti tikruosius interesus ir nuosekliai vesti ginčo šalis sprendimo link.

Jeigu mediacijos metu iškyla klausimų, kuriems spręsti reikalinga ekspertinė nuomonė, pvz., išsiskiria šalių nuomonė dėl nekilnojamojo turto vertės, bendru šalių sutarimu galima pasitelkti kompetentingą specialistą išvadai ar nuomonei gauti, kilus ginčui dėl vaiko nuomonės ir norų, psichologinės būsenos – kreiptis pas psichologą.

Atskirų susitikimų reikalingumas

Šeimos mediacijos metu dažnai organizuojami atskiri susitikimai. Neretai šeimos ginčiuose šalys nepasitiki viena kita, blogai jaučiasi būdamos vienoje patalpoje, todėl atskirų susitikimų metu jos gali jaustis laisviau ir išsakyti tai, kas jas neramina, ties kuriais klausimais jos galėtų nusileisti ir t. t. Svarbu, kad šių susitikimų metu šalys nesusidarytų įspūdžio, jog mediatorius yra jų sąjungininkas. Atskiri susitikimai padeda, kai tarp šalių kyla įtampa, šalys laikosi užimtų pozicijų, nei viena nenori nusileisti.

Vaiko interesų užtikrinimas mediacijos metu

Jeigu ginčas yra susijęs su vaiku, siūlytina mediaciją organizuoti arčiau vaiko gyvenamosios vietos; aptarti vaiko dalyvavimo mediacijos procese tikslus ir būdus (plačiau apie vaiko interesų užtikrinimą mediacijoje žr. 7.3. skyrių).

Praktinis patarimas. Jeigu ginčas susijęs su vaiku, mediatorius gali paprašyti šalių į pirmąjį susitikimą atsiųsti vaiko nuotrauką, konferencinėje lentoje ryškiai užrašyti vaiko vardą, tarp ginčo šalių, tėvų, pastatyti tuščią kėdę ir paprašyti tėvų įsivaizduoti, kad toje kėdėje sėdi ir jų vaikas, ir pan.

Dažnas trečiųjų asmenų įsitraukimas į ginčo sprendimą

Neretai šeimos mediacijos metu pastebima, kad šalių konflikte, sprendimo priėmime netiesiogiai dalyvauja tretieji asmenys (nauji partneriai, jų tėvai, artimieji). Dažniausiai jau per pirmąją mediacijos sesiją išaiškėja, kad yra reikšmingas, didelę įtaką šeimai turintis asmuo, nes mediacijos dalyviai savo pasisakymuose mini šį asmenį. Tarkime, nauji partneriai, seneliai prižiūri vaikus, leidžia su jais daug laiko, todėl tiek vaikui, tiek

jiems gali būti svarbu išlaikyti šiuos ryšius. Mediatorius, abiem ginčo šalims sutikus, gali įtraukti į mediacijos procesą trečiuosius asmenis. Tokioje situacijoje jiems būtina išaiškinti jų vaidmenį. Dažniausiai su trečiaisiais asmenimis mediatorius bendrauja atskirų susitikimų metu, tačiau, esant poreikiui ir ginčo šalių sutikimui, gali būti rengiama ir bendra mediacijos sesija.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu tėvas su mama sutarė dėl bendravimo su vaiku tvarkos, tačiau kito susitikimo metu tėvas pareiškė, kad sutarta tvarka turi būti peržiūreta. Individualaus susitikimo metu su tėvu paaiškėjo, kad apie sutartą tvarką jis kalbėjo su savo motina, vaiko močiute, kuri išreiškė didelį nerimą, jog ji negalės matytis su anūku per šventes. Bendro susitikimo su šalimis metu buvo sutarta, kad mediatorius individualiai susitiks su močiute. Individualaus susitikimo su močiute metu buvo išklaustytos jos abejonės, aptartos jos bendravimo su anūku galimybės. Močiutės pasiūlymai buvo išsakyti šalių bendro susitikimo metu. Su daugeliu močiutės siūlymų abi šalys sutiko.

7.3. Vaiko interesų užtikrinimas šeimos mediacijoje

Vaiko interesų turinys ir jų užtikrinimas

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (1989) 3 str. numato, kad, imantis bet kokių su vaikais susijusių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės, privačios įstaigos, teismai, administracijos ar įstatymo leidimo organai, turi būti teikiamas prioritetas geriausiems vaiko interesams.

Mediatoriaus žodynelis. Vaikas – žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip.

Geriausių vaiko intereso sąvokos turinys nustatomas kiekvienu atveju individualiai, priklausomai nuo situacijos ir kintančių vaiko poreikių. Tokio intereso turinio elementai gali būti skirtingi. Tai yra lanksti, lengvai pritaikoma sąvoka, todėl neretai ja manipuliuojama.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas numato, kad geriausių vaiko interesų principas taikomas remiantis:

Konkrečia individualaus vaiko situacija	Vertinant ir nustatant, kas naudingiausia vaikui artimiausiu metu ir ateityje	Atsižvelgiant į vaiko nuomonę
Jo identiškumą	Šeimos aplinkos ir šeimos ryšių išsaugojimą ir santykių palaikymą	Vaiko poreikių tenkinimą
Fizinį ir psichinį saugumą	Teisių į sveikatą, mokslą užtikrinimą	Kitus specialius vaiko poreikius

7.5. paveikslas. Geriausių vaiko interesų principo turinys

Europos Žmogaus Teisių Teis-
mas (2010) yra nurodęs, kad vaiko
geriausi interesai, atsižvelgiant į jų
prigimtį ir svarbą, gali būti viršesni
už tėvų, tačiau į tėvų interesus, ypač
į jų teisę išlaikyti pastovų ryšį su vai-
ku, taip pat turėtų būti atsižvelgiama
siekiant visų šalių interesų balanso.
Vaiko interesai taip pat reikalauja,
kad vaikui būtų užtikrinta saugi
aplinka, todėl tėvai neturi teisės im-
tis veiksmų, kurie gali pakenkti vaiko
sveikatai ir vystymuisi.

CK 3.155 str. 2 dalyje vaiko tėvams
ir kitiems teisėtiems vaiko atstovams
įtvirtinta pareiga užtikrinti vaiko tei-
ses. CK 3.161 str. 3 d. nustatyta, kad
vaikas turi teisę:

- gyventi kartu su tėvais;
- būti auklėjamas ir aprūpinamas
savo tėvų šeimoje;
- bendrauti su tėvais, nesvarbu, ar
tėvai gyvena kartu, ar skyriumi;
- bendrauti su giminaičiais, jei tai
nekenkia vaiko interesams.

Tėvų skyrybų atveju geriausi vaiko
interesai yra:

- saugumo užtikrinimas;
- galėjimas mylėti abu tėvus be
kaltės jausmo;
- apsaugojimas nuo manipuliavi-
mo, įtraukimo į konfliktus;
- nepriskyrimas atsakomybės dėl
tėvų emocinės būsenos;
- žinojimas apie galimus pokyčius;
- vaiko nuomonės išklausymas.

Įsidėmėti! Lietuvos Aukščiausis Teismas (2002), formuodamas praktiką vaiko interesų vertimo srityje, laikosi pozicijos, jog „vaikui, kaip besivystančiam žmogui, svarbiausia turėti geras vystymosi sąlygas, todėl vaiko interesus visų pirma nulemia teigiamas vaiko, kaip sveikos, dorovingos, tvirtos bei intelektualios asmenybės, vystymasis, atsižvelgiant į jo dvasinius, psichologinius, kultūrinius, moralinius, tautinius, materialinius ir kitokius poreikius. Vaikui augant keičiasi ir jo interesai, tačiau pagrindiniai iš jų nekinta, pvz., vaiko poreikis turėti geras socialines ir kitokias sąlygas vystytis, galimybę bendrauti su tėvais, broliais, seserimis, bendraamžiais, vystyti savo tautybes visuomenėje, ugdyti turimus talentus ir pan. [...] Be bendrų vaiko interesų, yra interesų, kurie kiekvienam vaikui skiriasi, atsižvelgiant į vaiko charakterio savybes, pomėgius, siekius, amžių, sveikatą, supančią aplinką ir t. t.“

Su vaikų interesais susiję klausimai ir taikus jų sprendimas

Visus klausimus, susijusius su vaikų auklėjimu, sprendžia abu tėvai tarpusavio susitarimu (CK 3.165 str. 3 d.), nes vaiko saugumui ir ugdymui užtik-

rinti reikalingas tėvų bendradarbiavimas tarpusavyje ir su vaiku. Būtent todėl tėvai turi siekti spręsti visus su vaiku susijusius klausimus taikiai. Tuo tikslu tėvai į pagalbą gali pasitelkti tarpininkus, mediatorius, psichologus ir pan., nes tik tėvų tarpusavyje rastas sprendimas, kaip geriausiai auklėti vaiką, galės būti geranoriškai vykdomas ir geriausiai atitiks vaiko interesus (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2016).

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996) 31 str. 5 d. numato, kad visus klausimus dėl vaiko tėvai ar kiti vaiko atstovai pagal įstatymą turi siekti spręsti bendru sutarimu. Jeigu nepavyksta – turi spręsti pasinaudodami savivaldybėje teikiamomis mediacijos paslaugomis arba kreiptis dėl neteisminės mediacijos paslaugų į mediatorių, kuris yra įtrauktas į Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą. Jeigu kyla teisinis ginčas, tokį ginčą jie privalo siekti išspręsti, pasinaudodami neteisminiu taikinamuoju tarpininkavimu.

Praktinis pavyzdys. Mediacijoje dalyvavo nesusituokusi pora. Gyvenant kartu jiems gimė du vaikai. Mediacijos metu jų sūnus buvo trejų metų amžiaus, dukrytė – vienerių. Pirmo susitikimo metu tėvai nurodė, kad jie abu norėtų vaikus „pasidalinti“, t. y., kad sūnaus gyve-

namoji vieta būtų nustatyta su tėvu, dukros – su mama. Kadangi kiekvienas rūpintųsi vaiku, išlaikymo nereikalautų. Mediacijos metu daug dėmesio buvo skirta jų vaikų, brolio ir sesers poreikiams, kaip toks vaikų išskyrimas paveiks jų tarpusavio ryšį, kaip jie užtikrintų artimą brolio ir sesers bendravimą. Taip pat mediatorius informavo, kad teisės aktai nenumato tėvams galimybės atsisakyti vaikui skirto išlaikymo. Tėvams taip pat buvo pasiūlyta pasikonsultuoti su psichologu. Mediacijos metu, atsižvelgiant į vaikų interesus ir poreikius, buvo sutarta, kad vaikų gyvenamoji vieta nustatoma su mama, o tėtis aktyviai dalyvaus vaikų gyvenime ir padės mamai rūpintis ir auginti vaikus, bei prisidės prie jų išlaikymo sutarta suma.

Jeigu tėvai nesusitaria dėl klausimų, susijusių su vaiko auklėjimu, ginčijamą klausimą sprendžia teismas (CK 3.165 str. 3 d.). Kiekvienu atveju, kada nagrinėjamoje byloje egzistuoja su vaiko teisėmis ir teisėtais interesais susijęs elementas, t. y., šeimos teisinių santykių elementas, vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugai skirtingas ypatingas dėmesys, o teismas, nagrinėdamas tokią bylą, yra aktyvus tiek, kiek reikia, kad būtų apsaugotos vaikų teisės ir teisėti interesai (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2007).

Prielaidos sėkmingam klausimų, susijusių su vaiko interesais, sprendimui

Mediacijos metu, kai yra sprendžiami klausimai, susiję su vaiko gerove, yra svarbu, kad tėvų priimami sprendimai atitiktų geriausių vaiko interesus. Tėvai turi būti nukreipiami laikytis šių ginčų, susijusių su vaikais, taisyklių:

Abiejų tėvų teisės ir pareigos savo vaikams yra lygios

Negalima atsakyti savo teisių ar pareigų savo vaikų atžvilgiu

Tėvai negali savo elgesiu kenkti savo vaikų interesams

Tėvų pareigos baigiasi vaikai sulaukus pilnametystės ar tapus veiksniams

7.6. paveikslas. Taisyklės tėvams

Lygiai taip pat svarbu, kad tėvai gerai suvoktų, jog:

Vaikas turi teisę žinoti savo tėvus, jei tai nekenkia jo interesams ar įstatymai nenumato ko kita

Vaikas turi teisę gyventi kartu su tėvais, būti jų auklėjamas ir aprūpinamas, bendrauti su jais, nepaisant jų tarpusavio santykių, bendrauti su kitais giminaičiais, jei tai nekenkia jo interesams

Vaikai, gimę nesusituokusiems tėvams, turi lygias teises su vaikais, gimusiais susituokusiems tėvams

Vaikai neturi teisės į tėvų turtą, o tėvai – į vaikų

7.7. paveikslas. Vaiko teisės

Įsidėmėti! Tėvams nutraukus santuoką, ją pripažinus negaliojančia ar tėvams gyvenant skyrium, vaikų teisės nesikeičia. Nepilnamečių **vaikų teisių įgyvendinimą** užtikrina tėvai. Jei tėvai ar globėjai (rūpintojai) vaikų teises pažeidinėja, priemonių vaikų teisėms užtikrinti gali imtis valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija ar prokuroras. Taip pat CK 3.163 str. 3 d. numato, jeigu priimant su nepilnamečiu vaiku susijusius sprendimus kyla vaiko ir jo tėvų (globėjo, rūpintojo) interesų konfliktas arba vaiko tėvų tarpusavio interesų konfliktas, teismas ex officio arba bet kurio iš vaiko tėvų (globėjo, rūpintojo) ar valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos prašymu gali skirti ad hoc globėją, kuris atstovautų vaikui, sprendžiant konkretų ginčą. Ad hoc globėjo parinkimo tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

7.3.1. Vaiko vaidmuo šeimos ginčiuose

Ginčų dėl vaikų rūšys

CK 3.173 ir 3.178 str. išskiriamos tokios ginčų dėl vaikų rūšys:

7.8. paveikslas. Ginčai dėl vaikų

Tėvų bendravimas, net ir po skyrybų, yra neišvengiamas, todėl mediatoriui yra svarbu tėvams padėti suprasti, kad jų, kaip poros ryšys, gali nutrūkti, bet vaiko ryšys su abiem tėvais turi išlikti vienodai stiprus. Tėvai išlieka atsakingi už vaiką, turi lygias pareigas ir teises, nežiūrint, ar jie gyvena kartu, ar atskirai. Išskyrus tuos atvejus, kai tėvai smurtauja ar kitaip savo elgesiu kelia grėsmę vaiko gerovei.

Vaiko emocinė būklė skiriantis tėvams

Bet kuriam vaikui, nepriklausomai nuo amžiaus, tėvų skyrybos yra didelis sukrėtimas ir netektis. Tėvų konfliktų, skyrybų metu vaikas jaučiasi nesaugus. Tai, kas buvo jo gyvenime saugu ir stabilu, keičiasi: išeina vienas iš tėvų, kinta tėvų emocinė būsena (tampa piktai, irzlūs, liūdni ir pan.), pasikeičia gyvenamoji vieta, mokykla, draugai,

ekonominis stabilumas, neretai prarandamos galimybės bendrauti su seneliais. Visa tai tiesiogiai turi įtakos vaiko būsenai ir gerovei.

Vaikus netekties, skyrybų jausmas veikia skirtingai, bet nepriklausomai nuo amžiaus jie dažnai jaučia kaltę dėl to, kas įvyko, išgyvena gėdą, vengia apie tai kalbėtis su aplinkiniais, užsi-sklendžia savyje, pyksta, ilgisi buvusio gyvenimo, buvusios šeimos, išėjusio tėčio ar mamos. Dauguma vaikų nekalba apie savo patirtis, bet jų būsena rodo prastėjanti sveikatos būklė, būdingi įvairūs psichosomatiniai sutrikimai, elgesio problemos, mokyklos nelygumai, mokslo rezultatų, santykių su aplinkiniais prastėjimas ir pan.

Vaikui tėvų primetami vaidmenys šeimos ginčiuose

Neretai tėvams nepavyksta apsaugoti vaikų nuo jų įtraukimo į tar-

pusavio kovą, norėdami įskaudinti vienas kitą, siekdami savo tikslų, jie manipuliuoja vaiku, naudojasi juo kaip ginklu, priskiria vaikui tam tikrus vaidmenis:

Vaikų vaidmenys

- Šnipas
- Karo kirvis
- Žinutės nešėjas
- Gelbėtojas
- Partnerio pakaitalas

7.9. paveikslas. Tėvų vaikams primetami vaidmenys šeimos ginčiuose

- ✓ **Šnipas** – vienas iš tėvų arba abu tėvai stengiasi sužinoti, gauti informaciją apie kitą buvusį partnerį. Pvz., vaikui, grįžus po bendravimo su tėčiu, mama klausinėja, kas be vaiko ir tėvo buvo jo namuose, kas kartu leido laiką ir pan.
- ✓ **Karo kirvis.** Siekiant gauti didesnę vaiko paramą, norinti įrodyti savo tiesą, vaikas tampa tos tiesos „įrodymo įrankiu“, pvz., teigiama ir prašoma, vaiko patvirtinti, kad jam nepatinka likti nakvoti kartu negyvenančio tėvo namuose, kai juose yra naujasis tėvo partneris.
- ✓ **Žinutės nešėjas.** Kai tėvams nepavyksta išlaikyti gerų tarpusavio santykių ir bendrauti, vaiko prašoma, o neretai ir liepiama, kitam tėvui/mamai perduoti informaciją, kurią iš esmės turėtų vienas kitam perduoti du suaugę žmonės, pvz., dėl išlaikymo pervedimo, reikiamų daiktų nupirkimo.
- ✓ **Gelbėtojas.** Išsiskyrę tėvai, negebantys susitvarkyti su netekties

jausmu, gali ieškoti vaiko paramos. „Tu esi toks didelis pagalbininkas man, ypač, kai aš liūdžiu, ką aš be tavęs daryčiau?“

- ✓ **Partnerio pakaitalas.** Tikimasi, kad vaikas (ypač vyresnis) prisims atsakomybes, kurios priklauso palikusiam šeimą sutuoktiniui (pvz., rūpinsis jaunesniais broliais, seserimis).

Padėti savo vaikams išgyventi su skyrybomis susijusias netektis, susitaikyti su pasikeitusia situacija, tėvai gali susitardami. Tėvų nenoras susitarti, vaiko įtraukimas į konfliktus gali būti laikomas vaiko teisių pažeidimu.

Vaiko nuomonės išklauskymas

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 12 str. numato, kad, sprendžiant bet kokią su vaiku susijusį klausimą, turi būti išklaudyta jo nuomonė (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1989). LR CK ir CPK normos užtikrina galimybę vaikui, nepriklausomai nuo jo amžiaus, išdėstyti savo nuomonę teisminiame procese.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme numatyta, kad vaiko teisė būti išklaudytam garantuojama sukuriant aplinką, leidžiančią vaikui pasinaudoti šia teise, suteikiant būtiną informaciją, patarimų, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą, pagal galimybes pasitelkus specialių žinių turinčius asmenis, kai tai būtina. Vaikas, sugebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklaudytas

tiesiogiai, o jei tai neįmanoma – per atstovą.

Priimant sprendimą turi būti atsižvelgta į vaiko nuomonę, jei tai neprieštarauja paties vaiko interesams (CPK 380 str. 1 d.).

Vaiko išklausymo tikslas – išsiaiškinti klausimus, susijusius su vaiku, jo pažiūras, ir norus. Šie reikšmingi faktai padeda nustatyti vaiko interesus ir patį maksimaliausių tų interesų apsaugos būdą. Kuomet yra sprendžiamas vaiko gyvenamosios vietos

su vienu iš tėvų, bendravimo tvarkos klausimas, vaiko norams skiriamas didelis dėmesys. Vertinant vaiko norus ir skiriant jiems didelį dėmesį, turi būti atsižvelgiama į vaiko amžių ir jo brandą, taip pat į kitas reikšmingas aplinkybes, kurios gali turėti įtakos vaiko išreikštam norui dėl jo gyvenamosios vietos, pvz., prisirišimą prie asmens, su kuriuo jis gyvena, šio suteikiamas materialines sąlygas, saugumo pojūtį ir kt. (Lietuvos Aukščiausiasis teismas, 2013).

7.3.2. Vaiko įtraukimas į mediaciją

Šeimos mediacija yra vienas iš būdų padėti tėvams susitarti taikiai.

Mediacija sudaro galimybes tėvams konstruktyviai aptarti vaiko poreikius, kartu negyvenančio tėvo ar motinos svarbą dalyvaujant vaiko auklėjime ir ugdyime, vaidmenis, atsakomybės pasidalinimo, bendravimo su vaiku, jo išlaikymo klausimus ir kitus galimus sprendimus. Šie aptarimai, galimų sprendimų tikroviškumo patikrinimas padeda sumažinti tėvų nerimą dėl ateities. Kilus abejonėms, galima priimti laikinus bandomuosius susitarimus ir patikrinti jų įgyvendinimą.

Išskiriami du į vaiko interesus atsižvelgiantys šeimos mediacijos modeliai:

Į vaiko poreikius orientuota mediacija

Mediatorius atstovauja vaiko interesams, skatina tėvus sudaryti į vaiką orientuotus tėvystės planus, atsižvelgdamas į vaiko amžių ir poreikius, tiesiogiai neįtraukdamas vaiko į mediaciją.

Vaiką įtraukianti mediacija

Mediatorius arba kitas specialistas (pvz., vaikų psichologas, vaiko teisių apsaugos specialistas) atskirame pokalbyje išklauso vaiką ir vėliau tai perteikia mediacijos dalyviams.

7.10. paveikslas. Į vaiko interesus atsižvelgiantys šeimos mediacijos modeliai (parengta autorių pagal Parkinson (2014))

Į vaiko poreikius orientuota mediacija

Į vaiko poreikius orientuotoje mediacijoje mediatorius paprašo tėvų pradėti pokalbį nuo pasakojimo apie vaiką: jo asmenybę, būdą, pomėgius ir t. t. Išsamesnę informaciją apie vaiką galima sužinoti užduodant klausimus apie jo asmenybę, temperamentą, brandą, sveikatos būklę, kasdieninę rutiną, santykius su kitais broliais, seserimis, artimaisiais, draugais, pomėgius, užimtumą ir t. t. Tai padeda tėvams susikoncentruoti ties vaiko poreikiais ir interesais, pasidalinti turima informacija. Tėvai, kurie kasdien rūpinasi vaiku, gali pateikti daugiau informacijos apie vaiką. Iš vienos pusės, kartu negyvenantis tėvas turi galimybę sužinoti daugiau apie vaiką, bet tuo pačiu, jeigu konflikto priežastis – trukdymas bendrauti su vaiku, gali kilti pyktis ir nuoskaudos.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu skyrium gyvenantys tėvai nesutarė dėl skyrium gyvenančio tėvo bendravimo su vaiku dažnumo. Tėtis siekė su dukra bendrauti ne tik kas antrą savaitgalį, bet ir kiekvieną ketvirtadienio vakarą. Individualaus susitikimo metu motina papasakojo, kad pati dukra nenori ketvirtadienio vakarus leisti pas tėtį, nes jai kyla sunkumų ruošiant namų darbus: tėtis neturi ra-

šomojo stalo, ne visada geba padėti suprasti užduotis, dėl ko, neretai, penktadienio pamokų metu dukra gaudavo prastesnius pažymius. Mergaitė, būdama stropi ir atsakinga, visada jautė dėl to nerimą. Pati apie tai papasakoti tėčiui nenorėjo, nes bijojo jį įskaudinti. Mediatoriui, sutarus su mergaitės mama, kad ši aplinkybė yra svarbi, bendro susitikimo metu mama papasakojo šį faktą tėčiui.

Praktinis patarimas. Pokalbis apie vaiką padeda pamatyti, kur sutampa ar išsiskiria tėvų nuomonė. Tėvai neretai nustemba supratę, kad, iš esmės, jų nuomonė daugeliu atveju sutampa. Jie abu nori, kad jų vaikas jaustųsi mylimas, saugus, būtų užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos, aprūpintas, užtikrintas stabilumas ir pan. Svarbu su tėvais aptarti, kas svarbų jų vaikui, kokius poreikius jis turi, kaip jie spręs klausimus, susijusius su vaiko gerove ateityje, kaip gali padėti ir padės vienas kitam, pasidalins atsakomybe ir įsipareigojimais. Konfliktai kyla, kai tėvų požiūris dėl vaiko gerovės (pvz., išlaikymo dydžio), auklėjimo, drausminimo būdų, užimtumo ir pan., išsiskiria. Mediatorius su ginčo šalimis turi nuosekliai apsvarstyti ir aptarti, kokie yra kiekvieno iš tėvų siūlomo sprendimo privalumai ir trūkumai.

Susitikimų metu, kalbant apie vaikus, jų interesus ir poreikius, gali būti naudojamos papildomos priemonės: konferencinė lenta, kurioje užrašomi spręstiniai klausimai, jų eiliškumas, kalendorius, kuriame gali būti žymimos vaiko bendravimo su kartu negyvenančiu tėvu dienos, vaiko pasiėmimo ir grąžinimo laikas, vieta ir t. t.

Įdomu. Tyrimai rodo, kad vaikai skyrybų metu nori, jog kažkas išklaustytų jų nuomonę, paklaustų, kaip jaučiasi, kad jiems būtų paaiškinta, kas vyksta. Taikant į vaiko poreikius orientuotą mediaciją, tėvai yra skatinami patys pakalbėti su savo vaiku (-ais) namuose apie tai, kaip jie jaučiasi ir kokie yra jų poreikiai, tokiu būdu vaikas nėra tiesiogiai įtraukiamas į mediaciją, bet jo nuomonė yra išsiaiškinama (Parkinson, 2011).

Praktinis patarimas. Kartais tėvams yra sudėtinga vaikams papasakoti ir paaiškinti tai, kas vyksta. Mediacijos metu tėvai gali bendrai aptarti, kaip pasakyti ir paaiškinti vaikui tai, kas vyksta ir kas bus. Vienas iš būdų – tokio pokalbio repeticija: pastatoma tuščia kėdė, paprašoma tėvų įsivaizduoti, kad ant jos sėdi vaikas. Su tėvais apta-

riama, kaip tėvai gali paaiškinti vaikui tai, kas vyksta, kokios galimos vaiko reakcijos, kokius klausimus gali užduoti vaikas dabar ir po kelerių metų, kokie galimi tėvų atsakymai.

Vaiką įtraukianti mediacija

Mediacijos įstatymas numato, kad mediatorius, nustatęs, jog yra vaikų, kurių interesai įstatymų nustatyta tvarka privalo būti apsaugoti sprendžiant ginčą, gali įtraukti vaikus į ginčo sprendimą mediacijos būdu.

Taikant vaiką įtraukiančią mediaciją, vaiko nuomonė išklausoma tiesiogiai. Pirmojo susitikimo metu mediatorius su šalimis aptaria vaiko nuomonės išklausymo galimybes ir būdus. Priklausomai nuo vaiko amžiaus, brandos, gebėjimo išsakyti nuomonę, mediatoriaus gebėjimų ir kompetencijos, mediatorius gali pats išsiaiškinti vaiko nuomonę arba jo nuomonė išsiaiškinama kitų asmenų – psichologų ar valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų. Pastaruoju atveju gali kilti sunkumų, jeigu vykdoma neteisminė mediacija. Vaiko teisių apsaugos specialistai, nesant teismo įpareigojimo, gali atsakyti šią nuomonę išklausti.

Pasirengimo dėl vaiko įtraukimo į mediaciją metu svarbu įvertinti, ar tėvai gebės priimti vaiko nuomonę ir jam neprikieštai.

Praktinis patarimas. Mediatoriams siūloma bendradarbiauti su psichologines paslaugas ir pagalbą teikiančiomis įstaigomis (pvz., savivaldybėje veikiančia psichologine-pedagogine tarnyba), Bendoruomeniniais šeimos namais, kurie savivaldybėse teikia kompleksines paslaugas (taip pat ir psichologo) šeimai ir vaikui. Šios paslaugos savivaldybėje teikiamos šalims nemokamai.

Specialistams išklausius vaiko nuomonę ir pateikus ją raštu, mediacijos susitikimo metu mediatorius kartu su ginčo šalimis aptaria vaiko nuomonę.

Jeigu su vaiku susitinka ir jo nuomonę išklausoma mediatorius, vaiko dalyvavimui mediacijos susitikimuose taikomos tos pačios taisyklės ir principai, kaip ir tėvams atskirų susitikimų metu: savanoriškas vaiko dalyvavimas, galėjimas atsisakyti dalyvauti, konfidencialumo principas. Tėvai turi suprasti, kad tai, ką vaikas pasakys mediacijos susitikimo metu, mediatorius galės atskleisti, tik gavus vaiko sutikimą. Kartu su tėvais sutariama, kaip tėvai paaiškins vaikui šio susitikimo tikslą.

Praktinis patarimas. Jeigu priimamas sprendimas dėl vaiko tiesioginio dalyvavimo mediacijoje, t. y., mediatoriaus susitikimo su vaiku, abu tėvai turėtų raštu išreikšti savo sutikimą dėl vaiko įtraukimo į mediaciją.

Jeigu abu tėvai arba vienas iš tėvų nesutinka dėl vaiko dalyvavimo, svarbu su jais aptarti tokio atsisakymo priežastis bei kitas vaiko nuomonės išklausymo galimybes. Jeigu atsisako vienas iš tėvų, tokio atsisakymo priežastis galima aptarti individualaus susitikimo metu.

Įsidėmėti! Mediatorius turėtų atkreipti dėmesį į šias galimas rizikas, kurios yra susijusios su vaiku:

- vaikas gali jausti atsakomybę dėl sprendimo priėmimo, stresą, nerimą, lūkestį, kad mediatorius atstovaus jo interesams, sutaikys tėvus;
- ne visada vaiko išsakomos nuomonės yra paisoma, priimant sprendimus, todėl vaikas gali nusivilti;
- vaikas gali jausti vieno iš tėvų arba abiejų spaudimą, poveikio darymą, baimę nuvilti, lojalumo konfliktą ir dėl to bijoti išreikšti savo nuomonę;
- vaikas skrybų situacijoje išgyvena krizę ir gali nebūti pajėgus nuspręsti, koks sprendimas atitiks geriausiai jo interesus ateityje.

Įsidėmėti! Kai mediatoriui tenka perteikti tėvams pokalbio su vaiku metu išgirstą informaciją, jam būtina atkreipti dėmesį į šias galimas rizikas, kurios yra susijusios su jo kaip mediatoriaus vaidmeniu:

- mediatorius nėra vaiko atstovas, tačiau, pristatydamas vaiko nuomonę, jis gali būti matomas kaip vaiko atstovas, kas yra nesuderinama su mediatoriaus vaidmeniu;
- mediatoriui gali būti sudėtinga išlaikyti nešališkumą tokiais atvejais, kai vaiko išsakyta nuomonė, kurią pristato mediatorius, atitinka vieno iš tėvų išsakytą nuomonę. Mediatorius gali susitapatinti su vaiko nuomone ir su vieno iš tėvų nuomone;
- mediatoriaus konfidencialumui gali iškilti pavojus tais atvejais, kai vaikas neduoda leidimo mediatoriui atskleisti tėvams savo išsakytos nuomonės (Roberts, 2008).

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu tėvai sutiko, kad būtų išklaudyta 13 metų amžiaus sūnaus nuomonė. Susitikimo su mediatoriumi metu vaikas nurodė, kad jis pyksta ant tėvų, nes jie su juo nieko apie skyrybas nekalba. Jis nurodė, kad jam yra svarbu, jog tėvai išklaudytų, ko nori jis, kaip iš tikrųjų jaučiasi. Jis visiškai nesutiko su tėvų aptarta jo ir skyrium gyvenančio tėčio bendravimo tvarka. Jo pateikti siūlymai smarkiai skyrėsi nuo tėvų sutartos bendravimo tvarkos. Vaiko išsakyta nuomonė, jam pritarus, buvo aptarta su tėvais. Tėvai sutarė kreiptis į psichologą, tam, kad galėtų padėti vaikui išgyventi skyrybų metu jaučiamas netektis. Kol vyko psichologo konsultacijos, buvo nuspręsta mediacijos procesą laikinai sustabdyti.

Kaip tinkamai praveisti susitikimą su vaiku?

- ✓ Susitikęs su vaiku mediatorius turi jam paaiškinti, kas yra mediacija, savo vaidmenį, kodėl yra išklaudyta vaiko nuomonė, kaip ji bus pateikiama tėvams, pasitikslinti, ar vaikas sutinka ir nori dalyvauti.
- ✓ Mediatorius turi aiškiai suprantama vaikui kalba paaiškinti, kad jis nėra atsakingas už sprendimo priėmimą.
- ✓ Susitikimų su tėvais metu mediatorius turi sužinoti apie vaiko pomėgius (kokia muzika, sporto šaka domisi vaikas). Siekiant užmegzti ryšį su vaiku, pokalbį galima pradėti nuo dalykų, temų, kurios vaikui yra įdomios.

- ✓ Siekiant sužinoti vaiko nuomonę, galima su vaiku aptarti laisvalaikio su kiekvienu iš tėvų praleidimo būdus, kas patinka, ką norėtų pakeisti, kaip sekasi bendrauti su kiekvienu iš tėvų, ką norėtų pasiūlyti, aptarti tėvams ir pan.
- ✓ Susitikimo su tėvais metu mediatorius turi pristatyti jiems išsakytą vaiko nuomonę ir ją aptarti.
- ✓ Mediatorius turi padėti tėvams suprasti vaiko poreikius, galimas reakcijas, elgesio priežastis, gerbti vaiko nuomonę, bendrauti su vaiku jam suprantama kalba, užtikrinti konfidencialumą, esant galimybei, susitikti dar kartą, kad vaikas gautų grįžtamąjį ryšį.
- ✓ Tėvams susitarus, mediatorius gali pasikviesti vaiką į bendrą susitikimą, kurio metu visi drauge aptartų taikos sutarties sąlygas, susijusias su vaiko interesais.
- ✓ Ruošiantis susitikimui su vaiku, svarbu parinkti jaukią, patogią ir priitaikytą vaiko poreikiams, atsižvelgiant į jo amžių, vietą. Mediacijos susitikimo laikas derinamas prie vaiko dienotvarkės.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu su tėvais buvo sutarta, kad jų 13 metų sūnaus nuomonės išklausa dėl jo bendravimo su kartu negyvenančiu tėvu yra svarbus. Abu tėvai apibūdino sūnų, kaip draugišką, lengvai bendraujančią jaunuolį. Tėvai ir mediatorius sutarė susitikimo su jaunuoliu laiką. Į susitikimą jaunuolis atvyko nusiteikęs piktai, buvo jaučiamas ir rodomas atviras priešiškus, nenoras dalyvauti. Mediatoriui sunkiai sekėsi užmegzti kontaktą su vaiku, kol bendravimo metu nepaaiškėjo, kad susitikimo laikas buvo paskirtas neatsižvelgiant į jaunuolio planus. Tuo pat metu vyko jam svarbios varžybos, kuriose jis planavo dalyvauti, bet dėl mediacijos susitikimo turėjo jas praleisti.

Įdomu. Tyrimai rodo, kad vaikai, kurie dalyvavo vaikų įtraukiančioje mediacijoje, po 1 metų jautė mažesnę nerimą, mažiau depresinių ir somatinių simptomų, turėjo geresnę emocinį ryšį su tėvais, didesnę pasitenkinimą bendravimo su tėvais tvarka, negu tie vaikai, kurie nebuvo tiesiogiai įtraukti į mediaciją (McIntosh ir kt., 2008).

7.4. Santuokos nutraukimo ginčuose spręstini klausimai

Santuokos nutraukimo būdai ir tvarka

Santuoka gali būti nutraukta trimis būdais. Santuoka višais atvejais nutraukiama tik teismo sprendimu.

Abiejų sutuoktinių bendru sutikimu	Vieno sutuoktinio prašymu	Dėl sutuoktinio (sutuoktinių) kaltės
<ul style="list-style-type: none">• Santuoka tokiu būdu nutraukiama teismui tvirtinant abiejų šalių pasirašytą sutartį dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių.• Bendras sutuoktinių prašymas nutraukti santuoką paduodamas vieno iš sutuoktinių gyvenamosios vietos apylinkės teismui.	<ul style="list-style-type: none">• Santuoka tokiu būdu gali būti nutraukta pareiškėjui pateikus prašymą jo gyvenamosios vietos apylinkės teismui, esant bent vienai iš šių sąlygų:• sutuoktiniai gyvena skyriumi daugiau nei vienerius metus;• vienas sutuoktinis po santuokos sudarymo teismo sprendimu pripažintas neveiksniu ar ribotai veiksniu šioje srityje;• vienas sutuoktinis teismo sprendimu pripažintas nežinia kur esančiu;	<ul style="list-style-type: none">• Sutuoktinis pripažįstamas kaltu dėl santuokos iširimo, jeigu jis iš esmės pažeidė savo kaip sutuoktinio pareigas ir dėl to bendras sutuoktinių gyvenimas tapo negalimas. Pvz., CK 3.27 str. nustatyta pareiga - vienas kitą remti, 3.30 str. - pareiga išlaikyti ir auklėti savo nepilnamečius vaikus ir pan.• Preziumuojama, kad santuoka iširo dėl kito sutuoktinio kaltės, jeigu (pakanka bent vieno pagrindimo):• jis yra nuteisiamas už tyčinį nusikaltimą;

- vienas sutuoktinis atlieka laisvės atėmimo bausmę ilgiau nei vienerius metus už netyčinį nusikaltimą.

- yra neištikimas;

- žiauriai elgiasi su kitu sutuoktiniu ar šeimos nariais;

- arba paliko šeimą ir daugiau kaip vienerius metus visiškai ja nesirūpina.

Teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, gali pripažinti, kad santuoka iširo dėl abiejų sutuoktinių kaltės.

7.11. paveikslas. Santuokos nutraukimo būdai

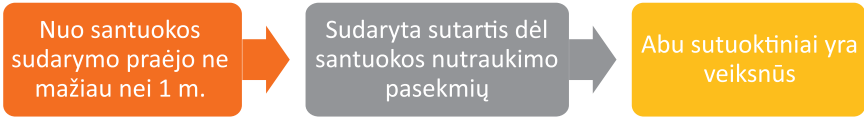
Įsidėmėti! Santuoka vieno sutuoktinio prašymu ir dėl sutuoktinio (sutuoktinių) kaltės nutraukiama ieškinio teisenos tvarka. Šalims pageidaujant tokiu būdu nutraukti santuoką, nuo 2020 m. sausio 1 d. joms bus taikoma privaloma mediacija.

Santuokos nutraukimas abiejų sutuoktinių bendru sutikimu

Šeimos mediacijos metu šalys sutaria dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu. Šis būdas įmanomas tuomet, kai tarp sutuoktinių iš esmės nekyla ginčo dėl santuokos nutraukimo aplinkybių, auginamų nepilnamečių vaikų priežiūros bei jų išlaikymo, dalintino turto, kreditorinių įsipareigojimų bei išlaikymo vienas kitam teikimo (jeigu toks yra reikalingas), pavardės keitimo. Būtent šie klausimai ir sprendžiami taikiau būdu mediacijoje.

Santuokos nutraukimo sutuoktinių bendru sutikimu sąlygos

Santuoka abiejų sutuoktinių bendru sutikimu gali būti nutraukta tik esant tokioms sąlygoms:

7.12. paveikslas. Santuokos nutraukimo bendru sutarimu sąlygos (CK, 2000)

Santuoka abiejų sutuoktinių bendru sutikimu nutraukiama supaprastinto proceso tvarka.

Nutraukiant santuoką abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, teismui pateikiami dokumentai

Įsidėmėti! Teismui turi būti pateikta trys abiejų šalių pasirašyti sutarčių egzemplioriai, santuokos liudijimo originalas, pateikiamų dokumentų kopijos (skaitmeninės kopijos), patvirtintos teismo, notaro (ar kito atlikti notarinius veiksmus įgalioto asmens), advokato (jeigu atstovauja) ar dokumentą išdavusio (gavusio) asmens.

Dokumentai teismui gali būti pateikiami asmeniškai arba naudojantis LITEKO VEP. Dalyvaujantis byloje asmuo, kuris procesinio dokumento turinį pagrindžia rašytiniais įrodymais, prideda jų originalus

arba kopijas (skaitmenines kopijas), patvirtintas teismo, notaro (ar kito atlikti notarinius veiksmus įgalioto asmens), byloje dalyvaujančio advokato ar dokumentą išdavusio (gavusio) asmens.

Faktinis santuokos iširimas

Teismas priima sprendimą nutraukti santuoką, jeigu įsitikina, kad santuoka faktiškai iširo. Santuoka laikoma iširusia, jeigu sutuoktiniai kartu negyvena ir negalima tikėtis, kad jie vėl pradės gyventi kartu.

Preziumuojama, kad santuoka faktiškai iširo, jeigu daugiau nei metus sutuoktiniai netvarko bendro ūkio ir negyvena santuokinio gyvenimo.

Įsidėmėti! Teismas nenutraukia bažnytinės (konfesinės) santuokos, o tik panaikina bažnytinės santuokos apskaitos įrašą, todėl, jeigu sutuoktiniai tuokėsi

bažnyčioje, sutartis vadinasi „Sutartis dėl santuokos įrašo panaikinimo pasekmių“. Prašymas taip pat bus teikiamas ne nutraukti santuoką, bet panaikinti santuokos įrašą.

Mediatoriaus žodynėlis. Bažnytinė (konfesinė) santuoka – tai santuoka, sudaryta pagal atitinkamos religijos vidaus (kanonų) teisės nustatytą procedūrą.

Nutraukiant santuoką, būtina išspręsti tam tikrus klausimus, susijusius su tolesniais sutuoktinių tarpusavio santykiais ir santykiais, kurie klostysis tarp jų ir jų nepilnamečių vaikų. Jie paprastai ir yra svarbiausi spręstini klausimai šeimos ginčų mediacijos metu.

Nutraukiant santuoką spręstini klausimai (CK 3.59 str.)

Nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymas

Dalyvavimo auklėjant sutuoktinių nepilnamečius vaikus ir skyrium gyvenančio tėvo, (motinos) bendravimo su jais tvarkos nustatymas

Nepilnamečių vaikų išlaikymo nustatymas

Bendro turto padalijimas (išskyrus atvejus, kai turtas padalytas bendru sutuoktinių susitarimu, patvirtintu notaro)

7.13. paveikslas. Nutraukiant santuoką teismo sprendžiami klausimai

Įsidėmėti! Pagal CPK 42 str. 2 d. teismas netvirtina šalių taikos sutarties, jeigu ji prieštarauja imperatyviosioms įstatymų nuostatomis ar viešajam interesui. Taigi, taikos sutartis, kuria būtų nustatyta galimybė tėvui nevykdyti savo pareigos išlaikyti vaiką ar bendrauti su vaikais, prieštarautų imperatyviosioms CK 3.155 str. 2 d. ir 3.170 str. 1 d. įtvirtintoms teisės normoms ir viešajam interesui, todėl teismo negalėtų būti tvirtinama.

7.4.1. Vaiko gyvenamoji vieta, bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu tvarka ir vaiko išlaikymas

Vaiko gyvenamosios vietos nustatymas

Mediatoriaus žodynelis. Vaiko gyvenamoji vieta – jo tėvų ar globėjų (rūpintojų) nuolatinė gyvenamoji vieta. Jeigu vaiko tėvai gyvena atskirai, vaiko nuolatinė gyvenamąja vieta laikoma to iš tėvų, su kuriuo vaikas daugiausiai gyvena, nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu teismas nėra nustatęs vaiko gyvenamosios vietos su vienu iš tėvų.

Vaiko gyvenamosios vietos klausimas gali būti išspręstas ginčo šalių susitarimu. Mediacijos metu, sprendžiant klausimą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo su vienu iš tėvų, turi būti siekiama užtikrinti vaikui saugią ir stabilią aplinką.

Įdomu. Nustatant vaiko gyvenamąją vietą, teismai vertina ne tik su kuriuo iš tėvų gyvenimas atitiks geriausius vaiko interesus, bet ir kaip tas tėvas/motina, su kuriuo gyvena vaikas, užtikrins vaiko teisę bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu/motina. Vieno iš tėvų kliudymas skyrium gyvenančiam tėvui ar motinai bendrauti su vaiku turi būti vertinamas kaip vaiko teisių pažeidimas ir vieno iš tėvų, kuriam kliudoma bendrauti, teisių pažeidimas (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2016).

Pasikeitus aplinkybėms ar vienam iš tėvų, su kuriuo buvo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, atidavus vaiką auginti ir gyventi kartu su kitais asmenimis, antrasis iš tėvų gali pakartotinai kelti vaiko gyvenamosios vietos nustatymo klausimą. Nepavykus jo išspręsti taikiai, jis gali kreiptis šiuo klausimu ir į teismą. Teismas tokius ginčus sprendžia vadovaudamasis vaiko interesais ir atsižvelgdamas į vaiko norą (plačiau apie vaiko interesus užtikrinimą žr. 7.3. skyrių).

Vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ypatumai šeimos mediacijoje

Mediacijos metu svarbu padėti tėvams suprasti, jog skyrybų atveju abu tėvai, tiek tas, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, tiek skyrium gyvenantis, turi dėti visas pastangas, kad vaikas jaustų bendrą ir vienodą abiejų tėvų globą ir rūpestį.

To siekdami vaiko tėvai turėtų, kiek galima greičiau, spręsti savo asmenines emocišnes problemas, likusias po skyrybų, kurios dažniausiai ir būna pagrindinė nesutarimo dėl vaiko bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tarp tėvų priežastis. Būtent nesibaigiantys tėvų konfliktai dažniausiai lemia ir vaiko norą atsitraukti, dingti iš konflikto zonos, t. y., nebendrauti. Tačiau toks atsitraukimas neužtikrina vaiko interesų, todėl jei nėra kitų objektyvių aplinkybių, dėl ko galėtų būti ribojamas vaiko bendravimas su skyrium gyvenančiu tėvu (motina), o tik vaiko prieštaravimas, teismas gali neatsižvelgti į vaiko nuomonę ir nustatyti, jo manymu, geriausiai vaiko poreikius ir interesus atitinkančią bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarką.

Mediacijos metu aptariami vaiko santykiai su kiekvienu iš tėvų, jų požiūris į vaiko auklėjimą, augimą ir tobulėjimą, dalyvavimą jį išlaikant ir prižiūrint iki ginčo atsiradimo, galimybes sudaryti jam tinkamas gyvenimo, auklėjimo ir raidos sąlygas (įvertinant tėvų darbo pobūdį, darbo režimą, turtinę tėvų padėtį) ir kt. Tėvams tariantis dėl vaiko gyvenamosios vietos su vienu iš tėvų nustatymo, svarbu aptarti, kaip tėvai užtikrins vaiko poreikius ateityje ir kokios yra tėvų galimybės juos užtikrinti, atsižvelgiant į vaiko amžių, įprastą gyvenimo būdą, tėvų gyvenimo sąlygas, t. y., sąlygas, kur vaikas gyvens,

užimtumą ir t. t. Taip pat svarbi vaiko nuomonė (plačiau apie vaiko interesų užtikrinimą žr. 7.3. skyrių).

Praktinis pavyzdys. Mediacijoje dalyvauja tėvai, kurie išsituokė prieš ketverius metus. Teismo

sprendimu sūnaus gyvenamoji vieta buvo nustatyta su mama. Sūnui, 15 metų amžiaus, pareiškus norą gyventi su tėčiu, tarp tėvų kilo ginčas dėl galimybės keisti vaiko gyvenamąją vietą. Atsižvelgiant į sūnaus nuomonę, sutartą skyrium gyvenančios mamos ir jo bendravimo tvarką, tėvai taikiai susitarė dėl sūnaus gyvenamosios vietos keitimo.

Kaip padėti tėvams taikiai išspręsti vaiko gyvenamosios vietos nustatymo klausimą?

- ✓ Mediacijos metu inicijuokite šių klausimų aptarimą:
 - kiekvieno iš tėvų galimybės sudaryti vaikui sąlygas sveikai visapusiškai vystytis;
 - nustatymas, ar aplinkose, kuriose gyvena kiekvienas iš tėvų, atsižvelgiant į jų charakterį, gyvenimo būdą, darbinės veiklos intensyvumą ir kita, objektyviai galima sudaryti tinkamas vaikui vystytis sąlygas;
 - kiekvieno iš tėvų materialinė padėtis ir užimtumas. Mate-

- rialinė tėvų padėtis nors ir nėra lemiamas faktorius, nustatant vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, bet turi įtakos tėvų galimybėms suteikti vaikui tinkamas gyvenimo ir vystymosi sąlygas;
- religinis ugdymas. Svarbu, ar tėvai, rūpindamiesi religiniu vaiko auklėjimu, atsižvelgia į vaiko pažiūras šiuo klausimu, vaiko dvasinius, moralinius ir kitokius įsitikinimus, taip pat į tai, ar religinės bendruomenės, kuriai priklauso vaikas, ideologija neprieštarauja vaiko teisėms ir interesams;
 - vaiko teisės į mokslą įgyvendinimas. Tikslinga išsiaiškinti, ar vaikui sudaryta galimybė tenkinti saviraiškos poreikius pasirinktos krypties papildomo ugdymo studijose, kaip vaikui sekasi mokykloje, kas lankosi tėvų susirinkimuose, užtikrina galimybes lankyti būrelius ir pan.;
 - vaiko specialiųjų poreikių užtikrinimas. Tuo atveju, kai vaikas turi specialiųjų poreikių, būtina išsiaiškinti, kaip yra rūpinamasi vaiko sveikata ir laivinimu, kuris iš tėvų tą daro, ar yra užtikrinama vaiko teisė gyventi visavertį gyvenimą;
 - vaiko ir naujų partnerių santykis. Jeigu tėvai jau turi naujus partnerius, svarbu aptarti vaiko santykį su jais.
- ✓ Vertinant materialinę tėvų padėtį, reikia atsižvelgti į tai, kad tėvas (motina), su kuriuo vaikas negyvena, taip pat privalo dalyvauti išlaikant vaiką (CK 3.192, 3.194 str.).
 - ✓ Aptariant šeimos aplinkos sąlygas, svarbu išsiaiškinti apie vaiko prisirišimą prie kiekvieno iš tėvų, brolių, seserų (ir kitų giminaičių). Būtina išsiaiškinti, su kuriuo iš tėvų ir kiek laiko vaikas gyveno nuo gimimo, su kuriuo iš tėvų vaikas gyvena mediacijos metu. Vaiko prisirišimas prie kiekvieno iš tėvų yra svarbi sąlyga, nustatant vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, jeigu toks prisirišimas yra natūralus ir nėra nulemtas tėvo (motinos) netinkamo elgesio, tik dėl savanaudiškų paskatų, siekiant paveikti vaiko nuomonę.
 - ✓ Turėkite omenyje, kad neigiamos įtakos vaiko prisirišimo formavimuisi gali turėti jo nustatymas prieš kitą iš tėvų, siekiant dirbtinai sumenkinti jo autoritetą, ar vaiko dėmesio užkariavimas dovanoimis, pramogomis ir kt.
 - ✓ Jeigu yra broliai, seserys, išsiaiškinkite, kiek laiko ir kur jie yra gyvenę kartu, kur jie gyvena mediacijos metu, ar tėvai yra susitarę dėl šių nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos, kokie yra brolių ir seserų tarpusavio santykiai. Svarbu aptarti jų visų norus sprendžiamu klausimu ir požiūrį į tai, jei jų gyvenamoji vieta būtų skirtingose vietose. Šios aplinky-

bės yra svarbios, kadangi brolių ir seserų atskyrimas, ypač tuomet, kai vaikai yra prisirišę vienas prie kito, mėgsta tarpusavyje bendrauti ir būti kartu, pažeistų vaikų interesus.

- ✓ Nustatant vaiko gyvenamąją vietą, svarbu išsiaiškinti, kaip santuokos metu tėvai dalyvavo auklėjant, išlaikant ir prižiūrint vaiką, kokie yra jų tarpusavio santykiai.

Praktinis patarimas. Mediacijos metu, aptariant aukščiau išvardintus klausimus, mediatorius neturi skatinti tėvų rungtyniauti ir įrodinėti, kuris iš jų geresnis, priminkite, kad abu tėvai siekia sprendimų, kurie geriausiai atitiktų vaiko interesus ir padėkite jiems šiuos sprendži primenant, kad šis sprendimas turi atitikti ne jų, bet jų vaiko interesus.

Praktinis patarimas. Mediacijos metu tėvai gali iškelti klausimą, ar vaikas gali gyventi pas abu tėvus, t. y., pvz., vieną savaitę – pas mamą, kitą savaitę – pas tėtį. Užsienio valstybėse (pvz., Belgijoje) teismai, priimdami sprendimus dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ir tėvų dalyvavimo vaiko auklėjime, akcentuoja tėvų lygia-

teisiškumą, t. y., abu tėvai turi vienodas globos teises ir praleidžia su vaiku vienodai laiko. Lietuvoje teoriškai yra galimybės tėvams susitarti dėl vienodai su kiekvienu iš tėvų gyvenamo laiko, bet teisės aktai numato, kad, nežiūrint tėvų lygiateisiškumo principo, vaiko gyvenamoji vieta turi būti nustatyta ir deklaruota su vienu iš tėvų, t. y., nėra galimybės deklaruoti dviejų gyvenamųjų vietų. Atsižvelgiant į tai, turi būti sutarta dėl vaiko gyvenamosios vietos deklaravimo su vienu iš tėvų ir maksimalaus abiejų tėvų dalyvavimo vaiko auklėjime ir ugdyme. Toks maksimalus abiejų tėvų dalyvavimas galimas:

- kai tarp tėvų nėra nesutarimų, jie geba bendradarbiauti, kartu spręsti visus klausimus, susijusius su vaiku;
- kai atstumas tarp jų gyvenamosios vietos nėra didelis;
- kai tai atitinka vaiko poreikius ir norus.

Bendravimo su vaiku tvarkos nustatymas

Vaikų interesų patenkinimą turi užtikrinti abu tėvai, nepriklausomai, ar jie gyvena kartu su vaikais ar skyriumi. CK 3.170 str. 2 d. numato, kad, sprendžiant vaiko gyvenamosios vietos nustatymo klausimą, turi būti apsaugota ir vaiko teisė bendrauti

su kitu tėvu, su kuriuo vaikas kartu negyvens. Tėvų, negyvenančių kartu su vaiku, teisė bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant yra asmeninio pobūdžio tėvų teisė, kurią įgyvendinti galima, kai kitas iš tėvų nekliudo šiam bendravimui, o pats bendravimas yra tiesioginis ir pastovus. Šios teisės įgyvendinimas reiškia ir įstatymu nustatytos tėvų pareigos bendrauti su vaiku bei dalyvauti jį auklėjant įvykdymą. Ši tėvų asmeninė teisė ir pareiga turi būti vykdoma tik vaiko interesais (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2014).

Teismas, nustatydamas skyrium gyvenančio vieno iš tėvų bendravimo su vaiku tvarką, pirmiausia turi atsižvelgti į vaiko interesus ir, jei tai neprieštarauja vaiko interesams, gali nustatyti skyrium gyvenančiam tėvui ar motinai galimybę maksimaliai dalyvauti auklėjant vaiką; minimalus bendravimas gali būti nustatomas tik tada, jei nuolatinis maksimalus bendravimas kenkia vaiko interesams (CK 3.175 str. 2 d.). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2005) yra išaiškinęs, kad minimalus bendravimas gali būti nustatytas, jei dažni susitikimai ir bendravimas su antruoju iš tėvų traumuoja vaiką psichologiškai, neatitinka vaiko individualių interesų, norų ir pažiūrų, daroma įtaka vaiko brandai ir pasaulėžiūrai.

Tėvų ir vaikų bendravimo teisių siaurinimas (minimalios bendravimo tvarkos, bendravimo, tarpininkau-

jant tretiesiems asmenims, nustatymas) yra rimtas nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu pripažįstamos tėvo (motinos) ir vaiko teisės į šeimos gyvenimo gerbimą ribojimas, reikalaujantis svarių, įtikinamų argumentų (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2005; Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2011).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje (2014) konstatuota, kad tais atvejais, kai vaikas išreiškia akivaizdžias neigiamas nuostatas dėl bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarkos ir nenorą bendrauti, teismas turi įvertinti šių neigiamų nuostatų susiformavimo priežastis ir ar vaiko bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) ribojimas yra būtinas, siekiant apsaugoti vaiko interesus; jeigu nėra kitų objektyvių aplinkybių, dėl ko galėtų būti ribojamas vaiko bendravimas su skyrium gyvenančiu tėvu (motina), o tik vaiko prieštaravimas, teismas gali neatsižvelgti į vaiko nuomonę ir nustatyti, jo manymu, geriausiai vaiko poreikius ir interesus atitinkančią bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarką.

Tėvų pareiga bendrauti su vaiku reiškia tinkamą vaiko teisės bendrauti su tėvu ar motina įgyvendinimą. Tinkamas vaiko teisės bendrauti su tėvu ar motina įgyvendinimas reiškia, kad bendraujama bus tokiais būdais, forma ir laiku, kuris labiausiai atitiks vaiko poreikius, atsižvelgiant į

jo amžių, gyvenimo būdą, įpročius ir pan., ir norus. Vaiko noras bendrauti (nebendrauti) su vienu iš tėvų paprastai formuojasi priklausomai nuo tėvų tarpusavio santykių, kiekvieno iš jų elgesio, vaiko patirties, išgyvenimų ir pan., todėl teismas, vertindamas vaiko norus, turi siekti atskleisti vieną ar kitą norą lemiančius veiksnius, kurie gali turėti esminę reikšmę ir nustatant bendravimo su vaiku tvarką (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2016).

Įsidėmėti! Nustatant vaiko bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarką, visų pirma įgyvendinamos vaiko teisės ir ginami vaiko interesai.

Praktinis pavyzdys. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. vasario 21 d. nutartimi patvirtinta suinteresuotų asmenų R. T. ir D. P. taikos sutartis, kuria nustatyta vaikų gyvenamoji vieta, D. P. mokymas išlaikymas vaikams, jo bendravimo su vaikais tvarka. Problema kilo dėl D. P. įsipareigojimo pagal teismo nutartimi patvirtintą taikos sutartį bendrauti su vaikais vykdymo – nustatyta, kad jis pagal nurodytą tvarką su vaikais bendraavo tik iki 2017 m. rugpjūčio mėnesio. D. P. teigia, kad jis negali būti verčiamas bendrauti su vaikais,

priešingu atveju vaikai dėl tokio bendravimo patirtų žalą. Tėvai turi ne tik teisę, bet ir pareigą bendrauti su savo vaikais tam, kad būtų patenkintas vaikų poreikis ir teisė bendrauti su savo tėvu, taip pat kad būtų įgyvendintos ir kitos tėvo pareigos – auklėti savo vaikus, rūpintis jų vystymusi, sveikata, dvasiniu ir moraliniu ugdymu. Minėta, kad šios pareigos yra abiejų tėvų, jos vykdomos abipusiu tėvų sutarimu, o jei tai nepavyksta, ginčijamą klausimą sprendžia teismas. Tėvų asmeninė teisė ir pareiga bendrauti su vaikais turi būti vykdoma vaikų interesais, atsižvelgiant į vaikų norus ir juos tinkamai įvertinus. Kai tėvai nevykdo bendravimo su vaiku pareigos, yra pažeidžiamos vaiko teisės ir interesai, todėl tėvams gali būti taikoma sankcija – tėvų valdžios apribojimas (CK 3.180 str.) Tokios aplinkybės kaip sveikatos sutrikimai, nuosavo būsto neturėjimas, kiti du nepilnamečiai vaikai ir pan. gali būti pripažįstamos kaip objektyvios ir pateisinančios bendravimo tvarkos nesilaikymą atskirais, pavieniais atvejais, kai nėra galimybės sutarti dėl bendravimo su vaikais tvarkos konkrečiu atveju, tačiau jos negali būti pagrindas visiškai nesilaikyti nustatytos bendravimo su vaikais tvarkos ir su jais nebendrauti. Taikos sutartis, kuria būtų nustatyta galimybė tėvui nevykdyti savo pareigos bendrauti su

vaikais, prieštarautų imperatyviosioms CK 3.155 str. 2 d. ir 3.170 str. 1 d. įtvirtintoms teisės normoms ir viešajam interesui, todėl teismo negalėtų būti tvirtinama (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2019).

Įdomu. Europos Žmogaus Teisių Teismas (1994; 2008; 2011) yra ne kartą nurodęs, kad tėvo (motinos) ir vaiko mėgavimasis vienas kito draugija yra esminė šeimos gyvenimo dalis netgi tais atvejais, kai tėvų tarpusavio santykiai nutrūko.

Bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo šeimos mediacijoje ypatumai

Mediacijos metu tėvai susitaria dėl skyrium gyvenančio tėvo bendravimo formos, laiko, būdo. Turi būti sutarta ir nustatyta tokia bendravimo tvarka, kuri geriausiai užtikrins vaiko interesus ir bus realiai vykdoma.

Pagrindiniai bendravimo tvarkos principai:

Tėvas ar motina, negyvenantys kartu su vaiku, turi teisę ir pareigą bendrauti su vaiku, dalyvauti jį auklėjant

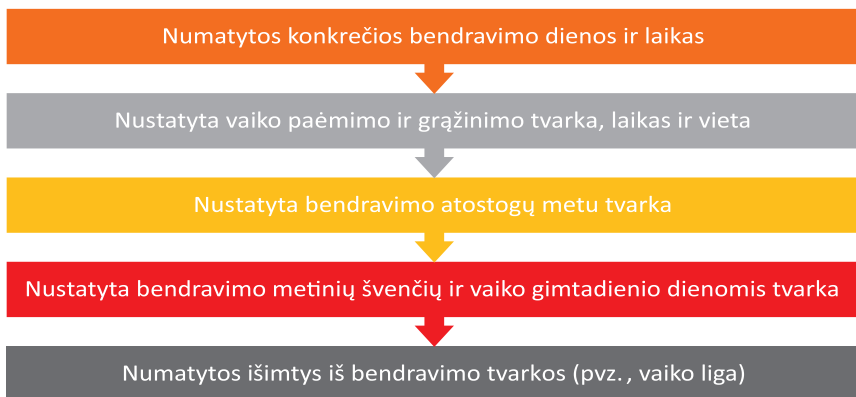
Vaikas, kurio tėvai gyvena skyrium, turi teisę nuolat ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, nesvarbu, kur jie gyvena

7.14. paveikslas. Bendravimo tvarkos principai

Praktinis patarimas. Kai tėvai sutaria dėl vaiko bendravimo tvarkos, tarp jų nėra ginčo, galima bendro pobūdžio nuostata, nenustatant detalios bendravimo tvarkos sutartyje. Pvz., sutartyje gali būti formuluojama tokia nuostata: „Vardenis Pavardenis netrukdo nepilnametės dukros Vardenės Pavardenės motinai Vardenei Pavardenienei bendrauti su dukra, dalyvauti jos auklėjime“. Jeigu tėvų nuomonė tam tikrais atvejais išsiskiria, jaučiamas nepasitikėjimas vienas kitu, mediacijos metu kyla sunkumų skyrium gyvenančiam tėvui ar motinai bendrauti su vaiku, siūlytina bendravimo tvarką detalizuoti.

Detalizuotos bendravimo tvarkos pavyzdys pateikiamas Santuokos nutraukimo teisiųjų pasekmių sutarties formoje (leidinio X skyriuje). Paprastai ši tvarka detalizuojama šiais klausimais:

7.15. paveikslas. Bendravimo su vaiku tvarkos detalizavimo galimi klausimai

Kai skyrium gyvenantis tėvas arba motina negali dėl objektyvių priežasčių bendrauti nuolat ir tiesiogiai su vaiku, atsižvelgiant į vaiko amžių, gebėjimus ir pan., turi būti aptarti ir nustatyti kiti alternatyvūs būdai, nustatytas bendravimas telefonu, el. laiškais, „Skype“, atvažiuojant pasisvečiuoti, atstogauti ir pan.

Įsidėmėti! Tėvas (motina), su kuriuo pasilieka gyventi vaikai po santuokos nutraukimo, įgyja papildomų pareigų, iš kurių viena svarbiausia – užtikrinti vaikų bendravimą su tuo iš tėvų, su kuriuo vaikai negyvena. Jis neturi kliudyti antram iš tėvų bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant. Šis pareigos nevykdymas laikomas piktnaudžiavimu.

Galima bendravimo su vaiku tvarka, intensyvumas pagal vaiko amžių

Vaiko amžiaus tarpsnis	Bendravimo dažnumas ir kartu praleidžiamas laikas	Ilgesnės trukmės bendravimas (su nakvyne)	Pastabos
Iki vienerių metų	1-3 valandos du-tris kartus per savaitę	-	-

<p>Nuo 1 iki 2 metų</p>	<p>Iki 8 valandų dvi dienas per savaitę</p>	<p>-</p>	<p>Šiuo laikotarpiu formuojasi vaiko emocinis prierašumas. Bendrauti su abiem tėvais vaikas turėtų nerečiau kaip kas tris dienas. Pirmomis susitikimo su kartu negyvenančiu tėvu/mama akimirkomis vaikui apsiprasti, lengviau užmegzti kontaktą gali padėti mėgstami žaislai, daiktai, mėgstamos dainelės. Buvimas su kartu negyvenančiu tėvu/mama pamažu ilginamas, ruošiamasi vaiko pasilikimui per naktį.</p>
<p>Nuo 2 iki 3 metų</p>	<p>Paėmimas iš ugdymo įstaigos ir parvežimas namo arba ryte nuvežimas į ugdymo įstaigą bent kartą per savaitę</p>	<p>Viena naktis savaitės viduryje ir vienas savaitgalis per mėnesį.</p>	<p>Šiame amžiaus tarpsnyje svarbu palaikyti nuolatinį ryšį. Toks vaikas gali bijoti praleisti ilgesnį laiką be tėvo/mamos, su kuriuo būna nuolat. Vaiko paėmimas iš jam įprastos vietos turėtų vykti be ilgų atsisveikinimų, didelių liūdnujų emocijų. Tokio amžiaus vaikas jau pradeda bandyti ribas, todėl labai svarbu, kad abejuose namuose būtų laikomasi panašių taisyklių.</p>
<p>Nuo 3 iki 5 metų</p>	<p>Paėmimas iš ugdymo įstaigos ir parvežimas namo arba ryte nuvežimas į ugdymo įstaigą bent kartą per savaitę</p>	<p>Dvi dienos su nakvyne per savaitę</p>	<p>Tokio vaiko socialiniai įgūdžiai sparčiai vystosi. Jis imituoja, pamėgdžioja suaugusiųjų elgesį, suvokia, kas yra sakoma, laiką ir santykius. Tačiau jis nesupranta skyrybų esmės. Siūlytina skatinti pozityvius jausmus, kalbant apie kartu su kitu iš tėvų planuojamą praleisti laiką: „Rytoj mama tave</p>

			nusiveš į parką ir tu liksi pas ją miegoti". Svarbu stengtis šalia vaiko nesipykti, kalbėtis su juo apie jo jausmus: „Matau, tu liūdnas...“
Nuo 6 iki 12 metų	Paėmimas iš ugdymo įstaigos, būrelio ir parvežimas namo arba nuvežimas į ugdymo įstaigą, būrelį bent kartą per savaitę	Kas antras savaitgalis ir kas antrą savaitę po vieną naktį savaitės viduryje	Toks vaikas nori praleisti laiko su abiem tėvais, todėl svarbu sudaryti tokias galimybes. Šiame amžiaus tarpsnyje svarbu stiprinti vaiko pasitikėjimą savimi, savivertės, saugumo jausmą. Šio amžiaus vaikams jau yra svarbūs ne tik tėvai, bet ir draugai.
Nuo 13 iki 17 metų	Pagal vaiko poreikius	Pagal vaiko poreikius ir galimybes	Auga nepriklausomybės poreikis. Paaugliai siekia atsiskirti nuo tėvų, patys nori priimti sprendimus, kada ir kaip bendrauti su juo. Jam prioritetu tampa draugai, socialinė veikla. Šiuo atveju svarbus bendravimo tvarkos lankstumas, atsižvelgiant į paties vaiko norus. Vaikas gali norėti su tėvais praleisti mažiau laiko. Ir tai gali būti ne skyrybų, o siekio būti nepriklausomu ir savarankišku pasekmė.

7.2. lentelė. Galima bendravimo su vaiku tvarka pagal vaiko amžių

Kaip padėti šalims nusistatyti joms tinkamą bendravimo su vaiku tvarką?

- ✓ Mediatorius turi aptarti ir padėti tėvams suprasti, kad tinkamas vaiko teisės bendrauti su tėvu ar motina įgyvendinimas reiškia, jog ben-

draujama bus tokiais būdais, forma ir laiku, kurie labiausiai atitiks vaiko poreikius, atsižvelgiant į jo amžių, norą, gyvenimo būdą, įpročius ir pan. Mediacijos metu aptariamoms tėvų ir vaikų jau naudojamoms ryšio priemonėms. Tarkime, jeigu vaikas dar nemoka rašyti, galima sutarti, kad tas tėtis ar mama, su kuriuo gyvena vaikas, sutartu laiku prisijungs prie vaizdo ryšio (pvz., „Skype“), sudarys vaikui galimybes žaisti ir tuo pačiu vaizdo ryšio pagalba bendrauti su skyriumi esančiu tėčiu ar mama.

Praktinis pavyzdys. Mediacijoje dalyvavo tėtis ir mama (santuoka nutraukta prieš trejus metus), kurie nesutarė dėl bendravimo tvarkos. Mediacijos aplinkybės buvo neįprastos, nes tėtis mediacijos metu atliko bausmę įkalinimo įstaigoje. Mama neprieštaravo, kad sūnus bendrautų su tėčiu, bet, jos teigimu, sūnus nenorėjo. Tėtis nurodė, kad sūnui rašo laiškus, bet sūnus neatsako. Aptariant laišku turinius, paaiškėjo, kad berniukui, kuris buvo 9 metų amžiaus, dar sunkiai sekėsi rašyti ir tai buvo viena iš priežasčių, dėl ko jis nenorėjo atsakinėti. Mediacijos metu buvo sutarta kita bendravimo forma – telefoniniai pokalbiai.

- ✓ Neretai būna, kad kartu su vaiku negyvenantis tėvas/mama mediacijos metu siekia intensyvio bendravimo su vaiku tvarkos, kuri vargintų vaiką, sutrikdytų jo dienotvarkę, tuo pačiu pats tėvas/mama realiai neturi galimybės tokią tvarką įgyvendinti: gyvena kitame mieste, didelis užimtumas ir pan. Tokiais atvejais padeda laikini susitarimai, pvz., 1 mėnesio laikotarpiui. Po šio laikotarpio susitikus aptariama, kaip sekėsi jų laikytis, kokie buvo sunkumai ir kaip juos galima spręsti.
- ✓ Bendravimo su vaiku tvarka turėtų būti derinama, atsižvelgiant į vaiko poreikius, dienotvarkę ir nuomonę (jei jis jau gali ją išreikšti). Vaikui svarbu, kad susitarimai dėl bendravimo tvarkos būtų vykdomi, nes tėvų išsiskyrimo atveju jam ypač svarbus pastovumas, tam tikra rutina, žinojimas, kas bus.
- ✓ Mediacijos metu atstatytas konstruktyvus tėvų bendravimas gali ne tik užtikrinti vaiko poreikius, bet ir padėti patiems tėvams. Tai gali juos motyvuoti susitarti. Atkreipkite ginčo šalių dėmesį į tai, kad:
 - kartu negyvenantis tėvas/mama gali aktyviai prisidėti prie vaiko poreikių užtikrinimo (nuvežti vaiką į būrelius, paimti po pamokų, rūpintis,

kuomet vaikas serga). Taip bus palengvinta vaiko priežiūra su juo gyvenančiam tėvui;

- tėvas/mama, kurio darbo grafikas yra lankstesnis, gali daugiau skirti laiko padedant ruošti pamokas ir pan.;
 - sutarus dėl tinkamos visiems bendravimo tvarkos, su vaiku gyvenantis tėvas turės daugiau laiko ir erdvės savo asmeniniam gyvenimui.
- ✓ Mediatorius turi įsitikinti, kad mediacijos metu sutarta bendravimo tvarka tėvams ir vaikui būtų konkreti ir visiškai aiški. Svarbu, kad siejami susitarimai, siūlomos sąlygos būtų realiai įgyvendinamos ir vykdomos. Jos įgyvendinimas (pvz., šalių ir (ar) vaiko liga, šalių užimtumas ar kt.) negali būti susietas su aiškiai neapibrėžtomis sąlygomis ar išlygomis.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu tėvai sutarė, kad du vaikai gali išvykti kartu su mama gyventi į kitą šalį. Abu tėvai sutiko, kad vaikai grįš į Lietuvą du kartus per metus, už vaiko kelionės bilietus jie apmokės paeiliui. Organizuojant pirmą vaikų kelionę, tarp tėvų kilo ginčas, kas apmokės pirmos kelionės išlaidas.

Bendratėvystė

Pastaruoju metu vis dažniau diskutuojama apie maksimalų skyrium gyvenančio tėvo ar motinos dalyvavimą vaiko gyvenime, t. y., vaikas praleidžia vienodą laiką su abiem skyrium gyvenančiais tėvais (pvz., vieną savaitę gyvena su mama, kitą – su tėčiu ar pan.). Užsienio valstybėse vartojamas bendratėvystės (co-parenting) terminas. Ši forma galima, kai tėvai yra linkę bendradarbiauti, ir vaiko gerovės užtikrinimas jiems yra prioritetas. Bendratėvystė – tai nebūtinai su kiekvienu iš tėvų po lygiai vaiko praleidžiamas laikas, nors kai kurie autoriai akcentuoja būtent tai, kad vaikas praleidžia pas kiekvieną iš tėvų ne mažiau kaip 35 proc. laiko. Bendratėvystė yra komandinis tėvų darbas, kuris padeda pasiskirstyti įsipareigojimais, pareigomis ir atsakomybėmis, užtikrinti saugumą, pastovumą vaiko gyvenime, nustatyti ir laikytis bendrų taisyklių, auklėjimo principų.

Vaiko išlaikymo klausimas

CK 3.192 str. imperatyviai nurodyta, kad tėvai privalo materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus. Išlaikymo tvarka ir forma nustatoma bendru tėvų susitarimu. Išlaikymo dydis turi būti proporcingas vaiko poreikiams ir tėvų turbinei padėčiai

bei užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas.

Teisė reikalauti išlaikymo teisme atsiranda, kai vaiko tėvas (motina) nebevykdo savo pareigos materialiai išlaikyti nepilnamečius vaikus. Ieškinio pareiškime dėl išlaikymo priteisimo reikia nurodyti datą, nuo kurios prašoma jį priteisti. Teismas, priteisdamas išlaikymą, už laikotarpį, praėjusį nuo teisės į išlaikymą atsiradimo iki teismo sprendimo priėmimo dienos, iš skolininko priteisia įsiskolinimą. Išlaikymo įsiskolinimas negali būti išieškotas daugiau kaip už trejus metus iki ieškinio pareiškimo dienos (CK 3.200 str.).

Įstatymai nenustato jokio išlaikymo dydžio, kurį vaikui turi teikti tėvai, o teismų praktika gali suvienodinti tik parenkamus išlaikymo dydžius ir formai nustatyti svarbius kriterijus bei proporcingumo principo tarp vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties bei galimybių taikymą (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2016).

Išlaikymas savo prigimtimi skirtas vaiko kasdieniams poreikiams tenkinti. Pagrindas apskaičiuoti vaikui reikalingą išlaikymą yra jo poreikiai. Nustatydamas konkretaus vaiko poreikių turinį, teismas turi įvertinti, ar išlaikymas bus pakankamas vaiko būtinoms vystymosi sąlygoms tenkinti, t. y., ar bus patenkinti vaiko poreikiai maistui, aprangai, būstui, sveikatai, mokslui, poilsiui, laisvalaikui, kultūriniam ir kitokiam ugdy-

mui. Visapusiškam vaiko vystymuisi turi būti tenkinami ne tik jo būtinieji poreikiai (maistas, apranga, higiena ir pan.), bet skiriamas dėmesys vaiko laisvalaikio, bendravimo, saviraiškos pomėgiams, lavinami gabumai (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2013 m., 2016); protingi vaiko gabumų, jo polinkių nulemti poreikiai (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2009).

Nustatant priteistino išlaikymo dydį vaiko kasdieniams poreikiams tenkinti, būtinų išlaidų dydis ir tėvų turtinė padėtis vertinami teismo sprendimo priėmimo momentu. Tuo atveju, jei ateityje, t. y., po teismo sprendimo, pasikeičia vaiko poreikiai arba iš esmės pasikeičia tėvų turtinė padėtis, teismas gali pagal vaiko, tėvo (motinos), globėjo (rūpintojo) arba valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos ar prokuroro ieškinį sumažinti arba padidinti išlaikymo dydį (CK 3.201 str. 1 d.). Koks išlaikymo dydis užtikrina būtinas vaikui vystytis sąlygas, kiekvienu atveju sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2009 m., 2010 m., 2016 m., 2019 m.).

Vertindamas turinčio prievolę teikti išlaikymą nepilnamečiui vaikui asmens turtinę padėtį, teismas atsižvelgia į tai, kokio dydžio pajamomis disponuoja toks asmuo, ar tos pajamos reguliarios, taip pat į tai, kokio dydžio turtas valdomas, ar turima reikalavimo teisių arba skolų kitiems

asmenims. Svarbu nustatyti, ar išlaidų turintis teikti asmuo turi neordinarių išlaidų, kitų išlaidomų asmenų, taip pat reikėtų atsižvelgti ir į tokio asmens sveikatos būklę (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2011 m., 2016 m.). Tėvų turtinė padėtis turi būti vertinama, atsižvelgiant į faktinių aplinkybių visumą: tėvų gaunamas pajamas, turimą kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą, investicijas, sveikata, išlaidytinių skaičių, taip pat į tėvų elgesį, siekiant uždirbti, gauti pajamas vaikams išlaikyti. Nustatant vieno iš tėvų turtinę padėtį, vertintinas ne tik jo turimas turtas ir gaunamos pajamos, bet ir tai, kokių priemonių jis ėmėsi, kad gautų atitinkančias savo amžių bei profesines galimybes pajamas, iš kurių būtų teikiamas išlaikymas vaikams (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2013 m.; 2018 m.; 2019 m.).

Nors tėvų pareiga išlaikyti savo vaikus abiem tėvams yra vienoda, tačiau tai nereiškia, kad kiekvienas iš jų turi teikti vienodo dydžio išlaidą. CK 3.156 str. 1 dalyje įtvirtintas tėvų valdžios lygybės principas reiškia, kad tėvų teisės ir pareigos vaikams yra lygios, tačiau konkrečios teisės ir pareigos bei jų apimtys gali skirtis, priklausomai nuo daugelio faktinių aplinkybių, tokių kaip nepilnamečio vaiko gyvenamoji vieta, tėvų turtinė padėtis ir pan. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2013).

Proporcingumo tarp vaiko poreikių ir tėvų turtinės padėties principas

įpareigoja teismą, sprendžiant vaiko išlaikymo dydžio klausimą, įvertinti tėvų galimybes tenkinti vaiko poreikius. Teismas negali priteisti vaikui išlaikyti daugiau, negu objektyviai leidžia tėvų turtinė padėtis, todėl kiekvienu konkrečiu atveju, nagrinėdamas bylą dėl išlaikymo priteisimo ar jo dydžio pakeitimo, teismas privalo nustatyti tėvų turtinę padėtį, t. y., visas jų gaunamas pajamas, turtą, būtinas išlaidas ir vaiko poreikius (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2010 m.; 2016 m.; 2019 m.).

Tėvų turtinės padėties kriterijus yra reikšmingas, bet ne lemiantis, sprendžiant dėl priteistino išlaikymo dydžio, dėl kurio spęstina kiekvienu atveju individualiai įvertinant reikšmingas aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2013 m.).

Kai vaikas išvyksta gyventi į užsienio valstybę, kurioje pragyvenimo lygis yra aukštesnis nei Lietuvoje, vieno iš tėvų iniciatyva, tai likusiam gyventi Lietuvoje vaiko tėvui neturėtų kilti pareiga prisiimti dėl šios priežasties padidėjusių išlaidų, tenkinant vaiko poreikius. Dėl vaiko išvykimo gyventi į užsienio valstybę padidėjusios jo poreikių tenkinimo išlaidos atitinkama dalimi turi tekti tam iš tėvų, kurio iniciatyva vaikas išvyko iš Lietuvos, nebent tėvų turtinės padėties kriterijus pateisintų kitokį sprendimą (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2015 m.).

Vaiko išlaikymo klausimų sprendimo šeimos mediacijoje ypatumai

Mediacijos metu tėvai privalo aptarti ir sutarti dėl vaiko išlaikymo dydžio ir mokėjimo tvarkos. Išlaikymo tvarka ir forma nustatoma bendru tėvų susitarimu, kuris atspindi tėvų realias finansines galimybes ir jų nustatytus vaiko poreikius.

Išlaikymą nepilnamečiams vaikams tėvai gali teikti šiais būdais:

7.16. paveikslas. Nepilnamečių išlaikymo būdai

Jeigu išlaikymas mokamas periodinėmis išmokomis, išlaikymo suma indeksuojama kasmet Vyriausybės nustatyta tvarka, atsižvelgiant į infliaciją. Kai tėvai turi du ar daugiau vaikų, jie gali sutarti dėl tokio išlaikymo dydžio, kuris būtų pakankamas tenkinti bent minimalius visų vaikų poreikius.

Jeigu vienas iš tėvų nevykdo pareigos išlaikyti vaiką, kitas iš tėvų įgyja teisę reikalauti sumokėti atsiradusį įsiskolinimą.

Įsidėmėti! Paprastai išlaikymas teisme priteisiamas nuo teisės į išlaikymą atsiradimo dienos, tačiau išlaikymo įsiskolinimas negali būti išieškotas daugiau kaip už trejus metus iki ieškinio pareiškimo dienos. Mediacijos metu tėvai gali sutarti dėl išlaikymo įsiskolinimo mokėjimo už

ilgesnį laikotarpį. Taip pat tėvai gali sutarti dėl įsiskolinimo sumokėjimo dalimis.

Vaikui skirtas išlaikymas privalo būti naudojamas tik jo interesams. Tėvas, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, uzufukto teise tvarko vaiko turimą (CK 3.190 str.), paprastai sprendžia dėl kasdienių su vaiko priežiūra susijusių klausimų, tačiau jam jokių būdu nėra priskiriama vienasmėnė tėvų valdžia.

Mediatoriaus žodynelis.

Uzufuktas – apibrėžtam terminui, pvz., iki vaiko pilnametystės, nustatyta teisė tėvui ar motinai, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, naudoti vaikui priklausantį turimą.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu motina pasiūlė, kad ji nereiškalaus tėvo išlaikyti vaiko, jeigu šis atsisakys teisės bendrauti su vaiku. Toks susitarimas negalimas. Vadovaujantis įstatymais, tėvui privalo materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus.

Kaip padėti ginčo šalims išspręsti vaiko išlaikymo klausimą?

- ✓ Jeigu mediacijos metu tėvų nuomonė dėl vaiko poreikių ir jiems tenkinti skirta išlaikymo dydžio išsiskiria, mediatorius gali paprašyti tėvų užpildyti vaiko poreikių lentelę, numatyti esamas ir galimas išlaidas. Tai gali būti „namų darbas“ tėvams. Kito susitikimo metu su tėvais aptariamos, jų manymu, vaiko poreikių tenkinimui reikalingos išlaidos.

Išlaidų rūšis	Pastabos	Suma, eurai
Maistas	Namuose valgomas maistas, taip pat gali būti įtraukti dienpinigiai, pietūs mokykloje.	
Drabužiai/avalynė	Dažnai sudėtinga paskaičiuoti, kiek yra skiriama mėnesiui, nes, keičiantis sezonui, tam tikrais mėnesiais išlaidos būna didesnės, todėl paprastai skaičiuojamas vidurkis.	
Komunaliniai mokesčiai	Jeigu bute be vaiko gyvena dar trys asmenys, komunaliniai mokesčiai dalinami į keturias dalis, vaiko dalis dalinama per pusę. Taip pat šaltuoju metų laiku išlaidos būna didesnės, todėl skaičiuojamas vidurkis.	
Transporto išlaidos	Vaiko vykimas į mokyklą, būrelius.	
Vaistai, vitaminai	Tai yra išlaidos, susijusios su vaiko sveikatos poreikių tenkinimu.	
Higienos prekės	Kirpykla, šampūnai, dantų pastos ir pan.	
Lavinimas ir ugdymas	Mokymosi priemonės, vadovėliai, būreliai ir pan.	
Ryšio išlaidos	Telefono, interneto išlaidos.	
Laisvalaikio, pramogų išlaidos	Kino teatras, ekskursijos, knygos, žaislai ir pan.	

Nenumatytos išlaidos

Kartais tėvai sutinka „kaupiti“ tam tikrą sumą, kuri gali būti panaudota nenumatytiems vaiko poreikiams ar didesniems pirkiniams (telefonui, kompiuteriui ir pan.). Tėvai gali sutarti šią pinigų sumą pervesti į vaiko vardu atidarytą sąskaitą.

7.3. lentelė. Vaiko išlaikymo dydžio nustatymas

- ✓ Kadangi tam tikrais metų mėnesiais išlaidos vaiko poreikiams tenkinti gali būti didesnės nei įprastai, tėvai sutartyje gali numatyti, kad tais mėnesiais vaikui skiria didesnę išlaikymui skirtą pinigų sumą (pvz., sutartyje tėvai numato, kad skyrium gyvenantis tėvas kas mėnesį vaikui skiria po 220 Eur, o rugsėjo mėn. – 300 Eur.).

7.4.2. Sutuoktinių turto ir įsipareigojimų dalybos

Santuokos nutraukimas yra vienas iš bendrosios jungtinės nuosavybės pasibaigimo pagrindų (CK 3.100 str. 4 d.). Mediacijos metu, kai yra sprendžiamas santuokos nutraukimo klausimas, be kitų sprendžiamų santuokos nutraukimo padarinių turi būti išsprendžiamas ir bendro turto padalijimo klausimas.

Mediatoriaus žodynėlis. Bendroji jungtinė nuosavybė – tai turtas, įgytas po santuokos sudarymo abiejų ar vieno iš sutuoktinių vardu, kuris nėra asmeninė vieno iš sutuoktinių nuosavybė.

Bendrosios dalinės nuosavybės teisė – kai bendrosios nuosavybės teisėje nustatytos kiekvieno savininko nuosavybės teisės dalys (CK 4.73 str.1 d.).

Mediatoriaus žodynėlis. Asmeninė nuosavybė – turtas, priklausantis tik vienam iš sutuoktinių (įgytas iki santuokos sudarymo, dovanotas, paveldėtas santuokos metu, asmeninio naudojimo daiktai, tikslinės paskirties išmokos ir kt. (CK 3.89 str.)), kuriuo jis gali naudotis, savarankiškai jį valdyti ir disponuoti savo nuožiūra (turtas įgytas iki santuokos sudarymo, gautas dovanų, paveldėtas, asmeninio naudojimo daiktai, asmeninio pobūdžio kompensacijos ir išmokos, už asmenines lėšas įsigytas turtas, asmeninės neturtinės teisės).

CK nustato dviejų rūšių sutuoktinių turto teisinį režimą:

- ✓ pagal sutartį (pvz., buvo sudaryta ikivedybinė, povedybinė, vedybų sutartis);
- ✓ pagal įstatymą (CK 3.81 str. 1 d.) – turtas, įgytas po santuokos sudarymo, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė.

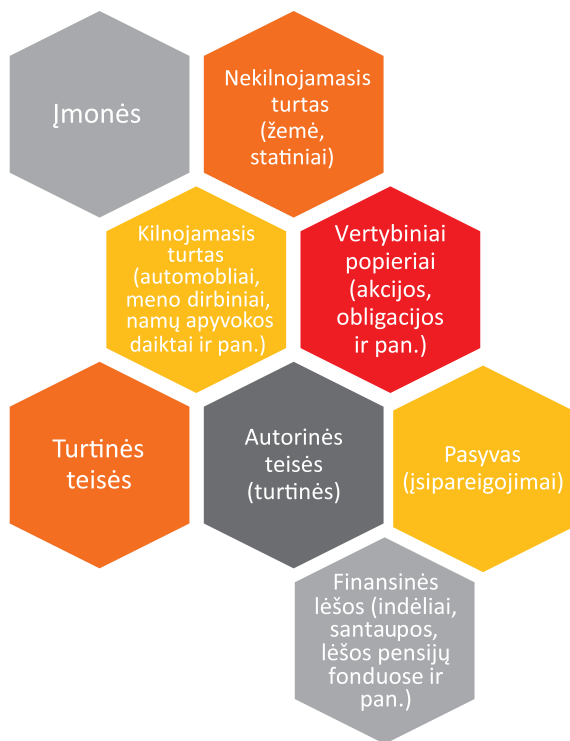

Įsidėmėti! Kad CK 3.81 – 3.129 str., reglamentuojantys sutuoktinių turto teisinį režimą, taikomi tik susituokusiems asmenims. Turtiniai vyro ir moters, nesudariusių santuokos, teisiniai santykiai reglamentuojami pagal specialiąsias CK trečiosios knygos taisykles ir CK 3.230-3.35 str. bendrosios dalinės nuosavybės taisykles (CK 4.72 -4.90 str.).

Esant santuokoje turtą galima pasidalinti ir notaro patvirtinta sutartimi. Praktikoje pasitaiko, kad mediacijos metu spręsti turtinių klausimų netenka, nes šalys jau yra juos išsprendusios anksčiau ir turi notaro patvirtintą sutartį šiais klausimais. Tokiais atvejais, kaip ir tais atvejais, kai sutuoktiniai dalytino turto neturi, apie tai turi būti nurodyta sutartyje dėl santuokos nutraukimo padarinių, kai santuoka nutraukiama abiejų sutuoktinių bendru sutikimu (CK 3.51 str.).

Dalytinis turtas

Turto sąvoka apima tiek aktyvą (kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, vertybiniai popieriai, pinigai, reikalavimo teisės, kitas materialus ir nematerialus turtas), tiek ir pasyvą (skoliniai įsipareigojimai kreditoriams).

7.17. paveikslas. Dalintinas turtas

Bendrieji turto dalijimo principai

Bendra jungtine nuosavybės teise priklausantis turtas padalijamas lygiomis dalimis, išskyrus tuos atvejus, kai įstatymas leidžia nukrypti nuo lygių dalių principo. Pvz., pagal CK 3.123 str., atsižvelgiant į nepilnamečių vaikų interesus, vieno iš sutuoktinių sveikatos būklę ar jo turtinę padėtį, arba kitas svarbias aplinkybes, galima nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo ir sutarti dėl

didesnės dalies turto atitekimą vienam iš sutuoktinių. Padalijamas turi būti tiek turto aktyvas, tiek ir pasyvas.

CK 3.127 str. 3 d. nustatyta, kad turtas padalijamas natūra, atsižvelgiant į jo vertę ir abiejų sutuoktinių bendro turto dalis, jeigu galima taip padalyti.

Turto padalijimas natūra yra galimas keliais būdais: tiek padalijant sutuoktiniams atskirus nekilnojamuosius daiktus, tiek dalijant šiuos daiktus natūra.

Jeigu natūra abiem sutuoktiniams turto padalyti negalima (pvz., vieno kambario butas nedalintinas), turtas natūra gali atitekti vienam sutuoktiniui, kartu sutariant dėl kompensacijos antrajam sutuoktiniui, sumokant už jo dalį pinigais.

Mediacijos metu tariantis dėl turto padalijimo būdo ir padalijimo turto natūra, atsižvelgiama į nepilnametėjų vaikų interesus, vieno sutuoktinio sveikatos būklę ar turtinę padėtį, arba kitas svarbias aplinkybes. Padalijant turtą turi būti pasirinktas toks padalijimo būdas ir nustatytos tokios sutuoktinių dalys, kad nepažeistų sutuoktinių kreditorių teisių (CK 1.5 str., 1.137 str.).

Įsidėmėti! Į bendrą dalytiną turtą neįtraukiamas vaikams priklausantis turtas, nors ir sukauptas iš bendrų ar asmeninių sutuoktinių lėšų (indėliai, draudimai ir pan.), taip pat vaikų drabužiai, baldai, knygos ir t. t. Į dalintą turtą neįtraukiami sutuoktinių drabužiai ir asmeninio naudojimo daiktai.

Ginčų dėl turto vertės sprendimas

Mediacijos metu gali kilti ginčų dėl turto vertės nustatymo. Dažnai sutuoktiniams nekilnojamas turtas (būstas) turi ne tik piniginę vertę. Neretai tai susiję su jų lūkesčiais, tam

tikrų svajonių, planų kūrimu, taip pat su tam tikromis baimėmis realizuoti savo teises ir pareigas.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu sutuoktiniai sprendė klausimą dėl dviejų kambarių pasidalinimo. Moteris išreiškė norą, kad butas atitektų jai natūra, o vyrui būtų išmokėta kompensacija, už kurią jis galėtų įsigyti vieno kambario butą. Vyras nesutiko ir jautriai reagavo dėl dviejų kambarių buto pasidalinimo. Mediacijos metu paaiškėjo, kad viena iš priežasčių buvo jo baimė, jog po santuokos nutraukimo jam gyvenant vieno kambario bute bus sudėtinga užtikrinti jo dviejų vaikų buvimą su juo (gyvenimo sąlygų, nakvynės klausimas).

Praktinis patarimas. Kilus nesutarimams dėl turto vertės nustatymo, neapsiriboti vien piniginės vertės vertinimu. Svarbu suvienodinti ir suprasti, kas abiem sutuoktiniams yra vertinga ir kodėl.

Dalijamo turto vertės nustatymas yra viena iš esminių teisingo turto padalijimo garantijų, todėl svarbu, kad, dalijant turtą, būtų nustatyta jo tikroji vertė. CK 3.119 str. numato, kad dalijamo bendro turto vertė

būtų nustatoma pagal rinkos kainas, kurios galioja bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės pabaigoje. Kilus ginčui dėl turto vertės, gali būti atliekamas turto vertinimas.

Asmeninės nuosavybės teise valdomo turto dalijimas

Bendroji taisyklė yra ta, kad asmenine nuosavybės teise priklausantis asmeniui turtas skyrybų metu nėra dalijamas. CK 3.89 str. 1 d. 2 p. nustatyta, kad turtas, kuris buvo sutuoktiniui dovanotas ar jo paveldėtas po santuokos sudarymo, jeigu dovanojimo sutartyje ar testamente nėra nurodyta, kad turtas perduodamas bendrai jungtinei sutuoktinių nuosavybėn, pripažįstamas asmenine vieno iš sutuoktinių nuosavybe.

Mediacijos metu sutuoktiniai gali nuspręsti, kad į dalytiną bendrą turtą yra įtraukiamas ir jiems asmeninės nuosavybės teise priklausantis turtas, tačiau toks susitarimas neturi pakankinti sutuoktinio kreditoriams.

Taip pat asmenine nuosavybės teise priklausantis turtas gali būti dalijamas, jei santuokos metu jis buvo pagerintas iš esmės sutuoktinių bendromis lėšomis, kito sutuoktinio lėšomis ar darbu (kapitalinis remontas, rekonstrukcija, pertvarkymas ir kita). Tokiais atvejais šis turtas gali būti pripažintas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2008 m.; 2011 m. 2012 m.;

kt.). Įstatymas detalai neregulmen-tuoja, kas laikytina esminiu pageriniu-mu, tai yra vertinamasis kriterijus, ir kiekvienu konkrečiu atveju teismas sprendžia, ar atliktas pagerinimas atitinka esminio pagerinimo kriteri-jus, nurodytus CK 3.90 str. (kapitalinis remontas, rekonstrukcija, pertvarky-mas ir kita). Teismas taip pat gali (turi) atsižvelgti į asmeninio turto vertę prieš pagerinimą ir po pagerinimo, įvertindamas, kad turto vertei gali tu-rėti įtakos ne tik jo techninė būklė ir parametrai, bet ir paklausa rinkoje bei kiti svarbūs veiksniai (Lietuvos Aukš-čiausiasis Teismas, 2013 m.). Pagerin-to turto vertės nustatymo momentas yra viena iš reikšmingų aplinkybių, nustatant atliktų pagerinimų mastą bei sprendžiant, ar atlikti pagerini-mai atitinka esminio pagerinimo kri-terijus, nes spręsdamas dėl esminio pagerinimo teismas turi atsižvelgti į tikrosios asmeninio turto vertės prieš pagerinant ir pagerinus santykį. Esant ginčui dėl turto pagerinimo iš esmės, teismas turėtų atsižvelgti tik į tą turto vertės pokytį, kuris yra nulemtas atlik-tų pagerinimų, o ne dėl padėties rin-koje ir pan. (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2015 m.).

Įdomu. Mediacijos metu gali kilti klausimas, ar gali ir, jeigu taip, tai, kaip turėtų būti dalinamas faktiškai esantis, bet neįregistruotas Nekilnojamojo turto registre nekilnoja-

masis turtas. Toks turtas gali būti pripažintas bendrąja jungtine nuosavybe ir padalytas (CK 4.47 str. 4 p.), nebent būtų įrodyta savavališka statyba, kuri negali būti įteisinta (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2019).

Mediacijos metu kartu su sutuoktiniais aptarus ir nustačius sutuoktiniams asmeninės nuosavybės teise priklausantį turtą bei iš jo atskaičius asmenines skolas, sudaromas **kompensacijų balansas**, nurodant, kiek vienas ir kitas sutuoktinis privalo kompensuoti bendrą turtą ir kiek vienam ir kitam sutuoktiniui turi būti kompensuota iš bendro turto (CK 3.118 str. 3 d., 3.98 str.).

Sutuoktinių prievolės ir jų pasidalijimo ypatumai

Iš bendro sutuoktinių turto vykdomos prievolės yra išvardytos CK 3.109 str. 1 d.

Sutuoktinių prievolės gali būti asmeninės arba bendros, o bendros

– dalinės arba solidariosios. Mediacijos metu svarbu aptarti visas sutuoktinių (vieno iš jų ar abiejų) prisiimtas prievolės. Kreditoriaus ir sutuoktinių santykiuose, priklausomai nuo to, kokia prievolė atsiranda – asmeninė ar bendroji, kreditorius įgyja vieną arba du skolininkus, net ir tada, kai sandorį su kreditoriumi yra sudaręs vienas iš sutuoktinių. Sutuoktinių tarpusavio santykiuose prievolės kvalifikavimas yra reikšmingas, pvz., asmenines sutuoktinių prievolės vykdam iš bendro turto (CK 3.115 str.), padalijant turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė (CK 3.118 str.).

Asmeninės sutuoktinio prievolės

Mediatoriaus

žodynėlis.

Asmeninės sutuoktinio prievolės yra tokios prievolės, kurios yra susijusios su jo asmeniu, asmeniniu turtu arba asmeninių poreikių tenkinimu.

Asmeninės prievolės

Iki santuokos įregistravimo atsiradusios prievolės (CK 3.110 str. 1 d.)	Iš dovanojimo sutarčių ir paveldėjimo kylančios prievolės, išskyrus, kai dovana ar palikimas buvo gauti	Baudos už vieno iš sutuoktinių padarytus teisės pažeidimus, taip pat žalą, padaryta vieno	Kito asmens išlaikymo, mokestinės ir kitos prievolės (pvz., vaiko iš pirmosios santuokos išlaikymo prievolė)
---	---	---	--

	kaip bendras turtas (CK 3.111 str.)	iš sutuoktinių veiksmis (CK 3.115 str. 1 dalis)	
--	-------------------------------------	---	--

7.18. paveikslas. Asmeninės prievolės

Asmenines prievolės savo vardu įgyja vienas iš sutuoktinių, kuris ir atsaako pagal jas savarankiškai savo asmeniniu turtu arba savo dalimi bendrame turte. Išieškojimas pagal asmenines prievolės nukreipiamas į dalį bendrame turte tik po to, kai kreditorių reikalavimams patenkinti nepakanka turto, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė (CK 3.112 str.).

Bendros sutuoktinių prievolės

Prievolės (CK 3.109 str. 1-3 d.)		
Prievolės, kurios yra susijusios su bendrąja jungtine nuosavybe	Prievolės, kylančios iš vieno iš sutuoktinių vardu sudarytų sandorių, tačiau esant kito sutuoktinio sutikimui arba vėliau šio sutuoktinio patvirtintų	Kitos šeimos interesais priimtoms prievolės bei solidariosios sutuoktinių prievolės

7.19. paveikslas. Bendros prievolės

Mediatoriaus žodynelis. Solidariosios prievolės – prievolė, kurioje skolininkai yra abu sutuoktiniai, o kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek abu sutuoktiniai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, ją visą, tiek jos dalį.

Bendros prievolės vykdomos iš bendro sutuoktinių turto (CK 3.109 str. 1 d.). Iš bendro sutuoktinių turto vykdomos šios prievolės:

- ✓ grąžinamos paskolos, kreditai;
- ✓ vykdomos prievolės, susijusios su bendro turto tvarkymo išlaidomis (mokesčiai ir pan.);
- ✓ vykdomos prievolės pagal sutartis (draudimo sutartys, lizingas ir pan.).

Įsidėmėti! *Santuokos nutraukimas ir bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės padalijimas negali būti pripažintas solidarinių prievolių pasibaigimo pagrindu (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2007 m.)*

Mediacijos metu turi būti aptartos visos prievolės, jų gražinimo būdai. Sutuoktiniai, turintys kreditorinių įsipareigojimų, pateikdami teismui prašymą ir sutartį, apie tai turi informuoti kreditorius (bankus, lizingo bendroves, kitus kreditorius). Kreditoriai turi teisę santuokos nutraukimo byloje pasisakyti dėl sutuoktinių finansinių įsipareigojimų ir bendrai užgyvento turto pasidalijimo.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu sutuoktiniai sutarė, kad būstas lieka moteriai. Sutartyje buvo numatytas jos įsipareigojimas mokėti prievolės kreditoriui. Pateikus sutartį teismui, kreditorius nesutiko dėl tokios sutarties sąlygos.

Įsidėmėti! *Pareiga informuoti bendrus sutuoktinių ar vieno iš jų kreditorius apie bylos dėl santuokos nutraukimo iškėlimą yra įtvirtinta įstatyme (CK 3.126 str. 2 d.).*

Padalijant bendrą turta, solidariosios sutuoktinių prievolės pobūdis nesikeičia, jeigu nesutinka kreditorius. Pasisakydamas šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2007; 2009, ir t.t.) yra išaiškinęs, kad, kai santuoka nutraukiama, solidariosios sutuoktinių prievolės nedalijamos ir nemodifikuojamos – buvę sutuoktiniai lieka bendraskoliai, išskyrus, kai kreditorius sutinka, kad liktų vienas skolininkas. Turto padalijimo bylose, esant visų prievolės šalių (sutuoktinių ir kreditorių) sutikimui, solidariosios prievolės gali būti modifikuojamos ir kitaip, pvz., vieną iš sutuoktinių atleidžiant nuo prievolės vykdymo iš dalies, pakeičiant jas į asmenines šalių sutartomis dalimis ir pan.

Kaip padėti šalims pasidalinti turta ir įsipareigojimus?

- ✓ Mediacijos metu, tariantis dėl sutuoktinių bendrąją jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto pasidalinimo, siūlytina sudaryti sutuoktinių turto balansą. Tai padės nustatyti bendrą sutuoktinių turta ir kiekvieno iš jų asmeninį turta. Po pirmo susitikimo galima sutuoktiniams užduoti „namų darbus“ – kitam susitikimui apsirasyti turimą turta, taip pat paprašyti pateikti pažymas iš nekilnojamojo turto re-

gistro, Regitros ir kitų registrų. Žemiau pateikiamas sutuoktinių dalijamo turto ir įsipareigojimų sąrašo pavyzdys.

Turtas	Vardės (nurodyta vertė (eurais))	Varde- nio nuro- dyta vertė (eurais)	Vidurkis/arba sutarta vertė/ arba eksperto vertinimas (eurais)	Vardei- atiten- ka na- tūra	Varde- niui atitenka natūra
Sodyba	90 000	105 000	97 500		97 500
Automo- bilis AUDI	1500	1000	1200 (EMPREKIS ver- tė)		1200
Automo- bilis TOYOTA	14500	12700	13000 (EMPREKIS ver- tė)	13000	
Kilnojama- sis turtas: baldai, TV, buitinė technika (galima detalizuoti, jeigu nesutaria)	12550	13000	13000	5500	7500
Turto vertė			124700	18500	106200
Priklausanti gauti kom- pensacija				43850	

7.4. lentelė. Sutuoktinių dalintino turto sąrašas

- ✓ Mediacijos metu būtina rekomenduoti sutuoktiniams aptarti su kreditoriais galimų paskolos sutarčių keitimą ir sąlygas iš anksto. Yra keli būdai pasidalinti būsto paskolas:
 - paprasčiausia būtų iš anksto sudaryti sutartį (ikivedybinę, vedybinę);
 - bendrai įgytą būstą parduoti, paskolą gražinti ir pelningo pardavimo atveju likusius pinigus pasidalinti. Kai už pardavimą gautos sumos dėl kainų ir vertės rinkoje svyravimų nepakanka visai pa-

skolai padengti, likusi skolos dalis gražinama abiejų sutuoktinių, nebent su kreditoriumi sutariama kitaip;

- nuosavybę ir būsto paskolą perduoti vienam iš sutuoktinių susitarus su banku. Jeigu banko sprendimu vieno sutuoktinio pajamų nepakanka prisiimti paskolos likutį, į paskolą gali būti įtraukiami tėvai ar kiti asmenys, turintys nuosavo turto, gaunantys pakankamai pajamų ir sutinkantys prisiimti šį įsipareigojimą;
- turto savininkais lieka abu jau buvę sutuoktiniai, kurie turi kartu gražinti paskolą. Jie turėtų susitarti, kaip ir kokiomis dalimis toliau mokės paskolą. Tai yra rizikingas būdas, nes, kai nelieka bendro šeimos biudžeto, tektų pasikliauti vienas kito geranoriškumu bei prisiimti atsakomybę už kitą sutuoktinį. Tokiu atveju, vienam iš sutuoktinių nemokant savo sutartos dalies, kreditorius galės nesumokėtų sumų reikalauti iš kito sutuoktinio, nepaisant to, kad pastarasis savo sutartą dalį moka laiku.
- Būsto nuosavybė pereina vienam, tačiau paskolą privalo gražinti abu sutuoktiniai. Dažniausiai sutuoktiniai sutaria, kad būstas lieka tam sutuoktiniui, su kuriuo nustatoma vaiko gyvenamoji vieta.

7.4.3. Kiti spręstini klausimai

Sutuoktinio išlaikymas

Mediacijos dėl santuokos nutraukimo metu turi būti aptarti ir sutuoktinių tarpusavio išlaikymo klausimai. CK 3.72 str. 2 d. įtvirtinta prezumpcija, kad sutuoktiniui reikalingas išlaikymas, jeigu jis augina bendrą savo ir buvusio sutuoktinio nepilnametį vaiką, yra nedarbingas dėl savo amžiaus ar sveikatos būklės. Mediacijos metu aptariamoms priežastys, dėl ko vienas iš sutuoktinių nori prisiteisti išlaikymą ir ieškoma sprendimo.

Praktinis pavyzdys. Mediacijos metu moteris nurodė, kad dėl ankstyvos santuokos ir motinystės ji neturėjo galimybės įgyti jokio profesinio ar aukštojo išsilavinimo. Santuoka truko ketverius metus, šiuos metus ji augino vaikus. Santuokoje susilaukė dviejų vaikų.

Santuokos nutraukimo metu ji pradėjo dirbti ir mokytis, tačiau buvo tikėtina, kad išsiskyrusi ji nebeturės galimybės tęsti mokslų, nebent persikeltų

gyventi į savo gimtajį miestą pas tėvus, kurie jai padėtų prižiūrėti vaikus studijų metu. Vyras buvo suinteresuotas, kad moteris negrįžtų į savo gimtajį miestą, nes tai apsunkintų jo bendravimą su vaikais. Sutuoktiniai sutarė, kad vyras 6 mėn. nuo santuokos nutraukimo mokės buvusiai sutuoktinei po 300 Eur periodinėmis išmokomis.

Tariantis dėl galimybės teikti išlaikymą, svarbu mediacijos metu aptarti, koks yra to sutuoktinio turimas turtas ir pajamos, koks yra jo pragyvenimo lygis, kaip jis naudoja turimą turtą ir pajamas, siekiant užtikrinti savo minimalius būsto, maitinimosi, aprangos, sveikatos priežiūros ir kitus poreikius.

Išlaikymui sutuoktiniui priteisti reikšmingi abu aspektai: tiek išlaikymo reikalingumas, tiek ir galimybė išlaikymą teikti.

Pavardžių klausimai

Taip pat mediacijos metu turi būti aptartas pavardės keitimo klausimas. Paprastai po santuokos nutraukimo abi šalys yra linkusios pasilikti santuokos metu turėtas pavardes.

Dažnai mediacijos metu, jeigu santuoka nutraukiama dėl vieno iš sutuoktinių neištikimybės, pavardės keitimas gali būti jautrus klausimas. Tačiau, jeigu sutuoktiniai augina vaikus, siūlytina su tėvais aptarti, kaip toks tėvų sprendimas gali padaryti įtaką vaikų būsenai ir savijautai. Dažniausiai tėvai nusprendžia neskubėti, leisti vaikams susitaikyti su pasikeitimais, o tik tada keisti pavardę, jeigu norima. Taip pat mamai pasikeitus pavardę, kyla papildomų sunkumų kelionių į užsienį metu, kai skiriasi jos ir vaikų pavardė.

7.5. Mediacija smurto artimoje aplinkoje atvejais

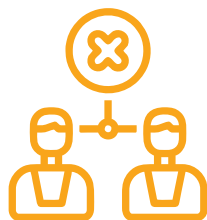
Daug diskusijų kyla apie tai, ar mediacija gali būti veiksminga tokiems atvejais, kai šeimoje esama smurto artimoje aplinkoje patirties.

Mediatoriaus žodynelis. Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės,

svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Smurtas – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psi-

chinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar ne-turtinę žalą (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Ar galima mediacija smurto artimoje aplinkoje atvejais?

Yra gana griežtų nuomonių apie tai, kad mediacija netinka smurto artimoje aplinkoje atvejais, argumentuojant, kad šalys turi nevienodas derybų pozicijas, iš vienos pusės yra kaltininkas „agresorius“, o iš kitos – nuo jo priklausanti auka. Šalis, priklausanti nuo kaltininko, negali būti pilnavertis mediacijos partneris ir turės blogesnes pozicijas ieškant susitarimų (Michailovič ir kt., 2014). Kitas argumentas prieš mediacijos taikymą smurto artimoje aplinkoje atvejais yra tai, kad mediacija negina arba nepakankamai gina požiūrį, jog kito asmens fizinio integralumo pažeidimas ypač privačioje erdvėje yra iš esmės nepriimtinas dalykas. Taip pat mediacija yra kritikuojama už tai, kad ji yra trumpalaikė intervencija ir nekontroliuoja tolesnio mediacijos dalyvių elgesio ir aukos gerovės, išskyrus materialinės žalos atlyginimą aukos ir kaltininko mediacijos atvejais (Pelikan, 2009).

Mediacijos smurto artimoje aplinkoje šalininkai teigia, kad atlikti tyrimai anaip tol *nepatvirtina*, jog:

- smurtą patyrusios moterys dažniau negu smurto nepatyrusios moterys tampa fizinio ir emocinio smurto aukomis, dalyvaudamos skyrybų mediacijoje ir po mediacijos;
- smurtą patyrusios moterys, dalyvaujančios skyrybų mediacijoje, dažniau tampa buvusio partnerio smurto aukomis negu tos moterys, kurios bylinėjasi arba su advokatais dalyvauja derybose dėl skyrybų (Ellis, Stuckless, 2006).

Taigi, skyrybų mediacija nėra mažiau saugus ginčų sprendimo būdas negu kiti ginčų sprendimo būdai moterims ir vyrams, kurie patyrė smurtą artimoje aplinkoje.

Kiti mediacijos šalininkai teigia, kad reikia atkreipti dėmesį į tai, kokio lygio yra smurtas artimoje aplinkoje, pvz., tai gali būti abiejų partnerių stumdymasis, kai partneriai nebijo vienas kito ir gali derėtis vienas su kitu. Tokiu atveju mediacija gali vykti dalyvaujant abiem šalims kartu. Jeigu smurtauja tik vienas iš partnerių ir auka bijo smurtautojo arba bijo derėtis tiesiogiai, mediaciją reikėtų organizuoti su kiekviena šalimi atskirai, planuojant laiką tokiu būdu, kad šalys negalėtų susitikti pas mediatorių, arba panaudojant elektroninio ryšio priemones (Beck, Menke, Brewster, Figueredo, 2009).

Mediacijos smurto artimoje aplinkoje šalininkė C. Pelikan (2009) išski-

ria tris kategorijas porų santykių, kuriuose pasireiškia smurtas artimoje aplinkoje:

1. santykiai, kuriuose yra abipusis fizinis smurtas ir rizika, kad fiziškai stipresnis partneris, dažniausiai vyras, stipriai sužeis fiziškai silpnesnę partnerę;
2. santykiai, kuriuose fizinis smurtas tai – sukretęs abu partnerius, ypač kaltininką įvykis;
3. santykiai, kuriuose vyriškas dominavimas yra demonstruojamas panaudojant fizinį smurtą ir konkretus įvykis yra vienas iš daugelio tokio pobūdžio įvykių.

C. Pelikan (2009) teigia, jog pirmos ir antros kategorijos porų santykiuose mediacija gali būti taikoma, o trečios kategorijos santykių smurto artimoje aplinkoje atvejams mediacija dažniausiai nėra tinkama, nes moterys trumpalaikėje mediacijoje negali būti įgalintos ir šiuose santykiuose mediacija gali išprovokuoti dar vieną smurto ciklą. Vis dėlto esminis dalykas, vertinant atvejo tinkamumą mediacijai, yra ne vien tik smurtaujančio partnerio galios pozicija, bet ir moters galimybės sukaupiti resursus, padedančius išsilaisvinti iš slegiančio santykio arba jį iš esmės pakeisti. Taigi, mediacija tam tikrais

smurto artimoje aplinkoje atvejais gali būti veiksminga.

Įvairių valstybių (pvz., Suomijos, Graikijos, Lenkijos, Austrijos ir kt.) praktika rodo, kad mediacija gali būti taikoma smurto artimoje aplinkoje atvejais. Austrijoje atlikus tyrimą su mediacijoje dalyvavusiomis šalimis, 83 proc. smurto aukų teigė, kad jų partneriai nustojo smurtauti ir tai jos siejo su dalyvavimu mediacijoje (Pelican, 2010).

Lietuvoje vykdyto projekto „Mediacijos įgyvendinimas probacijos tarnybose“ (MIPT) rezultatai parodė, kad sprendžiant konfliktus, kylančius iš smurto artimoje aplinkoje, 83 proc. atvejų buvo pasiektas susitarimas ir šio susitarimo rezultatas buvo nebūtinai šalių susitaikymas, o priimti bendri šalių sprendimai dėl vaikų išlaikymo, auklėjimo sąlygų ir kitokių klausimų. Taigi, mediacija padėjo ne tik smurtautojui, bet ir aukai būti išgirstai, susikalbėti (Giedrytė – Mačiulienė, Venckevičienė, 2016).

Smurto formos

Mediatoriui, dirbančiam su šeimomis, yra svarbu atpažinti įvairias smurto formas. Valstybinėje smurto prieš moteris mažinimo strategijoje (2006) pateikiami tokie skirtingų formų apibrėžimai.

Smurto forma	Aprašymas
Fizinis smurtas	Tai – neteisėtas, tyčinis, prieš kito asmens valią jo organizmui daromas fizinis poveikis, kuriuo siekiama atimti gyvybę, padaryti žalą sveikatai, atimti laisvę, sukelti bejėgišką būklę, fizinį skausmą ar kitokias fizines kančias. Fizinio smurto veiksmai gali būti įvairaus pobūdžio: mušimas, kūno išorinis ar vidaus organų žalojimas ir kitoks poveikis, panaudojant fizinę jėgą, šaltąjį ar šaunamąjį ginklą, kitus daiktus, skysčius, medžiagas ir kita.
Psichologinis smurtas (emocinis ir verbalinis)	Tai – pavojingas, visada sąmoningas, tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, verčiantis baimintis, kad dėl tolesnių grasinančiojo veikslių ar neveikimo atsiras tam tikrų neigiamų padarinių. Psichologinis smurtas šeimoje įgyja įvairias formas: nuolatinės kritikos, riksmų ir barnių, veiksmų laisvės varžymo, jausmų ignoravimo, įsitikinimų išjuokimo, melo, manipuliacijų partnerė (-iu), atsisakymo išeiti su ja (juo) į viešumą, trukdymo palaikyti santykius su giminaičiais ir draugais, viešo žeminimo, grasinimo nužudyti, sužaloti ar pagrobti vaikus, palikimo pavojingose vietose.
Seksualinis smurtas	Tai – kėsinimasis į seksualinio apsisprendimo laisvę. Kartu su seksualiniu smurtu pasitaiko ir fizinio bei psichologinio smurto bruožai. Seksualinis smurtas šeimoje išryškėja tokiais formomis, kaip vertimas nusirengti, santykiuoti prieš partnerės (-io) valią, ypač žiaurus lytinis santykiavimas prieš partnerės (-io) valią, vertimas stebėti ir kartoti pornografinius veiksmus.
Ekonominis smurtas (finansinė priklausomybė)	Tai – sudėtinga smurto forma, kurio padariniai nėra akivaizdūs kitiems visuomenės nariams. Šios rūšies prievarta stebima visų socialinių ekonominių sluoksnių šeimų gyvenime. Labiausiai paplitusios šios ekonominio smurto formos: neleidžiama partneriui dirbti, iš jos atimami visi pinigai, verčiama prašyti pinigų savo reikmėms, neduodama pinigų būtiniausiems dalykams (maistui, medicinos pagalbai, išsilavinimui), kontroliuojamas šeimos biudžetas ir vienvaldiškai priimami finansiniai sprendimai, atsisakoma išlaikyti vaikus tiek gyvenant santuokoje, tiek skyrybų atveju, jeigu vaikai lieka su motina, atsisakoma teikti moteriai informaciją apie realią šeimos turtingumą, prieš skyrybas turtas užrašomas smurtautojo giminaičiams ar kitiems asmenims.

7.5. lentelė. Smurto formos

Kas svarbu, vykdant mediaciją smurto artimoje aplinkoje atvejais?

- ✓ Jeigu ginčo šalis atsisako dalyvauti bendroje mediacijos sesijoje su kita šalimi, mediatorius turi organizuoti atskirus susitikimus ir jų metu užduodant tiesioginius klausimus išsiaiškinti apie buvusį ir/ar esamą smurtą artimoje aplinkoje.
- ✓ Jeigu šalis nenori net trumpam susitikti su kita šalimi, mediatorius turi planuoti atskirus susitikimus skirtingu laiku arba skirtingomis dienomis, kad šalys pas jį nesusitiktų.
- ✓ Ginčo šalis, kuri yra patyrusi smurtą, lengviau kalbės apie patirtą smurtą su tos pačios kaip ir ji lyties mediatoriumi.
- ✓ Su ginčo šalimis, kurios yra patyrusios smurtą artimoje aplinkoje, bendroje mediacijos sesijoje galima dirbti tik tada, kai abi šalys su tuo sutinka.
- ✓ Mediatoriai turėtų neleisti šalims svarstyti susitarimo, jeigu deramasi dėl smurto sąlygų (pvz., „nebemušiu, jeigu tvarkysi namus“).
- ✓ Mediatoriai neturi palaikyti smurto aukų elgesio, kai jos bando pateisinti smurto atvejus, prisiimti sau kaltę ir pan. Svarbu aukoms paaiškinti apie tokių reakcijų žalingumą ir stiprinti jų pozicijas.

7.6. Mediacija tarptautinį elementą turinčiuose šeimos ginčiuose

Auganti migracija, globali komunikacija sąlygoja skirtingų kultūrų, tikėjimų, tarpasmeninių ir tarpinstitucinių teisinių santykių įvairovę, mišrių santuokų, ginčų tarp skirtingų pilietybių, kultūrų, religijų asmenų skaičiaus augimą.

Mediatoriaus žodynėlis. Tarptautinis ginčas – ginčas, kurio bent vienos iš šalių nuolatinė gyvenamoji vieta arba įprastinė gyvenamoji vieta ar buveinė yra kitoje negu bet kurios kitos šio ginčo šalies valstybėje tą dieną, kurią: 1) ginčo šalys sudaro susitarimą dėl mediacijos taikymo kilus ginčui; 2) teismas, kai tai numatyta teisės aktyse, nurodo taikyti mediaciją; 3) pagal teisės aktus atsiranda pareiga taikyti mediaciją; 4) teismas pasiūlo ginčo šalims bandyti ginčą spręsti mediacijos būdu (Mediacijos įstatymas).

Problemos, su kuriomis susiduriama tarptautinių šeimos ginčų metu

Jurisdikcijos ir taikytinos teisės nustatymas	Poreikis interpretuoti skirtingas tarptautinių teisės aktų nuostatas	Skirtingas nacionalinis teisinis reglamentavimas	Ilgesnis ir brangesnis bylinėjimosi teisme procesas
---	--	--	---

7.20. paveikslas. Problemos, su kuriomis susiduriama tarptautinių šeimos ginčų metu

Kodėl mediacija yra tinkama tarptautinį elementą turinčių šeimos ginčų sprendimui?

Praktika rodo, kad paprastai tokiais atvejais tradicinis teisminis ginčo sprendimo būdas tampa per brangus ir per ilgai trunkantis. Nere-tai pasitaiko, kad bylos dėl to paties ginčo dalyko pradedamos dvejose valstybėse, o net ir priėmus teismui sprendimus, kyla sunkumų juos vyk-dant.

Tiek praktikai, tiek mokslo atsto-vai sutaria, kad mediacijos taikymo tarptautinį elementą turinčiuose šeimos ginčiuose patrauklumą sąly-goja proceso lankstumas, minima-lus formalumas, labiau nei kituose teisiniuose ginčiuose, užtikrinamas šalių konfidencialumas. Mediacija tarptautinį elementą turinčiuose ginčiuose išlaiko visus savo privalu-mus, o papildomai dar pasižymi tuo, kad lengvai prisiderina prie skirtingų kultūrų, tradicijų ir teisinių sistemų

bei padeda išvengti naujų sudėtingų ginčų, susijusių su užsienio teismų sprendimų pripažinimu ir vykdymu.

Tarptautinį elementą turinčių šeimos ginčų mediacijos vykdymo sunkumai

Daugelis net ir galias mediacijos taikymo šeimos ginčiuose tradicijas turinčių valstybių susiduria su iššū-kiais, taikant mediaciją tarptautinį elementą turinčiuose šeimos ginčiuose. Bendro unifikuoto sutarimo detaliau reguliuoti mediacijos pro-cesą, tarptautinį elementą turinčiuo-se šeimos ginčiuose, deja, nėra. Vyk-dant mediaciją tarptautinį elementą turinčiuose šeimos ginčiuose vadovaujamosi bendraisiais mediacijos principais (plačiau žr. III dalį). Tačiau mediacija tarptautinį elementą tu-rinčiuose šeimos ginčiuose yra ge-rokai sudėtingesnis procesas, kurio metu gali būti susiduriama su tam tikrais iššūkiais.

Mediacijos inicijavimo ir mediatoriaus parinkimo sunkumai

Vykdamas mediaciją, reikia atsižvelgti į nacionalinį ir tarptautinį teisinį reguliavimą. Priklausomai nuo ginčo, mediacijos vietą ir mediatorių gali pasirinkti pačios šalys, advokatų, teismo siūlymu arba jį pasiūlo tos valstybės, kurios teismai turi jurisdikciją spręsti ginčą, kompetentingos institucijos. Siekiant užtikrinti kokybišką mediacijos procesą, ją gali vykdyti du mediatoriai: skirtingų valstybių, lyčių, skirtingų išsilavinimų, pvz., vienas – psichologas, kitas – teisininkas (plačiau apie ko-mediaciją žr. 4.3. sk.). Dviejų skirtingų valstybių mediatorių dalyvavimo procese privalumas: kiekvienas mediatorius gerai išmano savo šalies teisinę sistemą, taip išvengiama pavojaus dėl pasiekto susitarimo nepripažinimo kitoje valstybėje (International Parental Child Abduction, Custody and Access Cases, 2011).

Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas numato, kad asmenims, kuriems pagal Europos Sąjungos valstybės narės ar Europos ekonominės erdvės valstybės teisės aktus tos valstybės kompetentinga institucija yra suteikusi teisę teikti mediacijos paslaugas, neribojama laisvė laikinai teikti mediacijos paslaugas Lietuvos Respublikoje. Tačiau prieš pradėda-

mi laikinai teikti mediacijos paslaugas Lietuvos Respublikoje, jie privalo raštu informuoti apie tai VGTP

Praktinis pavyzdys.

Mama su dviem vaikais, gyvenanti Belgijoje, grįžo į Lietuvą atostogų. Atostogų metu, pasitarusi su tėvais, nusprendė į Belgiją nebegrįžti. Jos teigimu, jie jau metus su vyru nuolat barasi, dėl kalbos barjero ji negali ten susirasti darbo, jaučiasi vieniša. Jos santykiai su vaikais – artimi, juos labai myli seneliai, gyvenantys Lietuvoje. Tėtis jautėsi apgautas, bijojo prarasti vaikus, tad pateikė Belgijos centrinei institucijai prašymą dėl vaikų grobimo. Prašymas buvo persiūstas Lietuvos Respublikos centrinei institucijai. Tėvui buvo suteikta nemokama antrinė teisinė pagalba, pateiktas ieškinys teismui dėl vaikų grąžinimo į Belgiją. Lietuvos centrinė institucija pasiūlė tėvams mediaciją. Abu tėvai sutiko, tik tėtis pageidavo, kad mediaciją vykdytų mediatorius iš Belgijos, mama – iš Lietuvos. Buvo nuspręsta pasirinkti ko-mediaciją. Mediacijos vieta – Lietuvoje. Tokiu atveju Belgijos mediatorius turėtų informuoti VGTPT apie ketinamas teikti mediacijos paslaugas Lietuvoje.

Mediatoriaus žodynis.

Centrinė institucija – institucija, turinti rinkti informaciją ir keisti informaciją apie vaiko padėtį (kuri susijusi su byla dėl globos arba vaiko grąžinimo), teikti pagalbą tėvų pareigų turėtojams, siekiantiems sprendimų pripažinimo ir vykdymo (ypač dėl bendravimo teisių ir vaiko sugrąžinimo), taip pat padėti tarpininkaujant. Centrinės institucijos taip pat reguliariai dalyvauja Europos teismo tinklo rengiamuose posėdžiuose, kuriuose dalijasi patirtimi ir dvišaliu pagrindu aptaria nagrinėjamas bylas. Kiekviena valstybė, ratifikavusi 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų (toliau – 1980 m. Hagos konvencija), 1996 m. spalio 19 d. Hagos konvenciją dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje (toliau – 1996 m. Hagos konvencija), taip pat visos Europos Sąjungos valstybės narės, vadovaujantis 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 nuostatomis, privalo tokias institucijas paskirti. Lietuvos centrinė institucija yra paskirta

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Mediatorių kvalifikacija

Tarptautinį elementą turinčiuose ginčiuose mediatoriai susiduria su papildomais iššūkiais: skirtingų teisinių sistemų sąveika, skirtingos kultūros, religijos, kalbos, gyvenamosios valstybės, ypatinga šalių padėtis, vaiko interesų apsauga ir pan. Siekiant užtikrinti mediacijos kokybę, būtina, kad mediatoriai būtų tinkamai parengti. Vykdamas mediaciją tarptautinį elementą turinčiuose šeimos ginčiuose, svarbu, kad mediatorius puikiai išmanytų ne tik bendrus mediatorių veiklos principus, bet ir tarptautinius teisės aktus, kurie reguliuoja šiuos santykius. Pvz., mediacija Hagos konvencijos kontekste turi būti vykdoma ne tik laikantis tam tikrų įstatymų rėmų, bet ir specialios metodologijos, kuri atitiktų tos valstybės teisinius reikalavimus ir susitarimas, pasiektas mediacijos metu, būtų pripažįstamas teisėtu abiejose valstybėse. Taip pat būtini kalbiniai įgūdžiai, žinios apie šalių kultūrinius, religinius skirtumus (Gerosios praktikos vadovas pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Taikinamasis tarpininkavimas, 2012).

Geografinis atstumas, pasirengimas mediacijai, mediacijos vietos parinkimas

Tarptautinį elementą turintys šeimos ginčai ypatingi tuo, kad ginčo šalis gali skirti didelis geografinis atstumas ir laiko skirtumas, kyla klausimų dėl mediacijos vietos pasirinkimo, t. y., kurioje valstybėje vyks mediacija; dėl mediatoriaus parinkimo (kas ir kaip siūlo jo kandidatūrą), tiesioginio šalių dalyvavimo mediacijos procese. Paprastai vykdant šeimos mediaciją, rekomenduojama ginčo šalims dalyvauti asmeniškai. Tarptautinį elementą turinčiuose šeimos ginčiuose ne visuomet yra įmanomas tiesioginis šalių dalyvavimas (pvz., neišduodama viza, pradėtas baudžiamasis procesas vienos iš šalių atžvilgiu ir pan.), todėl turi būti svarstomos nuotolinio bendravimo, šaudyklinės mediacijos, mediacijos vykdymo trečioje valstybėje, mediatoriaus vykimo į vienos iš šalių valstybę galimybės. Gali būti taikomos video konferencija ar kitos šiuolaikinės elektroninio ryšio priemonės (plačiau apie informacinių technologijų panaudojimą mediacijoje žr. IX skyrių).

Šalių padėties ir motyvacijos sunkumai

Ne visada abi ginčo šalys yra suinteresuotos dalyvauti mediacijoje (pvz., šalis nepasitiki tos šalies, kurioje turėtų vykti mediacija, mediatoriu-

mi, ar šalis nenori patirti papildomų kelionės išlaidų ir pan.). Atsižvelgiant į tai, abiejų valstybių institucijos – centrinės institucijos, advokatai, teismas – turėtų suteikti ginčo šalims išsamią informaciją apie mediacijos privalumus, aptarti neraminančius klausimus ir ieškoti galimų sprendimų (pvz., ko-mediacija, šaudyklinė mediacija, trečiosios valstybės kaip mediacijos vietos pasirinkimas).

Pasirengimas mediacijai ir mediacijos ribos

Ruošiantis mediacijos sesijai, mediatorius turi įvertinti galimus sunkumus dėl skirtingos šalių kalbos, tiesioginio dalyvavimo ir kitų rizikų. Dėl geografinio atstumo pirminis tiesioginis kontaktas su šalimis gali būti neįmanomas, todėl su šalimis gali būti bendraujama telefonu ar elektroninių laiškų pagalba. Svarbu, kad ginčo šalims būtų pateikiama vienoda informacija (Cross-Border Family Mediation. International Parental Child Abduction, Custody and Access Cases, 2011).

Kultūriniai ir religiniai skirtumai

Kultūriniai ir religiniai šalių ypatumai gali turėti įtakos šalių tarpusavio santykiams ir mediacijos eigai. Šeimos ginčai gali būti nulemti nesusipratimų, atsiradusių dėl kitos šalies kultūrinių skirtumų nepripažinimo. Mediatorius turėtų išmanyti kultū-

rines ir religines aplinkybes, kurios gali turėti tiesioginės įtakos susitarimui (tėvų vaidmuo ir dalyvavimas vaiko auklėjime, tikėjimo pasirinkimo klausimas ir t. t.) (Gerosios praktikos vadovas pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Taikinamasis tarpininkavimas, 2012).

Kalbos skirtumai

Dar vienas mediacijos taikymo tarptautinį elementą turinčiuose šeimose ginčiuose ypatumas – skirtinga ginčų šalių gimtoji kalba. Mediacijos metu šalys turi turėti galimybes bendrauti savo gimtąja kalba, nežiūrint to, kad viena iš šalių moka ir supranta kitos šalies kalbą ir kasdieniniuose tarpusavio santykiuose ja kalbėjo. Emociškai sunkiomis šalių ginčo aptarimo aplinkybėmis šalys gali pageidauti kabėti savo kalba, nes taip lengviau išreikšti ir išsakyti mintis. Kaip minėta, ginčo šalys mediacijos metu turi jaustis lygiateisėmis ir turėti tokias pat galimybes pasisakyti. Siekiant užtikrinti kokybišką procesą, jėgų balansą, svarbu, kad šiame procese dalyvaujantys asmenys nesusidurtų su kalbos problemomis.

Trukmė

Kai kuriuose ginčiuose būtinas spartus procesas. Mediacijos vykdymas neturi kelti sunkumų, įgyvendi-

nant tarptautiniuose teisės aktuose numatytus reikalavimus. 1980 m. Hagos konvencijos atveju, mediacija turi būti labai trumpa. Konvencijos 11 str. ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 11 str. 3 d. numatyta, kad teismas ar kita administracinė institucija sprendimą dėl vaiko grąžinimo turi priimti per 6 savaites.

Susitarimų pripažinimas ir vykdymas

Mediacijos metu priimtas susitarimas turi būti aiškus, konkretus, parengtas taip, kad galėtų įgyti teisinę galią ir būtų vykdytinas atitinkamose valstybėse, nes reikalavimai tiek sutarties formai, tiek turiniui gali skirtis. Kad mediacijos metu sudaryta taikos sutartis taptų teisiškai privaloma, būtina atsižvelgti į tam tikrus teisinius standartus ir teisės aktuose numatytus ginčo šalių valstybėse reikalavimus. 1980 m. Hagos konvencijos 13 str. 2 d. numato, kad teismas gali atsisakyti grąžinti vaiką, jei jis nustato, kad vaikas prieštarauja grąžinimui ir jau yra sulaukęs tokio amžiaus ir brandos, kai tikslinga atsižvelgti į jo nuomonę. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 11 str. 2 d. numato, kad vaikui, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą, turi būti sudarytos galimybės išsakyti savo nuomonę pagal Konvencijos 12-13 str. (Tarybos reglamentas(EB)Nr.2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendi-

mų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr.1347/2000, 2004). Neišklausius vaiko nuomonės, kyla grėsmė dėl sutarties pripažinimo ir vykdymo.

Mediacijos proceso išlaidos

Mediacijos procesas tarptautinį elementą turinčiuose šeimos ginčuose tampa brangesnis. Kai kurios valstybės narės numato, kad mediacijos paslaugos gali būti padengtos kaip teisinės pagalbos išlaidos. Kitose valstybėse šalys privalo už šias bei už advokatų paslaugas mokėtis pačios.

Mediatoriaus ir kompetentingų institucijų bendradarbiavimo poreikis

Vykdam mediaciją tarptautinį elementą turinčiuose šeimos ginčuose, siekiant užtikrinti greitą ir veiksmingą ginčo sprendimą, yra svarbus mediatoriaus glaudus bendradarbiavimas su kitomis institucijomis: šalių teisiniais atstovais, centrinėmis institucijomis, teismais. Informacija apie mediacijos proceso pradėjimą, sustabdymą, nutraukimą šioms institucijomis turėtų būti teikiama nedelsiant. Centrinės institucijos mediatoriams gali suteikti papildomą teisinę informaciją, esant reikalui tarpininkauti, susiekiant su kitų valstybių institucijomis, teismais.

Mediacijos ypatumai neteisėto vaiko išvežimo atvejais

Tėvų ginčuose dėl neteisėtai išvežto ir (ar) laikomo vaiko mediacija dažnai pasirenkama todėl, kad šis procesas padeda išvengti ilgų ir brangių teisminių procesų dvejose valstybėse. Taip pat jis sukuria prielaidas savanoriškam vaiko grąžinimui ar kitokiam šalių taikiam susitarimui. Mediacija gali padėti šalims susitarti, kai likęs tėvas sutinka su vaiko gyvenamosios vietos pasikeitimu, tačiau nori, kad jo bendravimo teisė būtų užtikrinta. Mediacijos – tokių ginčų atveju labai efektyvūs tarpiniai (laikini) susitarimai, kurie padeda atstatyti prarastus vaiko ir likusio tėvo bendravimo ryšius, kol sprendžiamas vaiko grąžinimo klausimas, sudaryti galimybes tėvams patiems siūlyti ir priimti sprendimus, aptarti jų vykdymą bei išvengti galimų ateities konfliktų.

Vykdam mediaciją neteisėtai išvežto ir (ar) laikomo vaiko atveju pirmiausiai siekiama išspręsti vaiko grąžinimo klausimą, t. y., pirmas klausimas, keliamas mediacijoje – ar vaikas turi būti grąžintas į savo nuolatinę gyvenamąją vietą, ar gali likti naujoje valstybėje. Toliau svarstomi klausimai dėl bendravimo su vaiku tvarkos, dėl rūpinimosi vaiku, jo išlaikymo nėra reglamentuojami 1980 m. Hagos konvencijoje. Tačiau kai kurios valstybės mediaciją taiko plačiau. Pvz., Vokietijoje, o taip pat ir Belgijoje

je mediacijos tikslas – išspręsti ne tik vaiko grąžinimo klausimą, bet taip pat ir kur vaikas nuolat gyvens ateityje, kaip vyks bendravimas su kitu iš tėvų. Šios mediacijos metu gali būti pasiekti susitarimai dėl atostogų, bendravimo su seneliais ir kitais giminaičiais, ir pan. Sprendžiamų klausimų ratas priklauso nuo to, ko nori šalys ir ar mediatorius turi pakankamai kvalifikacijos išspręsti šiuos klausimus ir įtraukti juos į susitarimą. Tačiau labai svarbu apsvarstyti teisinius susitarimo aspektus, tam, kad sutartyje patvirtinti dalykai būtų laikomi teisėtais abejojose valstybėse.

Ginčiuose dėl neteisėto vaiko išvežimo ir (ar) laikymo atvejais, valstybių centrinės institucijos turi pasiūlyti šalims mediacijos paslaugas ir suteikti informaciją dėl jų išlaidų padengimo. Daugelyje valstybių, kur pripažįstamas mediacijos pranašumas šio pobūdžio ginčiuose, siekiama, kad mediacijos išlaidos nebūtų kliūtis pasirinkti mediaciją kaip ginčo sprendimo būdą ir siūlomos iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamos mediacijos paslaugos arba jas įtraukia į savo teisinės pagalbos sistemą (Gerosios praktikos vadovas pagal 1980 m. Ha-

gos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Taikinamasis tarpininkavimas, 2012).

Praktinis pavyzdys. Lietuvos centrinė institucija gavo Lietuvoje gyvenančio tėčio prašymą dėl mamos neteisėtai (be tėvo sutikimo) į Vokietiją išvežto sūnaus grąžinimo. Prašymas buvo persiųstas Vokietijos centrinei institucijai. Tėvui buvo paskirta nemokama teisinė pagalba, Vokietijos centrinė institucija perdavė tėvo prašymą dėl vaiko grąžinimo Vokietijos kompetentingam teismui. Teismas pasiūlė tėvams mediaciją. Buvo sutarta, kad mediacija vyks Vokietijoje, ją vykdys du Lietuvos mediatoriai. Mediatorių kelionės, apgyvendinimo išlaidas ir apmokėjimą už darbą padengė Vokietijos centrinė institucija. Mediacijos metu pasiekus taikos sutartį, mediatoriai susisiekė su abiejų valstybių (Lietuvos ir Vokietijos) centrinėmis institucijomis, kurios tarpininkavo padedant priimtą susitarimą pripažinti abejojose valstybėse.

Kaip užtikrinti tarptautinį elementą turinčio šeimos ginčo sprendimo mediacijoje efektyvumą?

- ✓ Jeigu ginčas yra susijęs su vaikais, mediaciją siūlytina vykdyti vaiko buvimo valstybėje.

- ✓ Jeigu šalys pageidauja mediacijos metu kalbėti savo gimtąja kalba, mediacijoje gali dalyvauti vertėjas. Mediatorius turi aptarti su vertėju jo vaidmenį procese, konfidencialumo principą. Tokiu atveju turi būti užtikrintas sinchroninis vertimas, be jokių vertėjo interpretacijų, komentarų.
- ✓ Taip pat šalys gali išreikšti norą bendrauti kita kalba, t. y., kalba, kuri nei vienai iš šalių nėra gimtoji. Svarbu, kad mediatorius suprastų abi kalbas. Ši problema gali būti išspręsta mediacijoje dalyvaujant dviem skirtingų valstybių mediatoriams.
- ✓ Priklausomai nuo ginčo pobūdžio, teisinio reguliavimo, siekiant apsaugoti vieną iš šalių nuo papildomų kelionės išlaidų, mediacijos sesijos galėtų trukti dvi-tris dienas iš eilės, susitinkant su šalimis 3-4 kartus. Kiekvienam susitikimui skiriama maždaug po 3 valandas. Dažnai mediacijos sesijos derinamos su teismo posėdžio datomis, t. y., susitikimai organizuojami prieš 2-3 dienas iki teismo posėdžio dienos. Tai padeda užtikrinti spartų ginčo sprendimą, išvengti papildomų kelionės išlaidų.
- ✓ Jeigu susitarimas yra susijęs su dviem valstybėmis, kuriose kalbama skirtingomis kalbomis, susitarimą rekomenduotina parengti dviem kalbomis.
- ✓ Rekomenduojama prieš pasirašant susitarimą šalims suteikti laiko apmąstyti, pasitarti su teisininkais.

Kad mediacijos metu sudarytas susitarimas atitiktų tvaraus ginčo išsprendimo tikslą, jis turi atitikti teisinės galios įgijimo atitinkamose valstybėse reikalavimus. Šiuo atveju svarbus glaudus bendradarbiavimas ir ryšys tarp mediatoriaus, šalių teisinių atstovų, centrinės institucijos, kuri gali padėti gauti informaciją apie atitinkamas tokio susitarimo pripažinimo procedūras. Centrinę institucijų duomenys ir kontaktai: <https://www.hcch.net/en/states/authorities>

VII

KITŲ GINČŲ MEDIACIJOS
YPATUMŲ ATMINTINĖ

Atskirų kategorijų ginčų mediacijos ypatumus dažniausiai lemia ginčo pobūdis ir ginčo šalių charakteristikos (įskaitant ir ryšio tarp šalių pobūdį).

Toliau glaustai pateikiami kai kurių atskirų kategorijų ginčų mediacijos ypatumai.

8.1. Verslo ginčų mediacija

<p>Verslo ginčų ypatumai</p>	<p>Verslo ginčai kyla profesinėje veikloje arba vykdant į pelno ir pajamų gavimą orientuotą ūkinę veiklą. Verslo ginčų kategorijos yra šios:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dėl juridinių asmenų; • susiję su prievolių teise; • kylantys iš daiktinių teisinių santykių; • dėl konkurencijos; • dėl asmeninių neturtinių teisių ir intelektinės nuosavybės; • kylantys iš tarptautinių verslo teisinių santykių. <p>Derybos – įprasta verslo ginčų sprendimo praktika. Jei gu verslas „atsidūrė“ mediacijoje, vadinasi derybos pasibaigė nesėkme.</p>
<p>Verslo ginčų šalių ypatumai</p>	<p>Paprastai tai būna juridiniai asmenys, bet gali būti ir fiziniai, vykdantys profesinę, į pelno gavimą orientuotą veiklą. Verslininkai yra savo srities profesionalai, turintys patirties ir žinių ne tik versle, bet ir derybose. Abi ginčo šalys yra lygiaverčiai partneriai. Verslininkus sieja privatūs civiliniai santykiai, paprastai nepatenkantys į viešojo intereso sferą.</p>

Verslo ginčų mediacijos organizavimo ir vykdymo ypatumai

Prieš sutikdami eiti į mediaciją, verslininkai išsiaiškina, kas yra mediacija ir kaip ji galėtų jiems būti naudinga. Verslininkai renkasi mediaciją, kai nėra kito kelio greitai ir mažiausiomis sąnaudomis gauti norimą rezultatą.

Iš mediatoriaus tikimasi:

- aktyvios proceso kontrolės;
- ginčo specifikos išmanymo;
- siūlymų, kaip būtų galima išspręsti tam tikrą ginčą.

Verslas pasiruošęs investuoti į mediaciją (mokėti už neutralios vietos nuomą, mediatoriaus paslaugas). Mediacijos formatas – bendri ir atskiri susitikimai su šalimis.

Iš mediacijos tikimasi susitarimo, kurį būtų galima įvykdyti.

Verslininkai mediacijoje paprastai naudojami teisininkų paslaugomis, todėl dažnai:

- sprendimą dėl mediacijos, mediatoriaus kandidatūros priima pasikliaudami teisininkų rekomendacijomis;
- mediacijoje dalyvauja kartu su teisininkais (arba turėdami galimybę konsultuotis su jais);
- taikos sutarties parengimą patiki savo teisininkams.

Mediacija gali būti įrašyta į šalių sutartį (mediacijos išlyga).

8.1. I lentelė. Verslo ginčų mediacijos ypatumai

8.2. Bendrasavininkų ginčų mediacija

Bendrasavi- ninkų ginčų ypatumai

Tai tokie ginčai, kurie kyla tarp fizinių ar juridinių asmenų, tam tikrų objektų bendrasavininkų, t. y., yra tam tikro turto dalies savininkai kartu su kitais asmenimis.

Dažniausiai kylantys ginčai yra dėl bendro turto naudojimo ir jo valdymo. Tai gali būti:

	<ul style="list-style-type: none"> • daugiabučio namo butų savininkų konfliktai dėl bendro naudojimo patalpų ar aplinkos tvarkymo; • namo dalyvavimo modernizavimo (renovacijos) projektuose; • smulkesni ginčai dėl kelio, patalpų, žemės sklypo ar inžinerinių tinklų naudojimosi tvarkos nustatymo. <p>Pvz., asmuo varžytynėse įsigijo pusę buto ir nesutaria su kitos buto dalies savininku dėl naudojimosi butu tvarkos nustatymo.</p>
Bendrasavininkų ginčų šalių ypatumai	<p>Pagrindinis ypatumas yra tai, jog ginčo šalių gali būti itin daug. Pvz., daugiabučio namo komplekse, kuriame yra 400 savininkų, ginčas dėl namo renovacijos. Taip pat gali būti ir kelių asmenų ginčas. Pvz., asmuo įsigijo sublokuoto gyvenamojo dvibučio namo dalį, tačiau vandens gręžinys priklauso kitam savininkui. Šalys nesutaria dėl naudojimosi gręžiniu tvarkos.</p>
Bendrasavininkų ginčų mediacijos organizavimo ir vykdymo ypatumai	<p>Mediacijos vykdymo procesas nesiskiria nuo kitų ginčų kategorijų, tačiau organizacinių klausimų sprendimas dažnai yra apsunkintas dėl didelio šalių skaičiaus. Rekomenduotina, kad šalis, kurių pozicijos ir interesai sutampa, atstovautų vienas ar keli atstovai. Bendrasavininkų daugiašalės mediacijos atveju taip pat rekomenduojama ko-mediacija.</p>

8.2. lentelė. bendrasavininkų ginčų mediacijos ypatumai

8.3. Darbo ginčų mediacija

Darbo ginčų ypatumai	<p>Tai – ginčai, kurie susiję arba kyla iš darbo teisinių santykių. Pvz., dėl neteisėto ar nepagrįsto atleidimo iš darbo (darbo sutarties nutraukimo), ar vėlavimo išmokėti darbo užmokestį.</p>
-----------------------------	--

	<p>Darbo nesutarimus galima skirstyti į kylančius tarp darbuotojų ir tarp darbuotojų bei darbdavio. Pirmajai kategorijai galima priskirti šiuos konfliktus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tarpusavio nesutarimai; • vidinė konkurencija; • apkalbos, įžeidinėjimai, asmeniniai priekaištai; • kultūriniai skirtumai; • naujo kolektyvo nario vengimas. <p>Šiems nesutarimams irgi galima pasitelkti mediaciją. Antrajai kategorijai priskirtini šio pobūdžio ginčai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nekonkuravimas nutraukus darbo sutartį (darbuotojui išėjus dirbti į kitą konkuruojančią bendrovę); • kolektyviniai darbo ginčai; • darbuotojo diskriminacija dėl rasės, tautybės, lyties ir kt.; • netinkamas darbo sutarties sąlygų vykdymas; • seksualinis priekabiavimas. <p>Tai – teisiniai ginčai, kuriuos galima spręsti neteisminės ar teisminės mediacijos būdu, o nepavykus – darbo ginčų komisijose ir teismuose.</p>
<p>Darbo ginčų šalių ypatumai</p>	<p>Darbo ginčo šalys – darbuotojas ir darbdavys. Kolektyvinio ginčo atveju gali dalyvauti ir profesinės sąjungos.</p>
<p>Darbo ginčų mediacijos organizavimo ir vykdymo ypatumai</p>	<p>Iš mediatoriaus tikimasi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proceso kontrolės; • ginčo srities išmanymo bei suvokimo. <p>Reikia būti atsargiems, ypatingai esant kultūriniam ar kito tikėjimo elementui.</p>
	<p>Darbo ginčai yra susiję ir su verslu. Darbuotojo atleidimas yra brangus procesas. Papildomai reikia įvertinti ir naujo darbuotojo atrankos kaštus, jo apmokymą ir kt. Verslas pasiruošęs investuoti į mediaciją, nes sėkmės atveju gali būti išsaugoti darbo santykiai. Šalys mediacijos procese dažnai gali dalyvauti su teisiškai.</p>

8.3. lentelė. Darbo ginčų mediacijos ypatumai

8.4. Vartojimo ginčų mediacija

Vartojimo ginčų ypatumai	<p>Vartojimo ginčai kyla iš vartojimo pirkimo-pardavimo, paslaugų teikimo sutartinių santykių.</p> <p>Ginčo vertė paprastai būna nedidelė, tad teisminis procesas daugeliu atveju nėra racionali išeitis.</p> <p>Vartotojų ginčų neteisminis sprendimas ypatingai svarbus tarptautinių ginčų atveju. Toks sprendimas yra labiau prieinamas vartotojui nei teisminis nagrinėjimas.</p>
Vartojimo ginčų šalių ypatumai	<p>Tokio ginčo šalys būtinai turi būti vartotojas ir verslininkas. Vartotojas turi įsigyti prekę ar paslaugą savo asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti, kurie nėra susiję su jo komercine veikla.</p> <p>Vartotojai neturi pakankamai motyvacijos ir lėšų teisminiam ginčo sprendimui. Dėl patyrimo ir žinių stokos jie dažnai nedrįsta imtis veiksmų. Kyla rizika, kad verslininkams neteks prisiimti atsakomybės už netinkamą prekių ar paslaugų kokybę.</p> <p>Ginčo šalys dažniausiai nėra lygiaverčiai partneriai. Verslininkai yra savo srities profesionalai, turintys patirties ir žinių ne tik versle, bet ir derybose. Vartotojai – prekes ar paslaugas įsigyja savo ar savo šeimos reikmėms ir neturi pakankamai žinių ir įgūdžių, kad tinkamai apgintų savo interesus.</p>
Vartojimo ginčų mediacijos organizavimo ir vykdymo ypatumai	<p>Svarbiausias ypatumas – nelygiavertė šalių padėtis. Sprendžiant tokius ginčus teisme, vartotojai laikomi silpnesniąja šalimi. Mediacijos teisinis reguliavimas nenumato pareigos mediatoriui daryti kokias nors išimtis ir įpareigoja su abejomis ginčo šalimis elgtis vienodai ir procese užtikrinti jų lygiateisiškumą. Sprendžiant vartojimo ginčą mediacijoje, mediatorius privalo įvertinti ginčo šalis ir organizuoti procesą taip, kad būtų patenkinami abiejų šalių poreikiai bei interesai.</p>

- vartotojai dažnai nėra nusiteikę mokėti už mediatoriaus paslaugas. Galimi atvejai, kai už mediacijos procesą mediatoriui pagal susitarimą mokės tik viena iš šalių – verslininkas.

8.4. lentelė. Vartotojų ginčų mediacijos ypatumai

8.5. Pacientų ir sveikatos priežiūros įstaigų ginčų mediacija

Ginčų ypatumai	<p>Tai – ypatingai jautrūs ginčai. Šių ginčų išskirtinumas – itin stipri emocinė būsena, tiek pacientų ar jų artimųjų ir gydytojų.</p> <p>Dažniausiai kylantys ginčai yra dėl medicininių klaidų arba netinkamai suteiktų sveikatos priežiūros paslaugų, nesusijusių su pacientams padaryta žala sveikatai.</p>
Ginčų šalių ypatumai	<p>Ginčo šalys yra pacientai ir jų artimieji, gydytojai bei pati sveikatos priežiūros įstaiga.</p> <p>Netiesiogiai šios kategorijos ginčiuose dalyvauja draudimo bendrovės, specialistai bei ekspertai, teikiantys specialią žinių reikalaujančias išvadas.</p> <p>Nuo 2020 m. pasikeitus teisiniam reglamentavimui, draudimo bendrovės ginčiuose nedalyvaus, nes sveikatos priežiūros įstaigoms neliks pareigos drausti civilinės atsakomybės. Bus mokamos specialios įmokos į tam sukurtą fondą, iš kurio, esant pagrindui, bus atlyginama žala pacientams ar jų artimiesiems.</p>
Ginčų mediacijos organizavimo ir vykdymo ypatumai	<p>Pagrindinis tikslas – informacijos atskleidimas, paaiškinimas, kodėl įvyko situacija, sukėlusį neigiamas pasekmes, užuojautos bei atsakomybės prisiėmimo išreiškimas.</p>

Dažnai kyla klausimas, kas turėtų vesti mediacijos procesą – ar žmogus, kuris artimas medicinai, ar mediatorius, kuris puikiai išmano mediacijos procesą, bet nuo medicinos yra nutolęs. Siekiant išvengti bet kokių šališkumo prielaidų, šios kategorijos ginčiuose – geriausia, kad mediatorius nebūtų gydytojas. Kita vertus, gali būti skiriama ko-mediacija, kada dalyvauja keli mediatoriai.

Iš mediatoriaus tikimasi:

- aktyvios proceso kontrolės ir aktyvaus klausymosi;
- ginčo specifikos išmanymo;
- patarimų, sprendžiant ginčo klausimus.

8.5. lentelė. Pacientų ir sveikatos priežiūros įstaigų ginčų mediacijos ypatumai

8.6. Paveldėjimo ginčų mediacija

Paveldėjimo ginčų ypatumai

Artimo žmogaus mirtis yra didelis emocinis sukrėtimas artimiesiems. Šalia dažnai atsitinka taip, kad asmuo po artimojo mirties negauna to, ko tikėjosi arba tai gauna kiti asmenys. Todėl šie ginčai grindžiami emocijomis, o vyksta netekties ir praradimų fone. Jie didina įtampą tarp giminių. Šie ypatumai apsunkina mediatoriaus darbą, tampa sunku numatyti, kaip ginčo šalys susitvarkys su gedėjimo ir netekties emocijomis, įveiks psichologinę įtampą.

Pagrindinės tokių ginčų kilimo priežastys – praeities šeimyniniai nesutarimai bei palikėjo nesudarytas testamentas. Tačiau jo sudarymas visų galimų ginčų dėl palikimo neišsprendžia. Jeigu testamente nepaminėti visi šeimos nariai, tai įpėdinis pajaučia kitų šeimos

	<p>narių emocinį nepasitenkinimą, jų pavydą. Tai gali sukelti ginčus dėl privalomos palikimo dalies, į kurią turi teisę palikėjo vaikai (jvaikiai), sutuoktinis, tėvai (jtėviai), kuriems palikėjo mirties dieną yra reikalingas išlaikymas, tačiau jie nepaminėti testamente.</p>
<p>Paveldėjimo ginčų šalių ypatumai</p>	<p>Ginčo šalys – giminaičiai, bet gali būti ir giminystės ryšiais nesusiję asmenys, kuomet į mirusiojo turtą pretenduoja tretieji asmenys (pvz., naujas mirusiojo sutuoktinis). Paveldėjimo ginčo dalyviais gali tapti ir kreditoriai.</p> <p>Mediacija – ypač tinkama spręsti tokiems ginčams. Ginčas tokiose bylose nulemia atmosferą visoje šeimoje, o ne tik tarp konkrečių dviejų ginčo šalių. Kai kalbama apie nuosavybės paveldėjimą, dauguma žmonių praranda galimybę blaiviai mąstyti ir protinškai veikti. Dažnai dėl etinių aspektų paveldėtojai atsisako galimybės, sprendžiant ginčą, naudotis teisminiu procesu, o vykdant mediaciją yra didesnė galimybė šalims efektyviau nustatyti kiekvieno paveldėtojo individualią paveldimo turto dalį bei pasiekti socialinę taiką (Štaraitė-Barsulienė, 2018).</p> <p>Ginčo šalys paprastai neturi specialiųjų žinių apie paveldėjimo teisę, todėl paprastai joms reikalinga teisinė pagalba.</p> <p>Ne viskas paveldėjimo ginčiuose yra matuojama pinigais, todėl mediatorius turi ypač atsargiai daryti prielaidas apie ginčo šalių piniginius interesus mediacijoje.</p>
<p>Paveldėjimo ginčų mediacijos organizavimo ir vykdymo ypatumai</p>	<p>Mediacija taikoma kilus paveldėjimo ginčams, t. y., mirus asmeniui, kurio turtas paveldimas. Taip pat ji gali būti taikoma, kai ginčas dar nėra kilęs, bet egzistuoja potenciali ginčo kilimo rizika (pvz., testatorius, sudarydamas testamentą, jau iš anksto nusprendžia dėl jam priklausančio turto likimo po jo mirties, tačiau tokiu atveju, į šį procesą įtraukus galimus įpėdinius, gali būti derinami testatoriaus ir visų įpėdinių interesai).</p>

Tai vadinama mediacijos taikymu išankstinio paveldėjimo planavimo procese.

Kadangi notaras pagal jam valstybės suteiktas funkcijas išduoda paveldėjimo teisės liudijimus, išmano paveldėjimo teisę ir pirmasis susiduria su ginčais, kylančiais iš paveldėjimo teisinių santykių, būtent jis galėtų nukreipti ginčo šalis į mediaciją arba būti jų mediatoriumi.

Kadangi mediacijos paveldėjimo ginčiuose šalys yra fiziniai asmenys, jiems mediacijos metu gali pritrūkti žinių apie paveldėjimo teisę, todėl šiai spragai užpildyti mediatorius turi būti pasiruošęs nukreipti šalis konsultuotis su teisininkais.

Vienas iš sėkmės raktų į paveldėjimo ginčų mediaciją – santykių tarp ginčo šalių atnaujinimas ir pagerinimas. Tai gali padėti išspręsti ir turtinius asmenų nesutarimus.

Medijuojant ginčus, kylančius iš paveldėjimo santykių, reikia nepamiršti įvertinti ne tik mirusiojo turto aktyvą, kuris noriai dalijamas tarp paveldėtojų, bet ir įsipareigojimus, kurie taip pat turės būti dengiami palikimą priėmus.

Taip pat rekomenduotina atkreipti dėmesį į mokestinius paveldimo turto tvarkymo ypatumus (pvz., jeigu paveldėtas nekilnojamasis turtas bus perleistas praėjus mažiau kaip 10 metų nuo tokio turto paveldėjimo momento, paveldėtojai gali tekti mokėti valstybei gyventojų pajamų mokestį).

Medijuojant paveldėjimo ginčus, svarbu įsitikinti, kad į mediacijos procesą yra įtraukti visi asmenys, kurie turi teisę į palikimą (pvz., asmenys, turintys teisę į privalomą palikimo dalį). Tokių asmenų interesų nepaisymas gali būti pagrindas nuginčyti mediacijoje pasiektą įpėdinių tarpusavio susitarimą.

8.6. lentelė. Paveldėjimo ginčų mediacijos ypatumai

8.7. Administracinių ginčų mediacija

Administracinių ginčų ypatumai

Administracinis ginčas – asmens ir viešojo administravimo subjekto konfliktas arba vienas kitam nepavaldžių viešojo administravimo subjektų konfliktas. Prie administracinių ginčų priskiriami ir tarnybiniai ginčai, taip pat rinkimų ginčai.

Šios kategorijos ginčai gerokai išsiskiria iš kitų ginčų savo specifika. Kita vertus, šios kategorijos ginčams yra būdingas teisėtumo kriterijus, o susitarimai turi atitikti viešąjį interesą.

Be kita ko, skirtingai nei kituose mediacijos procesuose, šios kategorijos ginčams yra būdingas viešumo principas.

ABTĮ 17 str. nurodyta, kokios bylos yra priskirtinos spręsti administraciniams teismams. Mediacija gali būti pritaikoma daugelyje jų, pvz., savivaldybių administravimo subjektų priimtų teisės aktų ir veiksmų (neveikimo) teisėtumo, taip pat dėl šių subjektų vilkinimo atlikti veiksmus; žalos, atsiradusios dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo; mokesčių, kitų privalomų mokėjimų, rinkliavų sumokėjimo, grąžinimo ar išieškojimo, finansinių sankcijų taikymo, taip pat dėl mokestinių ginčų; tarnybinių ginčų, kai viena ginčo šalis yra valstybės tarnautojas ar pareigūnas, taip pat ginčų, kylančių dėl materialinės atsakomybės ir regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisės įgyvendinimo pagal Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą ir t. t. Tačiau taikaus susitarimo galimybės administraciniuose ginčiuose gali būti ribotos dėl to, kad vienos iš šalių – viešojo administravimo subjekto – veikla reglamentuojama imperatyviomis teisės normomis.

Administracinių ginčų šalių ypatumai	<p>Administracinio ginčo šalys yra įvairūs asmenys, pvz., fiziniai, fizinių asmenų grupė, juridiniai asmenys. Jie administraciniuose ginčiuose nesutaria su viešojo administravimo subjektais. Taip pat administraciniuose ginčiuose šalimis gali būti du ar daugiau vienas kitam nepavaldžių viešojo administravimo subjektų.</p>
Administracinių ginčų mediacijos organizavimo ir vykdymo ypatumai	<p>Lietuvoje reglamentuotas tik teisminės mediacijos administraciniuose ginčiuose taikymas. Toks mediacijos procesas yra organizuojamas pagal teisminės mediacijos taisykles ir ABTĮ nuostatas.</p> <p>Pagal ABTĮ 51 str. 1 d. taikos sutartis turi neprieštarauti imperatyvioms įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatom, viešajam interesui, nepažeisti trečiųjų suinteresuotų asmenų teisių ar teisėtų interesų.</p>
	<p>Taikos sutartis negali būti sudaroma:</p> <ul style="list-style-type: none"> bylose dėl norminių administracinių aktų teisėtumo; bylose pagal skundus dėl rinkimų įstatymų ir Referendumo įstatymo pažeidimų; bylose dėl savivaldybės tarybos prašymų pateikti išvadą, ar savivaldybės tarybos narys, savivaldybės tarybos narys – meras, kuriems pradėta įgaliojimų netekimo procedūra, sulaužė priesaiką ir (ar) nevykdė įstatymuose nustatytų įgaliojimų. <p>Taikos sutarties dalykas turi būti to paties pobūdžio, kaip ir skunde (prašyme) nurodyti reikalavimai. Taikos sutartimi gali būti išspręstas visas ginčas ar jo dalis (atskiri reikalavimai).</p> <p>Mediacijos vykdymas šios kategorijos ginčiuose taip pat ypatingas tuo, kad priimami sprendimai dažniausiai yra susiję ne tik su konkrečiu asmeniu, bet ir su tam tikros asmenų grupės interesais.</p> <p>Mediatoriui keltinas papildomas reikalavimas – išmanyti viešojo sektoriaus struktūrą ir jo veikimo ypatumus.</p>

8.7. lentelė. Administracinių ginčų mediacijos ypatumai

IX

INFORMACINIŲ
TECHNOLOGIJŲ
PANAUDOJIMAS
MEDIATORIAUS
VEIKLOJE

9.1. E-mediacija

Informacinės technologijos yra puikus įrankis, padedantis šiuolaikiniam žmogui greičiau ir efektyviau valdyti informaciją, bendrauti ir spręsti įvairius klausimus. Ne išimtis – ir ginčų sprendimas. Mediacija dėl savo neformalumo yra ypatingai imli technologijų pritaikymui. Šiandien galime lengvai įsivaizduoti procesą, kuris inicijuojamas šalims į mediatorių kreipiantis elektroniniu paštu, vykdomą video konferencijos būdu. Tokiu atveju radus susitarimą, šalys ir mediatorius, naudodamiesi pasirinkta bylų bendro koregavimo programine įranga, susiderina taikos sutarties projektą, pasirašytą taikos sutartį viena iš šalių teikia patvirtinti teismui, įkeldama į Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalą. Už mediatoriaus paslaugas mokėtinas mokestis ir žyminis mokestis sumokami bankiniu pavedimu, naudojantis elektroninės bankininkystės sistemomis. O medicijos paslaugų įvertinimą mediatorius prašo šalių atlikti elektroniniu paštu, pateikdamas nuorodą į elektroninę anketą.

Mediatoriaus žodynelis. E-mediacija – neformalus ginčo sprendimas medicijos būdu, naudojant įvairias informacines technologijas arba vykdant medicijos sesijas iš dalies ar visiškai virtualioje erdvėje (Kaminskienė ir kt., 2013: 531).

Iš pateikto apibrėžimo matyti, kad e-medicijos vardu galime vadinti iš esmės skirtingus procesus, t. y., tiek mums įprastą mediciją, kurios metu mediatoriai panaudoja tam tikras technologijas (pvz., elektroninis paštas yra kaip būdas susisiekti su ginčo šalimis ar dalintis su jomis informacija), tiek ir įdomesnę ir mažiau pažįstamą mediciją virtualioje erdvėje, kurios metu įprastus tiesioginius šalių ir mediatoriaus susitikimus keičia netiesioginis jų bendravimas nuotoliniu būdu. Atkreipiame dėmesį, kad informacines tech-

nologijas ne mediacijos sesijos metu šiais laikais naudoja visi be išimčių mediatoriai, tad šiuolaikinė e-mediacijos samprata turėtų būtų suvokiama konkrečiau ir šia sąvoka tikslinga vadinti tik tuos procesus, kuriuose šalių ir mediatoriaus tiesioginį bendravimą susitikus visiškai arba iš dalies keičia bendravimas virtualioje erdvėje.

E-mediacijos privalumai ir trūkumai

Neabejotinai e-mediacija yra puikus įrankis globaliame pasaulyje. Internetas sumenkino atstumą, laiko juostų skirtumus, komunikaciją padarė pigesne ir greitesne. Tačiau iš kitos pusės žvelgiant, sukūrė naują erdvę nusikaltamumui, palengvino informacijos gavimą ir platinimą nesąžiningais tikslais bei sukūrė prielaidas dalies visuomenės narių, kurie neturi informacinių technologijų naudojimo įgūdžių, atskirčiai.

Planuojant konkretaus ginčo mediaciją ir svarstant galimybę ją vykdyti elektronine forma, mediatoriams rekomenduojama atkreipti dėmesį į šiuos pagrindinius e-mediacijos privalumus ir trūkumus.

+	-
<ol style="list-style-type: none"> 1. Pigesnis procesas; 2. Greitesnis procesas; 3. Tinkamesnis, jei šalis kiria atstumas ir/ar jos yra iš skirtingų jurisdikcijų; 4. Tinkamesnis, jei šalys nesijaučia saugios kartu arba konfliktas kelia daug emocijų; 5. Elektroninėje erdvėje sudaryta sandorių šalis labiau priimtina vykdymo procese kilusius ginčus spręsti elektroniniu būdu; 6. Nėkyla mediacijos vietos neutralumo klausimo; 7. Tam tikrose ginčiuose gali būti reikalinga išsaugoti šlies tapatybę nežinoma; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nebendruojama tiesiogiai, tad netenkama galimybės be trukdžių matyti, girdėti ir jausti, kas vyksta mediacijos patalpoje; 2. Didesnė grėsmė konfidencialumui; 3. Visada galimi techniniai nesklandumai, kurių mediatorius ir šalys negali numatyti; 4. Didesnė trukdymų ikimybė; 5. Ne visos ginčo šalys turi pakankamai įgūdžių sklandžiai naudotis technologijomis; 6. Praktikoje e-mediacijos metu mediatoriui yra sunkiau suvaldyti mediacijos procesą ir laikyti savo nusistatyto plano;

8. Lengviau organizuojami atskiri susitikimai.

7. Šiuo metu nėra priimta jokių mediatoriaus etiką e-mediacijos metu reguliuojančių taisyklių.

9.1. paveikslas. E-mediacijos privalumai ir trūkumai

Kada, kaip ir kokias informacines technologijas naudoti mediacijoje?

- ✓ Informacinės technologijos yra nepakeičiamos mediatoriams viešinant savo veiklą. Asmeninės interneto svetainės, socialiniai tinklai veiksmingai padeda mediatoriui ieškant klientų ir informuojant visuomenę apie mediacijos procesą ir jo teikiamą naudą.
- ✓ Mediacijos susitikimų datos ir laiko derinimui puikiai pritaikomos specializuotos programėlės, pvz., „Doodle“.
- ✓ Klientų atsiliepimams apie mediacijos paslaugas gauti nebereikia jų prašyti pildyti popierinių anketų. Tokias anketas galima greitai susikurti internete, pvz., naudojant „Google Formos“ programinę įrangą.
- ✓ Su ginčo šalimis galite kartu kurti ir koreguoti taikos sutartį. Galite pasinaudoti bendro dokumento koregavimo programine įranga, pvz., „Microsoft Office One drive“ programinę įrangą.
- ✓ Su ginčo šalimis galite turėti bendrą dokumentų aplanką, kuriame Jūs ir ginčo šalys galite talpinti su mediacija susijusius dokumentus. Pabandykite, pvz., „Dropbox“ programinę įrangą.
- ✓ Mediacijos susitikimų organizavimui elektroniniu būdu naudokite tik tą programinę įrangą, su kurios naudojimu esate gerai susipažinę. Tam, kad išmoktumėte šia įranga naudotis, išbandykite ją su kolegomis, o ne su klientais. Mediatoriai paprastai naudoja „Skype“, „Zoom“, „Messenger“ programėles.
- ✓ Nerekomenduojama vykdyti mediacijos, naudojantis informacinėmis technologijomis, perduodančiomis tik tekstinę informaciją. Visuomet efektyviau yra bendrauti žodžiu, o tekstinę informaciją naudoti tik rezultatų tarpiniam ar galutiniam apibendrinimui.
- ✓ Prieš siūlydami šalims mediacijos metu naudotis informacinėmis technologijomis (net ir pačiomis paprasčiausiomis), individualiai su kiekviena iš šalių išsiaiškinkite, ar ji turi pakankamai įgūdžių dalyvauti tokioje mediacijoje.

Kokiems ginčams yra tinkama e-mediacija?

- ✓ Tarptautiniai ginčai, kurių šalys gyvena arba vykdo veiklą skirtingose valstybėse.
- ✓ Mažos vertės ginčai, kurių sprendimui tiesiogiai šalys nėra pasirengusios investuoti nei laiko, nei pinigų.
- ✓ Ginčai dėl sandorių, kurie buvo sudaryti elektroninėje erdvėje, vykdymo.
- ✓ Ginčai, kai jų šalis ar šalys dėl sveikatos problemų ar amžiaus negali atvykti į mediaciją.
- ✓ Ginčai, kurių šalys nesijaučia saugios viena kitos draugijoje (pvz., šeimos ginčai, kai tarp sutuoktinių yra buvęs smurto protrūkių).
- ✓ Ginčai, kai dėl kitų objektyvių priežasčių šalys nepageidauja dalyvauti tiesioginėje mediacijoje.

9.2. Specializuotų informacinių sistemų naudojimas mediacijoje

Kasdieniam darbe neteisminės mediacijos srityje besidarbuojantys mediatoriai sėkmingai pritaiko plačiai paplitusias nespacializuotas bendravimo technologijas. Mediatoriams, kurie planuoja teikti teisminės, valstybės užtikrinamos ir privalomos mediacijos paslaugas, būtina susipažinti ir su specializuotomis informacinėmis sistemomis, kurios turi mediacijos posistemes, skirtas mediatorių veiklos koordinavimui ir palengvinimui. Išmokus naudotis šiomis sistemomis, neabejotinai palengvės mediatorių darbas ir bus sutaupyta laiko.

9.2.1. Informacinės sistemos LITEKO mediacijos funkcionalumas

Lietuvos teismų informacinė sistema (LITEKO) yra skirta teismų informacijos valdymui. Šioje informacinėje sistemoje priimami ir apdorojami šalių pateikti ir teismų sukurti dokumentai, registruojamos bylos, fiksuojamas teisėjų darbo krūvis, teikiamos teismų elektroninės paslaugos.

LITEKO pagalba lengvinamas teismų darbo administravimas, didinamas teismų sistemos viešumas ir skaidrumas. Visuomenei ši sistema svarbi dar ir tuo, kad ji yra stipriai pažengusi: LITEKO VEP pagalba teismų paslaugos buvo

perkeltos į elektroninę erdvę. Visi proceso dalyviai (piliečiai, valstybės institucijos, privatūs juridiniai asmenys ir kiti subjektai) gali elektroniniu būdu suformuoti ir pateikti teismams procesinius dokumentus, peržiūrėti teismo dokumentus, sumokėti žyminį mokestį, gauti informacinius pranešimus apie teismo proceso eigą ir t. t.

LITEKO taip pat veikia speciali posistemė, skirta mediacijai. Joje mediatoriai atlieka įvairius veiksmus nuo pat teisminės mediacijos inicijavimo iki pat jos užbaigimo. Mediatoriai ten gali rasti informaciją apie teisminę mediaciją ir jiems, atliekant teisminę mediaciją, reikalingus dokumentus.

Kiekvienas mediatorius, kuris pirmą kartą yra paskirtas vykdyti teisminę mediaciją, privalo pateikti savo asmens duomenis Nacionalinei teismų administracijai (vardą, pavardę, asmens kodą, mediatoriaus statuso suteikimo datą), kuri jam sukurs paskyrą LITEKO VEP. Sukūrus paskyrą, mediatorius turi ją aktyvuoti portale e.teismas.lt. Jungiantis prie sistemos, vartotojas turi autentifikuotis per elektroninius valdžios vartus (paskyros aktyvavimui).

Pirmasis veiksmas, kuris turi būti atliekamas mediatoriaus paskyroje, kai mediatorius gauna siūlymą vykdyti teisminę mediaciją, yra sutikimo arba nesutikimo vykdyti teisminę mediaciją pateikimas. Mediatoriui paskyroje tereikia sukurti vieną iš šabloninių dokumentų: sutikimą, jei

jis sutinka medijuoti ginčą (ar jo dalį) konkrečioje byloje arba, priešingu atveju, nesutikimą, bei įkelti jį į konkrečią bylą, kurioje jis gavo siūlymą atlikti mediatoriaus vaidmenį.

Vykdam teisminę mediaciją, mediatorius gali bendrauti su šalimis naudodamasis LITEKO VEP posistemoje sukurta skelbimų lenta, kuri leidžia ginčo šalims ir mediatoriui siųsti vieni kitiems pranešimus, dalintis dokumentais. Taip pat mediatorius gali susirašinėti su kiekviena šalimi atskirai (kitai šaliai to nematant sistemoje). Esant poreikiui, mediatorius, vykdamis teisminę mediaciją, gali sukurti papildomas skelbimų lentas, kurios bus skirtos atskiroms temoms aptarti ar atskiriems teisminės mediacijos proceso dalyviams bendrauti.

Mediacijos paskyroje šalys ir mediatorius taip pat gali rengti taikos sutarties projektą, kuris gali būti panaudotas kolektyvinio derinimo procese, t. y., vieną dokumentą gali koreguoti visi mediacijos dalyviai. Suderinus taikos sutarties projektą, čia pat paskyroje šalys gali ir pasirašyti taikos sutartį bei pateikti ją teismui naudojantis paskyra.

Mediatorius teisminėje mediacijoje per savo paskyrą LITEKO VEP gali kreiptis į teismą su prašymu pratęsti teisminės mediacijos terminą, o pasibaigus teisminės mediacijos procesui, privalo perduoti teismui duomenis apie teisminės mediacijos proceso baigtį ir jo rezultata. Ginčo

šalys po teisminės mediacijos taip pat yra raginamos užpildyti anketą apie teisminės mediacijos procesą.

Detalų Praktinį sistemos (teisminės mediacijos procesų valdymo) vartotojo vadovą išorės vartotojams ir mediatoriams galima rasti Nacionalinės teismų administracijos interneto svetainėje adresu <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/teismine-mediacija/d.u.k.-mediatoriams/2757>

9.2.2. Informacinės sistemos TEISIS mediacijos funkcionalumas

Lietuvos mediatoriai galės naudotis dar viena specializuota informacine sistema TEISIS. Pasak sistemos kūrėjų, tai teisinės pagalbos paslaugų informacinė sistema, kuri šalies gyventojams sudarys galimybę gauti aktualią teisinę informaciją ir kvalifikuotą teisinę pagalbą, naudotis el. teisinės pagalbos paslaugomis ir prisidėti prie visuomenės teisinio švietimo plėtojimo (IQ projects, 2019).

Vadovaujantis teisingumo ministro įsakymu (2018) patvirtintų teisinės pagalbos paslaugų informacinės sistemos nuostatų 7 punktu, pagrindinės TEISIS funkcijos yra:

1. viešas informacijos apie teisinę pagalbą ir mediaciją teikimas;
2. teisinių konsultacijų inicijavimas ir palaikymas elektroninėmis priemonėmis;
3. elektroninių prašymų ir pranešimų bei skundų apdorojimas;
4. asmens turto ir pajamų lygio antrinei teisei pagalbai gauti apskaičiavimas;

5. teisinės pagalbos ir mediacijos paslaugų teikimo ir išlaidų apskaitymas;
6. ataskaitų apie teisinės pagalbos ir mediacijos organizavimą bei teikimą formavimas;
7. informacijos apie paslaugų teikėjų užimtumą tvarkymas.

Viena iš TEISIS posistemų yra skirta mediacijai. Mediacijos posistemės funkcijos yra tvarkyti mediatorių sąrašą, mediatorių kvalifikacijos duomenis, mediacijos paslaugų sąnaudų ir finansavimo apskaitą, kaupti ir sistematinti mediacijos proceso apskaitai ir kokybės vertinimui atlikti reikalingus duomenis, atlikti mediacijos procesui vykdyti reikalingų išteklių rezervavimą, administruoti mediatorių galimą skirti laiką kalendoriuje. Taigi, ši sistema skirta užtikrinti efektyvų mediacijos paslaugų administravi-

mą ir organizavimą, realizuojant informacinių technologijų priemones, kompiuterizuojančias mediacijos proceso valdymą ir apskaitą.

Įdiegus sistemą, gyventojai teiks prašymus dėl valstybės užtikrinamos ir privalomos mediacijos elektroniniu būdu. VGTPT specialistai galės automatiškai būdu parinkti mediatorius konkrečioms mediacijoms, kas pagreitins mediatoriaus parinkimo procesą, užtikrins racionalų mediatorių darbo krūvio paskirstymą bei skaidrumą.

TEISIS mediacijos posistemė taip pat sukurs galimybę asmenims, siekiantiems mediatoriaus statuso, išskyrus teisėjus, elektroniniu būdu per sistemą teikti prašymus įrašyti į

Lietuvos Respublikos mediatorių sąrašą. VGTPT automatizuotai tvarkys Lietuvos mediatorių sąrašą, mediatorių kvalifikacijos tobulinimo duomenis, mediacijos paslaugų sąnaudų ir finansavimo apskaitą, kaups ir sistemins mediacijos proceso apskaitai ir kokybės vertinimui atlikti reikalingus duomenis, atliks mediacijos procesui vykdyti reikalingų išteklių rezervavimą.

Mediatoriams TEISIS pagelbės planuojant mediacijas, skiriant joms laiką, teikiant prašymus sumokėti už suteiktas valstybės užtikrinamos ar privalomos mediacijos paslaugas iš valstybės biudžeto lėšų.

X

MEDIATORIAUS
DARBE NAUDOJAMŲ
DOKUMENTŲ PAVYZDŽIAI

10.1. Susitarimas dėl mediacijos paslaugų teikimo

SUSITARIMAS DĖL MEDIACIJOS

20 ..- d.
Vilnius

Mediatorius, veikiantis pagal individualios veiklos pažymą Nr. (toliau – mediatorius), ir šalys, bei, (toliau kartu – šalys) sudarė šį susitarimą dėl mediacijos.

1. Šalys laisva valia susitarė siekti išspręsti taikiai tarp šalių iškilusį ginčą dėl mediacijos būdu, tarpininkaujant mediatoriui Mediatorius dalyvauja sprendžiant šalių ginčą, siekdamas padėti jį išspręsti taikiai.

2. Šalys susitaria, kad dės visas pastangas išspręsti tarpusavio ginčą mediacijos būdu sąžiningai ir bendradarbiaudamos, bei sieks, kad jų mediacijos būdu pasiektos taikos sutarties sąlygos neprieštarautų galiojančioms imperatyvioms teisės normoms bei bendriesiems teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principams.

3. Mediatorius įsipareigoja laikytis mediacijos principų ir standartų, Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo nuostatų ir Europos mediatorių elgesio kodekso nuostatų, o šalys sutinka su šiomis mediacijos taisyklėmis:

3.1. Mediacija yra **savanoriška**, šalys turi teisę iš jos pasitraukti bet kurioje jos stadijoje.

3.2. Mediacija yra **konfidenciali**, mediatorius ir šalys privalo išlaikyti konfidencialia informaciją apie šalių pasisakymus bei jų elgesį mediacijos metu.

3.3. Mediatorius yra **nešališkas ir neutralus** šalių atžvilgiu.

3.4. Mediatorius gali atsisakyti vykdyti mediaciją, jeigu šalių elgesys mediacijos metu turi neigiamos įtakos mediatoriaus ar šalių saugumui, šalys nesilaiko mediacijos principų ir taisyklių bei esant kitoms objektyvioms priežastims mediacijos proceso nutraukimui.

3.5. Mediacija vykdoma mediatoriaus ir šalių bendru sutarimu pasirinktoje vietoje ir laiku.

3.6. Mediatorius neįsipareigoja šalims teikti teisinių konsultacijų.

3.7. Šalims išsprendus ginčą mediacijoje, mediatorius, šalims pageidaujant, su šalimis suderintu terminu įsipareigoja parengti taikos sutarties projektą raštu lietuvių kalba.

3.8. Pasibaigus mediacijai, mediatorius įsipareigoja išduoti kiekvienai šaliai dokumentą, patvirtinantį mediacijos atlikimo faktą ir rezultatą (sudaryta taikos sutartis/mediacija pasibaigė taikos sutarties nesudarius).

3.9. Mediacijos kaina yra eurų už vieną mediatoriaus darbo valandą. Šalys įsipareigoja sumokėti mediacijos kainą mediatoriui lygiomis dalimis pasibaigus mediacijos procesui pagal faktines mediatoriaus darbo sąnaudas ir mediatoriaus pateiktą sąskaitą. Mokėjimas atliekamas per 5 (penkias) darbo dienas nuo sąskaitos gavimo bankiniu pervedimu į sąskaitą: LT.....
(alternatyvi sąlyga: Šalys kiekvieno mediacijos susitikimo pabaigoje įsipareigoja sumokėti mediatoriui lygiomis dalimis už kiekvieną mediacijos susitikimo valandą. Mokėjimas atliekamas grynaisiais pinigais.)

4. Sutartis sudaroma trimis egzemplioriais, po vieną kiekvienai iš šalių bei mediatoriui, kurių kiekvienas turi vienodą teisinę galią. Šalys patiki mediatoriui tvarkyti jų asmens duomenis mediacijos tikslais nepažeidžiant teisės aktų reikalavimų

Mediatorius

Vardas, pavardė

A.s. Nr.

Adresas

Telefonas

Elektroninis paštas

.....

Parašas

Vardas, pavardė

Adresas

Telefonas

Elektroninis paštas

.....

Parašas

Šalys

Vardas, pavardė

Adresas

Telefonas

Elektroninis paštas

.....

Parašas

10.2. Konfidencialumo pasižadėjimas

.....
(Vardas Pavardė)

.....
(adresas)

.....
(telefonas)

PASIŽADĖJIMAS NEATSKLEISTI INFORMACIJOS

20.. -.-.

.....
(sudarymo vieta)

Pasižadų neatskleisti ir neperduoti tretiesiems asmenims jokios informacijos, kuri man tapo / taps žinoma mediacijos tarp, dėl, proceso metu, įskaitant, bet neapsiribojant informacija apie mediacijos proceso dalyvius ir jų asmens duomenis.

.....
(parašas)

10.3. Taikos sutartis

TAIKOS SUTARTIS

20.... m. d.

Vilnius

....., asmens kodas, gyvenantis
(toliau – Šalis Nr. 1) ir, asmens kodas, gyvenanti
..... (toliau – Šalis Nr. 2), toliau vadinami Šalimis, nutarė tarpusavio
ginčą dėl

1. Šalys, bendradarbiaudamos ir siekdamos optimizuoti ginčo sprendimo finansines ir laiko sąnaudas, vadovaudamosi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.983-6.986 str. ir Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 16 str. nuostatomis, mediacijos būdu tarpusavio nuolaidomis susitarė užbaigti ginčą taikiai tokiomis sąlygomis:

1.1.;

1.2.

2. Pasirašydamos šią taikos sutartį šalys patvirtina, jog yra atidžiai susipažinusios su jos sąlygomis ir su jomis sutinka bei įsipareigoja jų sąžiningai laikytis. Šalys pareiškia, kad taikos sutartis atitinka tikruosius šalių ketinimus ir valią.

3. Ši taikos sutartis yra pateikiama tvirtinti teismui Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso XXXIX skyriaus nustatyta supaprastinto proceso tvarka remiantis Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 16 str. 3 d.

4. Ši taikos sutartis įsigalioja ir *res judicata* galią įgyja ją patvirtinus teisme.

5. Taikos sutartis sudaryta trimis vienodą juridinę galią turinčiais egzemplioriais po vieną kiekvienai šaliai, vienas taikos sutarties egzempliorius pateikiamas tvirtinti teismui.

Šalių rekvizitai ir parašai:

.....

.....

.....
(parašas)

.....
(parašas)

10.4. Prašymas dėl taikos sutarties tvirtinimo teismui

..... TEISMUI

Pareiškėjai:

.....
asmens kodas

.....
asmens kodas

PRAŠYMAS

dėl taikos sutarties patvirtinimo

20.....m.d.

Vilnius

Tarp pareiškėjų kilo ginčas dėl

Bendradarbiaudami ir siekdami optimizuoti ginčo sprendimo finansines ir laiko sąnaudas, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.983-6.986 str. ir Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 16 str. nuostatomis, pareiškėjai mediacijos (taikinamojo tarpininkavimo) būdu tarpusavio nuolaidomis susitarė užbaigti ginčą taikiai ir sudarė taikos sutartį.

Taikos sutartį pareiškėjai teikia teismui ir PRAŠO patvirtinti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso XXXIX skyriaus nustatyta supaprastinto proceso tvarka remiantis Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo 16 str. 3 d.

Pareiškėjai patvirtina, kad jiems yra žinomos taikos sutarties sudarymo ir tvirtinimo teisme teisinės pasekmės, nurodytos CPK 140 str. 1 d., tai yra, kad teismui patvirtinus taikos sutartį, vėl kreiptis į teismą dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu neleidžiama, o teismo patvirtinta taikos sutartis jos dalyviams turi galutinio teismo sprendimo galią (CK 6.985 str. 1 d.).

PRIEDAI:

1. Taikos sutartis.
2. Mediatoriaus pažyma apie mediacijos atlikimą.

.....
.....
(parašas)

.....
.....
(parašas)

10.5. Santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutartis

SUTARTIS DĖL SANTUOKOS NUTRAUKIMO PASEKMIŲ

20 m. d.

Vilnius

Sutarties šalys:

Vardenis Pavardenis

a.k. 0123456789, gim. 0000-00-00, Kaune
gyvenantis Gatvės g. 1-2, Vilniuje

Vardenė Pavardenė

a.k. 9876543210, gim. 0000-00-00, Vilniuje
gyvenantis Gatvės g. 1-3, Vilniuje

Susitarė dėl šių santuokos, sudarytos 0000-00-00 Vilniaus m. civilinės metrikacijos skyriaus nutraukimo pasekmių:

1. Šalių sūnaus Vardžiuko Pavardžiuko (gim. 0000-00-00) gyvenamoji vieta nutraukus santuoką nustatoma su motina Vardene Pavardene.

2. Vardenė Pavardenė netrukdo nepilnamečio sūnaus tėvui Vardeniui Pavardeniui bendrauti su sūnumi Vardžiuku Pavardžiuku ir dalyvauti jo auklėjime. Tėvas maksimaliai bendrauja su nepilnamečiu sūnumi be apribojimų, atsižvelgiant į vaiko interesus ir informuodamas vaiko motiną iš anksto apie savo bendravimo su sūnumi planus.

3. Vardenis Pavardenis įsipareigoja sūnaus Vardžiuko Pavardžiuko išlaikymui kas mėnesį iki sūnaus pilnametystės mokėti po (..... šimtus) Eur, pinigus už einamąjį mėnesį sumokant ne vėliau, kaip iki einamojo mėnesio 15 (penkioliktos) dienos. Išlaikymas pradedamas mokėti nuo šios sutarties sudarymo dienos. Išlaikymas mokamas į Vardenės Pavardenės banko sąskaitą AB banke Nr. LT0000000000000000. Pinigus, skirtus sūnaus Vardžiuko Pavardžiuko išlaikymui, užufukto teise tvarko Vardenė Pavardenė. Išlaikymas kasmet yra indeksuojamas įstatymų nustatyta tvarka.

4. Šalys patvirtina, kad šios sutarties sudarymo dieną Vardenis Pavardenis yra skolingas sūnaus Vardžiuko Pavardžiuko išlaikymui (..... tūkstančius) Eur. Vardenis Pavardenis įsipareigoja sūnaus Vardžiuko Pavardžiuko išlaikymo skolą dengti kiekvieną mėnesį, iki kol skola bus visiškai padengta,

mokant po (..... šimtus) Eur, pinigus sumokant ne vėliau, kaip iki einamojo mėnesio 15 (penkioliktos) dienos. Išlaikymo skola mokama į Vardenės Pavardenės banko sąskaitą AB banke Nr. LT0000000000000000.

5. Santuokos metu Šalys įgijo šį dalintiną turtą:

5.1. Gyvenamąją patalpą – butą, unikalus Nr. 0000-0000-0000:000, esantį Gatvės g. 1-3, Vilnius, rinkos vertė – EUR;

5.2. Automobilį valst. Nr. XXX000, rinkos vertė – EUR;

5.3. ... ha žemės sklypą, unikalus Nr. 0000-0000-0000, esantį Kaimų km. Trakų raj., rinkos vertė – EUR.

6. Vardenis Pavardenis asmeninės nuosavybės teise turi šį nekilnojamąjį turtą, kuris nėra dalinamas tarp Šalių:

6.1. a žemės sklypą, unikalus Nr. 0000-0000-0000, esantį Sklypų g. 1 Vilniaus raj.

7. Vardenė Pavardenė asmeninės nuosavybės teise turi šį nekilnojamąjį turtą, kuris nėra dalinamas tarp Šalių:

7.1. Negyvenamąją patalpą – garažą, unikalus Nr. 0000-0000-0000:000, esantį Didlaukio g. 1a, Vilnius.

8. Santuokos metu Šalys prisiėmė šiuos bendrus įsipareigojimus kreditoriams:

8.1. Santuokos metu Vardenis Pavardenis ir Vardenė Pavardenė 0000-00-00 sudarė paskolos sutartį Nr. 000 su AB, pagal kurią gavo EUR paskolą, skirtą būsto įsigijimui. Paskolos likutis šios sutarties sudarymo dieną – EUR.

9. Vardenio Pavardenio įsipareigojimas sumokėti EUR baudą už greičio viršijimą pagal 0000-00-00 VPK nutarimą Nr. 000 yra asmeninė Vardenio Pavardenio prievolė ir tarp Šalių nedalinama.

10. Atsižvelgdami į aukščiau išdėstytas aplinkybes, Šalys susitaria santuokoje įgytą turtą ir bendrus įsipareigojimus padalinti tokiu būdu:

10. 1. Šalys susitaria, kad po santuokos nutraukimo Vardeniui Pavardeniui asmeninės nuosavybės teise atitenka:

10.1.1. Gyvenamoji patalpa – butas, unikalus Nr. 0000-0000-0000:000, esantis Gatvės g. 1-3, Vilnius, rinkos vertė – EUR.

10.2. Šalys susitaria, kad po santuokos nutraukimo Vardenei Pavardenei asmeninės nuosavybės teise atitenka:

10.2.1. Automobilis valst. Nr. XXX000, rinkos vertė – EUR

10.2.2. ... ha Žemės sklypas, unikalus Nr. 0000-0000-0000, esantį Kaimų km. Trakų raj., rinkos vertė – EUR.

11. Šalys susitaria, kad iki santuokos nutraukimo priimti kreditoriniai įsipareigojimai kreditoriui AB pagal 0000-00-00 paskolos sutartį Nr. 000 galioja ir po santuokos nutraukimo visa apimtimi, pagal šią sutartį prieš kreditorių šalys atsako solidariai.

12. Pasinaudodami savo teise susitarti, kaip bus vykdomi tarpusavio atsiskaitymai, vykdant solidarias prievolės kreditoriui, Šalys susitaria, kad Vardenis Pavardenis vykdys mokėjimus kreditoriui – bankui AB pagal 0000-00-00 paskolos sutartį Nr. 000 (negrąžintos paskolos likutis – EUR).

13. Atsiskaitęs su kreditoriumi, Vardenis Pavardenis nereikš reikalavimų Vardenei Pavardenei dėl už ją sumokėto kredito dalies grąžinimo, kadangi bus gavęs atitinkamą kompensaciją padalijant turtą santuokos nutraukimo momentu.

14. Šalys susitaria, kad kadangi Vardenei Pavardenei tenka didesnės vertės turtas, Vardenė Pavardenė įsipareigoja sumokėti Vardeniui Pavardeniui (.....) EUR dydžio piniginę kompensaciją.

15. Ši piniginė kompensacija bus sumokėta iki 20... m. d. į Vardenio Pavardenio sąskaitą banke Nr. LT00000000000000000000.

16. Šalys susitaria, kad iki kol Vardenė Pavardenė visiškai įvykdys šios Sutarties 5 p. numatytą prievolę Vardeniui Pavardeniui sumokėti kompensaciją, NTR Vardenei Pavardenei priklausančiam turtui žemės sklypui, unikalus Nr. 0000-0000-0000, esančiam Kaimų km. Trakų raj., bus registruota žyma „Įsipareigojimas už įsigytą turtą“.

17. Šalys susitaria, kad kiekvieno sutuoktinio sukauptos pensijos ar investicinių draudimų sumos, taip pat banko sąskaitose esančios sumos po santuokos nutraukimo lieka pensiją/investicinį draudimą/kaupusio ar sąskaitą atidariusio sutuoktinio asmenine nuosavybe.

18. Šalys patvirtina, kad namų apyvokos daiktus pasidalino geranoriškai pradėjusios gyventi skyrium.

19. Šalys patvirtina, kad daugiau jokio dalintino turto ar įsipareigojimų neturi.

20. Išlaikymo sau, kaip sutuoktiniui, neprašo nei viena iš šalių, taip pat pareiškia, kad šios sutarties pasirašymo metu neegzistuoja jokios aplinkybės, dėl kurių toks išlaikymas bet kuriai iš šalių priklausytų.

21. Po santuokos nutraukimo Vardenis Pavardenis ir Vardenė Pavardenė pasilieka santuokines pavardes – „Pavardenis“, „Pavardenė“.

22. Šalys susitaria už dokumentų, reikalingų santuokos nutraukimui, parengimą sumokėti lygiomis dalimis.

23. Šalys pareiškia, kad šia sutartimi išsprendė visus turtinius ir asmeninius neturtinius klausimus nutraukiant santuoką ir viena kitai jokių pertenzijų neturi.

24. Sutartis pasirašyta 3 egzemplioriais, po vieną kiekvienai iš šalių bei sutartį tvirtinančiam teismui.

Šalių rekvizitai ir parašai

.....

.....

.....

(parašas)

.....

(parašas)

10.6. Pažyma apie pradėtą mediaciją

Mediatorius Vardenis Pavardenis

Tel. 0000000000

El. paštas: xxx@xxx.lt

..... rajono savivaldybės administracijai

PAŽYMA

Dėl neteisminės mediacijos vykdymo

20 m. d.

Vilnius

Šiuo dokumentu yra patvirtinama, kad mediatorius Vardenis Pavardenis nuo 20 m.d. vykdo neteisminę mediaciją tarp Vardytės Pavardytės ir Vardenienio Pavardienio dėl

Numatoma mediacijos pabaiga - 20..... m. d.

Mediatorius Vardenis Pavardenis

10.7. Pažyma apie mediacijos pabaigą

Mediatorius Vardenis Pavardenis
Mediatoriaus kodas
Tel. 0000000000
El. paštas: xxx@xxx.lt

Vardenei Pavardenei
Vardenieniui Pavardienieniui

PAŽYMA

Dėl mediacijos atlikimo
20...m. d.
Vilnius

Šiuo dokumentu yra patvirtinama, kad mediatorius Vardenis Pavardenis, mediatoriaus kodas, laikotarpiu nuo 20... m. - d. iki 20 ... m. d. atliko neteisminę mediaciją (taikinamąjį tarpininkavimą) iškilus ginčui dėl tarp ginčo šalių Vardenės Pavardenės ir Vardenienio Pavardienienio.

Mediacijos rezultatas – sudaryta taikos sutartis. Taikos sutarties projektą parengė ir su šalimis suderino mediatorius (*alternatyvus tekstas: Mediacija pasibaigė nesudarius taikos sutarties*).

Požymių, kad šalys naudojosi mediacija nesąžiningai ar mediacijos metu reiškė nesąžiningus prašymus nenustatyta.

Mediatorius Vardenis Pavardenis

10.8. Mediacijos paslaugų įvertinimo anketa

Jūsų grįžtamasis ryšys apie mediaciją yra labai svarbus, siekiant gerinti mediacijos kokybę ir įvertinti mediacijos naudą. Atsakydami į klausimus, apibraukite reikiamą skaičių: 1 – visiškai nesutinku, 2 – nesutinku, 3 – nei sutinku, nei nesutinku, 4 – sutinku, 5 – visiškai sutinku.

Bendras mediacijos įvertinimas

Bendrai vertinant mediacijos kokybę buvo aukšta	1 2 3 4 5
Ši mediacija man buvo/bus naudinga	1 2 3 4 5
Mediacijos sesijų trukmė buvo tinkama	1 2 3 4 5
Mediatorius (-ė) kalbėjo aiškiai ir suprantamai	1 2 3 4 5
Mediacijos metu jaučiausi saugus (-i) ir pasitikintis (-i)	1 2 3 4 5
Rekomenduosiu mediaciją savo draugams, kurie yra panašioje situacijoje	1 2 3 4 5

Mediacijos rezultatai

Mediacija man padėjo pasiekti aiškų susitarimą	1 2 3 4 5
Mano santykiai su kita šalimi pagerėjo	1 2 3 4 5
Su kita šalimi man tapo lengviau bendrauti	1 2 3 4 5

Papildomi klausimai

Mediacijoje man labiausiai patiko

Mediacija galėtų būti patobulinta.....

Ar vėl naudotumėtės mediacijos paslauga?.....

Papildomi komentarai.....

10.9. Pranešimas apie baigtą teisminę mediaciją

Mediatorius:

Vardas, pavardė:

Adresas:

Tel.:

El. paštas:

.....
(teismo pavadinimas)

Civilinėje byloje Nr.

Teismo proceso Nr.

**PRANEŠIMAS
DĖL TEISMINĖS MEDIACIJOS PABAIGOS**

.....
(Prašymo surašymo data ir vieta)

Informuoju teismą, kad teisminės mediacijos procesas civilinėje/administracinėje byloje baigtas.

Teisminės mediacijos proceso byloje baigimo pagrindai (*pažymėti tinkamą(-us) variantą(-us)*):

- pasiektas taikos susitarimas;
- ginčo šalis(-ys) pasitraukė iš teisminės mediacijos proceso;
- teismo mediatoriumi nusišalinus nuo bylos nagrinėjimo;
- pasibaigė teismo nutartyje nustatytas teisminės mediacijos terminas.

.....
Vardas, Pavardė

LITERATŪROS SĀRAŠAS

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. *OJL* 136, 24.5.2008, 3-8.
2. 2016 m. balandžio 13 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 364 „Dėl už antrinės teisinės pagalbos teikimą, koordinavimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“. *TAR*, Nr. 9599.
3. *Advanced Mediation Skills* (2000). Centre for Conflict Resolution, UNESCO.
4. Al-Shawaf, L., Conroy-Beam, D., Asao, K., Buss, D. M. (2015). Human Emotions: An Evolutionary Psychological Perspective. *Emotion Review*, 7, 1-14.
5. Angie, A. D., Connelly, S., Waples, E. P., Kligyte, V. (2011). The influence of discrete emotions on judgement and decision-making: A meta-analytic review. *Cognition and Emotion*, 25 (8), 1393-1422.
6. Atutienė, E. (2018). Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčiuose. *Jurisprudencija*, 25(1), 279-299.
7. Australijos Viktorijos valstijos Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje TapoohivLewenberg&Ors(No2)VSC410(2003). Prieiga per internetą: <http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/vic/VSC/2003/410.html>
8. Bagdonas, A., Bliumas, R. (2019). *Aiškinamasis psichologijos terminų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
9. Baitar, R., Buysse, A., Brondeel, R., De Mol, J., Rober, P. (2013). Styles and Goals: Clarifying the Professional Identity of Divorce Mediation. *Conflict Resolution Quarterly*, 31(1), 57-78.
10. Baublys, L. et al. (2012). *Teisės teorijos įvadas. 2 leidimas*. Vilnius: MES.
11. Beck, C. A., Menke, J. M., & Figueredo, A. (2009). Validation of a Measure of Intimate Partner Abuse (Relationship Behavior Rating Scale–Revised) Using Item Response Theory Analysis. *Journal of Divorce & Remarriage*, 54(1), 58–77. Prieiga per internetą: <https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1080/10502556.2012.743830>
12. Boulle, J.L., Colatrella, M.T.& Picchioni, A.P. (2008). *Mediation Skills and Techniques*. San Francisco: LexisNexis.

13. Boulle, L, Nesic, M. (2001). *Mediation: principles, process, practice*. London: Butterworths.
14. Bush, R. B. & Folger, J. (1994). *The Promise of Mediation: Responding to Conflict Through Empowerment and Recognition*. San Francisco: Jossey-Bass.
15. Bush, R. B. & Folger, J. (2005). *The Promise of Mediation: The Transformative Approach to Conflict*. San Francisco: Jossey-Bass.
16. Butlena, Ch., Ramser, Ch. Tilker, K. (2016). Mediation Madness II: Dealing with Destructive Emotions. *Southern Journal of Business and Ethics*, v. 8, 181-200.
17. Charkoudian, L. (2012). Just My Style: The Practical, Ethical, and Empirical Dangers of the Lack of Consensus about Definitions of Mediation Styles. *Negotiation and Conflict Management Research*, 5(4), 367-383.
18. Chern, C. (2015). *The commercial mediator's handbook*. New York: Informa Law from Routledge.
19. Collier, J., Lowe, V. (2020). *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. Institucijos ir procedūros*. Vilnius: Eugrimas.
20. *Cross-Border Family Mediation. International Parental Child Abduction, Custody and Access Cases*. (2011). Frankfurt am Main: Wolfgang Metzner Verlag GmbH.
21. *Dictionary of Conflict Resolution* (1999). San Francisco: Jossey-Bass, A Willey Imprint.
22. Directorate General for Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs Legal Affairs. The Implementation of the Mediation Directive Compilation of In-depth Analyses. European Union (2016). Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>
23. Ellis, D., & Stuckless, N. (2006). Domestic Violence, Dove, and Divorce Mediation. *Family Court Review*, 44(4), 658–671. Prieiga per internetą: <https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1111/j.1744-1617.2006.00117.x>
24. Europos mediatorių elgesio kodeksas (2004). Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_lt.pdf
25. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1998 m. sausio 21 d. rekomendacija Nr. R(98)1 „Dėl šeimos mediacijos“. Prieiga per internetą: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804ecb6e

26. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2002 m. rugsėjo 18 d. rekomendacija Rec (2002)10 „Dėl mediacijos civilinėse bylose“. Prieiga per internetą: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e1f76
27. Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) 2007 m. gruodžio 7 d. gairės dėl geresnio rekomendacijų „Dėl šeimos mediacijos“ ir „Dėl mediacijos civilinėse bylose“ įgyvendinimo CEPEJ(2007)14E. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/16807475b6>
28. Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) 2018 m. birželio 27 d. mediacijos plėtros priemonių rinkinys, užtikrinantis CEPEJ gairių mediacijos srityje įgyvendinimą, CEPEJ(2018)7. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/mediation-development-toolkit-ensuring-implementation-of-the-cepej-gui/16808c3f52>
29. Exon, N.E. (2014). *Advanced Guide for Mediators*. San Francisco: Lexis-Nexis.
30. Fink, J. *Mediating inheritance disputes*. Prieiga per internetą: <https://www.mediate.com/articles/FinkJ3.cfm#>
31. Foley, K. (2017). To co-mediate or not to co-mediate – that is the question. *Bond Law Review*. 29 (1). P. 94-107. Prieiga per internetą: <http://epublications.bond.edu.au/blr/vol29/iss1/7>
32. Forman, K. A. (2015). *Co-mediation: Defined*. Prieiga per internetą: <http://www.formanmediation.com/wp-content/uploads/2015/10/Co-med1.pdf>
33. Frank, M. G., Maroulis, A., Griffin D. J. (2013). The voice. In: *Nonverbal Communication: Science and Applications*. Ed. D. Matsumoto, M. G. Frank, H. Sung Hwang. Thousand Oaks: SAGE Publications, 75-97.
34. Furlong, G. T. (2005). *The Conflict Resolution Toolbox: Models and Maps for Analyzing, Diagnosing and Resolving Conflict*. Ontario: John Wiley and Sons Canada.
35. Gaynier L. P. (2005). Transformative mediation: in search of a theory of practice. *Conflict Resolution Quarterly*, 22 (3), 397– 408.
36. *Gerosios praktikos vadovas pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Taikinamasis tarpininkavimas*. (2012). Haga: Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija.
37. Giedrytė-Mačiulienė R., Venckevičienė J. (2016). Mediacijos įgyvendinimas probacijos tarnybose Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2(92): 69-87.

38. Goldberg, S.B. (2005). The secrets of successful mediators. *Negotiation Journal*, 21, 365-376.
39. Goldberg, S. B., Shaw, M. L. (2007). The secrets of successful (and unsuccessful) mediators continued: studies two and three. *Negotiation Journal*, 23 (4), 393-418.
40. Greenwood, M. (2008). *How to mediate like a Pro*. Lincoln: iUniverse.
41. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų (1980). *Valstybės žinios*, Nr. 51-1932 (2002).
42. Hanks, M. (2012). Perspectives on Mandatory Mediation. *University of New South Wales Law Journal*, 35(3), 931.
43. Hargie, O., Dicson, D., (2004). *Skilled Interpersonal Communication: Research, Theory and Practice* (4 ed.). Routledge.
44. Hedeem, T. (2011). Remodeling the Multi-Door Courthouse to Fit the Forum to the Folks: How Screening and Preparation Will Enhance ADR. *Marq. L. Rev.*, 95(3), 941-954.
45. *Integrative Mediation Handbook*. (2013). Berlin: CSSP - Berlin Center for Integrative Mediation. Prieiga per internetą: www.cssp-mediation.org
46. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989). *Valstybės žinios*, Nr. 60-1501 (1995).
47. Kaminskienė, N. (2011). *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Vilnius: Registrų centras.
48. Kaminskienė, N. (2013). Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 20(2), 683-705.
49. Kaminskienė, N. et al. (2013). *Mediacija*. Vilnius: MRU.
50. Kaufman, S., Smith, J. (1999). Framing and reframing in land use change conflicts. *Journal of Architectural and Planning Research*, 16 (2), 164-180.
51. Konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje (1996). *Valstybės žinios*, Nr. 91(1)-4125 (2003).
52. Kressel, K. (2006). *Mediation revisited. The Handbook of Conflict Resolution*. San Francisco: Jossey-Bass: A Willey Imprint.
53. Laužikas, E. et al. (2003). *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia.
54. Legal Aid and Mediation for People Involved in Family Breakdown, the National Audit Office (UK) (2007). Prieiga per internetą: http://www.nao.org.uk/publications/0607/legal_aid_for_family_breakdown.aspx

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-426/2008.
56. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, Nr. 13-308.
57. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, Nr. 123-5574.
58. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, Nr. XI-1425.
59. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: *Pirmieji dešimtmečio galiojimo metai*. Mokslo studija (2013). Vilnius: MRU.
60. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 36-1340.
61. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, Nr. 74-2262.
62. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Lietuvos aidas*, Nr. 220-0.
63. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, byloje Nr. 21/2008. (2011). Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta159/content>
64. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas (2017). *TAR*, Nr. 12053.
65. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. A1-221 Dėl grėsmės vaikui lygių kriterijų ir grėsmės vaikui lygio nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo (2018). *TAR*, Nr. 8180.
66. Lietuvos Respublikos teisėjų tarybos nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“ (2018). *TAR*, Nr. 19675.
67. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2018 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. 1R-124 „Dėl teisinės pagalbos paslaugų informacinės sistemos nuostatų patvirtinimo“. *TAR*, Nr. 11986.
68. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2019 m. sausio 18 d. įsakymas Nr. 1R-28 „Dėl prašymo vykdyti valstybės užtikrinamą neteismingę mediaciją formos patvirtinimo“. *TAR*, Nr. 783.

69. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Valstybės užtikrinamos neteisminės medicijos taisyklių patvirtinimo“ (2019). *TAR*, Nr. 2019-00785.
70. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 33-807. Nauja redakcija *TAR*, Nr. XIII-643 (2017).
71. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 13 d. nutarimas Nr. Nr. 364 Dėl už antrinės teisinės pagalbos teikimą, koordinavimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo (2018). *TAR*, Nr. 12002.
72. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. spalio 12 d. nutarimas Nr. 1023 „Dėl neveiksnių ir ribotai veikusių asmenų registro reorganizavimo ir neveiksnių ir ribotai veikusių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ (2016). *TAR*, Nr. 2016-25388.
73. Lietuvos teismai: veiklos rezultatai 2018 (2019). Vilnius: Nacionalinė teismų administracija. Prieiga per internetą: https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/d2_teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf
74. Linden, J. (2003). *Mediation Styles: The Purists vs. The “Toolkit*. Prieiga per internetą: <http://www.mediate.com/articles/linden4.cfm>
75. Loodle, S. (2017). *PACSlA Mediation Training Manual*. Peace and Conflict Studies Institute, Australia. Prieiga per internetą: <http://pacsia.com.au/wordpress/wp-content/uploads/2017/05/PaCSlA-Mediation-Training-Manual.pdf>.
76. Love, L. P., Stulberg, J. B. (1996). Practice guidelines for co-mediation: making certain that „Two heads are better than one“. *Mediation Quarterly*, 13 (1), 179-189.
77. Lovenheim, P, Guerin, L. (2004). *Mediate don't Litigate: Strategies for Successful Mediation*. Nolo Press.
78. Mayer, B. (2012). *The Dynamics of Conflict: A Guide to Engagement and Intervention*. 2nd ed. San Francisco: Jossey Bass.
79. Matsumoto, D., Sung Hwang, H. (2013a). Facial expressions. In: *Nonverbal Communication: Science and Applications*. Ed. D. Matsumoto, M. G. Frank, H. Sung Hwang. Thousand Oaks: SAGE Publications, 15-53.
80. Matsumoto, D., Sung Hwang, H. (2013b). Body and gestures. In: *Nonverbal Communication: Science and Applications*. Ed. D. Matsumoto, M. G. Frank, H. Sung Hwang. Thousand Oaks: SAGE Publications, 75-97.

81. McIntosh, J. E., Wells, Y. D., Smyth, B. M., & Long, C. M. (2007). Child-Focused and Child-Inclusive Divorce Mediation: Comparative Outcomes From a Prospective Study of Postseparation Adjustment. *Family Court Review*, 46(1), 105-124.
82. *Mediation Skills and Process: Participant Guide / Resource Manual* (2015). Northern Virginia Mediation Service (NVMS). Prieiga per internetą: <https://nvmsus.files.wordpress.com/2016/01/complete-manual.pdf>
83. Menkel-Meadow, C. J., Love, L. P., Schneider, A. K. & Sternlight, J. R. (2005). *Dispute Resolution. Beyond the Adversarial Model*. New York: Aspen Publishers.
84. Michailovič, I., Bikelis, S., Čepas, A., Dobrynina, M., Simaitis, R., Šneideris, D., Ūselė, L. ir Venckevičienė, J. (2014). *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas.
85. Moore, Ch. (2014). *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*. 4rd ed. San Francisco: Jossey-Bass.
86. Moore, Ch., Woodrow, P. J. (2010). *Handbook of Global and Multicultural Negotiation*. San Francisco: Jossey Bass: A Wiley Imprint.
87. Munsinger, H. K. & Philbin, D. R. (2017). Why Can't They Settle? The Psychology of Relational Disputes. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, 18, 311–362.
88. Noll, D.E. (2001). A Theory of Mediation. *Dispute Resolution Journal*, 56(2), 78-84.
89. Orme-Johnson, C., Cason-Snow, M. (2002). *Basic Mediation Training: Trainers Handbook*. Mediation@MIT. Prieiga per internetą: http://www.campus-adr.org/cr_services_cntr/mit_all.pdf
90. Parkinson, L. (2011). *Family Mediation. Appropriate Dispute Resolution in a New Family Justice System*. Bristol: Family Law.
91. Parkinson, L. (2014). *Family Mediation*. Bristol: Family Law.
92. Pelican, Ch. (2009). *Victim-offender mediation in domestic violence cases-a research report*. Prieiga per internetą: <http://restorativejustice.org/10fulltext/pelikan-christa.-victim-offender-mediation-in-domestic-violence-cases-a-research-report.html>
93. Pelikan, C. (2010). On the efficacy of victim-offender-mediation in cases of partnership violence in Austria, or: Men don't get better, but women get stronger: Is it still true?: Outcomes of an Empirical Study. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 16(1), 49-67.

94. Picard, Ch., Bishop, P., Ramkay, R., Sargent, N. (2004). *The Art and Science of Mediation*. Toronto: Emond Montgomery Publications Limited.
95. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
96. Randolph P. (2016). *The Psychology of Conflict: Mediating in a Diverse World*, London: Bloomsbury Continuum.
97. Ricci, I. (1997). *Mom's House, Dad's House: A Complete Guide for Parents Who Are Separated, Divorced, or Remarried*. New York: Fireside.
98. Richbell, D. (2014). *How to master commercial mediation*. London: Bloomsbury Publishing.
99. Roberts, M. (2008). *Mediation in Family Disputes. Principles of Practice*. London and New York: Routledge.
100. Sander, F. E. & Rozdeizer, L. (2006). Matching Cases and Dispute Resolution Procedures: Detailed Analysis Leading to a Mediation –Centered Approach. *Harv. Negot.L.Rev.* , 11 (1), 1-41.
101. Saposnek, D. T. (2004). *Divorce and Family mediation. Models Techniques, and applications. Working with children in mediation*. New York: The Guilfor Press.
102. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2019). Kompleksinės paslaugos šeimai. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/kompleksines-paslaugos-seimai#kokios>
103. Spencer, D., Brogan, M. (2006). *Mediation law and practice*. New York, Cambridge University Press.
104. Štaraitė-Barsulienė, G. (2012). Notaro kaip mediatoriaus vaidmuo paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Socialinis darbas*. 11.2, 301-314.
105. Štaraitė-Barsulienė, G. (2018). *Mediacijos taikymo notaro veikloje galimybės ir teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimo kryptys*. Disertacija. Vilnius: MRU.
106. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (2003). *OL Specialusis leidimas*, 19 skyrius, 6 tomas (2004).
107. Teisinės informacijos ir teisinės pagalbos paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę (TEISIS) (2019). IQ projects. Prieiga per internetą: <http://www.ioprojects.lt/atlikti-darbai/47-teisines-informacijos-ir-teisines-pagalbos-paslaugu-perkelimas-i-elektronine-erdve>
108. *The CEDR Mediation Handbook. Sixth edition (2015)*. London: CEDR.

109. Thompson, J. (2015). *Nonverbal Communication and the Skills of Effective Mediators: Developing Rapport, Building Trust, and Displaying Professionalism*. Doctoral Thesis. Griffith Law School, Griffith University. Prieiga per internetą: https://www120.secure.griffith.edu.au/rch/file/...686c.../Thompson_2015_02Thesis.pdf
110. *Understanding Negotiating and Mediating Conflict: Trainer's Manual on Conflict Resolution. A Foundation Course* (2017). Geneva: Centre for Humanitarian Dialogue. Prieiga per internetą: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/03/Trainer%E2%80%99s-Manual-on-Conflict-Resolution-A-Foundation-Course-%E2%80%93-Understanding-Negotiating-and-Mediating-Conflict.pdf>
111. Vaišvila, A. (2009). *Teisės teorija. Trečiasis leidimas*. Vilnius: Justitia.
112. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba (2019). Prieiga per internetą: <https://vgtpt.lrv.lt/lt/advokatu-mediatoriu-ir-psichologu-sarasai>
113. Valstybinė smurto prieš moteris mažinimo strategija (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 144-5474.
114. Whatling, T. (2012). *Mediation Skills and Strategies: A Practical Guide*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
115. Willis, J. Todorov, A. (2006). First Impressions: Making up your mind after a 100-ms exposure to a face. *Psychological Science*, 17(7), 592-598.
116. Woolford, A., Ratner, R. S. (2009). Mediation Frames/Justice Games (p. 315-327). *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*. London and New York: Routledge.
117. Wuestehube, L., Hunder, L. (2011). *Body language and nonverbal communication in mediation*. Prieiga per internetą: https://www.inmedio.de/sites/default/files/body_language_in_mediation_korpersprache_ljubjana_und_laura.pdf
118. Zumeta, Z. (2000). *Styles in mediation: facilitative, evaluative, and transformative mediation*. Prieiga per internetą: <http://mediate.com/articles/zumeta.cfm>

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

UŽRAŠAMS

MEDIATORIAUS VADOVAS

ISBN 978-9955-9692-3-5 (spausdintinis)

ISBN 978-9955-9692-4-2 (internete)

ISBN 978-9955-9692-5-9 (ePub)

Lietuvos Respubliko teisingumo ministerija

Gedimino pr. 30, Vilnius

Puslapis internete www.tm.lt

El. paštas rastine@tm.lt

Tiražas 1000 egz.

Parengė spaudai UAB „Baltic Printing House“

Svajonės g. 40, LT-94101, Klaipėda

www.balticprinting.com

Maketavo Laura Tekorienė

Mediatoriaus vadovas – metodinė priemonė, skirta mediatoriams ir visiems kitiems asmenims, kurie savo profesinėje veikloje susiduria su konfliktais ir ieško būdų, kaip rasti tvarius jų sprendimus. Spręsti ginčą mediacijos būdu reiškia net sudėtingiausiose situacijose tikėti žmonių bendravimo galia, norėti ir gebėti ieškoti kūrybiškų ginčo išsprendimo būdų, individualiai parinkus optimaliausias priemones. Šis praktinis vadovas atsako į daugelį klausimų, kurie kyla savo profesinę veiklą pradedančiam mediatoriui. Patyrusiems specialistams leidinys yra naudingas kaip apibendrintos informacijos apie kitų mediatorių patirtį šaltinis.

Leidinyje pateikiama informacija apie:

- tinkamus atsakymus į mediatoriams dažniausiai užduodamus klausimus;
- prielaidas ginčo mediacijai;
- mediacijos principus;
- mediatoriaus vaidmenį;
- mediacijos procesą;
- mediatoriaus įrankių dėžutę;
- šeimos ginčų mediaciją;
- kitų ginčų mediacijos ypatumus;
- informacinių technologijų panaudojimą mediatoriaus veikloje.

Leidinio paskutinėje dalyje pateikiami mediatoriaus darbe naudojamų dokumentų pavyzdžiai.

ISBN 978-9955-9692-3-5